

Levini Lemnii
medici Ziricaei
Opera.

SIMILITVDINVM AC PARABOLARVM QVÆ IN BIBLIIS EX HERBIS ATQVE ARboribus desumuntur, dilucida explicatio:

In qua narratione singula loca explanantur, quibus Prophetæ, obseruata stirpium natura, conciones suas illustrant, diuinaque oracula fulciunt: Auctore

LEVINO LEMNIO.

SEORSVM ACCESSERVNT

DE GEMMIS ALIQVOT, IIS PRÆSERTIM QVARVM D. IOANNES Apostolus in sua Apocalypsi meminit: De aliis quoque, quarum vsus hoc æui apud omnes percrebuit,

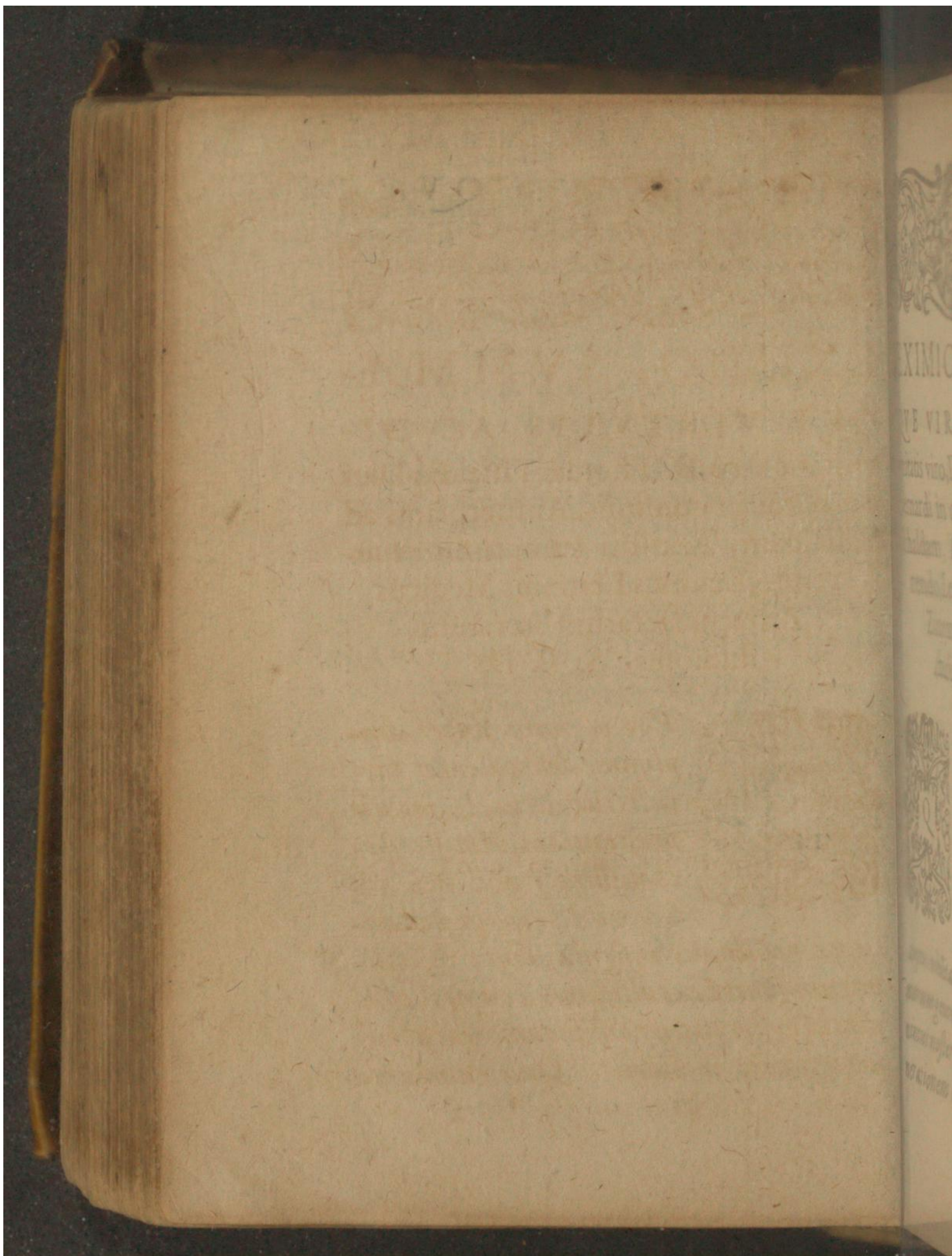
LIBRI II.

Auctore FRANCISCO RVEO, *D. medico Insulano.*

Item LEVINI LEMNII DE ASTROLOGIA Liber I.

15 91.

FRANCOFVRTI
Apud Ioannem Wechelum, & Petrum Fischerum, consortes.

EXIMIO, SVMMÆQVE VIRTVTIS AC DIgnitatis viro, D. Thomæ Thieldio Diui Bernardi in confiniis Antuerpianis ad Schaldam, Antiſtiti cumprimis reuerendo, Leuinus Lemnius Medicus Zirizęus ſacrarum literarum ſtudioſus, S. P. D.

VVM mihi nuper ampliſſimè deprædicaret virtutis tuæ decus, & mentis præſtantiam, Antiſtes ſpectatiſſime IACOBVS SVSIVS, *vir præter antiquæ nobilitatis inſignia, omni diſciplinarum genere excultiſſimus; cœpit ilico animus noſter in tui nominis amorem ac venerationem incitari. Quis enim erga*

illum non afficiatur, qui in pacificandis optimatum dissidiis, in dirimendis sopiendisque controuersiis hæreditariis, de fundis ac suburbanis prædiis singulari pollet dexteritate ac prudentia? Quis non vnice illum diligat, veneretur, suspiciat, qui institutis erectisque aliquot palæstris literariis, artes ingenuas ac liberales disciplinas fouere non desinat? qui rebus tam exhulceratis, tantisque opinionum dissidiis distractis ac diuulsis sana consilia adhibere curat, ac propositis præmiis doctos quosque ad concionandi munus exstimulare, quo famelica ac dissipata multitudo salutaris doctrinæ pabulo saturetur; mentesque aridæ ac siticulosæ verbi Dei irrigatione reuiuiscant ac reficiantur. Nullum profecto excogitari potest opus, quod plus solidæ laudis promereatur, & quod humano generi sit vtilius, magisque frugiferum aut salutare. Quocirca excogitatum est a me argumentum vir præstantissime, tuæ dignitati aptum, tuoque tam salutari instituto accommodum, quo omnibus innotescat laudatis-

datissimus tuus iste conatus, ac longe lateque propagetur nominis tui honos; tuoque exemplo complures ad illustrandam fouendamque religionem Christianam, ac sincerum Dei cultum stabiliendum exstimulentur. Eo autem magis gratum acceptumque Amplitudini tuæ munusculum hoc literarium fore confido, quod tale quiddam a nullo hactenus tractatum sit, ipsaque rei narratio non minus habeat vtilitatis quam oblectamenti. Tametsi non defuturos ominor, qui, vbi conspexerint Medicum tractare argumentum Theologicum, confestim exclament, Ne sutor vltra crepidam: *tum id,* Quam quisque norit artem, in hac se exerceat.

—Quod medicorum est,
Promittunt medici; tractant fabrilia fabri. Horatius lib. 2. Epist. 1.

Verum hæ voces non sunt tanti, vt ab harum rerum tractatione me deterreant; quum par sit, vt omnes qui Christo nomen dederunt, ea consectentur quæ maxime salutaria sunt, illiusque doctrinam cumpri-

mis illustrent. Quod præter alios spectasse obseruo virum illustrem IOACHIMVM HOPPERVM *iurisconsultum, Hispaniarum regi Philippo a consiliis secretioribus, in enarrando Decalogo. Quamobrem non decet id mihi fraudi esse, quum sacrosancta religio a Regibus etiam atque magnatibus (quorum plerique non semper res prophanas tractant) exculta sit ac propagata, diuinoque afflatu in commentarios redacta. Documento sunt Abrahamus, Isaac, Iacob, Moses, Dauid, Solomon, Esdras, a quibus primum profluxit ac dimanauit cultus & doctrina cælestis, ac quum scripto, tum viua voce posteris per manus tradita. Eo autem minus vellicari aut arrodi meretur nostra hæc lucubratio, quod pro dimidia parte sit professionis Medicæ. Siquidem ad Medicum potissime spectat herbarum tractatio; et si quæ ex his sumitur Metaphora, Similitudo, Exemplum, Comparatio, non alienum est ab eius professione dilucide ea explicare. Quum autem professores sacri minus fere exercitati*

tati esse soleant in herbarum cognitione, ac vix vulgatas passimque obuias herbas cognitas, perspectasque habeant; fieri nequit, vt omnia exacte atque adamussim perspiciant aut interpretentur; suaque dignitate singula exornent destituti notitia stirpium, aut minus explorata earum natura. Quocirca boni consulet æquus rerum æstimator nostram hanc qualemcunque industriam, quum ea tractem quæ magna ex parte ad Medicum spectant; quem naturæ inuestigatio, cui sedulo incumbit, ad contemplandas etiam res diuinas erigit, ad Opificis notitiam eiusque amorem atque admirationem inflammat. Spero autem candidum Lectorem minus alienum futurum erga opusculi huius autorem, vbi eius gustu se expleuerit, ac nonnihil fructus ac commodi ex illius lectione conceperit. Hac enim commendatione Genium consequi libri solent, ac plausibiles esse, summaque auiditate a studiosis expeti, præsertim vbi viri alicuius excellentis patrocinio in lucem prodeunt. Quæ res hoc apud me ef-

fecit Antiſtes cumprimis obſeruande, vt paſſus ſim hoc noſtrum Commentariolum tuis auſpiciis, tuique nominis fauore in vulgus efferri, multorumque iudiciis ac cenſuris ſubiici; quod vnum nonnunquam viros, quamlibet eruditos, ad lucubrationem ſuarum editionem retardare ſolet ac remorari. Quis eſt enim ea dicendi peritia imbutus, eaque rerum cognitione inſtructus, vt cenſores paſſim tam rigidos, Ariſtarchos tam oculatos non pertimeſcat ac reformidet? aut quis ſua ſcripta omnibus approbare, omnique ex parte calumniam abs ſe depellere poſſe confidat? præſertim in argumento quod detegit vitia, erroresque hominum, qui fere ſalutaria monita reſpuunt; eoſque aut odio proſequuntur, aut vellicant, qui illis ad virtutem, ad decus, ad probitatem, ad ſinceram religionem ſunt incitamento. Quod ipſum nuſquam non deplorant ſacri vates iis locis quæ illuſtranda ſuſcepi; qui in eo toti ſunt, omnemque ſuam operam atque induſtriam conferunt; vt quum omnes, tum illos potiſſime

officii sui commonefaciant qui Ecclesiastico munere funguntur, ac diuinis ministeriis sunt addicti, quo subditis absolutum virtutis ac pietatis exemplar exprimant; summoque studio enitantur, ac rationem ineant, qua collapsæ atque inclinatæ Religioni medelam adferre queant, eamque erigere atque instaurare. Illorum enim interest, ac munus delegatum exposcit, vt deuias balantesq; ac dissipatas oues ad Christi ouile dirigant, atque ad saluberrima cælestis doctrinæ pascua reducant; vt egenis ac calamitosis, omnique præsidio destitutis subueniant, atque illis aliquid solatii, nonnihil subsidii adferant; vt ingenuos ac bonæ indolis adolescentes in quibus elucet ac se profert aliquod viuidæ erectæque ac generosæ mentis indicium, liberalibus disciplinis institui curent, quo aliquando Patriæ vsui sint atque ornamento: vt virgunculis maturis ac coniugio aptis dotem conferant; ne quà pudicitiam expugnari contingat, ac publice vt mercenarias prostitui. Hac enim ratione obtinebi-

mus ne passim tot existant validi errones ac grassatores nocturni, qui aliena inuadãt ac deprædentur, nec tot contaminatæ integritatis puellæ quæ in lustris ac fornicibus extra legitimam vitæ societatem, corporis sui vsum omnibus promiscue concedunt. Quod dedecus fœdaque vitæ consuetudo ne inter Christianos inolesceret, in fragilem illum sexum sua beneficia ac munificentiam liberaliter contulerunt veteres illi Ecclesiæ proceres; qui quod cæteris virtute morumque integritate prælucerent, ac subditorum vsibus commodisque sedulo prospicerent, Episcopi, præsules, antistites vocabantur: atque a paterno pioque affectu ac propensione in gregem suæ fidei ac tutelæ commissum Abbates ac Cœnobiarchæ; sic vt dignitati & honori solicitudo & cura coniuncta esset. Consopiebant illi tumultus ac dissidia quæ in magnum Reipublicæ detrimentum erant euasura, resarserunt laceratam ac diuulsam ciuium ac popularium concordiam, omniaque reddiderunt tranquilla ac pacata; mitigabant Regum

ſum ac Principum irritatos animos, qui ſiniſtris parumque auſpicatis nonnullorum conſiliis inflammati, grauiora quam pro æquitate, onera ſubditis inferre meditabantur. Quale exemplum editum eſt in Roboam Solomonis filio; qui quum in paternam hæreditatem aſcitus atque inauguratus imperio, iuuenum potius quam ſenum conſilio acquieſceret, florentiſſimum regnum abs ſe diuulſum alienauit. 3.Reg.12. *His ac plerisque aliis præclaris virtutibus enituêre veteris Eccleſiæ miniſtri, atque iis ſe potiſſimum exercuerunt, in quibus ſitus eſt præcipuus Charitatis fructus, totiusque pietatis ac religionis ſumma conſiſtit, vt Iacobus Apoſtolus palam teſtatur. Nam erigere operoſa palatia, magnisq́ ſumptibus exſtruere porticus, pauimenta, xyſtos, ambulachra, periſtylia, conuiuari lautius ac magnifico ſplendidoque ferculorum apparatu; aut denique exquiſito cultu opes profundere ſubleuandis tenuioribus deſtinatas, alienum prorſus eſſe decet ab illorum conditione, natura, moribus, quorum pro-* Cap.1.

fessio atq; institutum frugalitatem ac moderatum rerum vsum exigit, ab omni luxu, pompa, fastu, ambitione, strepitu, aliaque mundana ostentatione remotum. Hæc, vir humanissime, libere quidem, at amanter ac sincero affectu a me amplificata sunt, quo plerique exstimulentur, vt Spartam suam exornent, suamque minam aut talentum auctione conduplicent; illi inquam, qui in clarissima luce hominum versantur, ac velut in totius orbis theatro constituti, omnium ora atque oculos in se conuertunt. Sic enim futurum confido, vt qui nunc multorum animos abs se habent auersos atque alienatos, sibi magna veneratione ac reuerentia deuotos deuinctosque experiantur. Est enim virtus vitæque integritas fauoris ac beneuolentiæ, totiusq; humanæ societatis conciliatrix. Qua de re quum nuper in amœnissimo tuo secessu serio simus philosophati, præsente clarissimo ac Senatorii ordinis viro NICOLAO *de* VOOCHT *Iurisperitissimo, ac multa vltro citroque agitata sint, non visum est o-*

peræ-

peræpretium diutius huic argumento inhærere. Deus optimus maximus, cui, Christi fiducia, vota precesque nostras deferimus, te diu nobis seruet incolumem, ac tuos conatus promoueat, magnaque incrementa ac progressus conferat. Ziriżææ ex Museo nostro Non. Maij, Anno M.D.LXVI.

PASCHASII OENII HEICRVCINI IN AVctoris & operis commendationem Carmen.

Venturo quotquot Medicus clarissimus æuo
Sacrauit, Genium constat habere libros.
Hic tamen inprimis docti suffragia cœtus
Promeritus, nullo fine superstes erit.
Res magnas, res difficileis, res deniq; sacras
Eruit eximium candide lector opus.
Autor enim siluas inter reptando salubres,
Cælestis Sophiæ largiter hausit aquas.
Quando vel arboribus, vel humi serpentibus herbis
Accessit prisco tempore tantus honos?
Ecquis crediderit sacri tot mystica verbi,
Clausa sub extremo cortice sensa tegi?
Si non assiduo diuinæ Pallados vsu
Lemnius occultas explicuisset opes;

Nullos

Nullos inuoluet poſthac Labyrinthicus error
Flexibus ambiguis, multiplicíq; via.
Seu per odorato veſtitos gramine colles,
Seu per frondoſum te iuuat ire nemus:
Non ſecus, ac Theſeus Ariadnes fila ſequutus,
Quo te cunque feres, hoc duce tutus eris.
Si iucunda igitur, ſi quæris idonea vitæ,
Hanc propera in ſiluam ferre ſubinde gradū.
Fatidicæ ſtirpes, pleno quaſi Copia cornu,
Paſcendis animis pabula læta dabunt.

AMPLISSIMOS REGES AC SACRATISSIMOS VATES HERBARVM COGNITIONE exacte fuisse imbutos, desumptæ ab iis tot Metaphoræ ac parabolæ declarant: quæ hic spectandæ exhibentur.

CAP. I.

Ræstantissimos Reges ac magnanimos illustresq. Heroas in ipso etiam armorum strepitu tumultuque bellico, studiose olim excoluisse rem Herbariam, ac stirpium cognitione cũ primis fuisse delectatos, præter veterum historias, Bibliorum codices abunde testantur. Quum enim harum rerum inuestigatio amœnissima varietate exornata sit, nec minus habeat vtilitatis, quam oblectamenti, non vitium est Regum amplitudini, nec Imperatoriæ maiestati indecorum huiusmodi occupationibus distineri, præsertim vbi ab vrgentissimis negotiis, ac functionibus publicis respirare, atque aliquid sibi laxamenti impetrare licuit. Hac enim quum animi, tum corporis cultura non minus celebris facta est illorũ memoria, non minus illustratus nominis splendor ac magnificētia, quam rebus aliis præclare gestis, aut hostibus vel subactis, vel ad internecionem deletis. Sic Mithridates Ponti atque vndeuiginti regnorum Rex, propter eximiam herbarum notitiam, & singulare antidoton contra venena morbosque omnes contagiosos præstantaneum, illius nomine insigni-

Reges herbar. cultores.

tum immortale nomen est cõsequutus. Lysimachus, Eupator, Gentius Illyricorũ rex, Artemisia Mausoli Cariæ regis vxor, multique alii præter belli gloriam, herbarum cognitione illustres sunt. Marcus Curius Imperator Romanus post deuictum Pyrrhum Epirotarum regem, Lucius Cincinnatus, Marcus Valerius Coruinus plantarum amœnitate allecti, procul a strepitu & ambitione ciuili ruri consenuerunt. Solomon vero regum amplissimus, qui præter immensas opes eam consecutus est a Deo Opt. Maxim. sapientiam ac rerum cognitionem vt nullus regum illi sit comparandus, in herbarum notitia mirifice excultus, exacteq. versatus legitur, ac disseruisse non solum de piscibus, alitibus, quadrupedibus, astris, sed de arboribus etiam & stirpibus, a cedro Libani vsque ad Hyssopum qui egreditur e pariete, hoc est, a minutissima herba ad procerrimas, celsissimasque arbores vsque, omnia habuisse cognita & explorata. Sunt præter Solomonem proceres aliquot vatesque Hebræi qui passim vaticiniis suis herbarum nomina effectusque interserunt, ac comparationes ex iis mutuantur. Quum enim stirpes aliæ aliis rebus adhiberi soleant, ac nonnullæ alimenti vsum præbeant, aliæ medicamenti, pleræque vtrumque, nonnullæ noxiæ sint ac naturæ infestæ, aliæ salutares morbisque expugnandis accommodæ: ex iis Prophetæ appositissimas similitudines, scitasque & concinnas comparationes desumunt, quibus conciones exornant, ac fidem narrationi adstruunt. Quum autem multa sint in humanioribus disciplinis ac politioribus literis, totaq. philosophia humana quæ hominum animos affatim oblectant, illorumq. mentes exemplis ac morum integritate imbuunt, tum nulla ad hæc perficienda maiorem vim atque efficaciam obtinent, quam ea quę sacri vates, quorum nemo nõ diuinitus adflatus, concionibus adhibet, adeo vt quiuis

Solomon herbarum studiosus. 3. Reg. 4. Sapient. 7. Varij herbarum effectus.

uis vel in naturæ operibus vel diuinis contemplationibus mediocriter exercitatus, facile perſpexerit, quam nõ ſit ſterilis & ieiuna illorum narratio, quam non prorſus infœcunda illorum doctrina, ſed vtilis, ſalutaris, fructuoſa. Siquidem Scriptura ſacra a cęleſti patre diuini Spiritus afflatu promanans, mentes hominum ſuauiſſimo pabulo paſtuque ſalutari reficit. Quod ipſum Dauid rex indicat, deſumpta peramœna ſimilitudine a viridante floridoq prato ac ſaluberrimis aquis, quibus armenta maxime pingueſcunt & ſaginantur: *Dominus regit me, nihil mihi deerit in loco paſcuæ vbi me conſtituit, ſuper aquas refectionis.* Sic quum ſibi gratularetur ac plauderet, quod Dei munere in diuidenda hæreditate, vberrima pecora, ſolumq. ac fundũ maxime fœcundũ ſortitus eſſet; *Funes* inquit, *ceciderunt mihi in præclaris.* Solent enim olim funibus extentis metiri iugera, ſuoſq. limites cuiq. aſſignare ac partiri prata: quod apud nos nunc decẽpeda perficitur. Huius generis quũ innumera exempla in veteri nouoq inſtrumẽto ſe proferãt, non ſolum in vulgato vitæ vſu & conſuetudine, ſed ex natura rerũ quę nihil non ſuppeditat, deprompta: operępretiũ viſum eſt iſta eruere, atq. auido lectori ſpectanda exhibere; quo illi innoteſcat, quantus ſcientiæ ac ſapiẽtiæ theſaurus reconditus ſit in arcanis literis, quæ non tam dulcia, quã ſalutaria hominibus proferunt. Nec ſane quiſquam ex vllis Philoſophorum aut Rhetorũ Poëtarumq. ſcriptis tam vberem & copioſam doctrinæ frugem, tam ſalutare animæ mentiſq. pabulum eſt percepturus, quam ex vberrimo atque inexhauſto Diuinitatis fonte, illorumq. oraculis quæ diuino adflatu ſunt prodita. Quod ſi cui libeat attente cõſiderare atque intime excutere diuina eloquia, quantaq. vſi ſint ſapientia qui tam ſalutaria documenta nobis prodiderunt, mentemq. ac voluntatem Dei mortalibus indicant, illucide perſpecturus eſt, quid diuina

Dauidis ſelectiſſimæ ſimilitudines.

Pſal. 23.

Pſalm. 16.

Sacra prophanis potiora.

prophanis pręſtent,& quam ſint res æternæ ac ſolidæ caducis ac momentaneis præſtantiores. Sacros vero vates præter exactam diuinitatis cognitionem in naturæ reb. exquiſite verſatos, nec vllius diſciplinę fuiſſe rudes, vel illud argumento eſt, quod ex intimis atque arcanis naturæ ſimilitudines & comparationes deſumant; deniq. ab animantibus, herbis, arboribus, elementis, igni, terra, aquis, aëre, fluminibus, riuulis, fontibus, ciſternis, Oceano, aſtris, gemmis, lapidibus, a fulmine, pluuia, rore, æſtu, frigore, flatibus, grandine, niue, gelu, glacie, a ſatis & ſemente, a ſale, a fermento, a ſagena, verriculo, naſſa, retibus, ab humoribus qui corpori humano ſubſunt, vel ab eo promanant, ſanguine, lacte, ſemine, menſtruis, a pariente & partu, a ſcoria, ferro, auro, argento, aliisq. innumeris Tropos ac figuratas elocutiones, Metaphoras ſeu Tranſlationes, parabolas, collationes, exempla, ſchemata, hoc eſt, ornamenta verborum & Sententiarū, & quæ quaſi aliquo geſtu orationem illuſtrant, narrationibus ſuis accommodant; quibus multum lucis atque intelligentiæ, plurimum dignitatis ac ſplendoris concionibus adferunt, mentesq. ac animos ſocordes atque oſcitantes, ſuiq. oblitos ad veritatis cognitionem incitant atque inflammant: improbos adducta ex iis rebus ſimilitudine, a maleficiis deterrent, atque ad virtutem, ad ſolidam felicitatem, ad Dei metum & fiduciam extimulant, illisque, omni adhibita induſtria, diuinitatis notitiam infigunt: probos vero & qui vitæ integritatem conſectantur, ſtabiliunt, vtque perſeuerent atque in ſuſcepto negotio perſiſtant, ſedulo exhortantur: obiter, quod & Paulus præcipit, inordinatos, intractabiles, incompoſitos officii ſui commonefaciunt, ac ſalubri placidaq. monitione increpant: puſilanimos & mœrentes ſolantur, imbecilles ac labantes fulciunt, collapſos erigunt: lenitate & clementia vtuntur erga omnes, lęti ad

Prophetæ omnium rerum cognitione instructi.

Deum vi[?] [?]egit & h[?] [?]cime[?] allicit.

1 Theß. 5.

ad

ad iram.ad vindictam ac violentiam tardi, medentur *Esaiæ 61.*
iuxta Esaiæ ac Christi vaticinium contritis fractisque *Luc.4.*
mentibus, atque animis deiecti, mœstis, afflictis salutarem medelam adhibent; prædicant captiuis remissionem & indulgentiam, occæcatis visum: ita vt diuinæ lucis efficiantur capaces; calamitosis solatiũ, vinctis & diaboli tyrannide oppressis, relaxationem ac libertatem: eaque omnia elegantissimis parabolis & collationibus in suis passim scriptis perficiunt. Quum autem nemo non prophetarum, inter quos multi regia maiestate existunt: harum rerum specimen exhibeat, atque etiam Iesus Christus quiq. eius nomine apostolicę legationis munere funguntur, in eodem doctrinæ genere versentur: operæpretium me facturum sum arbitratus, si obiter commonstrẽ quanta sit eruditio, quam recondita sapientia, quæ rerum cognitio ac naturæ inuestigatio, quantus ardor propagandæ religionis atque, expulsa omni superstitione & idololatria proferendi cultus diuini in iis hominibus qui diuino spiritu cœlestiq. afflatu imbuti, tam salutaria nobis prodiderunt, accita ad orationis decus & ornamentum vniuersa rerum natura: quod ipsum patefacere iam meditor.

De conditione & natura Mandragoræ, quam a Lia sorore eblandita est Rachel.

CAP. II.

INTER herbas virentes ac floridas, quarum innumeras naturæ ac rerum omnium conditor Deus in vsum hominum e terra produxit, Mandragora non *Genes.1.*
infimum locum obtinet, nec prorsus ignobilis est. Cuius quum in sacris Bibliis extet mentio, atque in deliciis habita sit, in edendique vsum expetita: de *Mandragora duæ species.*
hac instituti argumenti sumetur exordium. Constituuntur huius stirpis duæ species: quarum vna est foliis lactucæ æmulis, sed augustioribus, saturati vm-

broſique viroris. Pomum vero emergit e centro I-moque ſtirpis meditullio, quod herbaceo ſtilo incumbit, auellanæ nucis, nonnumquam iuglandis aut caſtaneæ magnitudine. Hæc ſpecies fœminę nomine inſignitur. Mas vero ſpecioſa magnaque foliorum amplitudine ac pompa luxuriat, lacteo virore perpolita. Primum vero quod ex paſſis patuliſq. quaquauerſum foliis e media ſtirpe prodit orbiculatum ac circinatæ rotunditatis, oui gallinacei vitello aut luteo prorſus affine eſt, odore non ſine grauitate quadam ſoporato, iucundo, radice craſſa, piloſaq. ac bifida, atque in humanæ coxendicis aut cruris formam bifurcata. Qua occaſione circumforanei quidam impoſtores ex huius & bryoniæ radice imagunculas cōfingunt humana ſpecie, atque vtrumq. ſexum emoliuntur, ac credulæ turbæ perſuadent ea forma ac ſpeciē e terra enatas. Nonnulli ſerio prædicant vitalem fuiſſe ſubterraneum hunc fœtum, atque ex locis quibuſdam funeſtis eruiſſe. quibus ſupplicio affici ſolent ſontes ac facinoroſi; qua perſuaſione rudi atque imperitæ plebi imponunt, atque huiuſmodi impoſtura argento illos emungunt: Belgæ Mandragoræ poma *Deolappelen* vocant, quo nomine & radicem deſignant, quod mētem amatorio quodā faſcino in errorem pertrahant, & quodam modo incantent. Huius pomi fuiſſe auidam Rachaëlem, ſummoque eius deſiderio occupatam ſacri codices referunt. Quum enim triticeæ meſſis tempore Ruben in rus digreſſus, Liæ matri attuliſſet Mandragoras, Rachel ſterilis ac ſororiæ fœcunditatis æmula, eas ſibi concedi officioſeque poſtulauit. Lia exaſperata importuna interpellatione, poma illi denegauit: tandem ſopita altercatione hac lege ac conditione res tranſacta eſt, vt Lia ſubſequente nocte marito concubitu frueretur (nam id alternis vicibus, duabus ſororibus vni marito dedicatis perfici ſolet) Rachel vero potiretur Mandragoris, quas ea mente atque animi

Pomum Mandragoræ blandimentum amoris.

Geneſ. 3.

intentione a ſorore eblandita creditur, quo amabili ac gratioſo cum patriarcha Iacobo congreſſu; eſu illius pomi, conceptui effici poſſet idonea. Quum enim inuidia in ſororem permota ſterilitatis probrum a ſe depellere atque amoliri cuperet, expoſtulauit cum marito, quod ſterilis degeret, quum ſoror numeroſa prole ferax eſſet & fœcunda. Iacobus indignatus, ſe perfunctum maritali munere profitetur, ipſumque nec culpari poſſe, nec ignauiæ argui; cæterum fœcunditatem ac conceptum Dei donum eſſe, illiuſque arbitrio negotium iſtud perfici. Cæterum an Mandragora fœtificandi vim mulieribus conferat, atque vtero retinendi ſeminis efficaciam conciliet, in dubium vocari poſſet. Quum enim ſoporifero effectu prædita ſit, & impenſe frigida, hæc qualitas ad tale quiddam præſtandum prorſus inefficax cenſeri ſolet & inidonea. Quod tamen ita dilui poſſe video, vt in frigidis humidiſque regionibus, atque in vtero humecto & algido tale quiddam perficere nequeat, ſed in torrido æſtuantique & exuſto. Sic in Africa, Hiſpania, Iudæa, Mauritania, Numidia, Ægypto, in quibus fere regionibus mulieres aduſtos arenteſque habent vteros ac feruidos, tum ſquallidos ac ſtrigoſos, non incommode hoc pomum adhiberi poſſe crediderim. Si quidem eius eſu corpus ad temperiem reduci poſſe exiſtimo: quum poſt amplexum & congreſſum maritalem ſoluto in ſomnum corpore, vterus retinendi vim ſeminis aſciſcat. nec id in fumos ac fuliginem euaneſcat, vt in calido atque æſtuante vtero aſſolet, in quo vtriuſque ſemina minus coaleſcunt aut vniuntur, ſublata omni poſteritatis ſpe; quod multis vſu veniſſe obſeruaui etiam in Belgica, qui ob plus ſatis calidam vteri intemperiem effœtæ extiterunt, tametſi mariti ſedulo illis ſuam operam præſtarent, ſuoque officio alacriter fungerentur: quin & viri

ex frequenti illorum concubitu aliquando pudendarum partium vitia contrahunt a ſalſuginoſa atque acri mordacique vligine, quæ genitali virus infert ac contagione inficit Huiuſmodi mulieribus quæ fere ſunt indomitæ libidinis ob ignitos vrentesq. locos, poma Mandragoræ inoffenſe, imo magno commodo exhiberi poſſunt, cum pepones, cucumeres, cucurbitæ, melones, portulaca, lactuca, ſolanum, aliaq. refrigerantia, quibus intenſus ille feruor ac vitioſa vteri qualitas retunditur, & quo minus concumbenti deleteria ſit, cohibetur. Scio equidem multa eſſe ſtirpium genera apud Belgas & Septentrioni obuerſas regiones, quibus quum ſubſit noxia vis & pernitioſa, valetudinem deteriorem efficiunt ac depopulantur, niſi illorum affectus in deſtruenda naturæ temperie coërceatur. Sic omnes herbæ quæ frigida qualitate imbutę ſunt, pipere, zinzibere, & grano paradiſi, quod nonnulli inter ſpecies cardamomi ſtatuunt, condiuntur, quibus refrenatur illarum malitia, & obtunditur hebeſcitque ferocia. Sic fungi, boleri, tubera, aliaq. excrementa terræ Italis ac Tranſalpinis innoxia ſunt: Ciſalpinis vero ac Belgis nocentiſſima ac venenata, niſi condimentis calorificis mitigetur venenoſa illorum qualitas. adde quod in calidis regionibus, quæque Sole affatim illuſtrantur, & incaleſcunt, omnia melius matureſcunt; quæ vis efficit vt illa fercula vtpote libidinis incitamenta a delicatis ac ganeonibus in deliciis habita, atq. in excitandæ tentiginis vſum expetita, minus incommodi corporibus inferant. Cæterum Mandragoram odoris fragrantia ac ſuauitate recreaſſe olim Hebræos, Epithalamium ſiue Canticum Solomonis indicat; ſic vt exiſtimem in Iudæa illam in ratione expetitam, ac manibus contractari ſolitam, quod ſuaui quodam odore imbuta ſit non ſine vi ſomnifica & ſoporoſa, quæ laſſos & languidos recreat; vt fere eſſe ſolent qui

qui amoribus dediti ſunt, aut aliquem depereunt, tamquam amatorio philtro incãtati. Mihi vero quid de Mandragora accidit, obiter enarrabo. Quum autem æſtiuis menſibus (nam eo tempore poma Mandragoræ ſe proferunt) ſemel atque iterum in muſeo noſtro amabilem ac ſpecioſum eius ſtirpis fructum negligenter collocaſſem, ita ſomnolentus ſum effectus, vt ægre ſopor excuti poſſit. Quum autem obnixe obluctarer ſomnolẽtię, illamq. excuſſiſſe conarer, ægre id obtinui, nec rationem tanti veterni inire potui: tandem quum quaquauerſum dimouiſſem oculos, obtulit ſe a tergo pomum Mandragoræ, quo amoto, atque in alium locum tranſlato, factus ſum alacrior, atque torporem depuli, omnemq. oſcitantiam diſcuſſi. Cæterum ab hoc ſuaui olenti, mireque odorato pomo quod gratiam fauoremque geſtanti apud amaſium conciliat, Sponſus captat occaſionem exſpatiandi. Quum enim vernis æſtiuiſque menſibus omnia frondeant ac niteſcant, ac Mandragora ſtirpeſque aliæ odorem ſuauiter in auras diffundant, Sponſam extra limen & conclaue euocat, quo relicta vrbe ruri atque in ſuburbanis prædiis ſe oblectet, ac tot paſſim florentibus herbis & arboribus, nardo, viola, liliis, malo punico, mandragoris, ipſaque floreſcente vite ſe reficiat. Quum autem ſingula quæ e terra emergunt verno tempore frondeſcant, ac florum quum amœnitate, tum fragrantia homini blandiantur, tum ipſa vitis præ cæteris fragrantiſſimum odorem exſpirat, ac naribus ſuaues halitus effundit: profert hæc ſub finem veris floſculum minutum & ſtellatum feſtucis ramentiſque orbiculatis obſitum, vt lichen, vulgo vſnea, colore ſubſpiceo aut flaueſcẽte, eximiæque ſuauitatis, quo in aſteriſci formam deciduo, confeſtim ſpecimen racemorum exhibetur. Odor huius floſculi cerebrum & cor mirifice recreat, ſic vt mihi gratiſſimum ſit floreſcente vite ſub vinea

De Mandragora pomo hiſtoria.

pergulata ac pampinis concamerata fornice ac testudine prandium cœnamque absoluere, aut cum æqualibus eruditis fabulis temporis tædium fallere. Huius autem flosculi odor, tanti effectus prædicatur, vt venenatas bestias abigat, adeo vt serpentes, colubri, bufones hunc perferre nequeant, sed remotissime ab eo se subducant; eruo circa florescente vite non solum salubris est & peramœna ambulatio, sed etiam secura & tuta; licet enim in herbido thoro ac viridante gramine decumbere, ac sub arbore patulis diffusa ramis opacum frigus captare, atq. æstum propulsare, vel apricatione Solis radiis incalescere & illustrari, nullo metu aut trepidatione serpentum; qui aliquando latenter in herba delitescunt, atque improuiso obrepunt, hominique terrorem incutiunt. Quum autem sponsus (quo nomine Christus a Ioanne Baptista designatur, qui erga suam Sponsam nempe Ecclesiam cœtumque illi fidentium vnice afficitur) nusquam non speciem, & venustatem, decoremque Sponsæ amplificet; atque e diuerso Sponsa mutua compensatione illi paria faciat ac vices rependat, quidquid præclarum est, & admiratione dignum in natura vniuersi, cælo, sideribus, montibus, siluis, nemoribus, campis, herbis, flosculis ex quibus suauis odor emanat, arboribus quæ non minus salubres quã spectabiles & speciosos fructus proferunt, vino generoso ac saporis eximii quod ex lectissima vite exprimitur: huc vterque congerit, ac similitudines appositissimas pro vtriusque dignitate producit. Sic nardo Sponsus comparatur herbæ cum primis odoratæ, fasciculo myrrhæ, botro aut vuæ Cypriæ ex generosissima vite decerptę. Sponsus vero amicam lilio comparat ob eximium candorem, atq. odorem suauissimum; adeo vt si pedissequa & quibus stipari solet, Sponsæ conferantur, Spinę sint nulla specie nulla formæ dignitate commendabiles, hoc est, puellę quę illam

llam comitantur velut hybridę parumque ingenuę, nihil habent amabile aut ſpecioſum, nihil ſpectabile, aut vlla gratioſa venuſtate viſendum. Huiuſmodi metaphoris ac figuratis elocutionibus ſcatet non ſolum hoc canticum; ſed tota paſſim Scriptura ſacra, ita vt ampliſſimus ſe campus aperiat, quo ſtudioſus lector poſſit oblectari, tota mente ac cogitatione a naturæ præſtantia in Opificis admirationem erecta. Sumuntur in hoc Cantico elegantiſſimæ ſimilitudines ab iis rebus, quæ ſyncopi atque animi deliquio collapſos erigunt ac ſpiritus ſopitos labanteſque inſtaurant: vt ſunt vinum odoriferum, faſciculi manuales & olfactoriola ex redolentibus herbis concinnata ac congeſta. Sic ſponſa cum langueſcit ac iam defectura videtur immodico ſponſi amore, puellari clientelæ imperat, vt aliquid fomenti adferant, vt odorata quæque naribus admoueant: *Fulcite me*, inquit, *malis, ſuſtentate odoribus, ne deficiam*. Sic etiam noſtrates, defectu animi periclitantibus, cinnamomum, caryophyllos, acetum ſambucinum, poma citria, & quę ſub eodem genere comprehenſa limones dicuntur, myrtum, ſaliuncam, aliaque odorifera olfacienda exhibent, quibus paſſim Scriptura vtitur, ac ſalutarem doctrinam deſignat, quæ mentes languidas refocillat ac reficit. *Cant. 2.*

De Manna cælitus delapſa, tum ea quæ Medicis in vſu eſt.

CAP. III.

QVOD Hebræi in vaſta illa ac ſiticuloſa ſolitudine Manna paſti ſunt, non prorſus naturali cauſæ adſcribi poteſt, ſed Diuinæ potentiæ, quæ tamen naturæ vſa ſit miniſterio, vti etiam coturnicibus, gregatim in caſtra delatis, aut quum percuſſa petra, refocillando populo aqua proflueret, lignoque aqua amara dulceſceret, tum etiam quum Euri *Exod 16.* *Deut. 8.* *Num. 11.* *Pſal. 77.*

Exod 15. violentissimo flatu rubrum mare exiccatum transi-
Exod 17. tum Hebræis patefaceret, ad internecionem deletis
Num. 20. insequentibus. Similis est ratio de farina multipli-
Exod. 14. cata & adaucto oleo Heliæ & Helisæi precibus, de cor-
3. Reg. 17. uo illi adferente panem & carnes: quod etiam de
Antonio & Paulo Heremita refertur, si Ecclesiasticæ
historiæ habenda fides: de angelo ministrante Heliæ
panem subcinericeum & aquæ poculum, quibus cor-
roboratus quadraginta dierum ac noctiũ iter emen-
sus, peruenit ad montem Dei Horeb, in cuius spe-
lunca tutus erat a Iesabelis tyrannide, quæ omnes
prophetas in mortem crudeliter venabatur. Hæc at-
que alia admiranda quæ passim in sacro codice me-
morantur, Deus iussu nutuque suo perficere potuis-
set nulla adhibita materia, sed tamen vti voluit re-
rum naturalium (quarum ipse effector est & mode-
rator) adminiculo ac velut instrumento, eaq. ratio-
ne suis prospicere visum est; atque afflictis mentibus
Ezech. 38. solatia adferre. Quod etiam in Ezechia moribundo
ac Dei sententia morti destinato obseruari potest;
cuius apostema, admoto cataplasmate ex ficubus
contusis quæ maturandi facultate pollent, ad sanita-
tem perductum est: quo argumẽto declaratur, mor-
bis vrgentibus, non respuenda medicamentorum
præsidia; sed ea, implorata Dei ope, alacriter adhi-
Ioan. 9. benda, quibus vita in aliquot annos producitur. Eo-
dem vsus est medendi modo Christus in dispellenda
cæcitate mendici, confecto collyrio ex luto & saliua,
Marc. 7. eaque abluta extersaque in piscina Siloë. Similiter
Matth 9. in discutienda surditate, digitos in aures inseruit, im-
Marc. 10. missoque in linguam sputo, loquelam muto resti-
Luca 18. tuit. Cuius generis miraculo aliàs solo tactu, aut ver-
bo peregit, ab iis tantum stipulatus impetrandi fidu-
ciam, quam quum inter alios clamosus ille cęcus Bar-
timæus inter turbæ fremitus testaretur; confestim
nullo adhibito visibili externoque signo, visum re-

cepit.

cepit. Quum autem Deus pro immenſa erga genus humanum bonitate ac fauore, multis magniſque rebus munificentiam ſuam declaret, tum præcipue inauditis ſtupendiſque miraculis mirandam potentiam patefecit: quod inter innumera Manna demõſtrat tam affluenter ex aëre in terram effuſum, vt numeroſiſſimam multitudinem ſatiaret. Dum enim fremeret confuſa multitudo ſexcentorum millium, Deoque ac Moſi obſtreperet, quod ex Ægypto in tam vaſtam ſolitudinem perducti inedia conficerentur. Deus veſpere incredibilem coturnicum vim & copiam in caſtra coëgit; mane autem ros, vndique diffuſus eſt per caſtra, ſolique planiciem: quumque operuiſſet ſuperficiem terræ, apparuit in ſolitudine minutum quiddam, rotundum, tenue, perinde ac ſi pruina eſſet conſtrata humi ſimilitudine ſeminis coriandri, ſpecie bdellii, guſtu ſaporeque ſimilaginis, melle confecta. Quum autem tam ſubita innouatio, atque inſolita rerum facies admirationi eſſet turbulento populo, ac nonnullis ſtuporem incuteret, pleriſque (vt quidam opinantur) contemptum & irriſionem adferret, *Manhu*, inquiunt, quid eſt hoc? Similis eſt illa Chremetis ironia & ſubſannatio in Clitiphonem filium perſonatæ atque ementitæ probitatis. Sed ipſe egreditur, quam ſeuerus; rem quum videas, cenſeas. Cæterum Manna quæ medicis in vſu eſt, calida & humida abſceſſu primo, huic non prorſus diſſimilis eſt; colligitur enim in calidis regionibus aëreum roſſidumq. mel, quod æſtiuis menſibus, ferueſcente interdiu Sole, nocturno frigore in grumos coit, atque in ramenta conglobatur ex defluxu rorulenti humoris ac madore aëreo, omnibuſque paſſim arboribus, herbis, lapidibus incumbit mellita iſta colore flaueſcente, quæ lingula agitata zacchari more liqueſcit ac palatum fauceſque dulcedine imbuit: quo fit vt gulæ & faucium

Num. 11.

Heaut. ſcena 5. actus 3.

asperitatem leniat; verum quum illi subsit medicamentosa quædam facultas, zaccharo minus alit; ventrem autem vt cassia fistularis & Cylindracea emollit, sed paulo clementius; quocirca tuto impuberibus, seniculis, prægnantibus, pauperibus exhiberi potest, vnciæ pondere, obseruata cuiusque natura ac corporis constitutione. Mannæ autem vel mellis aërei nomine insignitur, quoniam ex halitu ac vapore terræ, calore solis sublato, ex aëre defluit, atque æstiuæ noctis frigore concreta plantis insidet ea propemodum forma ac saporis dulcedine, qua in Bibliis Manna describitur, cuius esu multis annis pasti sunt Israelitæ, ita vt assiduo eius vsu nauseam illis pareret, ac Dei donum fastidirent. Exemi ego aliquando vulgare hoc mannæ genus aut rossidum mel ex plantarum foliis, quum antelucanis horis Academiæ Louaniensis pomœria egressus, perquirendis herbis essem occupatus, desinente potissimum vere, aëre tranquillo ac placido, nullisque ventis incitato. Diuenditur autem adulterinum mel aëreum ex Sena incrustata, zaccharo confecta: verum vbi id ore volutum liquescit, proditur dolus. Colligunt quidem nonnulli circa aluearia, illaque loca in quibus apes mellificant ac faueum confingunt, excrementa quędam flauescente colore, sapore melleo, quæ nonnulli existimant ex aëreo concretu coaluisse: quum nihil aliud sint, quam excrementiceus liquor & saliua quæ a vespis, fucis & culicibus prodiit. Siquidem insecta apum laboribus insidiantur, & mel exugũt, quo obseruantes apes in illa insiliunt, ac turmatim conficiunt: quod indicat Virgilius:

Adulterina Mana.

Geor. li. 4.

Prima fauis ponunt fundamina: deinde tenaces
Suspendunt ceras: altæ spem gentis adultos
Educunt fœtus, alia purissima mella
Stipant, & liquido distendunt nectare cellas.

Æn. lib. 1.

An

Aut onera accipiunt venientum. aut agmine facto
Ignauum fucos pecus a præsepibus arcent.

De Lactuca siluestri. CAP. IIII.

QVVM Deus pro inexhausta sua bonitate erga homines afficiatur, omnibus modis illorum commodis prospicit ac saluti inuigilat, suamque munificentiam cumulate illis impendit, non aliud pro tam obuia ac benigna promtaque liberalitate ac gratuitis muneribus exigit, quam summum amorem ac venerationem solidamque fiduciam, qua illi innitimur, atque indubitatam certamq. spem concipimus de eius promissis. Commonefacit Deus sedulo oscitantes ac socordes sui officii, suaque beneficia subinde illis in mentem reuocat, ne vel excidere contingat, vel obliuione obrui: atque huius rei causa certos ritus ac statas solennesque ceremonias instituit, non solum in veteri Lege, in qua omnia de Christi eiusque regno typis adumbrata sunt, sed etiam in Euangelio in quo promissa exhibita sunt, atque omnia ad vnicum vsque apicem, vt Christus expirans testatus est, consummata peractaque. Sic signis quibusdam, certisque symbolis ac sacramentis quæ sub sensum cadunt ac sunt visibilia, promissiones suas, atque erga homines gratiam & reconciliationem testificatur. Siquidem Baptismus signaculum fidei, ac primus in Ecclesiam aditus, Circumcisione ac maris rubri transitu adumbratus nos Deo consecrat, eoque illi inserimur, impetrata per fidem peccatorum reconciliatione. In agni vero Paschalis esum surrogata est Synaxis, hoc est, corporis & sanguinis Christi communio, quam palam exerceri voluit, atque in cœtu Christianorum publicitus peragi, ne vnquam intermoreretur aut exolesceret mortis & resurrectionis eius memoria, sed continenter in mentem reuocetur in-

Exodi 12. Num. 9.

Sacramẽta in quem vsum exhibita.

Baptismi effectus.

Symbolũ corporis Christi in quẽ vsum exhibitũ.

insigne illud beneficium, quo genus humanum Diaboli mortisq. tyrannide oppressum, gratuito ac nullis meritis libertati assertum est, atq. impetrata per Iesum Christum, pacificatorem omnium scelerum remissione, salutem adeptum; Siquidem *Lex per Mosen prouulgata, gratia autem & veritas per Iesum Christum exorta est.* Exhibitum est olim huius mysterii, quod in Christo expressum est specimen quoddam atque adumbratio, dum Abrahamus filium vnicum Isaac victimæ destinat, dum Moses ex Dei præscripto, agni immaculati ac masculi esum instituit, eumq. vescendum cum agrestibus lactucis quæ insigni amaritudine sunt imbutæ, præscribit, quo assidue in recenti memoria versaretur miseranda seruitus, qua olim sub Pharaone oppressi sunt: excussoque intolerando iugo, in libertatem restituti. Quocirca instituta sunt agni Paschalis anniuersaria sacra, vt memoriam sibi renouarent eius diei qua olim apud Ægyprios agni sanguine postibus illito a periculo angeli exempti sunt, qui in primogenita Ægyptiorum grassabatur, atque incolumes mare rubrum transierunt: quem diem cum primis celebrem & sacrosanctum a transitu angeli, qui illos intactus præteriit; denique a mari rubro feliciter magnoque successu emenso appellabant Phase, qui nobis dicitur Pascha, Gallice *passage*, apto appositoque ad huius æui decursum vocabulo. qui nobis in hac mundi impedita ac vasta solitudine, ad immortalitatem ac cælestem patriam sedesque beatas sit transitus. Præcipitur autem edendus agnus cum lactucis siluestribus, siue herbis amaris. Siquidem in huius sæculi curriculo omnia amara sunt, acerba, tristia, calamitosa, & quæ plus aloës quã mellis habeant. Sunt qui lactucæ nomine Seridis species designari credunt, & Intyba, hoc est, Cichorium, & quæ corrupta voce Scariola dicitur, Belgis a candore *vvitte*, hoc est, candida *Endiuia*, cęruleo flore

Ioan. 1.

Phase quare institutum.

caque

taque in lacinias diſſecto ſpectabilis, hanc ſabulo obrutam hybernis menſibus inter acetaria primis menſis inferunt. Hoc ſiquidem artificio tractata amaritudinem exuit, atque eximium candorem adſciſcit, vt ſunt interna braſſicæ capitatæ folia. Commode autem magnoque ſucceſſu adhibentur huiuſmodi herbæ hepatis obſtructionibus: habent enim amaritudinis ratione abſtergendi vim, qua meatus recludunt, atque oppilationes expediunt. Tertianas quoque febres expugnant, atque icterum ſeu morbum regium, diſcutiunt. fellis enim atque hepatis intemperiem, cui fere Iudæos eſſe obnoxios color muſtellinus indicat, mitigant. Sunt autem iſtæ ſtirpes Virgilio decantatæ in Georg. *nec amaris intyba fibris Offiøiunt.* —— *Cichorium hepati ſalubre.* *Geor. li.1.*

Rurſus:

Forſitan, & pingues hortos quæ cura colendi
Ornaret, canerem, biferiq; roſaria Pæſti: *Geor. li.4.*
Quoque modo potis gauderent intyba riuis,
Et virides apio ripæ: tortusq; per herbam
Creſceret in ventrem cucumis. ——

Commendat hæc quoque Columella in hortulo, eaque excolenda præcipit tamquam alteram ſuccidiam (ſic enim prouentum hortenſem nominat Cicero) *Lib. 10.* *De Senect.*

Spargite quæq; viros acuunt, armantq; puellas
Iam breue Cerephilum, & torpenti grata palato
Intyba, iam teneris frondens lactucula fibris.

Congeneres iſtisq. ſunt affines Chondrilla, Sonchus ſiue Cicerbita, & quæ vulgari voce Dens leonis, & roſtrum porcinum vocatur, hieracium, quę omnia lacteo ſucco madeſcunt, ac flaueſcenti floſculo conſpiciuntur, leporibus cuniculisq. gratiſſimum pabulum. Siquidem earum ſtirpium eſu minus hydrope hæc animalcula turgeſcunt, amaritudine exiccante humiditatem. Quocirca earum nonnullæ quæ

non intentius amarescunt, ineunte vere ibi folia tenerescunt, acetariis immiscentur, in pratis obuiæ equino generi pabulationem suppeditant, aliæ lacte turgescunt, inuitis hortorum cultoribus erumpunt atque eruncandę eruendæque sunt, ne salutares herbas strangulent. Cęterum lactucam illam siluestrem quæ Endiuiæ nomine insignita est, in edendi agni Paschalis vsum adhibitam, velut condimenti loco, non facile mihi persuaderi potest: quum ob insignē vrentemque amaritudinem quæ linguam vellicat, non sit esculenta, nisi quum primum emergit, nec adhuc spinis in dorso parteq. auersa armata sit: vincit enim Endiuia vulgaris, quæ germana est lactuca siluestris, amaritudine reliquas stirpes quæ succo lacteo madescunt. Quocirca medici nouellam ac teneram in vsum medicamenti adhibent, non adultā, quæ aculeata est ac spinulis horret, tum vetustate amarescit: Intybi vero species cocto elixoque agniculo condimenti vice adhibitam prorsus crediderim, nempe Cichorium & Seriolam, ex quorum nō solum foliis, sed radicibus etiam acetaria conficere Belgæ didicerunt. Siquidem radix ad sesquicubiti fere longitudinem se porrigit, quam autumno enatam in taleolas ac tessellas dissecant, vt rubram pastinacam, quam Carotam vocant, eamque ex aceto & oleo, insperso piperis polline, esitant, vt etiam cucumeres, crithmum, rapistrum, vulgo *Raiponse*, compluraque alia quæ tempestiue suaque anni parte hortus profundit.

Quæ vera lactuca siluestris.

De olea, oleastro, oliua, oleo.

CAP. V.

VT palma quæ ponderi non cedit, victorię insigne, ita Olea pacis index, cuius rei specimen columba ex arca Noë remissa edidit, quum desinente diluuio defluxisq. ac subsidentibus aquis, oliuæ fruticem attulit,

Apo. 7. *Gene. 8.*

ulit, mitigatę iræ Dei argumentum. Folio autem est
æc arbor salicis aut ligustri, superne viridi, auersa i-
naq. parte qua terram spectat, albescente atq. inca-
o vt alba populus, flosculo minuto sed folioso, co-
ore luteo, non sine grauitate odorato. fructifera ve-
o est fœcundaq. numerosis baccis, oblonga forma
tq. ouali, quæ vbi maturescunt, atq. nigrescere inci-
iunt, oleoso pinguiq. succo turgescunt, ex quibus o-
eum exprimitur articulis firmandis, fouendisque
nembris, tum mitigandis doloribus accommodum;
gilitatem enim vigoremq. iis præstat foris adhibitū
otius, quam in corpus admissum: eo siquidem cor-
ora perfusa non solum nitescunt, sed robur etiam
oncipiunt; atque ad obeundos labores redduntur
abiliora: Quod indicasse Dauidem obseruo atque Psal. 103.
eum ob huius aliarumq. rerum munificentiam in
nmensum extulisse. *Ipse est enim qui germinare facit*
num & gramina iumentis; herbas in vsum hominum; panē
t vires augeat ac confirmet; vinum, vt cor hominis lætificet;
eum, vt corpus eo niteat ac vires concipiat. Quo spectat il-
d Plinii: *Duo liquores corporibus humanis saluberrimi, in-*
s vini, foris olei. Quin & Samaritanus quo Christus Luca 10.
esignatur, duo hæc fomenta vulnerato adhibuit;
num, quod abstergit & emundat; oleum, quod le-
it, quod dolorem mitigat, quod vulnus ad sanita-
m perducit: quo indicatur Christum secus quam
cerdotes Leuitasq. officii sui negligentes, salubri
ctrina afflictis ac sauciatis mētibus mederi animi-
ue vulnera obligare, ac cicatrice ita obducere vt
ullum vestigium appareat, hoc est, nihil eorum quę
nte commisit, illi imputetur. Oleum autem intus
hibitum, aluum mollit ac lubricum efficit, aspera
æque mitigat, venena paulo ante hausta retundit
que hebetat, eaque innoxia facit, ac ventriculum
vomitū incitat, quo fere noxia ac perniciosa quæ-
ue excutit, efficitque lubrica vi, ne venenatæ po-

tiones venas ſubeant, mortemque inferant: qua fa-
cultate hoc etiam adfert commodi, vt præſumptum
temulentiæ obſiſtat, & ne quis confeſtim ebrietati
Quomodo ruina oppreſſi tractandi. ſuccumbat. Præter artis rationem faciunt qui ru-
ptis, luxatis, contuſis, collapſis, ruinaque oppreſſis
oleum vel butyrum exhibent, vt membra afflicta
conſolident atq. inſtaurent, niſi omphaceum oleum
hoc eſt, immaturum quod nondum matureſcente
oliua exprimitur. Nam id adſtrictionis eſt particeps,
qua vi corporis partes ac diſſolutæ coaleſcunt hi-
antes atque vniuntur. Butyrum vero & oleum ma-
turum inter initia, inciſa primum vena, ſi ætas pati-
tur, non incommode exhibentur ad dolorem miti-
gandum, ac diſſoluendum conglobatum cõcretum-
que ſanguinem, in quem vſum potionem conficio
ex ramentis rubiæ internis ac nuce muſcata: poſt-
Potio conſolidans. modum conſolidantia propinari curo millefolium,
roſas rubras antequam prorſus dehiſcere incipiant,
aut folia dilatare, myrti baccas, omnes ſymphyti,
hoc eſt, conſolidæ ſpecies, ſuccinum marinum, quod
ſpermaCeti vocatur, gneſiam ac germanam mumiã,
rhabarbarum, ac nucem muſcatam toſtam, eaque
omnia decocta in vino rubro ſtiptico adſtringentis
Oliuarum vſus. naturæ: baccæ quæ omni fere nationi oliuæ dicun-
tur, ante maturitatem lectæ, quum adhuc viride-
ſcunt in muria aſſeruantur ad pellenda ciborum fa-
ſtidia, ac nauſeam: acuunt enim appetentiam, atque
vt amygdalæ amaræ, ebrietati obſiſtunt. Sumuntur
autem ab huius ſtirpis fructu & floribus a ſcriptori-
bus ſacris ſimilitudines concinnæ cum primis & ele-
gantes. Sic Iob quum improbo cuique & facinoro-
Capit. 15. & 17. ſo præmaturum interitum denunciat; *Antequam*, in-
quit, *dies huius impleantur, peribit, & virtus illius areſcet;*
Similitudines ex olea. *lædetur quaſi vua floreſcens botrus eius, & velut olea proii-*
ciens florem ſuum: hoc eſt, ante diem ac properata ſub-
itaque morte conficietur, nec ad ætatem maturam
aut

iut ad ſtatutum legitimumque vitæ tempus eſt per-
uenturus, ſimilitudine deſumpta ab arboribus ac flo-
rentibus herbis, quæ ineunte vere ſpectatiſſime pro-
deunt, ac floreſcunt: ſed quarum floſculi vel vredine
pereunt, vel ab Aquilone ſeu Borea decutiuntur.
Deus enim non ſinit nefarios diuturna proſperitate
frui aut optatum ſucceſſum conſequi, adeo vt quum
multum vitæ ſupereſſe poſſit, atque illud produci
longius, præmaturam mortem illis accelerat. Sic le-
gimus in Geneſi acceleratius oppreſſiſſe homines di- *Cap. 6.*
luuium, quod moniti non reſipiſcerent, nec ad fru-
gem ſe conuerterent, ſed in dies in deteriora prola-
berentur. Et quum Deus Sacerdotibus & optimati-
bus Ephraim minitatur atque inopinatum exitium
denunciat ob religionis neglectum, in quem propter
ebrietatem ac temulentiam erant deuoluti, ſic in il-
los per Eſaiam iram ſuam exacuit ac vaticinium ful-
minat: *Væ Coronæ ſuperbæ, flori decidenti & deſluo, & erit* *Cap. 28.*
flos deciduus & quaſi temporarius ante maturitatem. Quo
indicat illos cum omni faſtu & arrogantia, vt flores
decuſſum iri, vt ficus primas & præcoces quæ confe-
ſtim deceptæ deuorari ſolent, & æſtiui fructus qui in
hiemem aſſeruari nequeunt. Non diſſimile argu-
mentum amplificat contra Ægyptios, obita Dei no-
mine legatione Eſaias: *Ante meſſem totus efflorwit Æ-*
gypti populus, & præmatura [illegible]one germinauit, & præ- *Cap. 18.*
ſcindentur ramuſculi eius. Quo deſignat Ægyptiis tale
quiddam obuenturum quale præcocibus fructibus
ac primitiuis baccis, ipſiſque ſegetibus & vitibus quę
feſtinantius erumpunt, atque intempeſtiue ac præ-
ter temporis rationem matureſcunt. Citiſſime enim
huiuſmodi fructus corrumpuntur, nec ad cõſeruan-
dum vſui ſunt. Quo denunciat illorum felicitatem
non fore diuturnam. Per Oleam etiam aliaſque
arbores indicantur piorum ſucceſſus, rerumque o-
mnium affluentia, & præter hæc progreſſus & incre-

menta virtutum: Quod ipſum omnibus teſtatum eſſe vult Dauid, qui virum pium ac Deo addictum arbori frondoſæ & fœcundæ æquiparat, quæ non otioſa eſt & ſterilis, ſed fructuoſa & fertilis, ſuoſque ramos late diffundit, & fructus edit ſalutares; quibus non tam ipſa, quam alii ſe oblectant ac reficiunt. Hieremias quoque idem argumentum amplificat atque improbis qui nulla habita Dei ratione humanis præſidiis innituntur, ac rebus caducis fidunt, omnia aduerſa pollicetur: *Maledictus*, inquit, *qui confidit in homine & a Domino recedit cor eius; erit enim velut mirica quæ in ſiticuloſa ac ieiuna terra poſita, nullum bonum, nihil ſentit commodi ex aeris clementia. Felix & beatus qui confidit in Domino, in eoq; omnem ſpem & fiduciam collocat; is arbori ſimilis eſt, quæ in irriguis locis conſita eſt, ſuaſq; radices ad humorem diffundit, nec æſtum pertimeſcit, quo fere exareſcere ſolent, quæ in arido ſolo ſita ſunt: & erit folium eius viride, frondoſum, & tempore ſiccitatis fructum proferre non deſinet.* Commendatur huiuſmodi Metaphoris fiducia in Deum, nec alio deflectendam mentem, alio dirigendum cor, quam ad illum a quo omne bonum promanat, & qui hominibus nihil non præſtare ſit paratus. Hinc Dauid Deo potius quam rebus fluxis, caducis, momentaneis innixus, ſecus quam impii; *Ego*, inquit, *ſicut oliua fructifera florebo in domo Dei, quoniam confido in miſericordia eius.* Rurſus quum indicat homini minime otioſo, & qui ſe in Dei eloquiis exercet vberem rerum prouentum, vxori numeroſa prole fœcunditatem; *Beatus*, inquit, *qui timet Dominũ, & ambulat in viis eius, proſperabitur manuum ſuarum labore, felix & beatus ipſe erit. Uxor tua, ſicut vitis fœcunda, in lateribus domus tuæ. Filij tui, ſicut plãtulæ oliuarum, in circuitu menſæ tuæ. Ecce, ſic beari ac diteſcere ſolet homo qui timet Dominum.* Similiter apud Hieremiam Deus illũ cui vnice afficitur, quo ſe oblectat ac reficit oliuam pulchrã vocat, vberẽ, ſpecioſam, fructiferam, hoc eſt, nomen eius

[Margin notes: Pſalm. 1. — Cap. 17. — Pſalm. 51. — Pſal. 128. — Cap. 11.]

ius apud illum gratiosum est &amabile. Huic Oseas consonat qui ex eodem fonte oracula sua hausit, eodem spiritu conciones suas perfecit. *Et erit quasi oliua gloria eius, & odor eius vt Libani.* Quo designat illos qui Deo indiuulse adhærent illiusque placitis se oblectāt fauorabiles esse illique gratos & acceptos. Vt enim suauis halitus & fragrantia, spiritus fouet ac recreat: ita Deum reficit & oblectat odor hominis, qui salutarem illius doctrinam amplectitur, ac Diuinæ volūtati se præbet obsequentem. Sic Paulus quo ostendat illos apud Deum gratiosos esse & fauorabiles, qui eius Euangelium propagant, ac fide alios instruunt: *Christi,* inquit, *bonus gratusq. odor sumus in omni loco.* Et Patriarcha Isaac: *Odor filij mei, tamquam odor agri pleni, cui benedixit Dominus.* Denique in Cantico Sponsa: *Curramus in vnguentorum forum,* hoc est, id quisq. efficere studeat, vt pasci possit ac refici salutari illius doctrina, quę lassos ac labantes fulcit ac recreat, non secus quā suauissimus odor naribus oblatus collapsos animiq. deliquio sopitos instaurat atque erigit.

Cap. 14.

Simile a rebus odoratis.

2. Cor. 2.

Genes. 27

De Rhamno aculeato frutice.

CAP. VI.

RHamnus vbi adoleuit, validis robustisque quaquauersum vallata aculeis, homini si manum incautius admoueat, infesta est: adhærent illi racematim exiguo minimoq. petiolo numerosæ baccæ colore croceo, orbiculatæ, magnitudine vel myrti vel iuniperi, sapore acidissimo, quas q. improuiso decerpere tentat, crebro infixo aculeo ac mucronata cuspide manum vulnerat; baccæ vbi dentibus linguaq. atteruntur, vel prementibus digitis contrectantur, croceo succo manus inficiunt: sunt enim flaccidæ & vliginosæ. Quum autem tres sint Rhamni species, ista Zelandicis sabuletis, dumosisque colliculis copiose innascitur, Oceani accolæ *Dunen* vocant, quæ

vox corrupta an a Dumo ac dumeto deducta sit, non ausim certo statuere. Sunt tamen arenosi isti, maritimique tractus passim multis densisque virgultis viminibus, spinosisque ac senticosis fruticibus, atque aculeatis stirpibus fœcundi; vt sunt Rhamnus, rubus, Halimus, paliurus, oxyacantha, carduus stellatus, eryngium, Ononis siue resta bouis, præter insignes alias herbas, quas affatim ea loca suppeditant. Bellonius qui Palæstinam ac Syriam peragrauit, existimat Christi Seruatoris sertum, seu spineam coronam illius capiti implicatam, ex Rhamno fuisse cōfectam, quod in iis regionibus nulla alterius generis spina se

Psal. 57. proferat. Desumit autem Dauid ex spinoso hoc frutice appositissimam similitudinem contra fastum ac tyrannidem, contra factiones & sæuitiam improborum qui innocentibus insidiantur atque infesti sunt, damnaque inferre meditantur, quorum conatus & molimina irrita fore prædicat & inualida, *Antequam spinæ vestræ*, inquit, *indurescunt in Rhamnum, vllosq; aculeos infigere possint. Dominus velut tempestate quadam exorta conteret & conficiet vos, infringetq; vires vestras, & robur imminuet.* Quibus verbis indicat illos fraudes, imposturas, technas, sycophantias, cædes, omniaque hostilia comminisci ac meditari, sed antequam vires illis suppetant ad perficienda quę animo conceperint, conficientur ætate immatura, hoc est, priusquam adolescant ac vires ad inferenda incommoda sint consequuti. quibus verbis hæc quoque sententia subest, vt ex hac vitæ statione, in qua in tenuiores tyrannidem exercent, exturbandi sint, vt ex olla aut lebete eximi solent carnes semicrudæ, quæ non satis elixatæ esui sunt inidoneæ, quum vix calorem conceperit ab igne, qui ex spinoso atq. aculeato stridentique rhamno extruitur. Solent enim strues lignorum aut fasciculi ex paliuro, rhamno, iunipero, rubo, vepribus, ac sentibus confecti non solum manibus

Locus Dauidis explicatus.

nibus tractantium vulnus infligere, sed foco immissi crepitantibus flammis ac stridore quodam horrendo assidentes territare: sic vt etiam fauillas scintillantes atque ignitas facultas in obuios quosque eiaculentur. Hic itaque sensus ex Prophetæ verbis erui debet. Quamlibet illi sæuiant atque innocentes, opprimere tentent: nihil illis ex voto aut animi sententia successurum, sed inopinato ac repentino illorum interitu insontes periculo eximendos. De Rhamno ac desumpta ex hac stirpe similitudine nonnulla tractata sunt, lib. 4. cap. 9.

De Cucurbita siluestri, vulgo Colloquinthida.

CAP. VIII.

COlocynthis seu agrestis cucurbita Medicis vsui est in expugnanda pituita, & bile tum flaua tum atra. quos humores violenter & valide extundit nō sine virium detrimento, & reseratis venarum fibris, sanguinis eductiōe, quocirca coërcetur illius ferocia mastiche, & aliis quæ ventriculo robur conciliant. Fructus huius stirpis orbiculatus est, vbi maturuit, candidus pilæ magnitudine, vel vt malum Medicum seu citrium, quod ab auri colore *aurangium* vulgo vocant, si extima putaminis pars flauescens cultro adimatur, eximiæ nec prorsus ferendæ amaritudinis: quod indicatur in Regum historia. Quum enim Helisæi famulus in rus digressus, herbas colligendo pulmento collegisset, inter alias cucurbitam siluaticam, quam vulgus *Colloquinthidam* vocat ignarus quid esset, in ollam coquinariam coniecit, illisque edendum appo suit, vbi degustassent, *Mors in olla*, conclamant; hoc est, venenum nobis exhibitum est. Helisæus nō imperitus naturæ, confestim inita ratione qua amaritudo eximi posset, farinam ollæ immiscuit: quo facto pulmentarium esculentum perfecit, abolito exotico atq. alieno sapore quo erat imbutum. Subest

4. Reg. 4.

Farina quarancerem pulmentū eximat.

huic rei ratio Physica. habet enim farina polentaria eam vim, vt extraneum atque amarulentum saporem diluat atq. aboleat, præsertim ordeacea, ex qua polenta conficitur, tum cremor massaq. polentaria, zythi aut ceruisiæ materia, maceratis aqua frugibus, auena, ordeo, ac lupi salictarii floribus quæ triuiali voce lupulus dicitur, quo fit, vt quoniam ceruisię potus ex istis fere conficitur, qui ex hoc liquore vuidi sunt, ac zytho madidi, quod identidem vsuuenit inferioris Germaniæ populis, lupulo & auena perfusi. Cæterum quotidiano experimento comprobatum habemus salsam atque amaram aquam dulcescere admixta polenta, siue ex ordeo cõfecto cremore qui ex hac stirpe est concretus liquor, vt etiam lomentum ex farina fabacea, adeo vt duarum horarum spatio mitescat ac poculenta efficiatur, citraq. offensam in corpus admitti possit.

De salice. CAP. VIII.

SAlix nota arbor, a saliendo nomen sortita, quod celeriter assiliat ac confestim arborescat, Belgis a simili etymologia *vvillige* dicta, quoniam prompta est ac voluntaria in crescendo. Quum autem huius stirpis plures sint differētię, ea Belgæ æstiuis caloribus cœnacula adornant, atque etiam virenti hac fronde ac pampinis, ægrotantium lectos velant, quæ Virgilio *glauca* dicitur, quod ad albedinem vergat: hæc siquidem gratum odorem in auras diffundit, atque aëris feruorem æstumque mitigat. Ex hac Deus per E-
Cap. 44. saiam similitudinem cumprimis elegãtem desumit, qua pollicetur piis omnibus qui illi fidunt, rerum omnium affluentiam, vberem annonæ ac rei frumentariæ prouentum, prosperum in omnibus negotiis successum, nec solum externa bona & quæ corpori inseruiunt, se exhibiturum confirmat ac pollicetur, sed solida & æterna, quæq. mentes quamlibet aridas

& siti-

& ſiticuloſas vberrimo Spiritus diuini pabulo foueant, atque inexhauſto Diuinitatis fonte perfundant, qua irrigatione mœrentes arentesq. animi in optimam ſpem eriguntur, atque vberrimos fructus amoris & charitatis erga Deum & proximum proferunt. Sic enim concionem ſuam orditur Vates eximius, atque huius ſeriem proſequitur; *Ne timeas aut metu concutiaris ſerue mi Iacob quem elegi: nam effundam aquas ſuper ſitientem, & fluenta ſuper aridam, perfundam ſpiritu meo ſemen tuum, & benedictionem ſuper ſtirpem tuam, ita vt graminum more germinent, & quaſi ſalices iuxta profluentes aquas.* Vt enim ſtirpes in locis irriguis conſitę ſpectatiſſime frondeſcunt ac foliorum pompa luxuriant: ita animus humanus ſalutari doctrina perfuſus ac Diuini ſpiritus fonte irrigatus, omnium virtutũ ſplendore niteſcit, ac ſolida viuidaque fide fultus fuſiſſime ramos diffundit, ac ſolidis Deoq. acceptis operibus exornatur, vt arbor fœcũda fronde & fructibus. quæ alios etiam reficit ac fructibus ſatiat. Iudæi abducti in Babylonia, omni ſolatio deſtituti, ſuſpenderunt in ſalicibus citharas ſuas, quibus modulari ſolent diuinos hymnos ac cantilenas gratulatorias Deo viuenti, omniaq querũtur in tam triſti exilio, lamẽtoſa, lugubria, funeſta, amara, luctuoſa, ita vt nulla ratione induci potuerint, quo vllum lætitiæ argumentum proferrent, ſcite tractandis organis. Appoſite in ſalicibus ſuſpendiſſe deſcribuntur a Pſalmographo inſtrumenta Muſica, quum hæc arbor ſterilis ſit & frugiperda, & quæ vt polluti ſemen ante maturitatem obiiciat. his accedit quod amara ſit, nec admodum ſpectabilis & amœna vti platanus, palma, cedrus, cupreſſus, terebinthus, quocirca huic arbori accommoda aptaq. exilii comparatio, & quod eius ramis citharæ affixæ ſint. Vt enim ſalix amaritudine imbuta eſt, nec admodum ſpecioſa aut aſpectu grata: ita exilium & tranſmigratio in Chaldæam

Simile a fructuantibus arboribus.

Pſal. 136.

fuit acerba, tristis, amara, calamitosa Iudæis, eoque magis quod identidem recrudesceret dolor, & acerbitas renouaretur continenti recordatione Sionis & vrbis Hierosolymæ, ipsiusque augustissimi templi, in quo sacris carminibus Deum soliti sunt honorare. Tantus siquidem mœror illorum animos occupauit ob conculcatam sacratissimam religionem, atq. abactos prophetas, vrbemque dirutam ac solo æquatam vt nulla oblectamenta, nulla solatia admitterent, nec vllis blandimentis perpelli potuerint, vt sacris Deoq. dicatis cantionibus alienas profanasq. aures demulcerent, quum ad irridenda sacra modulamina essent arrecti, qua petulantia victis dolor non sopiri, sed recrudescere cœpit ac redulcerari. Siquidem vt habet Prouerbium, *Musica in luctu, importuna narratio.* scite itaque ab iis responsum:

Hierem. Threnor.

Eccles. 2.

Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena, atque inter illos qui nostræ miseriæ & calamitati non indolescunt, sed insultant ac subsannant eum cultum quem exhibere consueuimus Deo immortali? itaque frustra fatigant nos, vt illos oblectemus citharis nostris, quum & nos, & Deum Hebræorum despiciant, ac dentatis dicteriis exagitent.

De Saliunca. CAP. IX.

SAliunca quam nonnulli Celticam nardum existimant, pusillus est frutex non in eam altitudinẽ assurgens, in quam nostra *Lauendula.* Siquidem ab humo se non attollit: quod Virgilius annotauit, ducta comparatione a nonnullis stirpibus in commendationem eius qui scite calamum tibiamq. inflare nouit, atque æmulo peritiorem pronunciauit;

Eclog. 5.

Lenta salix quantum pallenti cedit oliuæ,
Puniceis humilis quantum saliunca rosetis:
Iudicio nostro tantum tibi cedit Amyntas.

Digeritur autem Saliuncula in fasciculos manuales & ol-

& olfactoriola, quæ ſubinde naribus admoueri ſolent, vel inſtaurandis fouendisque cordis viribus, vel abigendis tetris odoribus, ne ſpiritus contagione aliqua inficiantur. Eſt enim eximiæ ſuauitatis, ſic vt veſtibus ac tegeticulis lodicibusque interpoſita, gratiſſimo illa odore commendet, ac tineas blattasque abigat: quod etiam Belgæ moliuntur pſeudonardo ſiue *Lauendula*, qua paſſim ſcatent excultique ſunt apud Belgas horti, ſpicato cęruleoq aut cæſio flore, caloris tam intenſi vt caput grauedine inficiat. Non defuerunt noſtra memoria hoſpites & caupones quidam, qui aquam lauendulæ e turbine aut meta ſtillatoria, quam *Alembicum* vocant, iniectam vino immiſcerent, quo generoſius videretur, minuſque dilutum, & facilius inebriaret: qua impoſtura id incommodi conſequuti ſunt conuiuæ, vt poſtridie acerrimo capitis dolore ſint affecti, qui vix vllis remediis diſcuti aut mitigari potuit, niſi adhibita ſomnifica potione, aut aqua frigida, vel ſero lactis affluenter hauſto. Cæterum Deus qui ſuis ampliſſima quæque pollicetur & præſtat, ex hoc exili ac minuto frutice comparationes deſumit: *Montes & colles*, inquit, *cantabunt vobis laudes, & omnes arbores plaudent manu*: hoc eſt, omnes gratulabuntur & applaudent veſtræ felicitati, ſinguli vobis honorem deferent, & magnifice laudes veſtras deprędicabũt, quod excuſſo iugo, Dei beneficio ſalutem ſitis conſequuti, atque illius munificentia ad ampliſſimam dignitatem euecti, tantiſque donis ac muneribus exornati, finito tam triſti atq. acerbo exilio. *pro ſaliunca aſſurget tibi abies, pro ſpina pinus, & pro vrtica creſcet myrtus*: Quibus verbis deſignat omnia iſtis futura incremento, atque optatos proſperosq. ſucceſſus habitura, ita, vt pro minutis abiectisq. herbis aut etiam noxiis ſpectatiſſimę arbores ac fructiferæ ſint emerſuræ. Hæc autem non ſolum ad externas ac temporalia bona, ſed ad externas do-

Iſaiæ 55.

tes, atque animi mentisque decus & ornamenta referenda sunt: vt pro ferocia, violentia, sæuitia, fastu arrogantia, superbia, atque animi elatione; quæ (vt Paulus testatur) non dubia sunt carnis opera, succedat clemētia, humanitas, mansuetudo, lenitas, comitas, placabilitas, beneuolentia, benignitas, ac pleraque alia quæ inter fructus spiritus ab Apostolo referuntur, sic vt expulsa iniustitia, iniquitate, nequitia, æquitas, iustitia, probitas elucescant; pro luxuria, libidine, prodigalitate, pudicitia, moderatio, frugalitas, temperantia se proferant; pro ignauia, desidia, torpore, somnolentia, alacritas, fortitudo, magnanimitas, infirmarum rerum contemptus & despicientia, præstantia virtutis substituantur. Sic inuerso rerum ordine pro vitiosis ac deprauatis affectibus vel potius perturbationibus quæ mentem a ratione, a naturæ & Dei Lege auertunt; pax & tranquillitas quam parit fiducia in Deum, animum placide ac secure regat ac moderetur.

Galat. 5.

De herba Borith, quæ medicis veteribus Struthion *vocatur, Mauritanis Arabibusq; scriptoribus* Condisi, *cui affinis recentioribus vocata* Saponaria, *&* herba fullonia, *Belgis* Zeep cruydt, *quod vt smigma eluendis maculis adhiberi soleat.*

CAP. X.

QVVM populus Iudaicus paulo ante vrbis excidium inquinatissimis esset moribus, multisque horrendis flagitiis ac sceleribus contaminatus, sic vt ad summam impietatis nihil esset reliqui, Deus eleganti similitudine illos perditos ac profligatos pronunciat; nec vllis, quamlibet præsentaneis remediis, ad saniorem mentem, ad integritatem vitæ, ad decus virtutis posse perduci. Quum enim a sacratissima religione, Deiq. cultu ad idololatriam defecissent, aliunde quam a Deo viuenti salutis præsidia conquirere cœperunt, aliunde responsa petere atq. oracula scitari,

Cap. 2. Hieremiæ explicatum.

itari,quum etiam hoc accederet ad impietatis cu-
mulum, vt insontes non clancularijs insidijs confice-
rent,sed aperte ac passim in triuijs, nulla iustitiæ re-
uerentia,nullo legum metu,adeo vt nihil se commi-
sisse haberent persuasum, ac ne tantillum mali per-
petrasse,aut siquid patratum est,ac scelus admissum,
persuadent sibi a veritate deuii atq. errore impediti,
facile abstergi atq. elui posse maculas & sordes con-
tractas cultu quodã alieno ac superuacaneo,qui Deo
ingratus est & detestabilis. Quocirca quum Deus vi-
deret illos contempto suo præcepto, inanes spes fo-
uere,ac fallaces rationes ac modos comminisci, quo
se puros præstare conentur, iisq. sibi plaudant ac se-
dulo persuadeant omnia salutaria cõsequutos: Deus,
ne illi pereat suus honor & magnificentia, expostu-
lat cum populo suo,quod alio se cõferat, alias cister-
nas ac scrobes eruat, quod alio properet quam ad
fontem aquæ viuæ, quæ non cœnosa est, non fœcu-
lenta,non exitiosa,sed suauis & salubris. Sic autem
instituit cum defectoribus expostulationem, ita vt
singulatim quemque illorum appellet: *Ego*,inquit, *te* Hier. 2.
plantaui vitem electam & generosam, atq. lectissimo semine,
præstantissimis malleolis ac sarmentis conseui:qui fit vt in pra-
uam, hoc est,*alienam ac degenerem spuriamq. vitem con-*
uersa sis? Et quo ostendat non facile elui posse macu-
lam aut næuum aspersamque animo labem: *Si laue-*
ris,inquit, *nitro & multiplicaueris tibi herbam Borith, ma-*
culata tamen eris coram me in iniquitate tua: Quo indicat,
tametsi in speciem primaque fronte excussisse sor-
des, atq. eluisse maculas, videaris superstitioso quo-
dam cultu quam tuipse tibi fingis, & obscuras Dei
gloriam, fictaque religionis vmbra numquam tibi
persuadeas Deum tali ratione posse placari, aut te
pristinum nitorem consequi: alia ineunda ratio, a-
lius excogitandus modus, quo posses nitescere,
& factori tuo reconciliari, excutienda prorsus ex

animo idololatria, hoc est, adulterinus, ac fictitius cultus, alteri quam Deo attributus, amplectenda vitæ integritas, extirpanda e mente omnis nequitia, vni Deo firmiter inhærendum, illique omni fiducia stabiliter innitendum, alioqui externis rebus cultuque commentitio ac superstitioso quem Deus non exigit, nec præscripsit, sibi salutem atque animi puritatem polliceri, non solum inane est & superuacaneum; sed etiam damnosum & Dei maiestati iniurium. abstergit quidem atque emaculat sordes Struthion siue lanaria quæ laneis vestibus candorem adfert, cutem expoliunt ac lentigines næuosq. abolent smegmata, verum nihil excogitari potest tanta abstergendi vi ac facultate præditum, quod animæ tuæ sordes posset eximere, quod plus satis inolitam penitusque infixam labem possit eluere. Qui enim morbum suum non agnoscit ac salutarem doctrinam a fido medico oblatam respuit, insanabilis est & despera-
Cap. 3. tus, cui medicinam adhiberi Hippocrates vetat, illoque dignior Christus deserendos præcipit, vbi omnem operam studiumq. illis conseruandis impensum est.
Matth. 11. Cæterum Deus apud Malachiam se Angelum missu-
Marc. 1. rum pollicetur qui viam præparet, quo vaticinio Io-
Lucæ 7. annem Baptistam designari Euangelium testatur, ac
Esaiæ 40. statim venturum Dominatorem, hoc est, Christum, qui multa innouabit, multamque operam insumet corrigendis illorum vitiis formandisq moribus, quorum interest populum salubri sanaq. doctrina imbuere: *Ipse est enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonum, & sedebit conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit illos quasi aurum & argentum*: hoc est, puros reddet, nitidos, tersos, expolitos adempta omni rubigine & scoria vitiorum vt in fornace aut officina argentaria expoliri metalla solent. Itaque primum visum est ministerio, abstersis sordibus, ornatum ac nitorem adferre, nequa culpari possent tan-
quam

iam contaminati ſceleribus qui Dei munia obeunt
crisque functionibus deſtinantur; quocirca ſimili-
dinem deſumit a rebus externis eamque ad ani-
um transfert. Siquidem fullonia herba ſiue Stru-
ion incredibilem vim obtinet in eluendis maculis,
que imbuendis candore lanis; pollet enim vi abſ-
rſoria; adeo vt etiam pituitam e capite eliciat, ac
ernutamentum moueat tanta violentia, vt partum
mortuum excutiat.

De Cocco vermiculo, Conchylio, Murice, Oſtro.

CAP. XI.

Frutex eſt puſillus exilibus ramis, folio aculeato,
cui annaſcitur coccus ſeu granum tinctorium,
quod colorem rubrum ac rutilantem exhibet aſpe-
tu gratiſſimum, oculisque amabilem : cuius tinctu-
a aut ſucco imbuta lana aut byſſus, exuberantiſſime
ireque ſplendido rubore illum inficit. Inuenitur
tiam in aquifolio vel acrifolio potius, qualis eſt ar-
or Belgis vulgaris, folio læuore perpolito, quaqua-
erſum aculeato, perenni virore, vt cui numquam
olia decidant. Ex hoc grano Coccinea veſtis no-
nen obtinet, cuius in Bibliis ſæpe fit mentio, vermi-
ula, muricata, qualis eſt roſis rubore perfuſis, oſtri-
a, quiſquiliata quæ purpureo colore flagrat, atque
mabili rubore collucet, oculisque blanditur, qui
olor Imperatorum ac regum paludamentis dicatus
ſt, ac purpuratorum apud Romanos pallis ac gale-
s. Sic in Cantico ſponſæ rubicunda labra, vittæ *Cap. 4.*
occineæ comparantur. Sic puellæ Belgicæ venuſta-
s ſtudioſæ labella corallina & coccinea moliuntur.
oſuæ defuncto Moſe, dux Iudæorum conſtitutus, *Cap. 2. &*
allium coccineum geſtaſſe legitur. Sic Chriſtus in *7.*
udibrium affectati regni chlamyde purpurea indu- *Matt. 27.*
us deſcribitur. In Apocalypſi vero mulier illa ſcor- *Cap. 17. &*
C. *18.*

satrix, quæ domum suam patefecit omnium cupiditati, insedisse describitur bestiæ coccineæ, eaque mulier induta erat purpura, coccino, auroque deaurato & gemmis, & margaritis, habens poculum in manu sua plenum abominationibus, & immunditia libidinis suæ. Et fronti inscriptum erat mysterium Babylon, Romanæ vrbis typus & figura, vt Hieronymus interpretatur: quibus insignibus fastum indicat, superbiam, arrogantiam, mentem sanguinariam atque innocentem cæde cruentam. Diuitem vero illum epulonem præter sumptuosas mensas atque apparatum ferculorum, indutum fuisse purpura & bysso historia Euangelica testatur, nulla humanitate, nullo pietatis in egenos & miseros affectu. Ex huius succo rubicundo colore desumitur apud Esaiam comparatio, atque instituitur concio cõtra illos qui innocentum sanguini inhiant, atque innoxios opprimere meditantur, eosque Deus ad saniorem mentem reuocare, atque vt resipiscant, vt a sceleribus resiliant amanter extimulat. quod si obtineri possit, pollicetur amnestiam, hoc est, omnium scelerum obliuionem, quamlibet horrenda fuerint & enormia, adeo vt culpari sustineat, ac violatæ fidei, ruptiq. fœderis crimen subire nõ recuset, nisi stet ꝓmissis, ac præstet qđ sit pollicitus. Sic.n. cum illis concionem instituit: *Abluite manus vestras sanguinolentas, mundos vos præstate, auferte malum cogitationũ vestrarũ ab oculis meis, desinite agere peruerse, studete æquitati, subuenite oppresso, pupillos sublenate, viduis patrocinamini, si fuerint peccata vestra vt coccinũ, fient niue cãdidiora, & si rubra vt vermiculus*, hoc est, purpureus & cõchyliatus color, qui ex marina cõcha eximitur, *velut lana alba erunt.* Quo indicat quamlibet scelera vestra cruenta sint cęde & sanguine innocentum, facile expiari posse atque elui pœnitentia ac fiducia in Deum, conceptoq. emendatioris vitæ proposito. Cæterum vestes coccineas seu muricatas ac purpu-

Luc. 16.

Cap. 1.

purpureas, denique & bombycinas, quas Belgæ ob exquisitissimam lini lanæque texturam *kespen* vocant & *bombazyn*, & præter hæc sericas & holosericas, quæ in Asiatica Scythia olim confici solent, in vsu fuisse Hebræis, easque ad decus & ornamentum corporis, ad honestatem, nonnumqnam ad luxum & pompam inanemque ostentationem adhibitas Bibliorum codices passim testantur. Vnde apud Hieremiam Israël insultat ac dira minatur, quod deserto Deo a quo omnis salus dependet, se idolis prostituat tamquam adultera, alienis se oculis exponit, ornatuque exotico se comit ac polit, vt illos in sui amorem alliciat. *Quum* (inquit Dominus) *magna sit vbique strages ac vastitas, omnesque fortes in fugam versi, ad loca ardua atque hostibus inaccessa se conferant: tu vero perdita & vastata quid facies? Etiamsi vestieris te coccino, & ornata sis monili aureo, & pinxeris stibio seu fuco oculos tuos, frustra componeris, despiciunt enim ac despuunt te amatores tui,* Cap. 4. nihil prorsus afficiuntur ornamentis politisque tuis vestibus, sed in animam vitamque tuam sunt intenti. Ezechiel quoque Dei nomine non minus acerba denunciat Samariæ & Hierusalem, quos adulterii insimulat, quo nomine Idololatriam atque a Deo defectionem designat. Vt enim inexpiabile scelus est & detestandum violatum coniugium, hoc est, legitima & indissolubilis vitæ societas contaminata adulterio: ita etiam execranda res idololatria, qua Deo viuenti suus honor, suum decus & gloria adimitur, atque in alium transfertur, eo autem in illos incandescit acerbius, quod non solum in lucis vmbrosisque vallibus gentilium more suas aras, statuas, delubra adornarent, magnaque pompa & vitulorum apparatu sacra sua peragerent. ita vt legitimus cultus videri possit, in eoque salutis columen consistere; sed quod accitis ac conuocatis etiam exteris in æde Deo dicata nefaria sacra perficerentur. *Et quo* (in-

Idololatria adulterio comparatur.

quit) *spectatoribus omnia magis augusta sanctaq; videre-tur, in illorum gratiam lauisti te & depinxisti stibio seu fu- oculos tuos, ornataque mundo muliebri sedisti in lecto pulcher-rimo, instructa mensa ante te, super quam thymiama siue suf-fimen, vnguentumque meum posuisti, adhibito tamquam i- solenni festo exultantium strepitu.* Itaque is cultus qui mi-hi offerri debuit, exhibitus est idolis ac dæmonibu- astante confusa multitudine ex gentibus conflata- qui eadem qua tu, fruuntur insania.

De Paliuro aculeata stirpe, cui sanguinarij comparantur at- qui insidiosi, quique ad inferenda damna prompti sunt.

CAP. XII.

QVVM nusquam non Prophetæ vitia insecten-tur, illorumque rabiem ac ferociam reprimant- qui hominibus infesti sunt, atque ad iniuriam da-mnaque inferenda prompti: horum nonnullos lu-pis, leonibus, pantheris, colubris, aliisq; infestis bel-luis, denique vulpibus & mustelis insidiosis animal-culis componunt; nonnullos aculeatis ac senticosis stirpibus assimilant. Sic Micheas vates deplorat ex-tinctam religionem, pietatem proculcatam, cultum-que diuinum prophanatum, omnes ab integritate collapsos, nec aliud, quam fraudes, sycophantias, techinas, imposturas, insidias, omniaque hostilia me-ditari. In hunc itaque modum scelera illorum am-plificat, ac singulorum improbitatem exaggerat in immensum, a spinosis aculeatisque stirpibus desum-pta similitudine: *Periit ex terra sanctitas.* exulat probitas, *& rectus* atque integer, *inter homines non est, omnes sanguinem inhiant, & vir fratrem suum ad mortem ve-natur, & malum manuum suarum dicunt bonum*, hoc est, suis erroribus blandiuntur. *Princeps postulat, & iudex in reddendo est.* h. e. in omnib. acquiescit & obseqtur illius postulatis, nullaq. habita aut obseruata iuris æquita-te, sinit illum omnia pro arbitrio ac voluntatis im-

Cap. 7.

perio

rio agere, vel tenuem plebeculam arrodere atque
actionibus opprimere, vel tyrannidem in tenuio-
s exercere. *Qui optimus ex eorum numero, est quasi Pa-*
rus, & qui probus & integer tamquam spina in sepimentis.
uocirca huiusmodi hominibus in imperio cōstitu-
s, eum rerum statum futurum indicat, vt delatori-
us passim inquirentibus in ciuium vitam, mores ac
udia, non satis tutum sit cuiquam fidere, aut sua ar-
na committere, ne familiari quidem atque intime
oto. Ingruente enim huiusmodi tumultu, atq ha-
ita de ciuium opinionibus quæstione, exploratisq.
lorum sententiis, labascunt multorum animi, atq.
micos non solum deserunt, sed nonnumquam pro-
unt; quod euenturum Christus etiam vaticinatus *Matth* 10.
st. Itaq. in tam dubia ac vacillante multorum fide; *Marc.* 13.
Ab ea, inquit Propheta, *quæ cubat in sinu tuo, custodi clau-*
ra oris tui, hoc est, ne vxori quidem mentem tuam
atefacias, *quia filius contumeliam facit patri, & filia cōsur* *Nusquam*
et aduersus matrem, nurus aduersus socrum suam. Et inimi- *tuta fides.*
i hominis domestici eius: in tanto rerum humanarum
stu, ac tam turbulento Reipublicæ statu, quo præsi-
lio quisq. se fulcire debeat obiter commonstrat: *Ego*
utem Dominum respiciam, expectabo Deum seruatorem
meum: Exaudiet me Deus meus. Propter summam fidu-
iam erga Deum, & quod totus in illo conquiescit,
b eo pendet, salutem sibi pollicetur, ac præsentaneū
auxilium contra potētiam, ac fastum, ac superbiam,
contra sæuitiā ac nocendi rabiem. Quum enim Deus
mansuetus sit, placidus ac mitis: illi rabidi sunt, fero-
ces, crudeles, inhumani, atq. vt sentes, tribuli, spinæ,
atq arbores aculeis armatæ, quibus innocentibus da-
mna atq. detrimēta inferunt. Quamobrem desumi-
tur in hac Concione ab arboribus validis firmisq. a-
culeis vallatis Similitudo, qua hominum improbo-
rum naturam & conditionem ad amussim exprimat.
Siquidem paliurus, spina alba quæ mense Maio, can-

dido ac suauiter olēte flosculo passim in dumosis locis ac sepibus conspicitur, sentes, rubus, Crespinus quæ pharmacopœis *Berberis* dicitur, foliis, floribus baccinis vel acinis racemisque oculis blandiuntur, atque aliquem in eduliis vel medicamentis vsum habent: sed manibus tractantium noxiæ sunt, si incautius ac parum considerate præhendas: ita fucati homines & fallaces in speciem blandi sunt, amabiles: sed qui arrepta vel obseruata leuissima occasione pūgant ac vulnus infligant. Est autem Paliurus Theophrasto, Virgilio, Plinio, Dioscoridi, Columellæ decantatus, sed nō omnibus eadem facies exprimitur, tametsi omnes fateantur sepibus minuendis accommodam, quod minacibus aculeis pecus atque homines, qui hortorum fructibus insidiantur, arceat, non prorsus dissimilis oxyacanthæ, siue acutæ spinæ, quod mense Maio spectatissime floreat, exiguo quidem & minuto flosculo, cui in medio rubicundæ quædam festucæ insident, sed quæ candore & suauitate eximia commendabilis sit, adeo vt nemo non apud nostrates hac fronde ædium vestibula exornet, ramis in vrceis asseruatis, atque aqua identidem irrigatis: vbi vero arbos hæc deflorescere incipit, baccas exhibet primum virides, oblongas, maturitate rubentes, officulo intus lapidoso quod ambit membrana, intus pingui vnctoque sapore imbuta, quo vtimur in atterendis calculis, ac leniendo vesicæ meatu.

De Gith, quæ Græce Melanthion, *vulgo a nigrore* Nigella *dicitur, Belgice* Svvarte, *Nardus ob odoris suauitatem, tum aliis stirpibus desumpta comparatio.*

CAP. XIII.

Cap 28. ESaias quem alias testati sumus rerum naturæ peritissimum, in illustranda sua concione ac vaticinio, quasdam stirpes, earumq. & flores & semina narrationi

oni accõmodat, nempe Gith siue Melanthion, Cuminum, Triticum, Hordeum, Milium, viceam, speltã vel zeam, quæ vulgo notissima sunt, & quum armentis pabulum, tum hominibus alimentum suppeditãt. Gith, vulgo Nigella, passim in hortis obuia est, frutex cubitali altitudine, aliquando maiori pro soli vbertate, vt Zelandicis agris assolet, foliis feniculareis, tenuiter dissectis, flore cæruleo, quo euanescente capitulum se exhibet in summitate papaueraceum corniculare, oblongum, membranarum septis ac loculis distinctum, cui semina includuntur nigerrima, porri seminis non absimilia, sed odoris fragrãtissimi, quod olim panis crustæ inspersum, antequam is furno immitteretur, grato sapore illum commendabat: verum is vsus nunc apud Cisalpinas nationes in dissuetudinem venit atq. exoleuit, ipsoq. semine Medici ad catarrhos discutiendos vtuntur, ad enecandos lumbricos ventri admodum infestos, ad dẽtium dolores leniendos, ad menstrua vrinasq. ciendas, ad abolẽdas lentigines, næuos, maculas, tum fœda vitia quæ extimam cutem deformant. Cuminum Belgis nomen retinet *Cumyn*, vulgo semen vulgatissimum, quo plebeii in discutiendis flatibus, in sopiendis intestinorũ doloribus ac torminibus, in hernia flatuosa reprimẽda vtuntur, cui ego nigellam & lauri baccas commiscere soleo, & milii farinam, cuius etiam in hoc capite Propheta meminit. Hordeum, fruges nota, quinto generi gratissimum pabulum, quo etiam in annonæ penuria ac tritici raritate, plebecula vtitur. Medici huius decocti cremore & ptisana vtuntur in æstuosis febribus, ac pulmonis atq. vocalis arteriæ vitiis, præsertim quum ex salsa pituita, aut flaua bile illæ partes vel exasperatę vel exhulceratæ sunt, admixtis violarũ aut buglossæ flosculis. Ex huius quoq. frugis polenta aut maza Belgæ sapidissimum liquorem eliciunt, qui iis Ceruisia dicitur, colore vt coctori visum est, fuluo,

Cuminum

Hordeum.

croceo, luteo, flauescente, rubicundo, ſpiceo, præſe[rtim vbi fæx & ſpumoſum excrementum, quo Belg[æ] in pinſendo pane vtuntur, ſubſederit. Tunc enim gratiſſimum colorem adſciſcit; vt vinum Creticum vel illud exoticum, quod *Baſtardum* vocant, ac ſapo[rem vinoſum, qui non ſecus quam vinum, temulen[tiam excitat.

Triticum. Triticum, inter frumentacea pręcipuę nobilitatis ex cuius farina, ſimila, ſimilagine multiplices diffe[rentiæ panis conficitur, ſyncerus, ſecundarius, nauti[cus, furfuraceus, & aliquot adhuc genera quæ recen[ſere ſuperuacuum. *Milium.* Milium frumenti genus, cuius quum plures ſint differentiæ, Sarmaticum, Indicum, Hiſpanicum, omnes apud Zelãdos ſpectatiſſime creſcũt, Saracenicum vel Indicum, grano vel rubro, vel flaueſcente; ex his noſtrates, & pultes, & panem conficere didicerunt. *Vicia.* Vicia leguminis genus, iumentorum pabulum eſt; vt lens, piſum, faba. Hæc obiter indicare viſum eſt, quo Prophetæ mens exacte ac dilucide poſſit explicari, quæ in hoc verſatur, vt declaret Deum nihil temere aut fortuito, nihil inordinate aut cõfuſe, ſed omnia diſtincte aut diſtribute, certaq. ratione ac lege perficere, nunc pœnas infligere coërcendis hominum ſceleribus, nunc plagis & vulneribus mederi, afflictisque mentibus ſolatium adferre, quod aliquando maturius, nõnunquam ſerius peregit, ſic vt vltionem differat, ac lẽte ad vindictam progrediatur, quod etiam in præſtanda ſalute euenit: aliquando ſubito potentiam ſuam vtrobique exerit, vt expedire illi videtur, atque occaſio ſe offert. Quocirca commonefacit vates illos, qui Dei iudicia non ſatis pro æquitate interpretantur, vt modeſte ac reuerenter de illius Maieſtate & prouidentia ſentiant, vt magnifice & ſyncere de illo loquantur, ne quid culpent, aut calumnientur in eius factis, quum videt ſceleratos rerum omnium proſperitate frui, pios cala-

itatibus atq. ærumnis eſſe expoſitos, quum pro in-
edibili ſua ſapientia, atq. inſcrutabili conſilio res
ortalium recte & legitime regat ac moderetur.
eſumitur autem in illuſtranda hac concione appo-
tiſſima ſimilitudo de agricolarum ſtudio & occupa-
one, ipſaq. arandi ac ſerendi triturandiq. ratione.
quidem colonus tempeſtiua anni parte, ſubacta
rra, atq. æquata ſoli planicie, certo modo & menſu-
ſemina ſuis quæq. locis, atq. agrorum dimenſio-
bus humo committit; obſeruatoq. ordine atq. ad-
bita ratione telluris, aliam agri partem tritico &
ordeo deputat, aliam pro frumẽti aut leguminum
atura nigellæ, lupino, ſpeltæ, milio deſignat; neque
nim indiſcrete & permixte grana ſolo mandat ac
lcis committit, ſed ſingulis diſcriminata iugera a-
rosq. peculiares accommodat. Peracta antem ſa-
one, arator non ceſſat nec conquieſcit aut otioſus
ſt; ſed poſt ſementem meſſi inhiat; quocirca ante-
uam ad maturitatem deueniant ſegetes, frugesq.
ereales flaueſcere incipiant aut maturitatem con-
qui, lolium, zizania inutilesq. herbas eruunt extir-
antq. famuli, curat ne ſata ſtrangulent, illisque ali-
entum depopulentur, quo tempeſtiue metat, atq.
nnonæ prouentum mature in horrea conuehat; de-
eſſa ſegete, eaq. recondita, iam alius illi labor, alia
pera peragenda oboritur: ſiquidem trituræ atque
xcutiendis granis e loculis, illaq. ex gluma, acere,
aleis eximere ac purgatiora efficere meditatur: in
uo opere eum delectum habet, vt ſingulatim cum
dicio quæq. aggrediatur, nec vlla ratione cõfundi
emina ſuſtineat. Itaq. alia cura adhibetur minutis
uſillisq. ſeminibus, alia robuſtis, alia tritico, ordeo,
ligini, auenæ, farri, lupinis, phaſeolis, viciæ, lenti, cu-
nino, Gith. Sic quum agricola induſtrius omnibus
borem impendat, omniaq. certa ratione & modo
ro rei natura exequitur, ſedulo operi inſiſtit, ac re-

rum suarum satagit, quo emolumentum vberemq; fructum ex rusticatione percipiat. Ita Deus in ho[...] mundi theatro, tantaque ac tam confusa hominum multitudine, omnes ad frugem perducere tentat. Et quemadmodum agricola proscissa vomere terra occationi intentus est & confringendis glebis, vt se[...]rit, vt metit, vt triturat ac fustibus semina excutit, vt paleas vanni flabello ventilatas a granis secernit, vt arbores truncat ferroq. coërcet ne luxurient, ac latius, quam par est, ramos diffundant; vt denique inserit atque ex aliena arbore germen includit, solido que docet inolescere libro: Ita Deus homines tractat, ac suo arbitratu nonnullis damna ac detrimenta infert seuerumq. iudicium in illos exercet, alios calamitatibus exercet, & explorat constantiam: nonnumquam malos tolerat ac manum a feriendo suspēdit in spem emendatioris vitæ. Nec est quod quisquam illi obloquatur aut obmurmuret, quum singulari sua prouidentia omnia moderetur, illiq. constet consilii sui ratio. Quocirca si quid aduersi inciderit, aut infligatur, si morbi ingruant, si clades, calamitates, pestes, aliaque vitæ incommoda infestent, omnia hæc a Deo inferri cogitemus, quo castigati ad illum confugiamus, illius opem ac subsidium implorēmus, in illo omnem spem ac fiduciam consequendæ salutis collocemus. Quod si prospera obueniant, omniaque ex voto atque animi sententia decurrant, si affluant opes, si accrescant latifundia, si offerantur honores ac dignitates, si res domestica bene aucta sit & stabilita, si corpus validum sit & inculpate constitutum, ad eundem omnem successum rerum nostrarum referamus, atque res prosperas & aduersas ab illo administrari habeamus persuasum, illiusque ductu & auspiciis omnia perfici. Quod non solum apud Esaiam Cyro Persarum regi in mentem reuocat, cui Dei virtute, idque in gratiam ac fauorem gentis Iudaicæ,

aicæ, res feliciter gestæ, subactæque nationes, sed ulli non mortalium testatũ esse vult. Deum omniũ rum autorem esse, illiq. omnia attribuenda, quam im & potentiam quum aliàs, tum potissime apud unc Prophetam ipse asserit, quum inquit: *Ego Dominus, & nullus præter me, formans lucem & creans tenebras, faciens pacem & creans malum: ego Dominus faciẽs omnia hac.* *Isaia 45.*
Quo indicat prosperos successus illius esse muneris: amna vero, detrimenta, aduersitates, vastitatem, estem, famem, bellum, in vindictam scelerum ab llo inferri. Ipse enim efficit, vt qui ab illo depẽdent, li fidunt atque innituntur, pacate viuant: ediuerso, vt ii qui sceleribus se contaminant, omni calamiatum genere diuexentur. Cæterum Dominus Ieremiæ quoque agricolæ officium assignat, admoaque manu ori illius; *Ecce ego*, inquit, *dedi verba mea n ore tuo, Ecce constitui te hodie super gentes & super regna, t euellas, destruas, perdas & dissipes, vt plantes & ædifices.* *Iean. 1.*
Quo indicat illum munitum & vallatum potentia erbi sui, virtutem habiturum ad extirpanda vitia, d eximendos errores, ad euellendas ex animo enormes cupiditates, atque inserenda semina pietatis, ad instillandam salutarem mentemque inflamnandam solida fide in amorem ac venerationem Dei viuentis. Simile argumentum tractat CHRISTVS, quum desumpta a vite & palmite similitudine: *Ego sum*, inquit, *vitis vera, pater meus agricoa est; omnem palmitem in me non ferentem fructum*, hoc est, qui fidem suam non declarat per opera Charitatis, *amputat*, atque vt inutile sarmentum igni destinat, *omnem vero surculum ferentem fructum purgat*, amputatis resectisque cupiditatibus, *quo plus fructus proferat.* Ab hac non est aliena Pauli similitudo de oleastri in oleam insitione auulsis ramis ex nati uo oleæ trunco. Quo indicat alios a felici statu *Rom. 11.*

Pauli locus explicatus. delapsos, atque a salute excidisse, alios ascitos esse & cooptatos in numerum fidelium, nullo ipsorum merito, sed singulari Dei fauore & gratuita bonitate, quam nisi agnoscant, impensiq. beneficii sint memores, ac constanter in fide persistant, rursus excidendos pronunciat, atque ob ingratitudinem a Dei consortio alienandos, assumptis insertisq. postliminio iis qui mutata vitæ consuetudine, excussaq mentis cæcitate & caligine, ad frugem, ad morum integritatem, ad veritatis cognitionem se conferunt, ac Christum a quo desciuerunt, amplectuntur. Hac autem ratione Deus partim reprimit ferociam fastumque hominum atque insolentiam compescit, ne quis inani sanctimoniæ persuasione intumescat, suiq fiducia sibi blandiatur, aut calamitosis & abiectis insultet: partim fouet atque alit illorum spem, qui abalienati a Deo, per fidē rursus sunt in natiuam oleam inserendi, atq. in consortium cœtumque fidelium assumendi.

De Lentisco, quæ Græce Schinos dicitur, & Ilice.

CAP. XIV.

QVVM habita esset quæstio in Senatu adstante confertissima populi multitudine, de prostituta Susannæ pudicitia, ac commisso adulterio, in quo illam deprehensam criminati sunt veteratores duo fraudulenti & mendaces, Daniel prudenti ac diuinitus immisso consilio explorata rei veritate, excussaq facti causa, insontem mortis periculo eximit, ac patefacta calumnia, suspitione criminis illam liberat. *Daniel. 13.* Quum enim ad supplicium raperetur pudica matrona, nullius sibi criminis conscia, & quæ apud Deum suam causam referret, Daniel Dei spiritu impulsus, elata voce conclamat, nullo suo merito illam morti adiudicatam, ac rei causam accuratius excutiendam. Itaque conuocato seniorum consessu & populi frequentia,

dentia, calumniatores ſemotos aſſeruari iuſſit, ac ſeparatim conſtitui, deinde accito altero eorum, ſciſcitatur ſub qua arbore mœchus cum illa ſit congreſſus: *Sub lentiſco*, inquit: Daniel dixa illi comminatus ablegat, atque alterum produci iubet: cui quum ſimilis interrogatio proponitur de inito congreſſu ac perpetrato illegitimo concubitu, *Sub ilice* inquit: itaque vterque, & mendacii & illatæ calumniæ conuictus, ex lege Moſi morte ſunt mulctari. Cæterum vt lentiſci natura obiter explicetur, arbor eſt patula, & ſic ſatis procera, acinis rubentibus, maturitate nigris, quæ vt Terebinthus reſinarum ac gummorum liquorem fundit, quem Medici *maſtichem* vocant, Belgis eodem nomine cognitam, quæ vetuſtate coit in globulos candidos ac ſpiſſatur, catarrhos autem exiccat ac fluxiones ſiſtit, ſuffitu ſincipiti admotum, vel ramentis aliquot ore conuolutis, dentes mobiles ac vacillantes, atque vligine vitiatos firmat, ac gratum oris halitum efficit. Ex hac arbore cuſpides conficiuntur ab Italis, vt apud Belgas ex iuniperi & lauri ſarmentis, extergendis poliendiſque dentibus accommodæ; Sic vt prouerbiali figura dicantur *Lentiſcum mandere*, qui eius rei curioſi ſunt, ac plus nimiam operam dentibus poliendis adhibent. Noſtrates nunc ardeæ ſtellaris ex auro, argento, ebore, vngue, quam alitem *Putoir* Belgæ vocant, ex paſtinaca marina, vulgo *Pûlſteert*, ab aculeato telo ſic dicta, a Galeo piſce, Zelandis *Haye*, conficiunt: verum ex lentiſco confecta dentiſcalpia minus gingiuas vulnerant, ſed condenſant potius aſtrictionis ratione. Hunc veteribus in vſu fuiſſe Martialis indicat; Deut. 9.

Lentiſco melius, ſed ſi tibi frondea cuſpis
Deſuerit, dentes penna leuare poteſt. In Apophoretis.

Cæterum alter qui mendacii colore calumniam adornare atque obtegere meditatur, ſub pruno, hoc

Ilex. est, ilice patratum scelus impudenter confingit. Hæc inter glandiferas arbores refertur, foliis perenni vigore, nec deciduis, cuius fruticulis viscum innascitur, quo medici vtuntur in expurganda epilepsia, morbisque aliis qui ex turgidis spumosisque humoribus excitantur. Est vna ilicis species quæ coccum granum præbet, vulgo *Vermilion, Carmezyn, Scharlaken*, quo infectores vtuntur illustranda lana, bysso, ac bombyce exuberantissimi ruboris colore. Eximitur non Acrifoliũ. dissimile granum ex acrifolio arbore foliis quaquauersum aculeatis, læuore perpolitis, quæ quum apud Brabantos circa sepes & compita proueniat, raro in iustam magnitudinem assurgit. Vidi tamen in municipio quodam Zirizeæ contermino magnitudine pruni arboris, eamque cultoris industria & crebra stolonum amputatione in summam proceritatem fastigiatam, profert autem ineunte autumno baccas orbiculatas pisi magnitudine, insigni rubore perfusas, quales etiam exhibet ruscus, quæ nostratibus *buxus* aculeata vocatur: tum taxus arbor quæ folio laricis aut piceæ vel abietis, vt superioribus annis Londini mihi conspecta est, cuius vmbra apud Britannos non est mortifera, nec baccæ letiferæ: in Hispania enim illis venenati quiddam subesse prædicant, nec temere in alimenti vsum assumunt indigenæ, tametsi gallinas illis saginari ac pinguescere nonnulli experiantur, exuta opinor natiua insitaq. ferocitate.

De Hyacintho, vesteq; hyacinthina, vel a viola colore Ianthina.

CAP. XV.

VITTAS, tegmina, fimbrias, chlamydes, pallas, velamina, operimenta, stragula Hyacinthino vel Ianthino, hoc est, violaceo colore imbuta, ad decus & ornatum adhibita, ad oblectandos pascendosque oculos olim, vt etiam nostro seculo in deliciis habita

Biblio-

ibliorum codices passim demonstrant. Sic Ponti- *Hier 18.*
ci Iudaico eius coloris indumenta regali splendore *Exod. 28.*
præscripta sunt ex auro, Hyacintho, purpura, cocco
erato, hoc est, bis tincto, bysso, atque opere Phry-
io, quo cultu ac nitore populus rudis olim officio
ontinebatur, quo esset in religionem propensior:
unc vero, hoc est, coruscante Euangelii luce inter-
a potius & spiritualia ornamenta spectanda sunt,
tque erigenda mens ad ea quæ magis salutaria sunt,
amque inflammant in amorem & fiduciam omni-
otentis Dei. Siquidem externus ornatus ac ve-
ium pompa imperitæ plebis superstitionem non-
umquam fouet, atque oculos perstringit earum
erum admiratione, quas Deus aut contemni vo-
uit, aut in moderatum vsum adhiberi, vt sunt te-
mina ac pallę auro gemmisque rigentes, ac chlamy-
les Hyacintho ac purpura aliisq. operosis coloribus
picturatæ. Desumitur autem coloris huius appella-
io partim ex Hyacintho spectabili gemma, aut Ian- *Hyacin-*
hina, hoc est violacea tinctura, partim ex amabili e- *thus her-*
us nominis flosculo qui exuberanti cæruleo purpu- *ba.*
ascit, qualis conspicitur in Amethysto gemma, in *Hyacin-*
Cirsio seu vulgari buglosso, aliisq. herbis passim ob- *thus gem-*
iis, quarum flores purpureo colore collucent atque *ma.*
oculis suauiter blandiuntur. Insectatur autem non-
numquam Deus illorum luxum fastumq. ac super-
biam, qui operosis sumptuosisque huiusmodi tegu-
mentis magnificentiam suam aliis inani ostentatio-
ne venditant, atque Ianthino purpureoq. amictu e-
lati, infimos quosq. despicatos habent & fastidiunt.
Nonnumquam ex his desumit concinnas Metapho-
ras ac similitudines, easq ad internas dotes transfert,
ad animi decus mentisq. ornamenta accommodat.
Talibus enim exemplis homines socordes commo-
nefacit sui officii, & quid Deo præstare, qualem illi
cultum exhibere, & quam solicite expulsa omni sv-

perstitione & idololatria, in ipsius religione consist-
Cap. 16. re debeant, accurate demõstrat. Quod ipsum quum
aliàs, tum diserte apud Ezechielem in hoc capite ex-
primitur. Primum enim in mentem illis reuoca-
quanta, quamque immensa beneficia in hos contu-
lit, qua vsus sit erga illos bonitate, quibus illustrau-
tum animi tum corporis muneribus, quam salutaria
præcepta tradidit; quam sacra religione mentes illo-
rum cognitione Diuinitatis imbutas, instruxit. De-
inde expostulat cum desertoribus atque ingratis,
quod omnibus istis in probrum ac dedecus abusi sint,
atque in profanum vsum, cultumque alienum a-
nefarium transtulerunt, sic vt mentem, rationem,
intelligentiam, animi præstantiam, acumen ingenii,
omnesq vires non in illustranda illius maiestate, ne-
in obseruanda tuendaq. sacratissima ipsius religione,
sed in erigenda stabiliendaq. idololatria, in supersti-
tiosis & commenticiis cultibus inducendis conferrēt.
Sic enim prosequitur concionem obiurgatoriam ad
Hierosolymam conuerso sermone: *Quum*, inquit, *nu-*
Cap. Eze-chiel. 16. paraphrast. co-euariatũ. *dus esses, inops, egena, omniq; subsidio ac solatio destituta, ve-*
lut infans recens in lucem editus, sordibus & sanguinolenta il-
luuie inuolutus, cui nondum vmbilicus præcisus est, nec ma-
terni vteri inquinamenta abluta, ego præteriens, te conspica-
tus in sanguine tuo volutatam, multiplici incremento, tam-
quam stirpem & germen terrestre te auxi; adeo vt sensim
tacitisque auctibus adolescere cœperis atque pro-
gredi, vt comi & poliri, mundoque muliebri exor-
nari possis, id esse tempestiuum vbera indicant iam
prætumida, & germinantes densi vndique capilli. Et
quamquam in hac ætate esses constituta, nuda ta-
men eras & deiecta, oculisque spectantium (contra
quam illius sexus pudor aut decus patiebatur) ex-
posita; quod ego dum hac iter ingred or conspica-
tus, obseruaui te pubescere, atque in ea ætate consti-
tutam, quæ esset amoribus idonea, & a procis atque
amasiis.

nasiis ambiri posset tanquam nubilis maturaque ro, & cui sponsus designari debet. *Ego vero expandi* *ictum meum super te*, & velaui quæ parum pudenr & verecunde oculis spectantium exhibentur, ac centius obteguntur ac data fide, initoque fœde te mihi desponsaui, atque vnitam assumptamque legitimam vitæ societatem ablui a sordibus, ita vt ulla labes, nihil inquinamenti tibi inhæreret: dein vnguento delibutam ornaui veste variegata, calaui hyacintho, torque, armillis, corona capitis illuraui te: tu vero tam insigniter compta, tam opesse culta prostituisti te alienis, omniaq. ornamenta ostra nulli quam mihi consecrata in profanos vsus onuertisti. Quo indicat, vt mulierem impudicam dulterio, ita illam idololatria contaminatam, eumue honorem & cultum, quem Deo impendi paret, dæmonibus exhibitum, quum omnes cogitationes, vota, desideria, spes & fiducia in Deum essent rerenda, a quo vno dependet hominum salus. Tunc utem maxime Maiestas & amplitudo supremi nuinis imminuitur, ac contumelia ignominiaque afcitur, quum illi adimitur, atque in alium transferur, quod nulli præterquam ipsi attribui debet. hac nim ratione debita illum laude, iustoque honore audamus, & nos deserto sincero eius cultu ad perniciosum rapimur magno salutis nostræ detrimẽto.

De Carice, Scirpo, Iunco palustri, papyro.

CAP. XVI.

CAREX scirpi modo fruticat locis palustribus *Carex.* & vliginosis, forma triangulari, vtroque latere ecandi vi prædita, qua virenti fronde Belgæ & Brianni triclinia ac cœnacula ædesque sacras æstiuis nensibus consternunt, quo æstum propulsent, ac uaui gratoque halitu reficiantur. Scirpus iunco pa- *Scirpus.* ustri affinis frutex est læuore perpolitus, orbiculatus

ſtilo enodi, nulliſque geniculis aut internodiis diſtincto: fungoſa intus candidaque medulla, quam nostrates in amenti aut craſſioris fili modum exemptam in multos vſus accommodant. Siquidem in nuptiali pompa ex hac ornamenta & ſupellectilem fictam & commentitiam confingunt, nempe calathos, vrceos, diſcos, pectines, ſcopas, ſedilia, crumenas amentatas, quales mulieribus vſui, ceſtos, ſeu cingula, zonaſque virgineas: multaque alia miro artificio ac concinno contextu elaborata conficiunt, quibus in gratiam ſponſæ laquearia adornant peractiſq. nuptiis pro apophoretis ac ſtrenis ſingulis diſtribuunt. Quoniam autem huic ſtirpi culmus eſt leuis ac minime geniculatus aut nodoſus, prouerbio locum fecit, *In ſcirpo nodum quærere.* Quod in hos quadrat, qui plus nimio anxii ſunt & ſcrupuloſi, quique fruſtra, ac nullo fructu ſe fatigant. Belgæ fruticem hunc qui aliquando in mediocrem altitudinem aſſurgit, *Bieſen* vocant, ex quo ſtoreas noſtrates contexunt, ſtragula, naſſas, quallos, fiſcellas, quoniam viminoſus eſt, flexilis, naturaq. tam ſequaci, vt quiduis ex hoc elaborari poſſit. Sunt paſſim obuii in ſabuletis Zelandicis ac colliculis arenoſis, Iunci non admodum proceri, cacumine aculeato, ita vt in ambulantium ſuris infeſti ſint, ac pūcturas infigant, cuius fruticis frequens eſt apud nos plantatio in eum vſum excogitata, vt arenam & puluerulenta quæque æſtu quodam vento agitata remoretur, ne agros, & noualia ſementi deſtinata obruant, quocirca noſtrates *Helm* vocant, quod vt galea caput, ita iſte fruticulus agros muniat, ac tueatur ab arenæ impulſu. Ex iunci forma ac ſpecie adoleſcentulæ quæ gratioſæ videri affectant ac teneritate commendari, iunceæ apud Terentium dicuntur, quod etiam noſtratibus vſuuenit, quæ vt gracili corpore ſpectabiles ſint, ſe arctius preſſiuſque aſtringunt ac ſalem liguriunt. Hæc

Prouerbium.

Iunci maritimi.

enim

[...]nim ratione se reddunt iunceas, ne si qua paulo sit [...]bitior, magisque opima aut obesa, athleta censea[...]r. Sic Chærea Terentianus quum miro affectu es[...]t erga amicam, cui erat decora oris figura, color ve[...]s nec ascititius, corpus solidum ac succi plenum, in [...]soque flore ætatis constitutum, illudit aliis quæ [...]udent operosa cura gracilescere. itaque Parmenoni [...]entem suam aperit, atque indicat in quam oculos [...]niecerit, & qua potiri cupiat, quum præ hac omnes [...]uotidianæ formæ illi vilescant, ac sint despicatæ: Si[...]uidem, vt is ait, *Eunuch. Act. 2. Scena 3.*

Haud similis virgo est virginum nostrarum: quas matres student
Demissis esse humeris, vincto pectore, vt graciles fient.
Si qua habitior paulo, pugilem esse aiunt: deducunt cibum:
Tametsi bona est natura, reddunt curatura iunceas.
Itaq; amantur.

Vt autem apud nos scirpus, iuncus, arundo, typha *Papyrus frutex.* [...]alustris, ita in paludosis Nili aquis papyrus nascitur, [...]x hac olim in tenuissimas membranas dissecta char[...]æ confici solent, vt nunc in Europa ex linteolis mi[...]utatim contusis, atque aqua maceratis: quæ quum [...]undem cum veterum papyro vsum & commodi[...]atem obtineant, vetus nomen reseruant. Assurgit [...]utem papyri frutex nonnunquam in octo aut de[...]em cubitorum altitudinem, vt arundo in Hispania, [...]nternodiis distincta, forma triangulari ea crassitu[...]ine quæ manum complicatam impleat, ex quibus [...]bi inarescunt, scipiones conficiunt læuore perpoli[...]os colore spadicio, qualis est castanearum extimus *Scipiones ex papyro.* [...]ortex. iis enim Patricii ingrauescente atque incli[...]ata ætate, se fulciunt, ac gressum labantem firmãt. [...]xhibet se hac stirpe esculenti quiddam, vt in nostræ [...]rundinis radice candida & geniculata, sapore mel[...]ito, sed expresso tantum succo dentibus, reiecto [...]ortice. Ex Papyro olim lembos, scaphas, cymbas,

aliaque nauigia pice oblita construxisse Ægyptios,
Lib.13. c. 11. præter Plinium Esaias vates indicat, qui minatur
terræ quæ trans flumina Æthiopiæ sita est, hoc est,
Cap.18. Nili accolis qui per mare legatos mittunt in vasis
papyri, hoc est iunceis ac scirpeis nauibus, vt inito fœdere
ac coniunctis copiis cum aliis nationibus Israëlitas
opprimant. Cæterum vt argumentum susceptũ
prosequar, desumuntur in Bibliis a iam commemoratis
stirpibus concinnæ similitudines & Metaphoræ.
Sic quum Iob disceptaret cum Satrapis aliquot,
quibus visum est officii causa, atque humanitatis impulsu
illum adire, quo tam afflicti hominis calamitati
condolescerent, tantamque cladem commiseratione
dignam deplorarent, multa inter hos vltro
citroque agitata, atque in controuersiam vocata, de
Iob. 9. humanæ vitæ cursu, de Dei erga homines prouidentia,
de afflictione hominum, quæ bonis non minus,
quam malis impendet, de prosperitate & successu
rerum, quibus æque mali ac boni fruuntur, vnus ad-
Iobi locus explicatus stantium, nempe Bildad Suites, qui solitis rationibus
ex natura rerum petitis argumenta sua fulcire nititur,
conuincere tentat impios, infames, nefarios, facinorosos,
improbos, calumniatores, hypocritas, quique
ficta & simulata religionis specie hominibus imponunt,
ac Deo fucum faciunt, non diu subsistere,
illos quidem ad tempus spectatissime florere, verum
qui ingruente Dei iudicio citissime exarescant &
conterantur, vt carices, vt scirpi, vt iunci, vt gramina
virentesque herbæ aquarum irrigatione destitutæ.
Impii enim in afflictionibus, periculis, calamitatibus
imminente morte, destituti fiducia ac solatio Dei
labascunt, nec habent quo se fulciant, sed in desperationem
ac diffidentiam deuoluuntur. Non dissi-
Cap.18. mile est Esaiæ vaticinium contra Ægyptios, quos ad
egestatem redigẽdos pronunciat, ac primum mentem
atque animum, deinde omnia illis adimenda,
quo-

quorum vſu & commoditate negotiatio, piſcatura, aliaque opificia ſubſiſtebant, atque vberrimum quęſtum præbere conſueuerunt. *Areſcent*, inquit, *aqua a mari, & fluuius exiccabitur, exhaurientur & ſiccabuntur riui, calamus ſiue arundo, papyrus & iuncus inareſcent, & omnes virentes herbæ circa fluuios, aut riui ripam peribunt.* Quo maximam ſterilitatem fore denunciat, ac nullam piſcatorum frequentiam, nullos commeatus, nullum ementium concurſum. Nonnunquam Deus ſucceſſum piorum hominum, progreſſus & incrementa pietatis, omnem rerum ſalutarium affluentiam ſalientibus aquis & fluminibus, denique virentibus herbis, floridiſque pratis & viridariis comparat. Atque Eſaias fœcunditatem pollicetur ſqualidis, incultis, ſiticuloſis agris, eoſque irrigandos ſaluberrimis ac ſcaturiendis aquis pronunciat, multiſque ſpecioſis herbis decorandos. Quo indicat aridas atque ieiunas mentes irrigandas verbo Dei, ac ſalutari eius doctrina, eiuſque ſpiritu perfundendas. Sic autem eius rei vaticinium proſequitur: *Lætabitur deſerta & inuia, & exultabit ſolitudo, & florebit quaſi lilium, vertetur locus aridus in ſtagnum, & ſcaturient ſiticuloſa aquis, in cubilibus in quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami & iunci.* Hoc eſt, Expulſis profligatiſq. vitiorum monſtris, proferent ſe virtutes ac pietatis ſemina, emerget Amor & Charitas erga Deum & homines, erigetur in animis hominum Spes & Fiducia conſequendæ ſalutis, ſic vt mentes ante ſteriles, fotæ atque irrigatę verbi Dei ſcaturigine, ac fidei robore fultæ vberrimos fructus proferre incipiant non ſecus, quam ager bene cultus lætas ſegetes ac ſpectabiles herbas profundit.

Eſai. locus explicatus

Cap. 35. Metaphora Eſaia explicata.

De Abſinthio. CAP. XVII.

TRES ſpectantur apud Belgas maritimos Abſinthii ſpecies, Ponticum vulgo Romanum, quod in

hortis colitur, non insuaui odore: Marinum in O-ceani crepedine passim obuium: Vulgare insigni amaritudine, expugnandis vermibus cum primis efficax & præsentaneum, quod tamen in hortos translatum mitescit adeo, vt non solum sapor, sed folii etiã color immutetur. Ex incanis enim & cinericei virorem adsciscunt, nec odorem prorsus ingratum aut fastidiosum. Ex hoc amarissimo frutice Scriptores sacri passim similitudines desumunt, easque impiis accommodant. Sic quum Deus apud Hieremiam improbis tristia, acerba, amarulenta minitatur, ac calamitates denunciat, *Ecce ego*, inquit, *cibabo populum istum absinthio, & propinabo aquam fellis, & dispergam eos in gentes ignotas, & gladio illos persequar.* Rursus ad prophetas mendaces qui Dei verbo abutuntur, & adulterant verbum eius, *Ecce ego*, inquit, *saturabo illos absinthio, & potabo eos felle, quoniam a Prophetis Hierusalem progressa est impietas, & pollutio diffusa est in totam regionem.* Amos autem vates quum inuehitur in pseudoprophetas qui in speciem blanda magis, quam salutaria proferunt, ac prætextu religionis, sincerum Dei cultum superstitionibus contaminant, deinde quod proceres & optimates, quorum interest æquitati studere, atque administrare iustitiam: *Conuertam*, inquit, *iudicium in amaritudinem, & fructum iustitiæ in absinthium,* hoc est, deflectent se ab æquitate, nec recte perfungentur iudicis officio, quod prorsus amarulentum est & acerbum homini innocenti, qui ab iniuria vindicari cupit, ac subleuari, in æqua causa non opprimi. Insectatur autem Esaias pluribus locis huiuscemodi iudices corruptos, qui dicunt bonum malum, & malum bonum, qui ponunt lucem tenebras, & tenebras lucem, ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Rursus alio loco illos exagitat qui muneribus occæcati opprimunt innocentes, quorum causam tu-

Cap. 9.

Hieremiæ loca explicata.
Cap. 23.

Cap. 5. & 6.

Cap. 5.

ri deberent, illisque suum ius eripiunt. Sic enim
nsurgit aduersus huiusmodi nomophylaces, hoc est,
egum conditores, *Væ qui condunt leges iniquas, & scri-* *Cap. 10.*
bentes iniustitiam scripserunt, vt opprimerent in iudicio pau- *Ezech. 22.*
peres, & vim facerent causæ humilium populi mei, vt essent
viduæ illis prædæ, & pupillos diriperent. Apud Hieremi-
am non minus acerbe in illos incandescit: *Inueniun-* *Cap. 5.*
tur, inquit, *in populo meo impii insidiantes quasi aucupes,*
ponentes laqueos ac pedicas ad capiendos homines, sicuti deci-
pula & cauea plena auibus, sic domus eorum referta dolo &
fraudibus, causam viduæ non iudicant, pupillis non patroci-
nantur, & iudicium pauperibus eripiunt. Cæterum v-
bicunque in scriptura Absinthii fit mentio, maxi-
mam atque acerbissimam calamitatem, animique
tormentum subesse indicat. Sic in clade illa fune- *Cap. 3.*
stoque ac luctuoso Hierosolymæ excidio Hieremias
ciuium suorum personam sustinens queritur se felle
circumfusum, & oppletum amaritudine, & Absin-
thio inebriatum. Quo indicat ad summum luctum
atque angorem animi nihil esse reliqui, nec quid
amplius posse adiici. Non dissimilis est deploratio ac *Psal. 49.*
querimonia Dauidis quum in dubio belli euentu
constitutus esset, ac illi ab hostibus periculum im-
mineret. Sic enim ad Deum sua vota dirigit: *Deus re-*
pulisti nos, & destruxisti nos, & misertus es nobis: commoui- *Dauidis*
sti terram, & conturbasti eam, obiecisti populo tuo dira, pota- *locus illu-*
sti nos vino compunctionis, hoc est, ea spectacula oculis *stratus.*
nostris obiecisti, quibus non sumus exhilerati, sed
in mœrorem & mœstitiam, in anxietatem & mor-
tis horrorem deiecti, vt ii quibus mortifero aliquo
poculo, aut venenato lethalique potione vira-
lia perfusa obstupescunt. Eadem vsi sunt Me- *Cap. 51.*
taphora Esaias, Hieremias, Ezechiel, qui propi- *Cap. 25.*
natum vini furiosi calicem describunt quum re- *Cap. 23.*
gibus, tum promiscuæ plebi, quo gustato in rabi-
em atque insaniam stuporemque acti sunt, pro-

ſuſque orbati mente, ratione, iudicio, rerumque gerendarum prudentia & concilio. Nec prorſus clementius tractatur qui meretricum conſortio aſſueſcit, illarumque blanditiis, fallaciis, illecebris, lenociniis capi ſe ac deliniri patitur. Quod quum a Solomone ſit obſeruatum, ſtudioſe commonefacit filium ineuntis ętatis inſcitiæ, vt longe ab alienis ſe ſubducat, nec vlla ratione earum blanditiis mentem incantari ſuſtineat. *Fauus enim* (vt inquit) *diſtillans labia meretricis,* hoc eſt, ſermo blandus & mellitus, eiuſque fauces & guttur nitidius molliuſque oleo: *nouiſſima vero ac rei exitus amarus vt abſinthium, & lingua eius acuta vt gladius anceps.* Siquidem omnia agit inſidioſe, ſimulate, fraudulenter, atque incredibili aſtutia, venationi & aucupio intenta omnes ingenii vires ad emungendum confert. Cæterum quum fellis & Abſinthii nomine triſtitia quæque, noxia, amara, tetra, calamitoſa denunciari ſoleant, tum tale quiddam etiam in Apocalypſi deſignatur. Si quidem clangente tuba Angelo, cecidit de cælo magna ſtella, facis in morem ardens, qua ira Dei accenſa in impios denotatur (erat autem ſtellæ nomen Abſinthium) eaque delapſa in terram, fluuiorum partem, & aquarum fontes: conuerſa eſt tertia pars in Abſinthium, multique hominum in aquis interierunt, quod amaritudine imbutæ eſſent. Vt autem naturalis ſiderum concurſus, aſpectuſque, & (vt vocant) conſtellatio aſtrorum feralis aliquando eſt & noxia, magnamque ſtragem hominibus & brutis animantibus, ſatiſque ac ſementi infert: ita vis iſta cæleſtis exitialis fuit humano generi, magnaque detrimenta intulit, vindicta Dei in reprobos inflammata.

Prou. 5. & 7.

Cap. 8.

De Carduis, Spinis, Vepribus, Tribulis, Rubis, Lappis, Sentibus, & quibus hæ ſtirpes in ſcriptura accommodari ſolent, & quid deſignent.

CAP.

CAP. XVIII.

STirpes istæ quæ sponte fere atque inuitis colonis nusquam non erumpunt, nihil propemodũ commodi hominibus adferunt, sed aculeis infestæ sunt, ac sementi officiunt. Quocirca quum Deus maledictionem Adamo transgressori, atque ærumnas vitamque laboriosam impendere denunciat, *Maledicta terra*, inquit, *in opere tuo*, in laboribus comedes ex ea, *in sudore vultus tui vesceris pane tuo, spinas & tribulos, sentes & carduos germinabit tibi, & comedes herbas terræ.* *Genes. 3.* Sic Deus accensus furore in populum Israeliticum, qui nulla grati animi argumenta erga ipsum proferebat, sub vineæ nomine dira illi minatur, quod post tantam culturam, pro sapidis vuis labruscas produxerit: *Ostendam*, inquit, *vobis quid facturus sim Vineæ meæ: auferam sepem eius, & erit in direptionem, diruam maceriem eius, & erit in conculcationem & ponam eam desertam, non putabitur, nec fodietur, & ascendent opprimentq; eam sentes, vepres, & spinæ.* *Cap. 5.*

Qua figurata loquutione indicat se extremam impendisse operam fouendis erudiendisque Israëlitis salubri doctrina, mentesque illorum verbo suo continenter irrigasse, nec quidquam prætermisisse eorum quæ ad animorum cultum spectant, sed frustra insumpsisse laborem, nec quidquam se profecisse deplorat: quapropter illos pro desertis habet, ac patitur ruere in omne probrum ac dedecus, in cupiditates ignominiosas, & fœdas, in mores improbos & vitiosos, sic vt mens illorum inculta, nullisque ornata virtutibus, vitiis vndique scateat vt solum neglectum & cultura destitutum, herbis noxiis. Rursus alio loco sterilitatem illis denunciat, ac rerum penuriam, nullasque futuras fruges aut annuos prouentus, sic vt terra maledictioni obnoxia, humus situ & squalore obsita non aliud quam spinas, vepres, ac tribulos profundat. Sic vt quocunq. loco fuerint, mil *Esa. 5.*

Osea 10. Esaia & Osea locus explicatus

Rom. 1.

le vites æstimatæ mille argenteis, ibi in vepres & spi-
Cap 32. nas locaque senticosa vertentur, adeo vt in vniuersi
terra nullus ager victum suppeditet, sed tota regio in
solitudinem eamque vastitatem sit redigenda, vt fru-
ges vt alimenta, vt cibaria defutura sint, omniaque
in agris horrida se proferant, squallida, siticulosa, in-
culta, omni nitore atque amabili viriditate destitu-
Esa. 34. ta. Paulo autem inferius atrociora magisque hor-
renda impiis obuentura denunciat. Sic enim con-
tra Idumæos, hoc est, Dei & Ecclesiæ hostes vaticini-
um instituit: *Conuertentur eius flumina & torrentes in pi-
cem, & humus eius in sulfur, & erit terra in picem ardentem
nec extinguetur in sempiternum & desolabitur in perpetuum
nullo per eam transeunte. vlula, ericius, noctua, ibis & coruus:*
quæ alites & animantia hominū consortia fugiunt,
Nobiles eius erunt absq; regno, & principes ad nihilū redigentur,
Esaiæ locus interpretatus. hoc est, nullus erit Reip. status, nulla politia, nullus
principi honor aut dignitas, nulla imperii maiestas,
nullus ordo vel cōsularis vel senatorius, sed mera in-
ter plebem & optimates confusio oppressis legibus,
ac iuris æquitate sublata: quum hoc etiam accedat ad
malorum cumulum ac miserandam rerum faciem,
vt Regum palatia solo sint æquanda, omnesque æ-
des splendidæ atque operosius ædificatæ diruendæ
sint, atque ad nihilum redigendæ, sic vt hominum
frequentia vacuæ, feris & alitibus lustra & latibula
præbeant. Sic enim hæc quum isto, tum aliis locis
amplificat, ac regionis vastitatem exaggerat in im-
Esaiæ 13. mensum: *Et orientur in domibus eius spinæ, vrticæ, sen-*
Sophon. 2. *tes, cardui, vepres: & paliurus in munitionibus eius*, vt fere
conspici solet in ruinosis palatiis, belloque dirutis
arcibus. Et erit inibi latibulum draconum, & stru-
thionum statio, & occurrent in desertis iis locis in-
ter se dæmonia, onocentaurus, Syluani, pilosique
Fauni & Satyri, nocturnæque Striges & Lemures.
In iis etiam habitaculis residebit Lamia, nidulabitur
bubo,

'ubo, vultures & rapaces milui. Quarum rerum ommemoratione horrendam vastitatem ac solitu- inem, ruinasque celebrium locorum oculis obiicit, oque funesto spectaculo acrius percellit hominum nimos, quod nulla in florentissima regione specta- itur negotiatorum frequentia, nullus populi con- ursus, nulla commeantium turba, nulla nundina- io aut mercatura, sed tantum monstra, harpyiæ, & Chimæræ se oculis spectantium offerent, immanes- que belluæ & nocentes feræ, quarum aspectus vel ortissimo cuique terrorem ac trepidationem incu- it. In has deformes horrendasque bestias se non- nunquam dæmones & mali Genii transformant, va- iisque spectris ac præstigiis pauidas mentes terri- tant, præsertim illas quæ cognitione Dei non admo- dum imbutæ sunt, illiusque verbo fultæ. Huiusmo- di etiam imagines monstrosas, ac simulachra inau- dita animo menteque concipiunt melancholici, ma- niaci, phrenetici, deliri, ebrii, febricitantes, aut qui conscientia scelerum furiis agitantur. Istis enim va- riæ rerum species, & absurda phantasmata animo obuersantur affecto cerebro, ac spiritu animali te- tris densisque vaporibus offuscato: sic vt illis ex viti- osa capitis affectione mentem, rationem, iudicium, memoriam eripi contingat, ac perturbata imagina- tione confuse de rebus obuiis iudicare,

Dæmon se in monstra transformat.

De Ficu, Carica, Grosso.

CAP. XIX.

FICVS apud Belgarum etiam extremos atq. oce- ani accolas aliquando bifera, hoc est bis in anno fructifera, quæ æstate feruida fructus prorsus matu- ros profert Sic anno redempti orbis 1540. desinente mense Iulio quum imperator Carolus eius nominis quintus peragrata Belgica Selandiam, tractusque

maritimos perlustraret, ac Zirizeam inuiseret, obla-
tæ sunt illi melones inusitatæ magnitudinis, mireq;
sapidi & succulenti, ac ficus turgidæ adeo maturæ, v
Cæsar rei nouitate delectatus (quod tale quiddam
in frigida regione non speraret) assereret ne in Hi-
spania quidem melius potuisse maturescere, verum
id nobis non est perpetuum, quod aliquando æstiui
mensibus calor languidus sit, & remissior, quam v
possit huiusmodi fructus ad maturitatem produce-
re. Fici arboris fructus duplicis est differentiæ. Nam
Caricæ ficus sunt tempestiuæ, quæ ab arbore eximũ-
tur antequam prorsus siccescant, deinde exiccatæ in
fiscellas ab Hispanis reconduntur. Grossi primitiuæ
ficus succosæ, præcoces, & intempestiuæ, quæ non
maturescunt, vel serius maturitatem assequuntur
vnde serotinæ dictæ. Quum autem ficus flore desti-
tuta sit cæteris florescentibus arboribus, ista grossos
producit. Sumuntur autem ex hac stirpe eiusque
fructu similitudines & exempla in arcanis literis cu
primis elegantia. Sic quum Christus vaticinatur Iu-
dæis obuenturas calamitates, & deuastandam Hie-
rosolymam ne quem dies Domini inopinato oppri-
mat multis exemplis ad excubias ac vigilantiam o-
mnes extimulat, sumptaque similitudine a germi-
nante ficu, quibus indiciis aduentus Domini obser-
uari possit, commonstrat. Vt enim quum huius ar-
boris rami tenerescunt ac frondescere incipiunt, su-
osque grossos parturiunt, instare æstatem indicant:
ita proditiones, pestes, bella, fames, terręmotus initia
sunt dolorum atque in foribus esse iudicii diem te-
stantur. Cæterum ficus maturandi ac leniendi fa-
cultate pollere Esaias etiam commonstrauit. Siqui-
dem cataplasma illum confecisse legimus ex contu-
sis ficubus atque Ezechiæ regis apostemati admouis-
se, eoque præsidio illum sanitati restitutum, sicut De-
us singulari suo beneficio, quo Regi vita in quinde-
cim

Ficus fructus duplices profert. *Carica.* *Grossi.* *Mat. 24. Marc. 13.* *Cap. 38.*

m annos prorogata est externam, medicinam adbuit quæ illius munere corporibus humanis efficax est & præsentanea. Naum propheta quum omnia humana præsidia inualida pronunciat atque infirma, nec vllas munitiones, turres, propugnacula contra Dei vim subsistere, ficubus maturis illa comparat, quæ leuissimo motu atque agitatione arboris decidunt. Itaque Assyriorum genti sic insultat: *Omnes munitionis tuæ sunt ficus cum grossis suis, si concussæ fuerint, cadunt in os comedentis.* Quo indicat omnes illorum vires, robur, potentiam corruere atque ad nihilum redigi extenta exporrectaque manu sua. Deus autem per Oseam ex suauissimis huiusmodi fructibus sumpta similitudine expostulat cum populo Israelitico, quod a tam amabili propensoque Domino defecerit, atque idololatria se contaminarit. Sic enim amorem erga ipsum, animique propensionem exprimit: *Tanquam vuas in deserto inueni Israel, & quasi prima ficulneæ poma.* Quo designat non secus se affici erga Israelem, quam viator lassus ac siticulosus afficitur erga sapidam & succulentam vuam, quæ ex insperato se obtulit in vasta aliqua solitudine ac loco sterili, aut præmaturo ac præcoci ficus fructu, quo nihil illi ad reficiendas vires obtingere potuit gratius magisque acceptum. Atqui quum tanto illum amore complectatur, eoque se oblectet vt fructu aliquo delectabili, ipse non respondet amore mutuo, sed ad *Baalphegor*, hoc est, Priapi idolum rapitur, illiusque abominando cultu se contaminat. Sumuntur autem ex ficu eiusque foliis & fructu innumeræ passim apud Prophetas similitudines, quibus nonnunquam vbertatem, rerumque omnium affluentiam designant, piorumque successum & incrementa: nonnunquam sterilitatem, rerumque necessariarum inopiam atque improborum interitum. Sic Christus execratus est ficum frondosam quidem,

Simile a matura ficu.

Naum. 3.

Cap. 9. Oseæ locus explicatus

Matt. 21. Marc. 11.

ſed minime fructiferam: qua denotauit fucatam quandam ſpeciem & oſtentationem religionis operibus ſolidis fructuque fidei deſtitutam. Similiter Micheas vates ſumpta metaphora a terra horrida & inculta atque ab arboribus ſpoliatis ſuis fructibus, vt finita meſſe, peractaque vindemia aſſolet in hunc modum deplorat præſentis ſæculi ſtatum, in eaque ſe incidiſſe tempora queritur, quę nullos probos aut integros exhibeant: *Væ mihi qui factus ſum ſicut qui colligit in autumno racemos vindemiæ, non eſt botrus ad comedendum: præcoquas & maturas ficus deſiderauit anima mea, periit ſanctus de terra, & rectus hominibus non eſt.* Quo deſignat profligatam eſſe iuſtitiam & æquitatem, exulare pietatem, extinctam religionem, cultumque Dei inundaſſe, impietatem, omnia paſſim plena eſſe crudelitatis & nequitiæ. Sunt autem huius generis multa in ſacris literis obuia, quæ hic congeri poſſent, ſed non viſum eſt lectorem iis excutiendis defatigare.

Ioelis 1. Eſaiæ 34. Hierem. 5. & 8. Amos 4.

De Palma arbore, eiuſq; fructu, & quid in ſcriptura ſacra illis deſignetur.

CAP. XX.

PALMA arbor eſt trunco valido ac procero, folio arundinaceo, gladiolo affini, fructus fert ſapore dulci, Græci *dactylos* vocant, a digiti forma, Latini *palmulas*, quibus medici vires inſtaurant exhauſtis & extenuatis. Humorem enim nutricium quem *radicalem* vulgo vocant, fouent, ac corpori arido alimentum conferunt. Cæterum quum hæc arbor oneri renitatur, nec prementibus vrgentibuſque cedat, hoc inſigne in certaminibus victori decerni ſolet, quod inuictum animi robur palmæ naturam referat, ac ſit rei fortiter atque animoſe geſtum ſymbolum ac trophæum. Sic martyres qui inuicto infractoque animo aduerſus Tyrannorum ſæuitiam ſubſti-

Palma victoriæ index. Apoc, 7.

runt, amicti stolis albis palmis manibus gestasse le-
ntur in victoriæ argumentum. Similiter qui iusti-
m colunt & æquitatem, qui Dei hostibus se intre-
de opponunt, palmæ aliisque speciosissimis arbori-
is sunt similes. Vnde Dauid, *Iustus vt palma florebit,* Psal.
cedrus in Libano multiplicabitur. Quum enim im-
,vt herba, confestim arescant, tum pietatis culto-
s, vt palma, diutissime vigent & subsistunt, ac fru-
us suaues proferunt: deniq. vt Cedrus celsa arbor
odorata, nulloq. æuo putredini aut cariei obnoxia,
atissimam vmbram ministrat. Hoc ipsum designat
b, quũ recte administratę iustitię sibi conscius, con- Cap. 29.
lenter pronunciat, *In nidulo meo moriar, & sicut palma*
ultiplicabo dies: quibus verbis pollicetur sibi vitę diu-
rnitatem, annosq. florentes ac senectam viridem
agna cũ animi tranquillitate. In cantico vero Spõ- Cap. 5.
comæ & cęsaries palmæ elatę assimulantur, quæ cõ- Palma e-
ratio desumitur a tenello termite ac cauliculo, i- lata quid.
soq. germine quod e palma prodit, vel ab ipso inuo-
cro atq. integumento ex quo fructus emergit, qui
hœnicobalanus, Coriota, palmula vel *dactylus* dicitur, qui
olor phœnicius, hoc est, spadicus subest, sic vt desi-
net illum rutilanti esse capillo, eoq. firmo nec deci-
uo, quum palmę folia non defluant. Huiusmodi au-
em coloris crines spectantur in Pannoniis, hoc est,
ungaris & Austriacis, quorũ capillitiũ fere fuluescit
q. aureo colore perfusum est. Cæterum quum De-
s indignanter ferat populum suũ vitiis occęcatum
: obstupefactum obsurdescere ad omnia salutaria
onita, ac nullis afflictionibus, nullis calamitatibus
pergisci ac resipiscere, nec vllis plagis induci posse,
t a Deo inferri has plagas agnoscat, sed in res fortui-
s eas reiiciat, atque in ordinarium naturæ cursum
ferat, longe acerbiora magisq. atrocia illis obuen-
ra denunciat, ita vt pręter bruchum, & locustam, e-
ũ, rubiginem, quę fruges vitiant ac depopulantur,

Cap 1. vineas per Iohelem excindendas pronũciet, omne-que spectabiles ac fructiferas arbores extirpandas, vt nusquam alimenta suppetant, nusquam vlla frugum spes affulgeat, quibus fames posset sedari. S enim prodigiosam sterilitatem, terræque vastitatem adesse indicat, atque ingruente præsentanea clade somno vinoque sopitos excitat: *Expergiscimini ebrij flete & vlulate omnes qui bibitis vinum in dulcedine, quia periit in ore vestro. Posuit vineam in desolationem, ficum decorticauit* (ablato enim cortice arbores emoriuntur) *vitis exaruit, & ficus elanguit, malogranatum, palma, & malus omnesq; arbores exaruerunt.*

De Hebeno, & alijs quibusdam exoticis, quorum in scriptura fit mentio.

CAP. XXII.

Qvanta olim fuerit in Tyro totius Asiæ emporio celeberrimo negotiatio, quæ hominũ frequentia, qui mercium apparatus, præter illustres Historicos Ezechiel vates amplissime describit. recenset e- Cap. 27. nim singulatim multorum regnorum ac prouinciarum mercimonia rara & exquisita, quibus explere solent negociatores hanc vrbem, quod omnibus facilem aditum, accessumque commodum præberet: nulla natio hunc locum non frequentabat, eratque commeantium incredibilis concursus, antequam ab Alexandro Macedonum rege in ruinam esset redacta, quod futurum hoc capite Ezechiel vaticinatus est. Inter innumeras autem merces quas hic recenset vates, Hebenum, ebur, resinam, stactem, calamũ, balsamum, corallum, crystallum, & præter preciosissima aromata, aurum, variasque gemmas commemorat. Hebenus lignum est nigerrimi coloris, adeo pon- Hebenus. derosum, vt etiam in tenuissimas laminas dissectum in aqua demergatur nec fluitet. Quum autem duæ sint huius arboris species, vna Indica, altera Æthiopica:

ca: ex poſtrema elaboratam vidi fiſtulam incur-
um ſeſquicubiti longitudine, elegante nitore ex-
litam, vt fere conſpici ſolet Gagates, duritie lapi-
ſa ac pluſquam buxea: vbi contrectaui, non ſatis
ſcernere potui, an in lignum aut ſaxum, an etiam
riſſimum cornu referri deberet. Eſt huic affine
coticum lignum gentili nomine *Guaiacum* appel-
tum, quod in ſcobem ac ramenta limæ attritu re-
ctum, atque in aqua ad tertias decoctum ſalubri-
r exhibetur morbidis ficoſiſque corporibus, & qui
be venerea ſunt contaminati. Vſus ſum autem
agno ſucceſſu aqua fœniculi, in qua huius tritura
acerata eſt, ad diſcutiendas oculorum caligines ac
aucomata ſiue ſuffuſiones. Ad ſudores vero prouo-
ndos huius decoctum exhibeo cum fumaria, cal-
æ floribus, meliſſa, ficubus, atque ad exigendos va-
olos, ac puerorum exanthemata in extimam cu-
em euocanda. Ebur adſtringendi ſpiſſandique eſt *Eboris natura.*
atura: quocirca pectines qui ex hoc conficiuntur ca-
illorum defluuium prohibent & caput confortant.
uoniam autem eximii ſit candoris, præſertim vbi
entes primum ex elephantis mandibulis eximun-
ur, ideo Sponſa in deſcribendo Sponſi corpore, ven- *Cant. 5.*
rem illi eburneum attribuit, propter candorem &
uritatem, ſapphiris diſtinctum, quo caſtitatē deſi-
nat: ea enim gemma caſtos commendat. Sponſæ
ero collum turri eburneæ aſſimilatur, quod candi-
um ſit, firmum, & erectum, nec obſtipo capite pro-
rediatur. Hieremias autem Nazaræos Deo conſe-
ratos ebori componit, quod vetuſtate rubeſcit. Sic
nim deplorat illos ita deformatos, vt agnoſci ne-
uirent: *Candidiores Nazaræi eius niue, nitidiores lacte ru-* *Trene. 4.*
icundiores ebore antiquo, Sapphiro pulchriores, denigrata eſt
uper carbones facies eorum. Ex quo coniice in quam ca-
alamitatem erant deiecti. Myrrha quæ ex arbore *Myrrha.*
eſtillat Terebintho aſſimili, corpora a putredine aſ-

seruat: Stacte liquor resinosus & stillicidium myrr
eiusque pinguedo quę vulgo Styrax liquida credit
Styrax. quum Medicis etiam in vsu styrax calamita. T
Thus. Deo dicatum, suffimen a fumanti vapore vbi igni
Gutta. iicitur, Gutta thymiama ammoniacum ex arbore
arenam defluit, vnde nomen sortitum Cyrenia
vel Syriacus, hoc est, concretus succus, quem *Ben*
vocant, ad suffitus & odoramenta præcipui effec
& olfactoriola in peste, vt zibethū, ambra, seu su
nū Orientale, muscus, Casia cinnamo affinis effect
par, quæ cor recreat, animiq. deliquio oppressos
git, vulgo *Caneel*.

Aloe. Aloë concretus liquor ex arbore smaragdini co
ris, quam nostrates ex Hispaniis allatam laqueari
affigunt, ac biennio amabili virore absq. vlla aquę
rigatione conseruant. Expressus ab hoc frutice s
cus putredini obsistit, ac vermes enecat, morbosq
Lignum aloes. contagiosos impugnat. Lignum quoque aloës qu
Agallochum vocant, asphaltho non dissimile, Hebr
etiam in vsu fuisse constat, quoniam halitus suaui
tem commendat, vt lignum Rhodium. His omnib
iam memoratis, vt etiam balsami nobili lachrym
scriptura decus & virtutis præstantiam designat,
suauem gratumq. halitū salutaris doctrinę, qua me
hominis affatim perfunditur. Sic quum Dauid Sol
Psal. 44. monis nomine Christi splendorem, amplitudine
magnificentiam, maiestatem amplificat, *Myrrha*, i
quit, *gutta, & casia in vestimentis tuis a domibus eburn*
Quo indicat gratissimum esse odorem & fragranti
quæ ab ipso promanat, ac longe lateq. se diffunder
ita vt omnes mortales reficiat ac recreet. Tale qui
dam obuium est in Cantico: Sic Sponsa mirifice d
Can. 5. 3. 4. lectata suauissimo Sponsi colloquio, *Labia eius*, i
Ioan. 1. quit, *lilia distillantia myrrham primam & electam*. Qu
designat sermones eius & eloquia plena esse gratia
veritate, quæq. pios fulciant atq. ab omni vitioru

co

corruptela conseruent, impios vero amaritudine imbuant, atq. illos vel conficiant, vel ad pœnitentiam impellant, metaphora sumpta a myrrha, quæ tametsi mire adorata sit, insigniter tamen est amara.

De Terebintho. CAP. XXII.

Terebinthus arbor in Syria ac Palæstina spectabilis & amœna, folio fere lauri, flore oleæ, coloris punicei, baccis primum herbaceis, mox rubris, maturitate nigris. fundit hæc arbor æstiuis caloribus Terebinthinam resinarum præstantissimam, mire odoratam, adeo pellucidam, vt fundum poculi in quo asseruatur, conspici queat. medetur hæc vulneribus, ac dolores mitigat; intus vero humorum collectiones discutit, ac calculos atterit, meatusque vrinarios peruios præstat, ac saniem omnesque purulentas concretiones in stillicidio vlceroso, cui fere fisi obnoxii sunt, expurgat, atque vrinæ liberum transitum, atque expeditum facilemque decursum perficit. Sumuntur ex hac arbore ac plerisque aliis insignes comparationes & similia. Sic Esaias post latam cladem Israelitis aliquid consolationis afflictis mentibus adfert, illosque in spem emergendi erigit, qui a calamitate sunt reliqui, *Multiplicabitur*, inquit, *quæ derelicta erat in medio terræ, & adhuc in ea decimatio, & conuertetur, & erit in ostentationem vt Terebinthus & quercus quæ expandit ramos suos. semen sanctum erit id quod steterit in ea.* Quo indicat tale quiddam obuenturum populo Iudaico quale arboribus, quibus aquilonio hibernoque frigore folia decidunt, aut ictæ fulmine, vel turbine conuulsæ extinctioni videntur proximæ, tanquam omni vitali succo destitutæ, quum tamen aliquis vigor non nihil insiti humoris illis subsit, quo ineunte vere ac recur-

Terebinthi natura.

Terpentin Ohl.

Esai. 6.

Esai. locus explicatus.

rentis anni amœnitate reuirescunt ac postlimini
frondescere incipiunt. Itaq. denuntiat Israelitis e
cidium ac vastitatem, qua vix decimus quisq. supe
futurus sit, sic tamen vt non omnia penitus in nihi
sint redigenda, aut extirpanda funditus, sed futu
sint aliquæ reliquiæ, atq. homines aliquot a clade r
sidui, qui tametsi visi sunt internecioni dati, subla
omni emergendi spe, reuiuiscunt tamen, ac verbi D
semine fulti, in pristinum statum ac dignitate
reducentur, non secus quam stirpes aliquot speci
sæ, vt tilia & terebinthus, quæ brumali frigore co
cussæ exaruisse visæ sunt; rursus nouo vere repub
scunt ac pullulare incipiunt, fœcundaque stirpe sp
ctatissime se propagant. Cæterum æterni patris sap
entia Christus Terebintho multisque aliis speciosi
simis stirpibus se comparat: & quam auide quisqu
illius doctrinam amplecti debeat, obiter commo
Eccl. 24. strat. Sic enim Sapientia sui commendatrix omnibu
quibus propria salus curæ est, se approbat: *Ego ex o
altißimi prodij primogenita ante omnem creaturam. ego fe
vt in cælo orıretur lumẽ indeficiens: quaſi cedrus exaltata ſu
in Libano, & vt Cupreſſus in Sion, quaſi palma in Gades,
plantatio roſæ in Hiericho, vt platanus expandi ramos iuxt
aquas, in plateis vt cinnamomum & balſamum odorem diffu
di, quaſi myrrha electa, quaſi ſtorax, galbanum, onyx,* ho
est, blattę Byzantinæ, seu onyx & stacte, *ſuauem odore
expiraui; Ego quaſi Terebinthus expandi ramos meos, & ra
mi mei honoris & gratiæ.* His omnibus & si quid ampli
us huc congeri posset, amplissime cõmendatur De
patris Sapientia Christus, quo certatim omnes eo f
conferant, atq. ab hoc vberrimo fonte aquam viuam
hoc est, salutarem doctrinam depromant, nec ali
diuertant, aut ad cisternas dissipatas se conferant, ho
est, aquas turbidas & cœnosas quæ arida corda no
Cap. 2. refocillant aut reficiunt, sed potius veneno imbu
unt, vt testatur apud Hieremiam Dominus. Cęterum
dc

e Cedri & Cupreſſi natura & viribus ſuperuacuum
ſt multa hic referre,quum apud Dioſcoridem & Pli-
ium,compluresq. alios copioſe earum natura & vi-
es explicentur;hoc tantum indicaſſe ſufficiat, mul-
iplices deſumi ſimilitudines in arcanis literis ex ha-
um arborum radicibus, trunco, ramis, foliis, flori-
us,ſemine,ab earum ſpecie & decoro aſpectu, ab o-
lore & fragrantia,a durabili æternaq. ligni materia,
b vmbra ſalubri quam viatoribus laſſis præbent, a
uauiſſimis fructibus quos in hominum vſus profe-
unt, quibus paſſim deſignatur decus & virtutis præ-
tantia,dignitas & excellentia piorum hominũ,men-
iſq. integritas & mores inculpati,qui proſunt omni-
us,nocent nemini: Nonnunquam indicant faſtum
mproborum & ſuperbiam, animi elationem, arro-
antiam,tumorem,ferociam, Sunt enim celſiſſimæ
rbores,ſummæq. proceritatis,atque in immenſum
aſtigiatæ;quarum pleræq. humilibus infirmiſq. ar-
uſtis detrimenta inferunt vt opulenti tenuioribus.
Vt autem Deus concitata aëris intemperie altiſſimos
montes & proceriſſimas arbores fulmine deiicit, vt
uxta Dauid. *confringit cedros,quercus,ilices,robora:* ita ſu-
perbos & elatos,faſtuq. turgidos qui ſe aduerſus De-
um erigunt,atque hominibus ſunt infeſti conuellit,
deiicit, comminuit. Quo ſpectat illud Eſaiæ; *Dies
Domini exercituum ſuper omnem ſuperbum & excelſum,&
arrogantem,quem humiliabit ſuper omnes cedros Libani ſub-
limes & erectas,& ſuper omnes quercus Baſan:* quo decla-
rat Deum minimo negotio fortiſſimas quaſq.mu-
nitiones & propugnacula deiicere, opes & potenti-
am elatorum hominum comminuere, nec quidquã
tam validum eſſe ac firmum, quod contra illius vim
poſſit ſubſiſtere. Quod ipſum etiam Zacharias po-
pulo ſuo inculcatum eſſe voluit, ne temere fidant
humanis præſidiis, quum nullæ munitiones quantũ-
uis vallatæ illi poſſint obſiſtere,ſed confeſtim expor-

recta eius manu cedant ac collabantur. Quocirca in hunc modum tanquam per fecialem (*Arault* nostri vocant, qui Principis sui nomine vel pacem vel bellum denunciat) figurate Israelem alloquitur: illiq; dira minatur. *Aperi Libane portas tuas, & absumet ignis cedros tuas, Ulula abies* (quo designat potentiæ inferioris proceres) *quia cecidit cedrus*, quoniam magnifici vastati sunt. *Ululate quercus Basan* (quo denotat duros & intractabiles) *quoniam succisus est saltus minutus.* Simili cladi subiicit pastores qui superbia elati imperabant plebeculæ cum austeritate & potentia, quod Ezechiel alias deplorat; denique perfectos & optimates populi, qui tanquam leones sæuitiam ac tyrannidem exercuerunt in subditos.

Cap. 11.

Cap. 34.

De Myrica siue Tamarice, & erica quæ vulgo a solitudine & loco arido Heyde *vocatur, ex qua Belgæ extergendis pauimentis scopas conficiunt.*

CAP. XXIII.

MYrica quæ Tamarice, humilis est pusillusque apud nos frutex, quod Virgilius etiam obseruauit, folio scabro, sabinę non absimili, flore purpureo, concretu muscoso, quo apes impense delectantur. Huic affinis erica, sed improcerior, flosculo ex candore purpurascente, quo passim scatent solitudines Brabanticæ, a quibus, quoniam nihil preciosi profundunt, herba hæc nomen fortita est. Belgæ siquidem loca squalida, strigosa, senta, atque situ horrentia, nullis consita arboribus, nullis frequentata hominibus, raris ac prope nullis culta ædificiis aut exornata villis, *Heyde* vocant; quasi dicas solitudinem & desertum, soliq; vastitatem. ingruente enim aëris tempestate, exortaque pluuia tonitru, fulmine, coruscatione, ne minima quidem domicilia aut gurgustia se offerunt, in quibus possis diuerti ac delitescere. nihil autem in iis locis spectatu visuque dignum, qua-

Bucol. Eclog. 4.

Erica, Heyde.

aquauersum dirigis oculos, nisi humiles abiecti-
e frutices & squalore obducti; a quibus Prophetæ
ssim similitudines desumunt, si quando homini-
s calamitates & tristia quæque obuentura de-
nciat. Sic Hieremias, *Maledictus qui confidit in ho-* *Cap. 17.*
ne, & ponit carnem brachium suum, & a Domino recedit
eius. Quibus verbis detestatur illum qui in re cor- *Hier. locus*
rea ac fragili spem & fiduciam suam collocat, & *explicatus*
periculis aliunde potius, quam a Deo subsidium
salutis præsidia conquirit: *hic enim myricæ erit similis*
deserto, quæ ex aëris temperie & clementia nihil
ni aut commodi consequitur, sed in terra horrida,
una, siticulosa, salsa constituta, non diu subsistit:
nedictus vero & felix qui confidit in Domino: erit enim *Psal. 1.*
arbor circa riuos aquarum plantata, quæ conti-
nter humore irrigata, radices & ramos longe late-
ue diffundit, sic vt folium eius semper existat viri-
e, & tempore siccitatis fructum ferre non desinat.
ursus quum Deus excidium imminere denunciat
loabitis, qui ex Iudæis oriundi, nempe Loth Abra
am fratre, infestissimi illis hostes erant. *Fugite*, in- *Hier. 47.*
uit, *& salutate animas vestras. eritis enim quasi myricæ in*
serto. Quo illos commonefacit, vt mature se ex
is stationibus subducant vt saluti suæ prospiciant,
celeri fuga vitæ suæ consulant. quoniam eorum
uitates deuastandæ sint, ac futuræ desertæ nullos-
ue habituras incolas, tum ciues spoliandos omni
onore ac dignitate, nulliusque futuros existimati-
nis aut nominis, sic vt non pluris æstimandi sint,
uam Myricæ in vasta solitudine.

De Resina, *Belgice* Hars.

CAP. XXIIII.

RESina est omnis illa oleagina pinguedo & gum- *Resina*
mosa concretio quæ incalescente Sole, ex pino, *quid.*
icea, abiete, larice, lẽtisco, Terebintho, profluit, apud

nostrates etiam cerasus & prunus mellei coloris resinam profundunt atterendis calculis idoneam; populus quoq. alba, quæ vulgo *Abeelboom* vocatur, sucini modo gummosum liquorem ex hiante cortice exhibet. Terebinthina ex omnibus principatum obtinet, proximum locum sortitur Lentiscina, hoc est *masticbe*, cui succedit pinea & abiegna, picea, strobilina vero & Colophonia postremum locum occupant. Est autem Resina duplicis differentiæ, vt & pix, liquida & sicca, quæ ad nos ex Noruegia aduehitur: illam *Hars* nostri vocant, Hispani *Herpens*; alteram nempe concretam a speculi nitore, quoniam pellucida est & splendescit, *Spieghelhars*. Harum vis effectusq. est dolores mitigare, vulnera astringendi glutinandique vi cicatrice obducere, præsertim resina Terebinthina, cuius vires & effectus Hieremias Metaphoricôs ad animi vulnera transfert, quæ verbi Dei lenimento sanescunt ac sanitatem consequuntur. Itaque in hunc modum expostulat cum Israelitis: *Nunquid Dominus non est in Sion, aut rex eius non est in ea? Nunquid resina non est in Galaad aut medicus non est ibi? Quare igitur non est obducta cicatrix populi mei? & cur valetudo eius tam segniter procedit?* quasi diceret; Obuia est hæc parataque medela quæ mentem animumq. lacerum sanet, sed filia populi mei, salutis suæ oblita, non adhibet remedia vulneribus suis sordidis & purulentis, nõ admittit salutaria verbi Dei fomenta & cataplasmata, sed putrescit in vitiorum suorum sordibus, nec vomicas suas exercitato expertoque Medico, nempe Deo, detegit, aut curandas offert, penes quem præsentanea sunt remedia medendis exhulceratis mentibus, adhibito vino & oleo consolationis & misericordiæ, vt Christi parabola indicat de Samaritano, cuius ipse typum gerebat, & viatore saucio ac vulneribus confecto, quo designatur genus humanum astu & malitia Satanæ, integritatis & innocentię integumentis spoliatum,

Resina multa species.

Hier. locus explicatus

Luc. 10.

atum, omni vitiorum genere afflictum & despera-
ioni proximum. Quum autem Deus in scelerum
indictam vulnera nobis infligat, hoc est, inedias, ca-
imitates, clades, infortunia nobis immittat, vult vt
b eodem instaurandę valetudinis præsidia petamus.
Qua de re extat suauis cum primis & consolatoria a-
ud Hieremiam concio, in qua Deus indigne ac do- Cap. 2.
enter fert quod homines aliunde quam ab ipso sa-
utis ac sanitatis præsidia conquirant & venentur,
quod idololatriæ, superstitioni, ac ridiculis vanisque
ultibus dediti, deserto tam liberali ac munifico Do-
nino, tyranno fallaci, insidioso, noxio se dedant.

Quocirca non sine causa ad hunc modum cum
uo populo expostulat: *Nunquid solitudo factus sum Is-
aeli, aut terra serotina, quæ vel nihil prorsus vel maligne ali-
uid profundit? Cur ergo populus meus a me deficit, & se re-
ersurum negat?* Similitudine desumpta a solo sterili
t infœcundo, ab agris ieiunis, aridis, siticulosis, squa-
idis, qui sementi inidonei sunt, nec vllas fruges aut
ructus in vsum aliquem effundunt, quum longe ab-
it hæc sterilitas a cælesti patre rerum opifice, apud
quem est omnium quæ excogitari aut mente conci-
i possunt, copia & abundantia, summa vbertas & af-
luentia, nulli non obuia & exposita; sic vt liceat si
isum est, ample & inculpate illius munificētia frui,
llius exornari muneribus, ita vt omnibus modis cul-
andi sint, quia tam munifico Domino desciscunt,
quum nulla subsit legitima defectionis causa, nec
quidquam in eo possit desiderari. Quocirca rei in-
lignitate permotus, adducto alio exemplo, scelus
exaggerare pergit: *Nunquid*, inquit, *obliuiscitur virgo* Hier. locus
rnamenti sui, aut sponsa fasciæ pectoralis suæ, qua redditur explicatus
oculis spectantium commendatior? nulla certe ra-
tione tam erit sui negligens, vt tale quiddam in
animum induxerit. *At populus meus* nulla habita
dignitatis suæque salutis ratione, *oblitus est me*

diebus innumeris. Cæterum quum Deus saluberrima ac maxime salutaria remedia afflictis mentibus adhiberi velit, insultat Ægypti populo, quod sinistra parumque apposita medicamenta vulneribus applicat, quibus exasperatur potius malum, quam mitescit: Proinde commonstrat vnde petenda sanitas, a quo salus expetenda: *Ascende*, inquit, *in Galaad, & tolle resinam virgo filia Ægypti, frustra multiplicas medicamina, sanitas non erit tibi.* Erat autem Galaad vna ex sex oppidis, in quam vt in asylum & perfugium se recipiunt qui fortuito atque imprudenter, nulla destinata malitia alicui vitam eripuerant, eaque ciuitas Leuitis & Sacerdotibus assignata erat, apud quos vigebat lex & verbi Dei ministerium. Siquidem vt Malachias ait, *Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem ex ore illius requirent, quoniam sit angelus Domini exercituum.* hoc est, Dei legatus & interpres cui incumbit docendi munus & doctrinæ studium. Quocirca propheta huc afflictum conuocat, atque a Deo eiusque ministris petendum auxilium demonstrat, alioqui non solum irrita fore remedia aliunde conquisita, sed etiam damnosa; quod iis vsuuenit qui in alium, quam in Deum defigunt oculos, aut conualescendi spem & fiduciam collocant. Sic idem Vates contritæ & conquassatæ, conuulsæque Babyloni, quæ est velut scelerum quædam officina, resinam adhibendam conclamat, si forte sanetur. Sed quum salutaria monita respuat atque auersetur, quum ad Dei verbum eiusque monita & vellicationes obsurdescat, vt insanibilem ac morbo deplorato implicitum omnes certatim deserunt, atque alio se conferunt. Qua metaphora indicat Hieremias Concionatores sacros ac Dei ministros nulla non remedia adhibuisse sanandis eius vulneribus, medendis animi vitiis, atque extremam impendisse operam eximendis menti erroribus. sed non successisse curationem, omnémque

Galaad Leuitarum statio, & homicidarum asylum.

Num. 35. *Deut.* 19. *Ios.* 20.

Cap. 2.

Hiere. 50.

que

ne medendi operam frustra insumptam. Quocirca sum est illam relinquere suæ cæcitati, & subiicere ei iudicio, a quo illi miseranda clades & acerba calamitas, concitatis in illam hostibus ferocissimis, imminet: quod Christus etiam Iudæis euenturum denunciat, qui tot prouocati beneficiis, in Prophetas ac Seruatorem, eiusq. assectatores immaniter sæuierũt. Matth 23.

De Vite seu vinea, cuius partes atq. appendices, sarmenta, palmites, malleoli, pampini, clauiculi vel capreoli, vua, racemus, botrus, acinus vinaceus, seu acinorum granum: & quam apposite horum pleraq. concionibus ac vaticiniis adhibentur.

CAP. XXV.

QVVM multæ passim in sacris Bibliis ad stabiliendam veritatem, ac rei dubiæ vel obscuræ faciendam fidem Parabolæ, hoc est, rerum notissimarum similitudines narrationibus adhibentur, tum nullæ magis vel vaticinia, vel conciones illustrant, quam quæ ex vite eiusque sobole desumuntur. Primum enim se offert insigne illud vaticinium Iacob Patriarchæ de Messia, qui ex Iudæ semine oriundus salutem & reconciliationem, reditumque in Dei fauorem & gratiam mortalibus attulit. *Non auferetur sceptrum de Iuda, nec dux de fæmore eius*, hoc est, non deficiet, nec abolebitur imperium, *donec veniat qui mittendus est*, nempe Sospitator ac salutis autor *IESVS CHRISTVS*, *Et ipse erit expectatio gentium*, hoc est, ad illum gentes se conferent, illius doctrinam amplectentur, illi fident, atq. innitentur, illius imitabuntur vitam, mores, & studia, *Ligans ad vineam pullum suum, & ad palmitem vitis asinam suam, Lauabat in vino stolum seu indumentum suum; & in sanguine vuæ pallium suum.* Quo crucis & effusi sanguinis mysteriũ exprimitur, cuius virtute expiati sumus, atque a diaboli mortisque tyrannide per resurrectionis Gen. 49. Prophetia de Christo.

efficaciam in libertatem asserti. Tale quid design
Esaias, quum inquit, *Erit in illa die radix Iesse, Qui st*
Cap. 11. *in signum populorum, ipsum gentes conquirent & deprecabu*
tur. Allusit ad erectum vexillum aut signum aliquo
Simile a vexillo erecto. quod eminus conspici possit, quale nautæ *Baken* v
cant, in quod velificantes interdiu continenter oc
los defigunt, vt noctu in Cynosuram aut polum a
cticum, quo cursum inoffense dirigant, nec vspia
impingant, aut diuersi rapiantur. Cęterum quum v
tis aspectu sit amœna, pampinorum ac foliorũ pom
pa, clauiculorum amplexu, vuarum turgescentiu
vbertate, in statu connubiali vxor numerosa prole
fecunda, huic stirpi comparatur; quum Dauid inqu
Psal. 127. *Vxor tua sicut vitis abundans,* quæ longe lateq. palmit
diffundit, *in lateribus domus tua.* Sapientia vero s
Eccle. 24. commendatrix; *Ego,* inquit, *quasi vitis fructifera, gr*
tißimum vndiq. odorem diffundo, hoc est, suauissima el
quia & salutarem doctrinam omnibus profero, qu
refici possint, tanquam succulẽta ac sapida vua. Qui
quis enim huius sermones amplectitur, prosper
successus est habiturus, magnaq. in virtute progre
sus & incrementa. Quam felicitatem Deus per Os
Osea 14. am præclaris aliquot metaphoris Israeli, & quisqu
in gratiam cum Deo redierit, pollicetur: *Sanabo,* in
quiens, *contritiones eorum & diligam illos spontanee;* qu
indicat liberalem, & spõtaneam, gratuitamq. pecc
torum veniam: *Quia auersus est furor meus ab eis: E*
quasi ros Israeli, & germinabit quasi lilium aut rosa, & erum
pet radix eius vt arbores Libani, & propagabunt se rami eiu
& erit quasi oliua gloria & decor eius, & odor vt libani.
germinabunt quasi vinea, & augescent vt triticum, quo et
am affluenter fruentur. Horum commemorati
ne omnium rerum affluentiam ac prosperitatem
indicat, ac florentissimum fore Reipubl. statum. ne
quidquam etiam defuturum eorum, quæ ad inte
num animi decus, mentisque ornamentum sp

stant

ant:iis vero qui munificentiæ diuinæ immemores, eliciis ac voluptatibus dediti sunt, ac luxuria difflu- nt,contraria omnia euẽtura Esaias denunciat.nem- *Cap. 24.* e vineas extirpandas, nullam fore vindemiam, de- turum vinum iis qui se inter pocula cantilenis, ac Musicis instrumentis oblectare solent,ac plus nimio sciuire atq. insolescere; illam denique subsequu ram cladem & vastitatem, vt populus quo ciuita es maxime illustrari solent,ad nihilum fere sit redi endus,sic vt pauci futuri sint residui.Nam tale quid li euenturum prædicit, quale decussis oliuis asso- et ex olea,& racemis peracta vindemia. Vt enim in uiusmodi stirpibus non ita omnia decerpũtur,quin liquid restet: ita ex ingenti clade quam perpessi unt,exiguus aliquis numerus erit reliquus. In eo- em argumento versatur per Hieremiam Dominus, *Hier. 8.* qui improbos non solum vastandos pronunciat,sed *Cap. 48.* tiam fame ac rerum omnium inopia opprimendos deo,vt desint vuæ vitibus,& non sint ficus in ficul ea, sic,vt decidentibus foliis,nihil ex his sperari pos- it. Quo designat nulla fore sedandæ famis solatia, *Hier. locus explicatus.* quibus corpus possit subsistere,nulla afflictæ mentis omenta, quibus possit fulciri; deniq. illos ad vnum mnes, sicut ficus & vuas colligendos vt nullæ restẽt eliquiæ: quemadmodum si finita messe aut peracta indemia nihil supersit spicilegii, nulla racematio. Vt autem maturescentes vuæ sapidæ sunt & succu- entæ, palatumque & fauces sapore grato reficiunt: ic doctrina sana & salubris, sermo gratiosus & sua- uis,mentes hominum fouet ac refocillat. Quocirca Moses doctrinam perniciosam & noxiam,improbo- *Deut. 32.* um hominum commercia,eorumque vitam,mores & studia vuis venenatis comparat, quæ animos ho- minum noxio ac prauo succo imbuunt,mentesq.be- ne institutas, a Dei cultu & religione auertunt: *De* *Mosis locus explicatus* *vite*,inquit,*Sodomorũ vinea eorũ,& suburbanis Gomorrhæ*:

vua eorum vua fellis, & botrus amarissimus, fel & virus d... conum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile, h... est, sermo illorum tam pestilens & venenatus est, ... confestim inficiat & perimat. Quo spectat illa ap...
Cap 3. Oseam subsannatio in hos qui superstitiosa doctri... imbuti, ac cultu pernicioso dementati, respectant ... Deos alienos, vt ebriosi ad vini pocula & lagenas: *Ip...* inquit, *respiciunt ad Deos extraneos, & diligunt vinacea ...*
Osea locus explicatus *uarum.* Comparat enim illorum vesaniam qua rap... untur ad idololatriam, temulentorum condition... qui semper ad calices & pateras vinique nidorem ... culos ac nares habent intentas, ac conspectis pocul... vel temulentorum sodalitio exultant ac gestiun... Cæterum quum in vineæ mentionem incidimus, i...
Isaia. 17. lud obiter indicandum, Prophetas vitis vuarumq. ... aliarum stirpium nomine, nunc rerum abundant... am ac fertilitatem, nunc inopiam & penuriam, no... nunquam populi raritatem vel interitum, aliquand... frequentiam, & qui ex paucis in numerosam stirpe...
Cap. 49. sunt propagandi. Sic Deus apud Hieremiam elegan... Metaphora Idumæos ita spoliandos pronunciat, ... nihil ex illis sit reliqui, adeo vt hostes futuri sint ill... paulo clementiores, quam ipse: *Si te,* inquit, *vindem... atores aggressi fuissent, reliquissent forte racemum,* hoc es... non prorsus te expoliassent, aut omnibus tuis boni... exuissent. *Et si fures* nocturniq. oppressores *ædes tu...*
Hier locus explicatus *inuasissent, rapuissent quod visum illis fuisset satis,* non ta... men omnia forte conuastassent, sed passi fuissen... aliquid superesse: *At ego,* ait Dominus, *ita spoliauit E... sau,* ita abdita quæque detexi, *vt excussis omnibus angu... lis, nihil celari potuerit,* nec vlla supellex sit relicta. Qui... autem prorsus odiosa sit & detestabilis Deo super... bia, & fastus ex rerum affluentia ac prosperitate or... tus, qua dulci fortuna ebrii insolescunt ac-ferociunt ... illam tamen acriter contundit ac reprimit, & tale... quamlibet inultos prosternendos pronunciat, vt se...

gete...

etes quas messores plenis vlnis exporrectisq. bra- *Esaia. 7.*
hiis vellunt, atq. in manipulos complicant, sic vt et- *Esaiæ me-*
am ii qui ex paucis futuri sunt reliqui, colligēdi sint, *taphora*
t spicæ finita messe. interim plerosq superfuturos *expl.*
ollicetur, allata alia similitudine, vt vuę in vitibus, &
liuæ in olea. Quemadmodum enim nusquam tam
xacte perficitur vindemia, quin aliqua supersit race
natio, nec tam diligens oliuarum excussio, quin vel
ub foliis aliquid delitescat, vel in cacumine aliquid
e proferat ita a clade & vastitate aliqui superfuturi
unt qui in spem misericordiæ sunt reseruandi: *In die
lla*, inquit, *attenuabitur gloria Iacob, & pinguedo carnis eius
marcesset. Et erit sicut congregans in messe quod restiterit*, (vt
n spicilegio assolet omnibus manipulis sublatis) *&
rachium eius spicas leget*. Interim *relinquetur in eo velut
acematio, & sicut excussio oleæ vel duarum vel trium oliua-
um in summitate rami, & sicut quatuor aut quinq; in cacu-
mine arboris*. Quo indicat opulentos atque optimates
astu & arrogantia turgidos deiiciendos: ex tenui
ero plebecula nonnullos superfuturos, quemad-
modum exacta vindemia aliquot botri aut acini,
quibus tenuiores se fouent ac recreant.

De Hyssopo. CAP. XXVI.

HYssopus hortensis herba eodem etiam nomine *Hyssopi*
Belgis cognita cōdimenti vice iuri innatat, quod *effectus.*
eximii sit odoris, ac sapore non ingrato, sic vt elixa
quæque non minus salubria efficiat, quam sapida.
nam pectus & pulmonem expurgat, capitisque pitui-
tam extergit. quocirca in expugnando pleuresi ac
morboquouis laterali singularem effectum obtinet.
Qua ratione visum est Deo herbam hanc solenni sa- *Leuit. 14.*
crificio adhibere, quum vel leprosi lustrandi sunt, *Num. 19.*
aut scelus aliquod piaculare expiandum, intincto
Hyssopi fasciculo in sanguine passerculorum vel vi-
tulorū. Quocirca Dauid adulterii atq. homicidii sce- *Psal. 50.*

lere contaminatus,aſpergi expiarique hyſſopocup
quo abſterſa omni macula,animi mentiſque puri
Exod. 24. te niteſcat,reſpexit is ad veteris teſtamenti ritus
ſacrificia. quęcunque enim purificabantur iuxta p
ſcriptum legis Moſaicæ,ſanguine cum lana cocci
& hyſſopo aſperſa,puritatem ſunt conſequuta. Q
omnia vmbram quandam & figuram exhibebant,
Cap. 9. Paulus ad Hebræos teſtatur, Chriſti, cuius ſangui
omnia noſtra ſcelera expiata ſunt,ac fidei acceſſu o
liuioni data. Cæterum quum Hyſſopi mentio in
dat in libris Regum, ac Solomon diſſeruiſſe mem
3. Reg. 4. retur de arboribus a Cedro Libani vſque ad Hyſſ
pum quæ erumpit e pariete: non videtur mihi n
ſtra deſignari,quæ non eſt exilis & minuta herb
ſed aliquando ſpicato purpureoque floſculo in ſe
quipedalem magnitudinem aſſurgit. Quocirca Ad
antũ, ſiue capillum veneris illum intellexiſſe inte
pretor,cirratis criſpiſque foliis, quæ niſi murorum
aſpergines perſequitur; & quoniam rutæ foliis affin
eſt, hanc Belgæ *Steenruyte* vocant, hoc eſt, muraria
rutam. Huic *Trichomanes* affinis iiſdem ſemper loc
proueniens, quæ recto ſtilo eoque iunceo aſſurg
medii digiti longitudine, foliis minutis, vtroque l
tere diſtincta ſerie,concinnoque ordine digeſtis, v
rore perenni, vtraque herba eoſdem habet effectu
atque vt Hyſſopus tuſſiculoſis & anhelantibus, pu
moniſque vitiis medetur. Vocantur autem nu
polytrichi nomine nunc callitrichi, ab effectu, qu
capillum confirmant, & nigredine imbuunt, illum
que criſpum & denſum perficiunt. Quoniam itaqu
exiguus eſt humiliſque fruticulus, vix palmari alt
tudine,atque e parietinis erumpit, hunc pro Hyſſ
po deſignari arbitror. Nam hic illius dicti ſenſus e
A celſiſſima quauis arbore ad minutiſſimam he
bam,quæ parietinis innaſcitur,omnia illum exctiſſ
me habuiſſe explorata.

T

arundine quæ Græcis Calamus, Belgice Riet *vocatur, eiusq; differentiis; de lino, stipula, quisquiliis & plerisq; aliis, ex quibus similitudines desumuntur.*

CAP. XXVII.

Rundinis plures sunt differentiæ; vna species est ..lęuore perpolita, enodis, nullisque distincta ge..ulis aut internodiis, quæ Typha palustris vocatur, ..alis Christo pro sceptro regali in manum tradita, ..affectati regni ludibrium. Est huic stirpi scepti ..galis aut imperatorii forma, cuius cacumen dua..m fere palmarum altitudine, ac crassitudine pol..ari, densa compactaque lanugine stipatur, quam si ..anu aut digitis demulceas, holosericum aut villo..n quandam congeriem contrectare te credas, quę ..nen post dies aliquot dissoluitur in pappos, atque ..diffusam lanuginem euanescit. Alia in locis hu..ectis atque irriguis passim conspicitur, quæ *Canna* ..*ustris*, aut *Donax* vocatur, culmo geniculato, terete, ..uloso, lanuginosa in cacumine congerie, eaq. dif..a, non compacta. Scatent hac passim vrbanæ fossæ ..æ mœnia ambitu muniũt, & in pomœriis paludo..loca ac stagnantia. Plebecula apud nos æstiuis ..ensibus radicem huius stirpis certatim eruit, quod ..beat esculenti quiddam non sine nauseosa quadã ..lcedine, quæ qualitas efficit vt apostemata ad sup..rationem perducat, ac spicula spinasque atque ..ileos corpori infixos extrahat. Quoniam autem ..ndo nutanti est cacumine, auraq. leuissima hinc ..le impellitur, ob id illi assimilantur inconstantes, ..biles, lubrici, vacillantes, volubiles, & qui in di..s factisque, atque in omni vitæ actione non satis ..i constant, aut in sententia firmiter persistunt, ..mpe arundine magis volubiles. A quo vitio quum ..nnes Baptista esset alienissimus, Christus in lau..n eius constantiæ, & quod illius doctrina ac de-

Matt. 27. Typha palustris quid.

Canna palustris.

Arundinis radix esculenta.

Luc. 7. Christi de Ioãne praconium.

Messia testimonium veritati forent consentan
prolixam concionem habuit, qua persuasum ess
voluit promiscuæ multitudini, illum arundini ver
agitatæ prorsus dissimilem, vt qui nusquam vacill
aut aliud stans, aliud sedens loquatur, vel leui m
mento a paulo ante probata sententia dimoueat
sed constantem esse, stabilem, veracem, & cuius v
bi nulla subsit vel leuitatis vel incõstantiæ suspic
quo rca æquum esse, vt quiuis magnifice de tan
præcone sentiat ac loquatur, illumque non ex v
gata hominum opinione, sed ex rei veritate æstim
Cæterum vt reliqua persequar, ex Arundinis con
tione desumitur Prouerbium; *Scipioni vel baculo aru*
dineo inniti, de eo qui spem suam ac fiduciam colloc
in illo, qui non solum non fulcit aut præsidio est, s
Cap. 36. etiam nocet ac detrimenta infert. Eadem vtit
Metaphora Esaia teste Rapsaces in obsidione Hier
4. Reg. 18. solymæ, qua inuictum, Deoque fidentem Ezech
regis animum labefactare nititur, omnibusque m
Cap. 29. chinis ac minis ad deditionem solicitare. Apud Ez
chielem quoque Dominus eadem vsus similitudi
insultat regi Ægypti, illique internecionem min
tur. Quum enim Israelitas illius præsidio innix
fulcire studuit, *ipse velut baculus arundineus confract*
& sibi vulnus inflixit, & illos fœde lacerauit, late
bus humerisque vndique dissolutis ac perforat
Quo indicat omnes illorum vires attritas & collaps
esse, omneq. belli robur conuulsum & dissipatum
Psal. 67. Sic enim Deus, vt Dauid testatur, increpat feras
rundines, hoc est, hastatos ac lanceis armatos milit
conuellit, labefactat, prosternit ac deiicit, Metaph
ra desumpta a longis firmisq. arundinibus, quales
tiam brachii crassitudine spectamus, quas in acie v
brare solent, atque eminus cuspidem hosti obiicer
quod nunc Turcas in Palæstina factitare audio ab i
qui ea loca religionis ergô frequentant. Similem
clade

adem Deus ſtirpi Hieroboam intulit, atq. Iſraëlitis 3. Reg. 14.
olorum cultui deditos concuſſit more nutantis in
qua arundinis, eoſque euulſit e terra vbere & fœ-
unda, quam a progenitoribus Dei munere erant
onſequuti. Quo deſignat illos ad nihilum redactos,
que opibus, potentia, honore, dignitate ſpoliatos.
t autem Deus deſumpta ab arundine ſimilitudine,
ani fiducia inflatos, & qui rebus caducis & momen-
neis innituntur, nonnumquam conuellit & deii-
t: Sic ediuerſo fragiles, imbecilles, puſillanimos, va- Eſaiæ 42.
llantes, mœſtos erigit, conſolatur, fulcit, animumq. Lucæ 4.
grotum ac labantem ſalubri doctrina fouet, inſtau- Cap. 42.
t, reficit. Quo referre debet inſigne illud vaticiniũ Matt. 12.
pud Eſaiam de Chriſti lenitate & manſuetudine,
uæ afflictas quaſque mentes in ſpem ſalutis erigit.
*cce ſeruus meus quem elegi, dilectus meus in quo ſibi com-
lacuit anima mea. Ponam ſpiritum meum ſuper illum, &
udicium gentibus annunciabit, non contendet neq. clamabit,
eq. audiet quiſquam in plateis vocem eius, arundinem com-
inutam non confringet, & linum fumigans non extinguet, nõ
rit triſtis nec turbulentus, & in nomine illius gentes ſperabũt.*
uabus hiſce metaphoris; nempe Arundinis con-
uaſſatæ, ſeu confracti calami, & lini fumigantis de- Eſaia 61.
larat, quanta Chriſtus erga contritas afflictasque
entes manſuetudine & clementia, quam ſalubri
octrina in ruinam inclinatos erigat, labẽtes fulciat,
œrentes ſoletur, imbecilles & vacillantes in fide
ſtauret, & ſi quid aliunde acceſſerit damni atque
commodi reſarciat, adeo vt plagas menti illatas le- Eſaiæ lo-
iter tractet & placide, nihil agat vi, minis, terrore, cus expli-
euitia; vt nonnulli feroci & turbulento ingenio, qui catus.
pſos ſublata omni reſipiſcentiæ ſpe, ſæuius tractant,
uam manſuetudo Chriſtiana exigat. Similiter nec
num fumigans extinguet.

Quæ ſimilitudo deſumitur a lychno penſili, ſiue
lychnio, vel ſtupa, vulgo *Lement*, quod oleo imbu-

tum flammam alit nonnumquam subobscuram
fumidam, minusque luminosam, vbi vel pingue
desit, vel parcius illa fouetur; itaque hac compa
tione designat fidem modicam, debilem, vacillan
inclinatam, quæ tamen non prorsus extincta sop
que est licet aliquãdo sit extinctioni proxima, qu
Christus, & quisquis eius ministerio fungitur, nec
tinguit, nec opprimit, sed tantisper dum aliqua p
tatis scintilla emicet, & subsit menti vel exiguu
gniculus, nutrit, fouet, exuscitat, atque animum S
ritus sancti flabello accendit & illustrat, vt discussa
mni caligine, lumen fidei & pietatis perspicue e
ceat ac longe lateque in vsum proximi se diffund
Doctrina Christi quid mẽti præstet. Ita autem Deus doctrinam suam quæ est velut
mentum animæ, mentisque pabulum, tempe
& moderatur, ne quis nimia seueritate possit
instituta professione resilire, atque ab Ecclesia al
nari; nec etiam lenitate & mansuetudine nim
tamquam molli educatione corrumpi, ac seuerita
quadam oscitante ac supina ad omnem virtutem
obtorpescere. Siquidem iudicii seueritate in offic
continentur impii, imbecilles lenitate & mansuet
dine. Sic in Euangelio quo cuique salus denunci
tur, *Dulcia permixta amaris*, hoc est, consolationes m
nis, & amara dulcibus, hoc est, minæ cõsolatione m
Quisquiliæ quid designent. tigatæ. Per fumum & vaporem, nebulas, per fœnu
festucas, paleas, stipulas, fauillas, pulueres, quisqu
lias, aliaq; reiectamenta designantur in Bibliis quu
homines, tum res viles, leues, inanes, futiles, minu
tæ, nihili, nauci, nulliusque momenti vel pretii,
quæ plus detrimenti quam commodi adferunt. E
his variæ & multiplices similitudines a sacris Scripto
ribus sumuntur, quibus narrationes suas exornan
Psalm. 1. Esaiæ 17. Sic Deus impios vt paleas dissipãdos pronunciat, e
urendos vt stipulas, vt puluerulenta quæque discu
tiendos, vt quisquilias aliaque ventiludibria dispe
lendos

idos. Quo ſpectat illa apud Iob ſententia; *Lucerna* Cap.21.
piorum extinguetur, hoc eſt, ſplendor eorum, gloria,
nor, decus, magnificentia obſcurabitur & exole-
t: *Et erunt improbi velut palea ante faciem venti, & ſicut*
illa quam turbo diſpergit, hoc eſt, repentino fundi-
comminuentur. Sic Eſaias triturandos pronun Cap. 25.
t Moabitas, & quicunque Dei verbo obſiſtunt, vt
i ſolent paleæ in plauſtro, & non minore negotio
ſumentur, quam ignis deurit ſtipulam aridam. Cap. 5.
on minus atrocia minatur iis, quibus conſuetudo
ccandi in naturam abiit, & vitiis ſuis iam domeſti-
atque aſſuetis occalluerũt. *Si mutari poteſt Æthiops*
llem ſuam, & pardus varietates ſuas, hoc eſt, tegmen Hier. 13.
aculoſum illi natiuum, *& vos poterit benefacere quum*
alis eſtis aſſueti. Quocirca ego vos diſsipabo tamquam ſtipu-
m quæ vento rapitur in deſerto. Simili clade perituros Cap. 1.
nunciat apud Eſaiam illos qui cultus adulterinos
abiliunt, & omne præſidium ac fiduciam in idolis
nſtituunt: *Eritis*, inquit, *ſicut quercus defluentibus fo-*
s, & ſicut hortus abſq; aqua. Et erit fortitudo veſtra, hoc
t, Deus ille ficulneus, cui innixi eſtis, *vt fauilla ſtu-*
, & opus veſtrum quaſi ſcintilla, & ſuccendetur vtrumque
nul, nec erit qui extinguat: hoc eſt, Omnis illa pompa
ſpectaculum fictæ religionis abolebitur incendio,
purgamenta lini & ſtupea congeries accenſa face
eflagrant. Cæterum vt reliqua perſequar; Amos Cap. 8.
ropheta acriter inſectatur negociatores frumenta-
os, quod quum granaria habeant onuſta frugibus
n annonæ penuria famelicam turbam de... glubunt,
c præter ſtateras doloſas, trutinam ...que accisam ac
arum æquam, qua populares defraudant, tenui ple-
beculæ pro ſincero tritico quiſquilias, paleas, glumã,
cus, hoc eſt, peripſemata ſeu purgamenta, furfuri-
bus deteriora obtrudunt, ac carius diuendunt falla-
ci aſtu, ac inopia reddunt ſibi oberatos atque obno-
xios, vt non liceat alio diuerti, etiamſi merces vilius

prostent. Quoniam nemo debitorum Græca fid[e] hoc est, prompta numerataq pecunia emptionem cum creditoribus transigit. Quod si cui libeat ha[c] Prophetæ Satyram excutere, quam contra hos i[n]struit, qui plus nimio quæstui inhiant, magnoq. in[o]pum detrimento precia rerum intendunt, dilucide perspecturus est, quam graphice atque ad viuum n[o]stræ ætatis homines suis coloribus depingat, & qu[æ] Deus illis minetur, qui pauperes absorbent, atq eg[e]state oppressis victum vitæque subsidia subtrahu[nt]. Verum iis missis, sermonem referamus ad Metaph[o]ras, quæ ex inutili ac volatili hac congerie desumu[n]tur ad illustrandas res veras ac solidas. Deus quu[m] apud Hieremiam verbum ac doctrinam suam cum primis salutarem, efficacissimam in erigendis pascen[dis]que famelicis mentibus prædicet tritico illam comparat, quod solidum alimentum corpori præsta[t] vt illa animæ; doctrinam vero inanẽ, superstitiosam

a. Cap. 6. adulterinam, fucatam, instabilem, fallacem, noxiam infrugiferam somno ac paleis; *Quid tritico*, inquit, *cum stramentis & paleis*, hoc est, quid vanitati cum veritat[e] quid somno inani ac fallaci cum re vera, certa & in dubitata? quid densissimis tenebris cum clarissim[a] Euangelii luce? Paleæ etiam metaphora Ioãnes Chri[-]sti præco vtitur, quum acriter instigat socordes a[d] amplectendam salutem; adesse enim Messiam *q[ui]* accepto in manu ventilabro, *expurgabit aream suam & congregabit triticum suum in horreum: paleas vero exuret igni inextinguibili.* Quibus verbis indicat pios recipi[-]endos in æterna tabernacula post exactos huius æ[u]ui labores: impios vero æternis incendiis destinan[-]dos. Vt autem Ioannes magna seueritate commo[-]nefacit populum officii sui, & hortatur ad resipiscen[-]tiam adhibitis parabolis de securi arbori admota, mox excindendæ, de secernendo tritico a paleis: ita

Matth. 3. Simile a tritico & paleis.

Matth. 7. Christus cui semper fuit odiosa ac detestabilis hypo-

crisis,

sis, hoc est, simulata sanctimoniæ species, fictaque etatis vmbra, adducta trabis & festucæ similitudi-, acriter castigat illos qui plus nimio sunt oculati alienis vitiis, ac minutissimos errores curiosius obruant, eosque exaggerant in immensum, quum tiis suis maxime blandiantur, eaque ita extenuent, in nihilum recidere patiantur. Quo autem huiusodi vitiosi affectus & complures alii, nempe phiutia, hoc est, cæcus amor, suique fiducia, & fastus, rogantia, animi elatio, proximi despectus, odium, a, vindictæ cupiditas hominum animis eximantur, cri vates ac sapientiæ professores mentes illorum d modestiam suique cognitionem ac naturæ notiiam reuocant, vt obseruare condiscant æui huius reuitatem, & quam sit inanis, fugax, fragilis, cadua, euanida vita mortalium: & quum innumeris mais exposita, tum angustis arctisque finibus terminaa, breuissimis spaciis circumscripta, sic vt ab iis apposite spiritus ipsaque vita qua homo subsistit, somnium censeatur, fumus, vapor, halitus qui confetim euanescit, atque in aëra diffunditur, vmbra, bula, fœnum & herba cito arescens, flos & folium mox deciduum; & vt Iob ait, ventus qui per aëra voluitur: *Iacob. 4.*
Quibus metaphoris designant sacri vates gloriam, *Psal. 36. 37.*
decus, magnificentiam, & quidquid est humanæ sa *101. 103.*
pientiæ, quidquid fortitudinis & prudentiæ, vanum *Iob. 8. 14.*
esse, fluxum, caducũ ruinosum nisi stabili atq; ęterno *13 7.*
Dei verbo fulciatur, nisi cælesti virtute sustentetur. *Esa. 9. 45.*
Hæc omnia Scripturæ testimoniis abunde stabiliri *Osea 13.*
possent, sed opus in immensum cresceret. Quo *Esa. 40.*
circa quædam in margine designasse sufficiat, quæ *Iacob. 1.*
studioso auidoq; lectori si perquirere velit, omnium *1. Pet. 1.*
specimen sunt exhibitura. *Ecclес. 14.*

De Cucumere & plerisq; aliis herbis quarum in Bibliis mentio.

CAP. XXVIII.

CVCVMIS vel cucumer notior est, quam vt d scribi debeat. Hunc autem & plerasque al herbas Hebręis atque Ægyptiis fuisse vsui Biblioru
Exod. 11. historia cōmonstrat. Quum enim Moses vexaretu populo Israëlitico, ac vulgus promiscuū flagraret d siderio carnium: *Quis*, inquiunt, *dabit nobis carnes ad dendum?* recordamur piscium quos in Ægypto com dimus. In mentem venerunt cucumeres, pepone porri, cepe, & allia. Istis autem non solum plebeii tuntur, sed etiam patricii partim in obsoniis & co dimentis, partim in acetariis cum oleo, aceto & p pere ad acuendam cibi auiditatem. Erexerunt oli in vinetis & cucumerariis casas & tuguriola, quod tiam hodie Galli & Belgæ factitant, in quibus cust des excubabant, ne quis alienos prouentus inuad ret; peracta autem vindemia, ac sublatis cucumerum aceruis, subducebant se excubitores, ac gurgustia d seruerunt, nullaque amplius conspecta hominum
Cap. 1. frequentia. Ab hac solitudine desumit similitud nem Esaias contra Hierusalem, quam pronuncia desolandam ac redigendam in vastitatem, vt vix te nue vestigium supersit, futura sit velut in deserto vi neto & cucumerario tugurium vacuum. *Et erit*, in quit, *Sion, vt vmbraculum in vinea, & sicut tugurium in cucumerario, & sicut ciuitas obsessa quæ vastatur*. Baruch autem statuas, delubra & simulacra idolorum non plus terroris incutere ait, quam tugurium in cu cumerario. *Nam quale est*, inquit, *formido aut terricu lamentum in cucumerario nihil custodiens: tales sunt istorum Dij lignei, aurei & argentei; aut qualis est in horto rhamnus aut spina alba cui auicula insident.* Alludit ad Priapi sta tuam quæ in hortis collocari solet ad abigendos ter-

rendosq;

endosque nocturnos fures. Quod huiusmodi verbus indicat Horatius qui Baruch verbis prorsus onsonat, ac pari irrisione vulgi superstitionem exatat;

Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum,
Quum faber incertus, scamnum, faceretne Priapum:
Maluit esse Deum: Deus inde ego, furum, auiumq;
Maxima formido: nam fures dextra coercet,
Obscænoq; rubet porrectus ab inguine palus.
Ast importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetatq; nouis considere in hortis.

De Iunipero. CAP. XXIX.

VT Cucurbita vmbraculum & velut opus topiarium Ionæ præbuit, atque a Solis æstu liberauit: *Cap. 4.*
c iuniperus Helię ex itinere lasso ac defatigato vm- *3. Reg. 19.*
ram exhibuit. Quum enim vates hic profugus cessset furori Iesabelis, ac loca deserta peragraret, sub uadam Iunipero resedit. Hoc siquidem arbustum uum densius fruticetur, ad arcendum solis caloem non est incommodum. Quocirca mœsto & elassato fuit is secessus molesti itineris solatium, uum autem his paululum respirat inedia tædioque onfectus, finem vitæ sibi imponi cupit. Cæterum *Helias*
uum somnus (vt sic constitutis assolet) obreperet, *profugus.*
: ille paululum obdormisceret; ecce aderat genius, : illum ad cibum capiendum inuitauit, oblato pane nericeo, & aquæ poculo, quo refocillatus rursus i-er ingressus prouenit ad mōtem Oreb, in cuius spe-unca noctem illam secure peregit, tutus ab insidiis lorum qui furibundæ mulieris mandato Dei Pro-hetas ad mortem rapiebant. Quæ documento cuiue esse debent, Deum in vitæ huius stadio miris iodis suos exercere, verum non prorsus destituere, uos tametsi calamitatibus premi patiatur, non-umquam tamen illos opprimi sustinet. Iob quum

ex tanto opulentiæ & felicitatis gradu in extrema calamitates esset deiectus, deplorat se irrideri ac subsannari a sordidis infimæque sortis homuncionibus qui præ egestate atq. alimenti inopia victum in syluis venabantur, ac Iuniperi rubiq. baccis, atq. herbarum radicibus famem sedabant, vt conspicimus hodie validos vagosq nebulones, quos nostri a liguriendis offis (nam encænia festaq. Genialia passim consectantur) *Pot boeuen* vocāt, radices Iryngiorum, dauci, pastinacæ syluestris eruere, atque acinos rubiq. mora ex sentibus & virgultis decerpere.

Cap. 30.

De Labrusca. CAP. XXX.

LAbrusca vitis est syluestris, vuā proferens gustatu peracerbam, quæ non maturescit. Hunc fructum quoniam nihil gratum palato proferat, Deus moribus & naturæ hominum deprauatæ apud Esaiam accommodat. Quum enim formandis colendisq. Iudæorum mentibus nihil non operæ, nihil non laboris impendisset, omnis labor & industria frustra insumpta est. Quantumuis enim studiose atq accurate vineam suam excoluerit, nihil effectum est, nec vuas vllas sapidas produxit, sed labruscas, hoc est, acerbas & immaturas vuas; expectauit ex tam diligēti cultura iudicium, æquitatem, mores inculpatos, vitæ integritatem, gratitudinem erga tam sedulum atque industrium cultorem: sed vice versa, prolata sunt acerbissima quæque, iniquitas, iniustitia, virtutum neglectus, odium, ira, indignatio, ingratitudo erga tam munificum animi mentisque cultorem. Eandem vocem accommodat impiis, quibus Deum in obliuionem & contemptum deuenit, quorum irritum fore conatum indicat, ac frustra illos labore insumpturos excolendis vineis; Sic in die, inquit, plantationis tuæ labrusca prouenient; plantabis plantationem amœnam, sed germen alienum conferes: hos

Cap. 4.

Esaiæ 17.

oc est, tametsi amœna plantaria humo commiseris
t generosa vite desumpta, sic vt omnia tibi spem
ptimam polliceantur opimæ vindemiæ, vbi aduen-
re incipiet maturitatis tempus, pro suauissimo fru-
u labruscas percipies. Similiter in segete quæ ma-
rius ad messem deuenisse tibi videbitur, peribit ti-
i speratæ annonæ prouentus, eo siquidem die quo
emetendæ erunt fruges, ac messi insistendum, alie-
i subito irruent ac depopulabuntur segetem, nec
uidquam in horrea conuehes eorum, quibus tam
dulam curam impenderis. De his paulo fusius su-
erius quædam enarrata sunt.

De Mentha, Ruta, Anetho, Cumino, quæ Christus parabolis adhibet in insectanda Pharisæorum auaritia, & fucata Religionis sanctimonia.

CAP. XXXI.

Herbæ istæ in crebro vsu sunt apud omnes quum plebeios tum patricios, ac passim in compitis & *Matt. 23.*
riuiis prostant venales. Quoniam autem holitores *Luca 11.*
isi sunt aliquem quæstum ex iis consequi, Pharisæi
ecimarum exactionibus etiam hæc grauare cœpe-
unt, atque aliquid lucri ex iis corradere. Quocirca
um Christo inuisa esset simulata Religionis spe-
ies, atque auaritia Scribarum detestabilis & odiosa,
nsectatur illos acriter & seuere, qui omnia ad com-
endium suum rapiunt, ac minutissima quæque
onsectantur, quum illa quæ multum habent mo-
enti ad summam pietatem; & in quibus consi-
it columen Religionis, negligant, nec ad ea magno-
ere sint intenti. Sic in extorquendis decimis a-
eo sunt superstitiosi, vt e vulgaribus holeribus men-
ha & anetho, quæ Belgis *Dil* vocatur, decimas exi-
ant, quum pro nihilo dicant iudicium, misericor-
iam, fidem, quæ virtutes illos commonefaciant, ne
uem afficiant iniuria, vt egenis subueniant, ne quē
llant periurio, sed cuique fidem seruent; itaque iis

neglectis quæ sunt in Religione præcipua, suum ne-
gotium agunt, suumq. questum ac commodum plu-
satis spectant: in maximis cæcutientes, in minimi-
mire oculati.

De Sinapis vi & natura, cui fides ac Dei verbum comparantur.

CAP. XXXII.

QVO omnibus innotescat ac persuasum sit, quam salutaris sit doctrina Euangelica, quæ mente hominum, in Deum eiusque notitiam erigit, ac fide solida imbuit, Christus multis variisq. parabolis e rebus passim obuiis desumptis, nulli non mortali ad hanc amplectendam autor est & instigator. Comparat autem regnum cœlorum, hoc est, doctrinam Euangelicam quæ fidem alit ac fouet semini, margaritis, fermento, sagenæ, siue ferriculo, grano Sinapis minuto quidem illi & exili, sed quod vi efficaci & adurente torpentem linguam vellicet, ac palato languescenti saporem gratum excitet: Sic omnes nationes huius semine comminuto, attritoque manuaria vel trusatili mola affuso aceto vel omphacio condimenti vice vtuntur. Quemadmodum autem Sinapis minutissimum semen solo commissum, vbi adoleuit in stupendam proceritatem assurgit, ac longe lateque ramos diffundit; adeo vt alitibus & vmbraculum & nidulandi commoditatem præbeat: ita verbum Dei & fides minime otiosa, tametsi in speciem humilis videtur & exilis, se tamen sensim propagat, atque vt fructifera frondosaque arbor, vires, incrementa suscipit. Rursus vt Sinapismus, hoc est, cataplasma ex contuso Sinapis semine, membris stupidis vel lethargo, vertigine, apoplexia, paralysi, epilepsia oppressis motum sensumque excitat, atque inhulcerata nonnihil cute, sanitati restituit: ita fides Dei verbo fulta stupidas torpentesque mentes erigit, &

Matt. 13.
Luc. 13. & 17.
Marc. 4.

it,& instaurat, atque ad omnia pietatis officia agi-
s reddit & expeditas. Quocirca ardor & acrimonia *Par effectus verbo Dei & sinapi.*
inapis, saporque feruidus & ignitus, qui non sine
arium vellicatione lacrymas elicit, ac caput sternu-
imento a pituita expurgat, apposite verbo Dei assi-
ilatur, quod etiam mentes concutit, vrit & in-
ammat, atque animos languidos & oscitantes ad
ietatis studia incitat atque accendit, & nonnum-
uam pœnitentiæ lacrymas extundit. Quam solici-
udinem ac curam rerum terrenarum, qua fere dis-
ruciari solent anxiæ mentes; Christus animis homi- *Matth. 6.*
um eximit, lilia nos contemplari vult non horten-
a quibus cultus adhiberi solet, sed agrestia ac spon-
e nata. Itaque horum exemplo in munifici patris
iduciam nos excitat, qui nobis de pabulo & com-
neatu affluenter prospicit, vt alitibus; de victu, de
itore cultuque vestium, vt liliis agri, quæ tam niti-
le tamque operose exculta sunt, vt ne Solomon
uidem Regum amplissimus conspici potuerit, vel
ultior vel ornatior, etiam quum in summo splendo-
e esset constitutus. Quamobrem Christus summo
tudio inhiare nos vult doctrinæ Euangelicæ, ac re-
um cælestium contemplationi insistere, adeo vt
ihil nobis defuturum polliceatur earum re-
um quæ in hac fragili vita & caduca necessariæ sunt,
t etiam vltro ac spontanea Dei liberalitate sint ac-
essuræ.

De Hedera, quæ arboribus ac parietibus tenaci amplexu adhæret.

CAP. XXXIII.

HEdera quæ Ionæ Prophetæ aduersus Solis æstum
vmbraculum præbuit (quamquam alii Cucurbi- *Cap. 4.*
am satis apposite verterunt) ab hærendo nomen
ortita est: quod natura sit sequaci, omnibusq. se af-
igat. Hinc Persius;

In procemio. *Heliconidasq; & pallidam Pirinen*
Illis relinquo, quorum imagines lambunt
Hederæ sequaces ——

Hedera Baccho sacra. Quum autem hæc arbor Baccho poëtarum præsi-
sit consecrata vt olea Mineruæ, ob id poëtæ hac co-
ronari solent quemadmodum lauro victores;

Ecloga 7. Sic Virgilius:

Pastores hedera crescentem ornate poetam.

Et quum Augustum orbis domitorem suo poëmat-
Laurus Victoria sacra. celebraret, allegoricôs petit suo quoque carmi-
locum esse inter eius triumphos, ac patiatur hede-
ram, qua poëtæ exornari solent, inter lauros Impe-
ratoribus victoriosis dicatas, nonnullum locum ob-
tinere;

Ecloga 8. *A te principium, tibi desinet: accipe iussis*
Carmina cœpta tuis; atq; hanc sine tempora circum
Inter victrices hederam tibi serpere lauros.

Quum autem superstitiosa gentilitas Bacchi orgia,
hoc est, sacra Liberi patris tertio quoque anno (vnde
Trieterica dicta) solenni ritu celebraret, ex hac viren-
te fronde serta & coronas confecit. Sic in libris Ma-
Lib. 2. Cap. 6. chabæorum Antiochus Iudæos coëgisse legitur, v-
detestatis patriis legibus, contemptisq. diuinis insti-
tutis, bacchantiū more hedera redimiti orgia cele-
brarent, & qui id facere recusaret, morte plecteretur.

Hedera cur Baccho sacra. Quod autem hæc arbor quæ perpetuo frondet, nec
vmquam foliis destituta est, Baccho sacra sit, hinc or-
tum puto, quod ebrietati obsistat, ac discutiendis ca-
pitis doloribus ex temulentia contractis sit accom-
moda, foliis etiam aut ramusculis foris capiti admo-
tis, sic, vt videri possit huius arboris vmbra Ionæ vati
non incommoda, vt quæ capitis grauedinem ex æstu
De re rust. & lassitudine contractam discutiat. Mira autem de-
scribitur a Catone vis & natura Hederæ. Si enim po-
culum ex ligno eius conficiatur, & vino impleatur, si
id dilutum sit atque aquæ mistum, continuo vinum

effluit

NEmo est mortalium qui affectibus nō ducatur, suaq. percipiat παθήματα, seu perturbationes, at alius alio est cōcitatior, atq. ad concipiendos animi motus propensior. Siquidem qui inculpato sunt corporis habitu ac temperanter victus vitæq; rationem instituunt, perturbationib. minus solent inquietari. Sic Socrates ea animi tranquillitate ac constantia fuisse memoratur, vt domi forisq. semper eodem vultu, eadem mētis alacritate extiterit, licet morosam vxorē perpeti sit coactus: quod ipsū non alia ratione obtinuit, quā frugalitate, summaque temperantia Hinc Cicero omniū perturbationum fontem, intemperantiam constituit, quæ est à tota mente atque à recta ratione defectio, adeo vt nullo modo appetitiones animi regi, aut in officio contineri queant. Quemadmodum igitur temperantia sedat omnes enormes appetitiones, atq. efficit, vt hæ rectæ rationi pareant, conseruatq. moderata iudicia mentis: Sic huic inimica intemperantia oēm animi statū inflammat, cōturbat, incitat. Quo fit, vt omnes corporis morbi, mentisq. errores ex ea pullulent. Vt enim, dū sanguis & pituita redundant, aut vbi vtraque bilis adaucta est, ægrotationes, morbique in corpore nascuntur: sic prauarū opinionum conturbatio, earumq. inter se repugnantia animum sanitate spoliat, ac corpus in mutuā perniciem pertrahit. Ira siquidē, excandescentia, obtrectatio, metus, pauor, mœstitia, æmulatio, si quando venis medullisq. insederint, atq. intimos mentis recessus occuparint, corpori quoq. infesta sunt, illique teterrimos morbos inferunt. Corporis itidē morbi animū per consensum, ac lege cōsortij afficiūt. Et quanquā obiecta, multæq. externæ causæ motus turbulentos in homine cōcitent, præcipua tamē causa atq origo in corde, necnon in humoribus spiritibusq. cōsistit, qui si moderati sint, nec aliena qualitate imbuti,

Nemo nō affectibus vrgetur.

Socrates cur affectibus minus obnoxius.

Tuscul. 4.

Temperantia.

Affectuū in animo tyrannis.

maculas ac nævos immaturum, hoc est, album ac nondum rubicundo colore perfusum, sic vt nihil necesse sit aquam aut quid aliud extergendis manibus adhibere, sed succum tantum mororum quæ adhuc virescunt. Fructus huius arboris salubriter expetitur in refrigerandi vsum æstiuis præsertim mensibus, quibus potissimum viget, idque in prima mensa atque ante cibum assumptus: nam peracto prandio aut cœna in corpus admissus putrescit, ac morbis ex corruptione excitatis seminaria ministrat, vt cerasia, pruna, corna, persica, vuæ recentes, &c. quæ ante cibum refrigerant, sitimque sedant, ac calidam hepatis intemperiem mitigant ac reprimunt; nec vero grauate post cibum admittere soleo, modo horum fructuum succus deglutiatur non admisso in corpus cartilagineo illo stamine, quod a pediculo cui fructus adhæreſcit per morum se porrigit; sic enim vino exhilaratis fumos reprimit, vt pomo succulenta, punica, arengia, limones, & mala Citrea quæ absoluto prandio hoc efficiunt, vt quis minus ebrietati succumbat, & mens illi minus fumo ac vapore vini obnubiletur. Sic enim a naturali ratione non videri possit alienum, nec valetudini contrarium, quod Horatius cecinit;

Mora quãdo edenda.

——— ille salubres
Ætates peragit, qui nigris prandia moris
Finiet. ———

Alioqui si affluentius deuorantur mora, vt a lasciuis ac petulcis puellis assolet, substituendum est, *Incipiet.* Conficitur ex mori arboribus fructu, tum ex eo qui ex Rubo colligitur medicamentũ aut ἔκλειγμα quod *Diamoron* vocatur, reprimendis vuulæ ac tonsillarum fauciumque tumoribus aptum. Adimi autem aliquando hæc solatia ac naturæ fomenta improbis qui vel Dei munificentiam non agnoscunt, aut eius donis abutuntur. Dauid passim testatur,

Psal. 77.

inter

inter hæc alias quoque vitæ delicias complexus. *Consumpsit*, inquit, *bruchus & locusta fruges illorum, grando vites, & pruina moros eorum.* Sæpius enim contingit aëris inclementia atq. intempestiuo gelicidio florescentes vineas, moros, segetem, oleas ita confici, vt nullus prouentus ex illis percipiatur. Cæterum quum in Mori mentionem incidimus, obiter enarrandum, quod in Machabæorum historia scriptum est. Quum enim Antiochus Syriæ rex Iudæis esset infestus, atque omni armorum genere oppugnaret, duos & triginta Elephantos, in illorum dorso turribus ligneis erectis, armatoque milite instructis, in aciem produxit, & quo belluæ efferatæ in pugna essent ferociores, obiecerunt illis rubicunda velamina tmororum atque vuarum rubentium succo perfusa; nam sanguinolento colore exasperantur elephantes, atque in hostem sunt atrociores, maioriq. impetu feruntur.

2. Mac. 2. *Historia ex libro Machab.*

Elephanti rubro colore efferantur.

De Sycomoro & caprificu.

CAP. XXXV.

SYcomorus vtriusq. partis nomen exprimit, adscito a ficu & moro nomine, cuius fructus est Sycaminos. Arbor adscribitur a Dioscoride & Plinio amplissima, ficus similitudine, foliis moro proximis, quæ fructus edit ignaui gustus, insipidos & immaturos, quos non ramis vt ficus, sed caudice ipse gerit, caprificis similes, & qui non maturescunt, dulciores tamen præmaturis ficubus quas *Grossulos* vocant, nulla intus granorum congerie. Præbuit hæc arbor Zachæo qui Christi videndi erat auidus, suggestum; quum enim statura pusillus esset, in Sycomorum se subduxit, velut procul a sordidis ac caducis rebus, vt illi Iesus esset conspicuus, sic vt in Zachæo typus sit expressus gẽtium, quibus factus est aditus in cœtum confessumq. fidelium per fidem in Christum, cuius

Sycomori descriptio.

Luc. 19.

Matth 2

quanta sit vis & efficacitas, ficus arefactę portētosum ostentum declarat, cuius exemplo Christus exstimulat Apostolos, vt illam in mentibus suis foueant, ea que pollicetur tantum accessurum roboris & potentiæ, vt si Sycomoro imperent, vt eradicetur, & in mare se transferat, illorum iussis obsequuturam: tum etiam, si visum sit, montem loco dimouere, atque id exigat profectus Euangelii, confestim atque absque mora perficiet quod facere iussus est, modo adsit in Deum fides minime vacillans, eamque vim habeat quam granum Sinapis: quod tametsi minutum sit, tamen attritum exerit acrimoniam suam, ac nares vellicat, totumque corpus excitato sternutamento concutit: itaque apposite fides & doctrina Euangelica huic grano comparatur, quod mentem hominis inflammet, atque in Dei amorem ac venerationem rapiat, qua de re superius. Cæterum vt ad Sycomorum oratio recurrat, Esaias acriter insurgit in populū Ephraim & Samariæ incolas, quod superbo atque elato animo Deo insultarent atque illuderent. Quum enim illos cladibus ac calamitatibus afficeret, quo ad resipiscentiam reuocaret, contemptui illis fuit Dei manus, & pro ludibrio habita: sic vt nihilo facti sint emendatiores; vt pueri insolentiores, qui a parente flagris cæsi, obstinate persistunt, ac se deteriora facturos pollicentur. Quum autem plagæ illos ad saniorem mentem reuocare deberent, facti sunt obstinatiores, magisque præfracti, calcitrosi, refractarii. Sic enim allegoricôs ac figurata locutione ludibrio habent illatas clades, incendia, ruinas ædibus suis immissas: *Lateres ceciderunt, & collapsi sunt quadrato lapide eoque expolito ædificabimus. Sycomori succisæ sunt, Cedros substituemus*; quasi dicerent, Exiguum est, nulliusq. momenti damnum ac detrimentum, quod perpessi sumus minimo negotio, paruisque sumptibus resarcietur: imo omnia magnificentius instaurabuntur

Luc. 17. *Matt. 17.* *Marc. 11.* *Luca 13.* *Cap. 9.* *Esai. locus explicatus*

ac

ac ſpectabilius; pro lateritiis marmoreas ædes erigemus; pro Sycomoro, hoc eſt, vulgari paſſimq. obuio ligno Cedrina laquearia erigemus, omniaque operoſius perfici curabimus. Quamobrem quum obſurdeſcerēt ad Dei vellicationem ac monita, omniaque illis eſſent non ſine irriſione deſpicata, Deus irritatus ſcelerum continuatione, extenta manu atrociora illis inferre meditatur, quod moniti atque acerbi caſtigati non referrent pedem, atq. ad percuſſorem confugerent. Huius arboris mentio etiam fit apud prophetam Amos, qui quum neque Propheta eſſet, nec ex Propheta oriundus, nulliſq. artibus liberalibus inſtitutus ſed ruſticanis negotiis ac paſtorali vitæ aſſuetus, adſcitus eſt a Deo in prophetici muneris functionem, illiq. mandatum eſt, vt contra Heroboam Regem, & Amaſiam Sacerdotem horrendum vaticinium fulminaret; cuius conatibus quū obſiſteret Amaſias, Amos primum excuſatione ſe purgat, quo cogatur hanc functionem obire, tametſi nec Propheta ſit, nec propheticis inſtitutis ab incunabulis imbutus. Quocirca, quū hoc onus illi a Deo ſit impoſitum, illi potius quam regi & ſacerdoti obſequendum. Amaſias inſtat & ſuadet, ne pergat vaticinium in regem proferre, ſed in Iudæam ſe ſubducat extra Iſraëliticos limites, ſuæque vitæ fuga conſulat, ne illum ad vincula, mox ad ſupplicia rapi contingat. Amos exerte ac palam vocationem ſuā tuetur, nec in animo ſibi eſſe teſtatur, vt eam deſerat, aut ab imperata legatione ſit diſceſſurus. Itaq. Amos ingenue fatetur, ſe nō eſſe Prophetam, nec Prophetę filium, ſed armētarium ſeu bubulcum, aut pecuariū, qui Sycomoros vellicet, hoc eſt, Caprificos decerpat & colligat. *Verum abduxit me* (inquit) *Dominus Deus* (quemadmodum etiam Dauid de poſt fœtantes ad regni ſolium euectus) *quum ſequerer gregem, & dixit ad me: Vade Propheta ad populum meum Iſraeliticum.*

Cap. 7.

Amoſi locus explicatus.

Pſal. 77.

Itaque neglecto regis & Amasiæ Sacerdotis mandato vaticinium suum libere exequitur, atque vtrique internecionem denunciat. Qua fiducia etiã vsi sunt Apostoli, quum interdictum illis esset a Pharisæis, additis minis, ne omnino loquerentur, neque docerent de nomine IESV. Petrus enim & Ioannes confidenter, sed citra contumeliam responderunt; An iustum sit in conspectu Dei vestris potius iussis obtemperare, quam Dei, vos qui Legis pręcepta tenetis, iudicate; non enim possumus quæ vidimus & audiuimus, non loqui.

Actor. 4.

De Malo punico, vulgo Granat Appelen.

CAP. XXXVI.

MAlus Punica, a Punica Carthaginensi regione, & a corticis colore nomẽ obtinet *Granata*, quod mala rubentibus granis scateant. In illa Hispaniæ parte, quæ *Bætica* dicitur, nunc *Granata* a Mauritanis auorum nostrorum memoria occupata, (nam illos Ferdinandus Arragonum rex expulit) frequentissima. Arbor est non admodum procera, folio angusto, nitidi læuoris expolitique viroris, flore qui Cytinus puniceo, syluestri qui Balaustium dicitur, rubicundo, pomo, quod duro cortice seu tegmine aut putamine coriaceo integitur, *Sycion* Græci, *malicorium* Latini vocant, perficiendis coriis idonea astrictionis ratione, & quod atro colore illa inficiat, granis intus exuberantissimi ruboris, succulentis, & angulosis numerosa congerie arctissime in se compactis, aut velut septis aut loculis, tenuiq; ac flauescenti intus membrana distinctis sapore aliquando dulci, mitigandæ siti idoneo, aliquando acido ac vinoso hepati refrigerãdo accommodo, & quum astrictionis sit particeps, cohibendis cruentis ac dysentericis fluxionibus. Sistunt enim acida poma omnium profluuia, ac partem affectam corroborant. Mali Punici in sacris Bibliis,

Arboris mali punici descriptio.

Granata acida dysenteriæ utia.

foliis frequens mentio, eoq. designatur decus & ornamentum virtutis, vitæque integritas, tum etiam dulcia, puraque ac casta eloquia Sic Sponsus conuocans sponsam suam, ac blandimentis verborumque lenociniis alliciens; *Dabo tibi,* inquit, *poculum ex vino condito*: hoc est, aromatibus confecto, quale nostrum *Hypocraticum mustum*, hoc est, succum suauem mali Punici recenter expressum, quo nihil palato gratius: hoc est, refocillabo te suauissimo meo colloquio, reficiam te salubri doctrina, & spiritali compotatione te exhilarabo. Rursus alio capite: Quum Sponsus incredibili amore sponsam amplectatur, hoc est, mire afficiatur erga Ecclesiam suam Christus, cui Sponsæ aspectus, oculi, genæ, palpebræ sint visu gratissimæ; *Vt fragmen,* inquit, *mali Punici, ita & genæ tuæ.* hoc est, sicut dimidiatus cortex mali Granati confracti aut dissecti, qui fragrantissimi ruboris grana spectanda exhibet; sic malæ tuæ quæ non enormiter extumescunt, aut sunt inflatæ, aut indecore protuberant, sed decenter constitutæ, amabili ac gratioso rubore perfusæ; quo castitas designatur, modestia, pudor, probitas, quibus rubicundus color attribuitur. Deinde paulo inferius; *Emißiones tuæ* siue propagines, *aut plantaria tua, paradisus malorum Punicorum, cum pomorum fructibus*, aliisq. fragrantissimis herbis, quæ quod proxime assistant, omnia efficiunt suauiora, magisq. odorata. Quibus designat gratissima quæq., omniaq. mentis solatia, ac fomenta, quæ numquam satiant, & quibus animus maxime reficitur. Quum autem in hoc Cantico Sponsus & Sponsa singulis fere momentis vltro citroque suauissimo colloquio se reficiant, quo languorem, qui amori inesse solet, excutiant, alter alteram identidem ad inuisendos hortos inuitat, quo spectent an vineæ florescant, an mala Punica germinare incipiãt, an aliqua ex floribus oblectamenta possint concipere; non enim patitur al-

Cant.8.

Cap.4.

Cap.6.7.

ter ab alterius amplexu se deuelli, sed indiuulse sibi mutuo adhærere cupiunt, atque alter alterius suauissimo colloquio ac consuetudine frui. Quoniam autem mala Punica seu *granata* miris modis oculis blandiuntur, ac gustum saporemque suauissimum salubris succi exhibent, ideo Deus præcipit ad horum similitudinẽ confici orbiculata poma, ac tintinnabula foraminosa in formã mali Punici, in quibus se spectandum exibet rubicundum illud granorum blandimentum, quo in mentem reuocaret obliuiosis Iudæis durum Legis corticem, sed postmodum coruscante Euangelii luce subsequuturum suauissimum Euangelicæ doctrinæ succum.

Exod. 28. 39. 3. Reg. 7. 4. Reg. 25. 2. Paral. 3. Hier. 25. Agg. 2. Ioelis 1.

De Citreo ac malo medico, Limonibus & Aurangiis, vulgo Aranien appelen.

CAP. XXXVII.

Malum Medicum.

NON defuit etiam genti Hebrææ, quum in oblectamentum, tum condimenti vsum malum Medicum seu pomum Citreum, cuius generis sunt vocati *limones* & *aurangia*, aureo croceoque colore, quorum pleraque orbiculata sunt, nonnulla oblonga atque ouali forma, præsertim Citrea & quæ *limonis* nomine passim innotescunt, eximii odoris, & quæ cor mire recreant; ex horum corticibus in laminas aut taleolas dissectis, ac melle conditis aut etiam zaccharo incrustatis cõficiuntur tragemata ac bellaria, quæ non solum palato grata sunt, sed cor etiam reficiunt ac vires instaurant; in quem vsum etiam huius arboris flores melle condiuntur, antequam prorsus dehiscunt, aut se in folliculos expandunt. Spiritus enim extenuatos erigunt, ac tabidis aridisque corporibus fomenta ministrant. Est alia ab hac arbore *Citrus* etiam vocata, sed quæ huiusmodi mala aurea nõ proferat, siluestri Cupresso aut Cedro non absimilis; sic vt nonnulli existiment ipsissimam esse arborem quam

Citrea mala.

quam lignum *Sethim* Biblia vocant, ex quo confici præcipit Deus trabes, mensas, contignationes, tabulata, laquearia, tigna. Est enim lignum a carie ac teredine vermiculisq. alienum, nec vllo æuo corruptioni obnoxium. Vbi autem ascia perpolitum est ac dedolatum, crispanti venarum discursu picturatũ conspicitur, vt apud nos vestes polyanthicæ ac variegatæ, siue polymiticæ, hoc est vario & versicolore filo contextæ, quod in vulgari cameloto, atque etiam in byssina, sericaque textura, perspicimus, quæ *Damascena* vulgo appellantur. Spectantur apud nos ex hoc ligno elaboratæ mensæ ductiles ac versatiles, tum vt nunc passim conficiuntur in hospitum inopinatũ aduentum emissitiæ & extractiles, quo plures accumbant, spectabili ac peramœna colorum varietate, læuore perpolitæ, quorum nihil non natiuum est & genuinum, nec vllo pictoris pigmento fucatum. Quocirca existimo Deum ex hoc splendido atque incorruptili ligno voluisse construi ea, quæ vsui erant Sacerdotibus in templo, sic vt arca fœderis, & quidquid in sacris Hebræorum spectabile erat, ex Cedro & Citreo ligno confectum fuerit. Quum enim rebus externis afficerentur Iudæi secus quam Christiani, omnia in illorum sacris splẽdida esse voluit, sumptuosa, magnifica, atque operosius elaborata, quo omnia essent augustiora, maiorq. religionis cultusq. diuini veneratio, ac populus melius in officio contineretur.

Citrus lignum Sethim.
Exod. 35.
Exodi 35. 37. & 38.

De Croco. CAP. XXXVIII.

CRocus radice bulbosa ac cepacea, in capillamenti exilitatem spargit folia iuncis multo tenuiora, e quibus flosculus emergit, tametsi is aliquanto ante folia cõspiciatur, cęrulei coloris, in cuius medio velut crocea stamina ac filamenta se proferunt fragrantissimi odoris, adeoq. intensi, vt cerebro vi soporosa officiat. Cor vero Crocus ita recreat, vt digito annulari

ſiniſtræ manus affrictus confeſtim ad cor penetret; tanta eſt illi cum corde ſocietas, vt vel foris vel intus adhibitus, abſque mora per arterias illuc perferatur; quo fit vt corpori venuſtatem adferat, & colorem floridum conciliet, modo ne ſit immodicus eius vſus; nam immoderatus riſum perpetuum homini excitat, & (vt tradunt medici) nimio gaudio hominem conficit, ſi trium drachmarum pondere exhibeatur. Quum itaq. tantopere Croco hominis cor reficiatur, non ſine ratione Sponſæ hortulo ac viridariis Crocus odoratiſſimis aliis herbis interſeritur, vt ſic fragrantiam ſuam tamquam in vnum faſciculũ coactæ inter ſe conferant Cyperus, nardus, crocus, calamus, & cinnamomũ cum præſtantiſſimis *Libani* arboribus herbiſque cum primis odoratis. Quibus deſignatur decor atque omnium virtutum ornatus, oratio quoque Eccleſiæ & piorum hominum, qui ſuauiſſimum odorem Dei naribus offundunt, ſic vt oratio ad Deum feratur, iuxta Dauidem; *tamquam incenſum & ſacrificium in odorem ſuauitatis.* Cæterum quum Crocus ſuccos, liquores, lintea, veſtes, lanam, colore vel luteo, vel flauo, vel fuluo imbuat, aut ſi exuberantius affuſus eſt, rutilanti, rubentique ac rubicundo, fit vt iſti colores rebus in quibus apparent, atque ſe proferunt, ex Croco nomen ſortiantur. Sic Medici in æſtuoſis febribus & feruida hepatis intemperie lotium obſeruant croceum, vel luteum, vel flauum, vel crocatum: quod feſtucas & filamenta Croci referant, quæ ad rubedinem deuergunt, ac rubenti colore perfuſa ſunt; ita intenſior eſt color crocatus & croceus, qui crocum ipſum æmulatur, quam flauus aut luteus, aut quem a Citreo pomo Citreum vocãt, nam iſti colores dilutiores ſunt. Sic Caltha, vulgo *Calendula*, ab auri fulgore luteo & ſubcroceo colore ſpectatur; ſic viola lutea & muraria, quæ Mauris *Cheiri* dicitur: Sic vnguentum quod Croci colorem æmulatur

Dioſcorid. lib. 1.

Cant. 4.

Pſal. 40. *Eccleſ.* 45.

Ex croco colorum nomina.

Caltha flos luteus.

latur & eum recepit, Crocomagina vocatur & Crocinum. Sic Oxycroceum a croco & aceto nomen obtinet. Quod vero ad vestes attinet croceo colore, tum coccineo ac purpureo imbutas: multa eius generis in sacris literis obuia sunt; quemadmodum etiam apud alios Scriptores paludamentum Imperatorium coccineum legitur, Hyanthinum,& vestis Crocatula crocei coloris, Belgæ *Rovvaens* vocant a Rotomago Galliæ ciuitate, vbi lana eo colore inficitur. Sic etiam Hieremias lamentatur, redactam esse in nihilum Hierusalem, omne decus & ornamentum ciuitatis sublatum, nec in ea quidquam esse spectabile, aut visenda specie, sed omnia deformata: inductam extremam calamitatem, sordes, miseriam, inopiam: *Qui*, inquit, *delicate ac voluptuose vescebantur, atq; deliciis affluebant, in via conculcati sunt: Qui nutriebantur in croceis*, hoc est, crocei coloris velamentis vel rubenti coccino, *amplexati sunt stercora.* *Thren. 4.*

De Myrto, quæ apud omnes nationes nomen retinet; & de Myrto syluestri.

CAP. XXXIX.

MYrtus arbuscula, aut potius apud nos frutex & virgultum, perpetuo virens, Veneri dicata est, ac sacrata coniugio, in quo exigitur castitas & cõcordia; folia profert oleę aut ligustro angustiora, saturati viroris baccas nigras Iunipero affines, sapore vinoso, ex quibus, vt etiam ex mollissimis eius foliis oleum exprimitur: quo Hester delibuta regi Assuero in matrimonium assumpta est. Conficitur etiam ex baccis vinum myrtites, quod pollet vi astrictoria, ac stomachum dissolutum confortat; id etiam ruptis atq. ex alto delapsis commode exhibetur. Huius arbusti ramis Hebræos adornasse ædes suas ac vestibula in Encæniis, hoc est, solennitate festorum quæ celebrari

Myrti descriptio.

Cap. 2. Hester oleo myrtino vsa.

solent, ob templum post Persarum exilium instauratum : in *Scenopegiæ*, hoc est, tabernaculorum festo a fingendis tabernaculis nomen sortito Scriptura passim testatur. Sic Neemias vrbis ac templi legisque instaurator præcepit populo reduci ex captiuitate atque exilio in Hierusalem, vt velut in publica lætitia ac triumpho conferant se in montes ac syluas, atque ex nemoribus adferant, Oliuæ, Cupressi, Citri, palmarum ac Myrti ramos, quo conficerent ex virenti fronde vmbracula, passimque inter se exhilarescerent, atque essent Geniales. Hic mos etiam Belgis vulgaris est, siquando solennis aliqua annuaque pompa exhibetur, aut Regem vel Principem inaugurari contingit, aut parta ex hostibus victoria, longaque obsidione liberata ciuitate triumphus per vicos ac compita agitur. Id etiam Troianos factitasse absoluta longa vrbis obsidione, pulsisq. (vt iis persuasum erat) Græcis Virgilius testatur;

3.Esdr.4. *7.Mac.10.* *Ioannis 7.* *2.Esdr.8.*

Æneid.2.

Nos delubra Deûm miseri, quibus vltimus esset
Ille dies, festa velamus fronde per vrbem.

Cæterum Esaias (quem alias testati sumus, in illustrandis vaticiniis stirpes, herbasque suis narrationibus accommodasse) illos pronunciat felices fore, omniaque illis ad prosperitatem ac successum optabilem futura adiumento, qui Deo fidunt, eiusque bonitati & clementiæ innitũtur, ita vt nihil incommodi sit accessurum, adeo, vt quæ nocitura videbantur, rebus mutatis, fructum non exiguum sint allatura, quod sic indicat; *Pro saliunca assurget abies*, a proceritate dicta, & quod in sublime abeat; *pro vrtica* mordaci & contempta herba, vulgo *Netel, myrtus*, suauis, speciosus, & odoratus frutex. Quo designat pro noxiis infestisque fruticibus fœcundos, amabiles, salutares, frugiferos substituendos, hoc est, pro vitiis virtutes, pro seruitute libertatem, pro exilio reditum regressumque in cælestem patriam. Rursus quum osten-

Cap. 55.

ostendit se non defuturum afflictis ac desperationi proximis, sed in extrema calamitate, clade, angustiis subuenturum; *Irrigabo*, inquit, *scaturigine aquarum terram aridam*, ac siticulosam; *ponam in deserto abietem, vlmum, cedrum, myrtum, cupressum ponam in locis incultis* ac squallidis, *pinum & buxum*, arbores quæ perenni sunt virore, & quibus folia non defluunt. Quo Deus indicat se præter naturæ ordinem, præter spem atq. hominum opinionem, rebusque deploratis adfuturum populo suo, sic vt in regione deserta speciosissimę arbores se proferant, hoc est, hominum mentes ieiunę ac siticulosæ florentissima virtutum germina sint allaturæ. Paulo inferius idem argumentum prosequitur, ac pollicetur consolationem ac mentis tranquillitatem, futurum enim esse, vt instauretur Ecclesia, ac cœtus dispersus sit colligendus, ac pristino cultu ac nitore postliminio illustrandus, quod hoc tropo confirmat; *Gloria Libani ad te veniet, abies, pinus, buxus, simul ad decus & ornatum sanctificationis tuæ.* Quibus verbis indicat non solum Ecclesiam ædificandam eximiis arboribus, quas sylua Libani suppeditat, sed quidquid in hominum societate excellens, magnificum, heroicum est, huc allatum iri, non solum plebeios atque infimæ sortis homines, quos minus despicit Christus, quam sublimes, sed Reges & Principes, satrapas atque heroas in hanc societatem conuocandos. Cæterum quum myrteti apud Zachariam Prophetam mentio incidat; oblataque inter hæc Prophetæ visio, de illo pauca disseram: Nam omnia adamussim exequi nimis quam operosum, & ingenii nostri captum superat. Sortiuntur ab herbis atque arboribus nomina Syluæ ac nemora, quod huiusmodi stirpibus consita sint, ab arundine Arundinetum. Vnde in libro Sapientiæ; *Fulgebunt iusti, & tamquam scintillæ in arundineto discurrent:* hoc est, Sanctorum fulgor & claritas impios, vt

Esaia 41.

Esaia 60.

Cap. 1. *Myrteti & ex eo Allegoria.*

Cap. 3.

ſtipulas crepitantibus flammis deuret. Palmeta, quæ palmis ſcatent. Myrteta loca myrto, & vrbano, & ſylueſtri fœcundiſſima. In hoc autem vireto exhibita eſt Zachariæ viſio, quam populo indicat, quo Prophetia viſioni cōiuncta maioris apud illos ſit autoritatis ac ponderis, atque acrius oſcitantes ſocordesq. mentes ſtimulet: *Vidi,* inquit, *noctu, & ecce vir inſidens equo rufo,* hoc eſt, ſpadiceo colore, vulgo (*caſtaenne bruyn, & ipſe ſtabat inter myrteta in profundo, & poſt eum equi, rubri, varij, & albi: & dixi, qui ſunt hi; & reſpondit vir qui ſtabat inter myrteta,* (quo Chriſtum deſignari puto; qui Eccleſiam obſcuratam ac deformatam vitiis emendatam cupit) *iſti ſunt, quos miſit Dominus vt perambulent terram:* Quibus verbis commonſtrat in valle huius mūdi vmbroſa, atque opaca, in qua mali bonis permiſti ſunt, Deum ſingulari ſua prouidentia curare res humanas, atq. hominum commodis conſulere ac proſpicere, ipſamq. Eccleſiā per Chriſtum & Apoſtolos, aliosque verbi Dei miniſtros, qui in tanta ac tam confuſa hominum multitudine ac diuerſitate, ſuis quique officiis funguntur, vt illis partitus eſt Deus, erigere, de mandata illius prouincia, vt tacite explorent quid rerum geratur in terris, in quo ſtatu conſiſtant res mortalium, ſic vt eà cura paſtoribus incūbat, ac munus delegatum ſit, vt ſalubri exhortatione (quod Paulus Timotheo præcipit) additis minis extimulent homines, quo reſipiſcant atque ad Deum, vnde profugerunt, ſe conferant, quod ipſum ſi obtineri poſſit, deſituras afflictiones, nec futuras diuturnas nec perpetuas; itaque Propheta obiecta populo ſua hac viſione ad reſipiſcentiam ipſum prouocat, ſic enim futurum vt Deus illi factus placatior, pœnas atque vindictas remittat, omniaq. in priſtinum ſtatum reſtituat. Hæc de myrto amabili atque odorato arbuſto ſufficiant. Eſt huic affinis myrtus nemoralis, cuius baccis turdi, *lyſteers* vulgo, & merulæ *meerlen*

Zachariæ viſio quid deſignet.

Myrtus ſylueſtris.

len impenſe delectantur, ita vt earum caro ſaporem baccarum referat odoratum; ſic ficedulæ vnde nomen adeptæ, vulgo *Sneppe* ficubus ſaginantur. Huic ſyluestri myrto affinis eſt frutex aut virgultum Pſeudomyrtus odore non ſine grauitate iucundo, cuius folia & frutices exiccatos veſtibus interſerunt, quo grato odore profundantur. Refertur etiam inter ſylueſtres myrtos Ruſcus foliis quidem myrti, ſed latioribus mucronata cuſpide munitis; ſic vt incautius attrectata digitis aculeum infigat, vt veſpæ inhærent foliis, nullo petioli appendice, baccæ piſi magnitudine, myrteis minores, corallino, rubentique colore perfuſæ, cuius radice vtimur in ciendo lotio, & atterendis calculis.

Pſeudomyrtus.

Ruſcus.

De Pino. CAP. XL.

PInus arbor etiam Belgico ſolo aſſueſcit, ſed non aſſurgit in vllam proceritatem, folio exiſtit tenui, rotundo, aculeato. Fructum ſeu nucem nihil neceſſe eſt deſcribere, quum paſſim obuia ſit, ac nucleus in alimenti & medicamenti vſum omni nationi veniat. *Pomum* Belgæ vocant, quum nux ſit; ſed quæ in hoſtem emiſſa ac capiti illiſi illum proſternat. Vnde extat apud Macrobium iocus vrbanus Caſellii Iuriſconſulti, Lapidatus a populo Romano Vatinius, quũ gladiatorium munus ederet, obtinuit vt Ædiles edicerent, ac proclamari per præconem iuberent, ne quis in arenam niſi pomum mitteret: forte iis rebus Caſellius conſultus a quodam an nux pinea pomum eſſet, reſpondit; *Si Vatinium miſſurus es, pomum eſt*; Tanto ac tam acerbo odio flagrabat populus in perniciosum ciuem, vt illum extinctum potius quam ſaluum cuperet. Cæterum Prophetas pinum atque alias memorabiles herbas concionibus accommodare, alias demonſtraui. Eſaias enim in deteſtandis ſtatuis Ethnicorum atque idolorum ſimulachris mi-

Li. Satur. cap. 6.

Iſaiæ 44.

ro artificio plerasque arbores narrationi accommodat, ac commonstrat, quanta cura ac solicitudine ea studeant effingere atque elaborare fabri, quæ nulli vsui sunt, nec vllam salutem conferunt, adeo intenti illi rei, vt lima, malleo, calenti foco iis efformandis ad lassitudinem se exerceant, ac siticulosi efficiantur, antequam opus perficiant. Artifices vero lignarios (vt concionem prosequitur) normam, & perpendiculum, amussim adhibere, securim, serram seu runcinam, circinum, & si qua alia sunt instrumenta tornandis poliendisq. lignis idonea, sic vt pars eorum succidat Cedros, ilicem, quercum, pinum, ex quarum assulis, segmentisq., ac scandalis dissectis ignem excitet coquendis panibus atque eduliis, aut vt iis incalescat, ex reliqua arboris parte sculpit Deum, & incuruatus adorat illum. Hæc Propheta Esaias toto hoc Capite prolixe enarrat, ac semel atque iterum repetit, quo homines meminerint, vnde petenda auxilia, cui incuruanda genua, ad quem manus, oculi, corda erigenda, nempe ad Deum, cui soli honor & gloria, & qui per Christum seruatorem nostrum Spiritu suo abunde nos imbuit, & contra omnia aduersa reddit inuictos.

De Buxo, errore vulgari Palma dicta.

CAP. XLI.

MIris modis hallucinari contingit plerosque in herbarum & arborum cognitione. Sic sunt qui Anethum, vulgo *Dille*, quam Christus concioni adhibet, *Anys*, credant, quum *Anisum* sui generis sit, & Belgis nomen retineat, semenque proferat discutiendis flatibus aptissimum, sic vt Anethi foliis vtamur in condimentis, in oleraceis, in carnium elixarum liquamine, verum non illius semine: at Anisi semen & feniculi in cōdiendo instaurādo liquore Ceruisiario, in placentis, in bellariis, in pomis assis salubrem

Matth.23.

brem

brem vſum obtinet. Sic Abies arbos celſa ac procera, ita vt hinc nomen ſortiatur, quod abeat atque aſſurgat in immenſum, non eſt populus alba, vulgo *Abeel* dicta, vt nigra populus *Popelier*, ſed arbor Prophetis ſæpius in concionibus ad populum erudiendum adhibita, ſi quando faſtum deprimunt, ac ſuperbiam elatoſque ac ſublimes deprimendos prædicant, ac etiam deiectos erigendos. Abies perpetuo vireſcit, foliis pinnatis pectinum modo reſectis, flore croceo, ſpecioſo atque amabili. Huic picea, vt larix, pino, prorſus aſſimilis, ex qua mali nauium, & antemnæ eriguntur. Conſpicitur huius generis arbor in immenſum faſtigiata nō Cœnobio Anachoritarum, quos *Carthuſianos vocant*, Ziriceæ contermino, quæ fructum profert pino non abſimilem turbinata ſpecie, ſed qui nucleum exhibeat non eſculentum. Cæterum vt ad Buxum deueniam, in magno errore verſantur, qui buxum palmam eſſe exiſtimant, quum ab hac per omnia diſſideat, niſi quod vtraque perpetuo viret, nec foliis ſpoliatur. Hunc errorem ex eo exortum opinor, quod noſtrates hac fronde vtantur die ante Paſchæ ſollemnitatem octauo, qui Dominica Palmarum dicitur: nam eo tempore apud Belgas reliquæ frondoſæ arbores deſiderantur. Spectatur hæc arbor in ſingulis fere apud nos hortis, folio myrti exiguo, concauo, ſubrotundo, læuore perpolito, perenni virore, flore, herbaceo, odore graui, & quem non ſolum animantes, ſed etiam homines auerſentur, ligno autem duro ac ponderoſo ita, vt in aqua demergatur, colore pallido ad flauum inclinato; ſic vt ii, qui colore muſtellino ſunt, ac giluo, minusque amabili, buxeo vultu eſſe dicantur. Non deſunt, qui huius arboris ſcabiem ramenta lima attrita morbidis corporibus exhibeant, & luem Veneream ſeu morbum Gallicum iis expugnare tentent, eaque pari effectu

Abietis deſcriptio.

Color buxeus.

Buxi natura. censeant cum ebeno seu Guaiaco ac ligno Indico, qui mihi toto cælo errare videntur. Lignum enim Indicum odoratum est, succo oleoso ac resinato imbutum, sapore non ingrato; at Buxus arida est, exucca, tetro virosoq. odore, sapore insuaui, & qui venenosæ qualitatis sit particeps, si modo gustare libeat. Conficiuntur autem ex tornatili hoc ligno ac rasili materia pectines, pugillares, manubria, foratiles fistulæ, capuli, pyxides, trochi; in quem vsum quam in medicamenti accommodatior. *Rei gestæ narratio.* Noui enim sacrificũ quendam apud nos, sed non admodum firmi cerebri aut mentis sanæ, qui cineres buxi deustæ, atq. in Palmarum consecratæ, quem ritum Romana Ecclesia dominica Palmarum obseruat, cuidam adolescentulo ebibendos propinaret aqua lustrali immersos, adhibito inani ac ridiculo quodam exorcismo, ad dispellendas, vt adstantibus persuasit, febres, & vermes exigendos: non ita multo post, febris quidem depulsa; sed adolescens morte sopitus est, sic vt autor fuerim meis ciuibus, ne quis tale quiddam iterum attentaret, quum buxeæ frondes deleteriæ sint, & exitiales, corporiq. humano noxiæ ac periculosæ, quod odor grauis etiam & virosus indicat: & sapor abominabilis atque amarulentus, quem palatum respuit atque auersatur.

Iam vero vt susceptum argumentum prosequar, hoc est, desumptas a Prophetis similitudines explicẽ, commonstrabo obiter Buxum etiam adhibitam concionibus, eamque arborem scite atque apposite suis narrationibus Prophetas accommodasse. Quum enim huius arboris lignum cornea sit, ferreaque duricie, sic vt si quid illi insculpatur, non facile oblitteretur aut exolescat. *Cap. 3.* Dominus præcipit Esaię, vt peccatũ Iudæorum, qui Ægyptiis fidebant, amplificet atq. exaggeret in immensum, omnibusq. palam faciat, quã fœde a Deo desciuerint, & aliunde potius, quã ab ipso salutem.

salutem sint venati: obiter hoc illi dat in mandatis, vt ita describantur eorum scelera atque asseruentur in monumentis publicis, vt ne vnquam in obliuionem possint deuenire. Sic enim vult irritatus sceleris indignatione. *Nunc ergo*, inquit, *vade & scribe hanc prophetiam super buxum*, vel in tabula aut pugillari buxeo diligenter & accurate exaratam, *vt sit in diem vsq; nouissimum in testimonium & vsq; in æternum*, hoc est, istud effice, vt tam accurate hoc scelus obsignetur, vt sit indelebile, nec vlla vetustate contingat obliterari aut exolescere, sic vt & illorum oculis possit continenter obiici, & aliis in memoriam reuocari elapsis iam aliquot seculis, omnibusque testatum esse illos detestabiles esse ob patratum scelus, edito exemplo atque exhibito specimine, ne alios quoque eo impietatis deuolui contingat. Hieremias quoque simili vtitur Metaphora, & proclamat, *Peccatum Iuda scriptum esse stilo ferreo, vngue adamantino exaratum in tabula cordis eorum, & in cornibus ararum (seu altarium eorum, quibus continenter adstant, & in quibus ipsi & filij eorum sacrificia peragunt.* Stilo ferreo & cuspide adamantina scribitur, (nihil enim adamante durius, sic vt acutissima instrumenta exigat, quo perpoliri possit) quod indelebile esse vult, nec annorum decursu interire, sed perpetuo subsistere, nec vllo æuo obscurari. In Cornibus ararum, tanquam in vestibulo primoque aditu & ingressu templi, vt semper habeant in recenti memoria, vt continenter versetur ob oculos. Sic Dauid, *Et peccatum meum contra me est semper*, hoc est, oculis iugiter obseruatur, mentique assidue incumbit, sic vt nunquam has furias & ærumnas, has animi carnificinas excutere possim, nisi scelus pœnitentia expiatum sit, ac Dei misericordia expunctum ac deletum, Iob etiam tot calamitatibus pressus, tantaque mole ærumnarum obrutus, concepta emergendi fiducia, ab huiusmodi rebus desumpta similitudine, cu

Esaiæ locus explicatus.

Cap. 17.

Hier. locus explicatus

Psal. 50.

pit id quod dicturus est in omne æuum perdurare, esse enim indubitatum certumq. ac fixum, nec se quidquam ambigere aut desperare, quin felicem atque optatum successum res sit habitura, *Quis*, inquit, *mihi tribuet, vt scribantur sermones mei? Quis mihi det, vt exarentur in libro stylo ferreo & plumbi lamina, vel celte sculpantur in* saxo vel *silice?* Quo perpetuo extent, omniumq. animis possint infigi, omniumque oculis obiici. *Scio enim quod Redemptor meus viuit*, certoque persuasum habeo *me in nouissimo die de terra surrecturum, & in carne mea visurum Deum Seruatorem meum, quem visurus sum ego ipse, & non alius, reposita est hac Spes* & fiducia *in sinu meo.*

Cap. 19.

Iobi locus explicatus

Quibus verbis præter veram corporis resurrectionem (quæ vt in Christo peracta, ita in nobis, hoc est, eius membris perficienda est) hoc agit apud amicos qui illi plus attulerunt molestiæ quam solatii, vt omnibus testatum sit se aliquando ex iis malis ac miseriis emersurum. tametsi enim a Deo adflictus sit atque in nihilum redactus, tamen certam se habere spem, eam concipere fiduciam, vt vindex & instaurator suus Deus hanc cladem ac calamitatem in quã deiectus est, a se auferat, & erecturus sit ex sterquilinio in quo voluitur in pristinam dignitatem, sic vt res ex luctuoso ac funesto initio lætam Catastrophen seu exitum sit habitura non sine numerosæ prolis accessu ac rei familiaris amplissimo prouentu. Quæ res indicat Iobi historiam non esse commentitiam aut fabulosam, sed veracem, & cui fides derogari non debeat; sic vt ex re gesta proponatur nobis patientia ac malorum tolerantia, vt testatur Iacobus Apostolus & illo prior Ezechiel.

Iobi 42.
Cap. 5.
Cap. 14.

De Nuce. CAP. XXXII.

QVVM Sponsa (quo nomine & Ecclesia & pii cuiusque anima quę Christo insita est, designatur), omnes

omnes consectetur & captet odorum suauitates quę e speciosissimis fructibus emanant, hoc est, nulla nō requirat oblectamenta virtutum quibus se reficiat: *descendit in hortum nucum, vt longe lateq; prospectet* atque *inspiciat, an vineæ florescant, an mala Punica germinent, an se poma proferant in conuallibus.* Quibus Metaphoris indicatur omnium virtutum chorus. Intelligi autem hic debet non nux auellana, vulgo *Hasenote*, ex corylo, sed iuglans, quę est arbor procera & ramosa, foliis non sine grauitate quadam odoratis, latis & oblongis, fructu multis inuolucris ac tegumentis munito, calloso foris atque herbaceo cortice, vt Plinius eleganter describit intus compactilicarum loculo. Sunt enim huic nuci bifidæ putamini carinæ, nucleis vero quadripartita distinctio, lignea interuirescente membrana. Nux autem hæc *Basilica* vocatur, hoc est, regalis: quod a Regibus e Perside in Europam translata sit, communi nomine *Iuglans*, quasi Iouis glandem dixeris, quod eam primus hominibus Iupiter commonstrarit. Eduntur hæ nuces salubrius, minorique incommodo recentes & succulentæ, quam aridæ. Nam raucescunt vetustate & capiti grauedinem inferunt, vnde Græcis nux *Caryon* dicitur, quod capiti noxam inferat. Ex hac Medicamen Diacaryon Medicis in vsu est, quod e nucibus confectum faucium vitiis adminiculatur reprimentis ratione. Virides autem decerptæ antequam putamina obdurescunt, melle & Zaccaro condiuntur, diuque asseruari possunt, roborando stomacho vtiles, atque ori palatoque non ingratæ, sic vt mensis inferri possint, etiam inter bellaria vt cortices Citri aliaque tragemata, hoc est, delicata quæque edulia quæ secundis mensis atque alio cibo saturatis apponi solent. Elicitur etiā ex nucibus virentibus necdum interno cortice induratis in turbine ac meta distillatoria aqua ad multos vsus efficax, nempe ad pestis contagia, ad

Cant. 6.

Nucis arboris descriptio.

Lib. 15. cap. 22.

Nucis Etymologia.

Virtus aquæ nucū.

faucium ac palati hulcera ac pustularum eruptiones ad eluendas maculas, neuos, lentigines in facie: quod etiam praestat aqua quae ex vitis sarmentis verno mense incisis profluit, qua de re nullum veterum mentionem fecisse memini. Caeterum quum nux Regia foris ligneo sit duroque cortice, atque intus suauem sapidumque nucleum contineat, apposite nec incommode illi accommodari vita humana vel potius Christiana potest, atque Ecclesiae decursus. In hac enim nubila serenis, dura mollibus, aspera lenibus, acerba mitibus, dulcia amaris, solatia castigationibus immista sunt. Durum aliquando est & operosum nucem frangere; quod ipsum si dentibus tentes, periculum imminet ne, si imbecilles sint, illos frangas. Quo spectat illud Plauti, *Qui e nuce nucleum esse vult, frangat nucem.* Quo denotat, illi qui dulcia degustare velit, amara degustanda, quia liquid commodi sectetur aut aliquod malorum solamen conquirat, ne laborem fugiat, nihil non faciat ac patiatur, quo salubria assequi posset.

Nux aduersitatis & prosperitatis symbolum.

Gurgul.

Praecocia poma quae,

De Pomis in genere, e quibus sacri vates similitudines desumunt.

CAP. XLIII.

POmorum differentiae & species apud Belgas innumerae sunt, sic vt superiorem, nostra aetas vincat, nam insitio & inoculatio plurima genera peperit. Inter haec sunt praecocia quae praemature maturescant, sed fugacia, vt omnes fructus verni & aestiui qui asseruari nequeunt. Hiberna vero & Autumnalia in multam hiemem, imo in ver insequens illaesa intactaque seruantur. Horum alia dulcia, alia acida, acerba, austera, vinosa mitia, diluta aquosa, alia varii mistique saporis. Praeb'ent autem hi fructus amabiles nulli non hominum oblectamenta, atque oculis, palato, naribus blandiuntur, vt etiam pirorum infinitae

Serotina poma quae,

nitæ differentiæ, ſicvt ſi quis vllius generis mala conſpiciat, contrectet, odoretur, deguſtet, mire hoc blãdimẽto afficiatur, ſic vt etiam eo conſpecto in mentẽ veniat Dei munificentia, qui tanta rerum varietate nos cumulatiſſime inſtruxit. Inter poma referuntur quæ orbiculata ſunt, nam pira fere oblonga ſunt & turbinata forma. Horum differentias enumerare non eſt huius inſtituti, quum omiſſis Cotoneis, meſpilis, Citriis, aurangiis, Perſicis, & volemis, ſic dictis quod manus volam impleant, Punicis, Armeniis, &c. hoc tantum admonere viſum eſt, Deum has delicias homini indulgere partim in alimenti vſum, partim in ſanitatis conſeruandæ tutelam, eumque nonnunquam adimere hæc vitæ ſolatia, ſi quando erga illius munificentiam ſunt ingrati. Deſumitur apud Amos prophetam elegans Metaphora ex pomis æſtiuis, quę cito quidem matureſcunt, & vt res nouæ, homines afficiunt, ſed quæ confeſtim putreſcunt, nec aſſeruari poſſunt. *Oſtendit*, inquit, *mihi Dominus Deus vicinum*, hoc eſt, corbem ſeu caniſtrum *pomorum æſtiuorum, & dixit, Quid tu vides Amos? & dixit, caniſtrum pomorum,* (quibus deſignat fructus præcoces & primitiuos) *Et dixit Dominus ad me, Finis ſuper populum meum.* Hac Metaphora pomorum quæ non poſſunt diu ſubſiſtere, indicat imminere populo interitum, inſtare corruptionem vt pomis maturis, quæ ſi diu aſſeruantur, putreſcunt, vt ſunt pruna, ceraſia, perſica, corna quæ perennare non poſſunt, aut in hyemem perdurare, ſic vt appoſitiſſima ſimilitudine pronunciet, maturos eſſe vt conſumantur, atque intereant, aut proximos eſſe internecioni: eo enim perueniſſe illorum nequitiam, atque vt æſtiuos fructus maturuiſſe, vel deſituri ſint, nec amplius poſſint ſubſiſtere. Idipſum vrget Apocalypſis, ac Babyloniæ, hoc eſt, qui Eccleſiam contaminant, extrema minatur, atque auferendas pronunciat omnes eius delicias, decus, magnifi-

Cap. 8.
Amos loci expl.
Cap. 18.
Apoca locus explic.

centiam, splendorem. Inter alia autem *Recesserunt*, inquit, *animo tuo desiderata poma, & praeclara quaeque & omnia pinguia perierunt a te, nec amplius illa inuenies.* Quo indicat omnia quibus oblectare se solet, & palatum reficere, ablata esse, pompam, strepitum, ferculorum apparatus, bellaria, ac mellita repotia, in quibus suauissimi fructus mensis inferri solent, vt poma sapida ac succulenta, pruna, Persica, aliaque secundae mensae deliciae.

De Quercu, & aliis glandiferis arboribus.

CAP. XLIIII.

MVlta sunt in sacro Codice stirpium genera, quae seriatim recensere immensi esset operis atque infiniti laboris. Quocirca boni consulet aequus lector, si non omnia ad amussim sum exequutus. Quum autem Prophetae arbores concionibus adhibent, non modo satiuas, quibus hortus excolitur, sed etiam syluestres, quae fere vrbanis sunt proceriores, earum nonnullas obiter attingam. Sunt etiam nostris regionib⁹ cognitę fagus, populus, vlmus, quercus, Robur, ilex, acer, suber, cuius cortice suffulta sandalia & calceamenta frigus & aquam arcent. aliaeque glandiferae arbores, quae olim ante inuentas fruges alimentum hominibus suppeditabant. Vnde prouerbium, *Stultum est inuentis frugibus glande vesci.* Prophetae per
Esa.1.2.4.
Psal. 103. has arbores, validos & robustos designant, qui inopes
Psalm. 28. opprimunt, ac tenuioribus sunt infesti, quos tamen Deus minimo negotio conuellit ac deiicit. *Ipse enim tanget montes, & fumigant, ipse Cedros* in immensum fastigiatas *prosternit* & confringit, sic vt vix tenue vesti-
Cap. 2. gium tanti fastus appareat. Sic Deus apud Amos, *Ego exterminaui a facie eorum Amorraeum, cuius altitudo vt altitudo ac sublimitas Cedrorum.* Quo designat & denotat fastum, superbiam, arrogantiam ac Dei contemptū.
Simi-

Similiter Zacharias mentem eripit fastuosis, & tanquam rebus desperatis ad lamenta eiulatus ac fletus prouocat, *Vlulate*, inquit, *quercus Basan, quia succisus est saltus munitus, ac magnificentia vastata est*, hoc est, ablatum est omne robur, omnis vis & potentia, omnis munitio qua substiterunt. apposite illis quernis arboribus comparat. Vt enim maxima duritia robori & quercui est, ita vt eorum nonnulla vix findi queant, vel cuneis, vel securi, vel serra dissecari: ita vt isti muniti ac vallati opibus ac numerosa clientela, ad eas opes ac dignitates honoresque, vt sublimes arbores euecti sunt, vt nunquam deprimi potuisse videntur. Verum Dei potentiæ nihil obstat. Superius fusius de iis tractauimus. *Cap. 11.*

De Rosa, & ex illa desumptis Metaphoris.

CAP. XLV.

ROSA apud omnes nationes flos spectatissimus, mireque odoratus, Cor & Cerebrum odoris suauitate recreat: intus vero adhibita, affectarum partium dolores mitigat, & confortat astrictionis ratione. Succus tamen aut earum dilutum clementer ac placide aluum proluit, flauam bilem expurgat, iecoris obstructioni auxiliatur, in quem vsum conficitur apud nos *Rhodopharmacum*, hoc est, Syrupus rosaceus solutiuus, qui citra noxam aluum deiicit, & biliosa excrementa quæ febres tertianas excitant, expurgat. Huius amabilis floris multæ spectantur differentiæ. Vulgatissimæ sint quæ albescunt, quibus succedunt rubentes & muricatæ, hoc est, quæ purpureo colore collucent, inter quas flagrantissimi ruboris *Milesiæ*. Sunt etiam apud nos Puniceæ quæ Prænestinæ dicuntur, vulgo *Prouinciales*, colore qui Belgis *incarnaet* dicitur, quod viuæ carnis colorem referant, ac subfloridum aut rutilantem. Sunt etiam Damascenæ, sunt musculatæ minutiore flosculo candido.

Rosæ vires.

Rhodopharmacum.

Rosarum differentiæ.

Lib. 2. c. 4. odoris eximii, vt Cynorhodus vrbanus & satiuus vulgo *Negelentier*, quæ Plinio videtur Rosa Græca & *Lychnus*, alia a Coronaria, flore roseo vel subrutilo, minuto, odorato, quæ dos etiam foliis aculeatis inest secus quam vulgaribus rosis, quarum folia inodorata sunt. Quum autem Rosa nihil sit fugacius, nec quod citius marcescat, aptissime huic vita humana fragilis, caduca & momẽtanea comparari potest, tum omnis splendor eius, gloria, decus, magnificentia, fastus, superbia, quæ omnia vt flosculi citissime euanescunt.

Cynorhodus odoratus.

Notantur autem in Scriptura sacra qui luxum fouent & odoratis rebus abutuntur. Sic enim compellant se lasciui homines ac deliciosi, qui a morte nihil hominis superesse sibi persuadent: *Quum ætas nostra imbecilla sit æui breuis, & vt fumus & vmbra euanescat, agite, fruamur bonis præsentibus, & vtamur rebus naturæ: dum iuuentus adest. Vino precioso & vnguentis nos impleamus, & non sinamus elabi florem temporis,* hoc est, non frustra patiamur præterire amœnissimam æui partem, nempe adolescentiam, quæ Genialiter nulloque nubilo est transigenda. *Coronemus rosis antequam marcescant, nullum pratum aut viridarium sit quod non pertranseat luxuria nostra,* vbique relinquamus signa lætitiæ, nemo vestrûm exors sit insolentiæ nostræ, *quoniam hæc est pars, hæc est sors & conditio nostra. Hæc,* inquit Sapiens, *cogitauerunt & errauerunt; Excæcauit enim illos malitia sua, nec Dei arcana cognouerunt:* itaque illorum conceptum improbat, quod non vsum rei spectent, sed luxum & prodigalitatem rerum naturæ, nulla habita Opificis ratione. Cæterum apud Ecclesiasticum comparatur animæ puritas, candor, integritas, decus, & virtutis præstantia Rosis aliisque odoratis stirpibus. Sic Sapientia æterni patris, sui commendatrix, *Ego,* inquit, *quasi Cedrus exaltata sum, quasi palma in Cades, & quasi plantata Rosa in Hiericho.* In iis enim locis erant præstantissimæ. Rursum quum ad amplexandam Sapienti-

Sap. 2.

Sapientiæ locus expl.

Ecclesiast. locus expl.

Eccl. 29.

entiam exhortatur. *Audite me diuini fructus*, hoc eſt, Pii filii, *& quaſi rora plantata ſuper riuos aquarum fructificate, vt lilium flores emittite.* Paulo inferius quum Simeonis Pontificis laudes proſequitur, eaſque amplificat in immenſum comparatione deſumpta a naturæ rebus, *Ipſe eſt*, inquit, *quaſi ſtella matutina in medio nebulæ, quaſi luna plena quum ſuis diebus lucet*, hoc eſt, vel tota, vel media ſui parte a Sole illuſtrata: *quaſi flos roſarum vernis diebus, & quaſi lilia apud aquæ riuos*, &c. Ex iis conicito ſtudioſe lector, quam illi frigeant Metaphoræ aut collationes qui ignorat herbæ aut fruticis naturam, ex qua ſimilitudo deſumitur, atque ad ornandam concionem adhibetur. Cæterum quum inter ſcribendum id Horatii in mentem mihi veniſſet, *Eccl. 39.* *Eccleſ. 50.*

Omne tulit punctum, qui miſcuit vtile dulci, *In arte Poet.*

lectorem delectando, pariterque docendo, viſum eſt vulgare quiddam de Roſa adiicere, quo iucunda ſeriis miſta minus ſatien. Inoleuit apud Belgas ac pleraſque alias nationes conſuetudo, vt ſi quando lepidi ſodales inter ſe conuiuia, agitant aſcitis inter hæc præſtantioris formæ aliquot puellis, ſtipulentur peracto ſympoſio ſilentii fidem, *ne fidos inter amicos Sit qui dicta foras eliminet*, eaque de cauſa, vt id ratum habeatur, *ſub Roſa hæc peracta* dictitant. Vnde paſſim in cœnaculis Roſa lacunaribus ſupra menſæ verticem affixa conſpicitur, quo quiſque ſit ſecreti tenax, nequid temere effutiat, ſed omnia reticenda meminerit. Ita ſi quid licentius, parumque verecunde aut reuerenter dictum vel actum ſit, aut ſi in Geniali accubitu inter ſe cantillent, luſitent, baſient ac figant oſcula, laſciuient, titillent, inſoleſcant, ante digreſſum *omnia ſub roſa tranſacta* conteſtantur, interpoſita ſtipulatione ſilentii ac pactione reticentiæ impetrata, ne quis diſſeminare audeat vel minimum eorum quæ in hoc ſodalitio peracta. Quo ſpectat Prouerbi- *Horat. lib. 1. Epiſt. Roſa cur menſa affigatur.* *Prouerbiũ in futiles.*

um, *Odi memorem compotorem*, in eos qui liberius dicta, postridie in mentem reuocant atque effutiunt, quum vino sint inscribenda atque obliuioni danda quæ in conuiuiis incautius exciderunt. Ita Lacedæmonii ex Lycurgi præscripto in foribus primoq. aditu atque ædium vestibulo inscripserunt, *HAC NON EGREDITVR SERMO.* Vnde autem hic mos receptus sit, vt Rosa in cœnaculis erecta silenda imperaret, quæ inibi agitari solent, Carmen istud graphice exprimit:

Lacedæmoniorum institutum.

Est rosa flos Veneris, cuius quo furta laterent,
Harpocrati matris dona dicauit Amor:
Inde rosam mensis hospes suspendit amicis,
Conuiuæ vt sub ea dicta tacenda sciant.

Est autem myrtus & rosa Veneri dicata. his enim herbis odoratis exornari debet Coniugium ac torus Genialis, in quo, excluso tumultu ac dissidio, omnia decet esse placida, quieta, sedata, & si quid inciderit, silentio inuoluendum. ob id Cupido Veneris filius Rosam Harpocrati silentii Deo qui digito labellum compescit, consecratam esse voluit, eoque munere illum decorauit, quo exhiberetur hominibus loquacibus Rosa velut silentii symbolum. Vt autem Harpocrates apud Græcos, ita Angerona dea apud Romanos silentio præfecta est.

Rosa silentij symbolum.

De Zizania, & Lolio aliisque herbis frugibus inimicis.

CAP. XLVI.

Zizaniorum nomine designatur omnis inutilis, vitiosa, noxia fruticatio quæ sementi ac frugum incremento officit, quæque sata strangulat ac necat, succumque quo nutriuntur depopulatur, sic vt segetes aliæque herbæ salutares aut maligne emergant, aut prorsus suffocentur. Quum autem lolium tritico infestum sit ac noxam inferat inter Zizania, hoc est, ea quæ extirpanda sunt, principatum obtinet,

Quid Zizaniorum nomine designetur.

net. Conſpicitur autem in ſegetibus folio anguſto, pingui, oleoſo, hiſpido, ſemine in ſpica exili, floſculo purpuraſcente vt phœnix cuius meminit Dioſcorides, huic prorſus affinis, quæ lolium ſylueſtre vel murinum vocatur quod a muribus erodatur, eſt autem ſpuria atque adulterina tritici ſpecies, quæ aliquando a puro diſcerni nequit. Huic fere ſociari ſolet inter ſegetes Githago, vel pſeudomelanthium, ſiue nigellaſtrum, foliis porri, prælongo culmo, flore purpureo, ſemine in loculo papaueraceo, nigro, ſubrotundo, inodoro, farina intus candida ſi dentibus atteratur. Lolium autem Theophraſtus prouenire teſtatur ex tritici ac ordei corruptis vligine ſeminibus aut iis gelido imbre dilutis. Semen eius panibus admiſtum, capiti dolorem, oculis caliginem adfert, quod vaporoſos humores in cerebrum deferat. Vnde manauit Prouerbium in cæcutientes, quique ſunt caligantibus oculis, *Lolio victitare*. Sic Plautus;

Loliū frugibus noxium. *Phœnix herba. Lib. 4.* *Melanthium adulterinum.* *Lolio victitare prou. In Milite.*

Mirum eſt lolio te victitare tam vili tritico.
Quidnam? quia luſcioſus. Verbero Ædipol, tu quidem cæcus, non luſcioſus.

Cæterum quum zizaniorum nomine nullæ peculiares herbæ deſignētur, ſed omnes illæ frugum & herbarum peſtes quæ extirpandæ ſunt, ne frugiferas herbas opprimant, Belgæ communi nomine hanc inutilium herbarum congeriem *vviet* vocant, & *vvien* eruncare atque eruere, fundumque a noxiis fruticibus purgatum reddere. Quocirca ineunte vere antequam ſata adoleſcant, mature ac tempeſtiue euellenda curant omnia frugum detrimenta. Virgilius autem obiter complectitur quæcunq Zizaniorum nomine comprehenſa ſint & ſatis noceant.

Prima Ceres ferro mortales vertere terram *Georg. l. 1.*
Inſtituit, quum iam glandes atq; arbuta ſacræ
Deficerent ſyluæ, & victum Dodona negaret.

Mox & frumentis labor additus, vt mala culmos
Esset rubigo, segnisq horreret in aruis
Carduus; intereunt segetes, subit aspera sylua,
Lappæq,, tribuliq,, interq, nitentia culta
Infelix lolium & steriles dominantur auenæ.

Lib. 1. Fast. Ouidius quoq. agros & noualia culta præstari vult,

Vt careant loliis oculos vitiantibus, agri,
Nec sterilis culto surgat auena solo.

Matt. 13. Hinc apposite Christus per Zizania, hoc est, agrorum pestes & vitia, doctrinam noxiam, perniciosam, insinceram designat, denique improbos & perniciosos doctores qui hæresi pestifera mentes hominum imbuunt, ac peruersa subdolaque interpretatione, instigante Diabolo, cælestem ac salutarem Euangelii doctrinam deprimunt, ac falsa veris, vitiosa sinceris, dubia certis immiscentes, Verbum Dei ac pabulum animæ inficere student & contaminare, quos tolerari quidem vult Deus in spem emendationis, & quo moniti resipiscant, non tamen prohibet, vt Chryso- *Cap. 13. in Matt.* stomus ait, hæreticorum conciliabula dissipare, ora obstruere, loquendi audaciam concidere. Quo spectat illud Pauli ad Titum, *Hæreticum hominem*, hoc est, *Cap. 3.* qui pertinaciter inhæret prauæ opinioni ac destinata malitia pergit tueri falsa, *post vnam aut alteram monitionem, velut insanabilem ac deploratũ fugito*, sciens quod euersus est, quoniam ipse suo iudicio damnatus est, suaque culpa perit, quod monitus in errore persistat. Et quanquam Zizania extirpanda nolit Christus, factiosos tamen, & qui Reipublicę tranquillitatem ex- *Rom. 12.* citatis tumultibus perturbant, Magistratus imperio subiicit.

De Libanotide coronaria, qua vulgo Rosmarinus *dicitur.*

CAP. XLVI.

Quum

QVVM Bibliorum interpretes non ſemper exacta herbarum cognitione ſint imbuti, viri alioqui linguarum peritia ad miraculum inſtructi, fit nõnunquam vt ſtirpium aliam pro alia ſubſtituant, ambiguitate vocis Hebrçæ decepti. Sic non deſunt (inter quos eſt Franciſcus Georgius Venetus reconditæ eruditionis vir) qui Libanotida, hoc eſt, noſtratem Roſmarinum Coronariam pro Hyſſopo vertendam cenſeant, quæ vox a thuris odore nomen ſortita eſt, quem fruticem aut virgultum Iudæi in faſciculos manuales coactum ac complicatum, ſcoparum more, conſpergendis luſtrandiſque hoſtiis immolatiis ſacrificiis accommodabant. Nominis autem vicinitate decepti (nam Latinam vocem refert *Eſop*) Hyſſopum tranſtulerunt, quum vt iſti cenſent, Roſmarinum fuerit interpretandum. Quum etiam Iudæi noſtra hac ætate (vt audio) fruticis huius faſciculo vtuntur, vbi ſacrificia ſua peragunt, ac cęſis hoſtiis peccata expianda ſunt, imbuto intinctoque hoc fruticulo animantium ſanguini, quo adſtantes conſpergũt. Quod ipſum olim Ethnici factitabant (mutuato a Iudæis expiandi ritu) vt Iuuenal. Perſius, Horatius paſſim teſtantur ramuſculo Oliuæ, cuius rei exſtat luculentiſſimum exemplum apud Virgilium, qui pompam funebrem deſcribit, qua Miſenus Æolides generoſi hominis more effertur. Sic enim rem proſequitur;

Lib. 7. ca. 27. de Ha. mundi.

Ænei. 6.

Poſtquam collapſi cineres, & flamma quieuit,
Relliquias vino, & bibulam lauere fauillam,
Oſſaq́ꝫ lecta cado. texit Chorinæus aheno.
Idem ter ſocios pura circumtulit vnda,
Spargens rore leui, dixitq́ꝫ nouiſſima verba.

hoc eſt, manibus eius optima quæque precatus eſt, quo officio etiam noſtrates mortuos proſequuntur, vbi ſepulchro inferri contingit Noſtri autem ſacrifici ex veteri inſtituto in hunc vſum manipulo vtun-

Aqua cõsecratæ aut lustralis origo.

tur ex cetis confecto, atque aquæ sacrata adstantes conspergunt, nulla quidẽ, vt mihi persuadeo, superstitione gentili, sed vt Dominicis diebus hoc symbolo baptismus in mentem reuocetur, quo is ritus ac ceremonia sit instauratio ac velut repræsentatio eius Sacramenti quod semel adhibitum, nunquam iterari debet. cæterum vt ad Rosmarinum referatur oratio, scatent passim omnium horti viuaci hac frõde, folio tenui, crebro, oblõgo, crassiusculo, colore intus candido, superne viridi, suauiter odorato, flore cęruleo, oleoso, ita vt si in vasculo distillatorio ex hoc aqua eliciatur, oleum innatare videas; quod ego paralyticis & apoplectis salubriter admouere soleo, ceruice ac nuca illo inuncto. Odor fruticis animum reficit. præsentaneam autem vim obtinet in expugnãdo morbo Regio, qui vulgo Ictericus appellatur, perfusa extima cute flauo felleoque colore: sic vt hæc vis etiam ad animum transferatur vitiorum nęuis ac maculis deformatum. Rursum morbum comitialẽ qui menti vim infert, impugnat: sic omnibus autor sum vt in elixarum carnium liquamine crebro eius vsum admittant. Odor accensi fruticis pestis contagia fugat, atque ædes suauis odoris fumigio a vitioso halitu tutas præstat. Conficitur ex eius floribus medicamentum, quod quoniam diu subsistit, *Conseruam* triuiales Pharmacopolæ vocant, cuius vis cerebrum mire confortat, si nimio humore oppressum est, memoriam collapsam erigit, & ne quis morbo caduco, apoplexia, paralysi, spasmo corripiatur, aut caligantibus oculis efficiatur, singulari vi ac efficacia instructa est. Quum autem thuris odor ac suffimentũ Deo offerri solet, eoq. homines illi litare, non alienũ a ratione est Iudæos thurificis fruticum odorib. esse vsos, ac Rosmarini ministerio (quæ singulari vi pollet in expugnandis cerebri morbis, vbi mentis sedes est, & herba grato odore imbuta est) sua sacra peregisse.

Aqua Rosmarini vis.

Morbi Regij remed.

gisse: vt nunc Christiani viuida ac feruenti per fidem in Christum oratione se Deo reconciliant, qui cultus illi omni thure ac suffimento est gratior magisque acceptus: quanquam nihil vetat Basilicas atque ædes sacras odoribus perfundere ac virente fronde, herbisque redolentibus vel suffitu, odoratas præstare, modo absit superstitio, nec columen pietatis in iis vt plerisque aliis constituatur.

Oratio sacrificium Christianum.

Adhibentur enim huiuscemodi adiaphora, hoc est indifferentia ad decus & ornatum religionis, atque vt habeat populus aliqua honesta oblectamenta quibus reficiatur. Sic passus est Christus sibi deferri hoc honoris, vt impuberes ac promiscua multitudo faustis acclamationibus se prosequerentur, sibique congratulantes Palmarum aliarumque arborum ramos passim per vias ac compita prosternerent.

Ioan. 12. Matt. 21.

De Amygdalo arbore, cuius passim in sacris Biblijs fit mentio, & de qua desumitur insignis Metaphora seu collatio a Salomone, Ecclesiast. cap. 12.

CAP. XLVIII.

AMygdalus arbor caudice procero assurgit multis ramis quaquauersum, vt nostra persica, brachiata, foliis salici proximis aut ligustro, aut vt ea quæ Belgis *Persica* & volema profert, flosculo candido, foliis distincto, quę tametsi mense Ianuario aut paulo serius statu cæli adhuc rigido florescat, apud Ziricæos tamen fructus qui nobis *Amandel* dicitur, præcoci partu maturescit. Vidi enim ante sesquiannum in nuptiali pompa generosi viri *Brunonis vviengaerds*, in quem Socer *Hieronymus a Seroskerka* Zelandiæ Orientalis cis Scaldem Quæstoriam dignitatem transtulit, Amygdala ex arbore recens decerpta ea maturitate vt cum Italicis vel Hispanicis certare possent, sic vt effracto lignoso putamine nucleum intus exhiberent candidissimum, denique succulentum,

Amygdala Zelandis non denegata.

miroque ſapidum, adeo vt proceres aliquot Batatui qui illuc acciti erant, obſtupeſcerent atque incredibili admiratione afficerentur quum ſpectarent in tam deſpicata maritimi tractus regione tam ſpecioſus fructus enaſci. Muniti autem erant fructus amygdalini gemino tegumento atque inuolucro puluinati primum calycis, mox lignei putaminis, cui ſuberat, nucleus membrana obductus, qui in aqua egelida aut tepeſcenti maceratus membranam totam exuit, & ſe edendum zaccaro inſperſo exhibuit. Amygdalus non prorſus noſtrati Perſicæ abſimilis, niſi quod huic folia maiuſcula ſint & flos puniceus, illi candidus, fructus Perſicæ orbiculatus, carnoſus, ſucculentus, ſapidus, vinoſus, foris lanuginoſus, dura intus ac ſcabra nuce, amygdalis prorſus affinis, niſi quod maiori leuore ſit nux amygdalina, nec ita foraminoſa: fructus amygdalini cortex nihil habet quod edi poſſit, ſed tantum nucem ambit membranoſum tegmen puluini forma, intus vero exhibet nucleum nunc amarum, nunc dulcem, quorum prior ebrietatem arcet præſumpta, exiccandi ratione: nam humiditatem vini ac vaporem conſumit, eumque prohibet ad cerebrum efferri, cæterum amaritudinis ratione, & quod incidendi extenuandique vi pollet viſcerum internorum obſtructiones amolitur, hoc eſt, hepar, lienem, renes a craſſis humoribus expurgat, vrinam prouocat, calculum atterit, vt etiam nuclei Perſicorum; næuos, lentigines, maculas in facie cuteque extima eluit abſtergendi efficacia. Quum autem vulpes calidis & ſiccis tabeſcant, vſu amygdalorum amarorum emoriuntur, niſi aquam confeſtim lambant, atque amaritudinem quæ vitalem ſuccum illis depopulatur, mitigent ac diluant. Dulcia amygdala (quo commeatu Iacob patriarcha filios inſtruxit, quum famis tempore in Ægypto illos amandaret) corpus alunt ac ſaginant, pectus expurgant, tabidis

Amara amygdala quid præſtent.

Amara amygdala vulpi noxia.

Geneſ. 43.

dis conferunt, somnum placidum conciliant, delatis ad cerebrum suauibus ac soporiferis vaporibus: gummi vero eaque resinosa concretio, quam fisso per æstatem, hianteque cortice arbor exudat, astringit atque inspissat humores tenues, ac sanguinolentas excretiones cohibet. Ex hac speciosa atque fructifera arbore quæ præmature floret, atque albescēte flosculo spectabilis est, desumit Solomon insignē Metaphoram in Ecclesiaste capite vltimo, adiectis aliisquibusdam verbis translaticiis tam obscuris & intricatis, vt non cuiuis sint explicabilia, & quæ Oedypo opus habeant coniectore, quibus tamen pro virili atque ingenii nostri tenuitate aliquid lucis adferre conabor. Toto autem hoc capite desumpta ex rebus nouissimis, passimque obuiis collatione commonefacit hominem officii sui, vtque in ætate iuuenili saluti suæ inuigilet, cohortatur, antequam ætas ingrauescat, & corpus senectutis incommodis opprimatur. Itaque Deum ante oculos constitui vult atque in eum mentem continenter defixam, nec vllo more committendum, vt in virescente ille in obliuionem deueniat, sed viget ætas atque adhuc in flore æui consistit omniaq. membra suis officiis funguntur, Deum vitæ integritate ac moribus inculpatis demereri studeat. Eleganti autem periphrasi indicat, quo modo homo in ætate florida constitutus sensim deflorescat, atque vt Iob testatur, conteratur, & velut vmbra aut fumus euanescat, sic vt singulis momentis detrimenta concipiat, atq. in deterius rapiatur, omniumq. membrorū vsu & functione priuetur. Accessu enim annorum (nam singula membra Solomō persequitur) caligant oculi, aures obsurdescunt, lingua titubat & efficitur impedita, nares odorandi facultate destituuntur, tremunt manus, labascunt pedes, dorsum incuruescit, totaque corporis compages pedetentim dissoluitur. In hunc autem modum (vt

Gummi amygdalinum.

Cap. 12.

Cap 14.

autoris verba enarrem) concionem suam prosequitur. *Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis*, hoc est, antequam te circumuallent senii incommoda & morbi, *de quibus dices, non mihi placent, antequam tenebrescant Sol & lumen, & stellæ, & Luna, reuertantur nubes post pluuiam*, hoc est, nebula oculorum cum lachrymosa lippitudine, *quando commorabuntur custodes domus*, hoc est, costarum propugnaculum quod interna viscera munit ac tuetur, *& nutabunt* seu vacillabunt *viri fortissimi*, hoc est, pedes qui corpus librant ac fulciunt. *& otiosi erunt molentes in minuto numero*, hoc est, quum edentulus eris, cibumque ægre conficies mandibula: *& tenebrescent videntes*, hoc est, oculi, *& claudentur ostia in platea*, hoc est, via & meatus quo cibus in stomachum defertur in humilitate vocis molentes *& consurgent ad vocem volucris. Et obsurdescent omnes filiæ carminis*, hoc est, aures quę sonorum modulatione affici solent. *Excelsa quoque timebunt & formidabunt.* hoc est, quum pedes labant, editiora loca non conscendent, vel aliquid ex alto delapsurum metuant. *In via florebit Amygdalus, & impinguabitur locusta*, hoc est, pedes intumescent ob debilem concoctionem; nam locustæ exporrectis pedibus saliunt, quod senibus est denegatum. *Et dissipabitur Capparis. Antequam rumpatur funiculus argenteus, & vita aurea recurrat, & conteratur hydria super fontem & confringatur rota super cisternam, & reuertetur puluis in terram vnde venit, & Spiritus redeat ad Deum qui dedit illum.*

Locus Solomonis Allegoricus.

Hæc partim Allegoria, qua Solomon aliud dicit, aliud intelligit, partim Metaphora (qua verba commoditatis gratia transfert per similitudinem a propria significatione ad alienam extimulat hominem oscitantem suæque salutis negligentem, vt Opificis ac Creatoris sui memor sit, illumque identidem ob oculos constituat, nec vnquam in obliuionem deuenire patiatur: atque id præcipue in adolescen-

Caput Ecclesiast. 12. explicatū.

lescentia atque ætate iuuenili quæ minus prouida, segniter saluti propriæ inuigilat, suisque commodis prospicit. quod ipsum eo magis amplificat, quod successura sint deteriora, quibus id perfici non possit. Quocirca acriter stimulat mentes ignauas & socordes, vt ab ineunte ætate in Deum mentem habeant erectam, antequam senium ingrauescat, & accelerari contingat dies malos ac tempora, annosque plenos incommoditatis, molestiæ, afflictionis. Nam silicernio ac capulari seni omnia sordescunt vitæ oblectamenta, voluptates, deliciæ, tripudia, cantilenæ, risus, ioci, lepôres, omniaque fastidiuntur edulia, cupediæ, condimenta, bellaria, nec vllis rebus quamlibet suauibus afficiuntur, quibus fere iuuentus occupari ac detineri solet. Hanc autem occasionem redimendæ salutis eo magis arripiendam prædicat, quod in ætate decrepita & inclinata animus vna cum corpore flaccescat, mens obnubiletur, memoria, ratio, intellectus, omnesq. animæ facultates extinguantur, extincta luce, insitoq. naturę lumine sopito. Etenim (vt ordine ac continuata serie Solomonis caput illustrem) senio confectis oculi cæcutiunt, ac præter caliginem lippitudine vitiantur, vt Sol & Luna illis vix cõspici possint. Tunc manus quarum in perficiendo opere vtimur agilitate ac ministerio tremulę efficiuntur, atq. ad opera manuaria inutiles. Tunc pectus anhelosum est, ac spiritus propter costas subsidentes ægre ducitur. Tunc pedes qui corpus vt basis ac columnæ fulciunt, labant ac incuruescunt, sic vt in ingressu scipionis adminiculo indigeant. Tunc dentes qui cibum molunt ac conficiunt, operaq. mandibularum alimenta conterunt, imminuti officio suo perfunguntur, vt edentulis assolet. Tunc visus imminuitur,, atque oculi qui velut ex cauernulis atque animi fenestris prospectant, deficiunt & obscurantur, aut conniuentibus ac collapsis palpe-

bris earumque musculis minutim ac velut per nebulam vident, vt ii quivix in platea obuium discernunt. Tunc fauces ægre cibum deglutiunt, occluso ob siccitatem gulæ meatu ac tramite per quem alimenta in stomachum deferuntur, dentibus etiam inualidis, exesis, infirmis qui cibo elaborando atterendoque non gnauiter insistit. Tunc somnus tenuis est & exilis ob cerebri siccitatem, vt senex ad auiculæ sonitũ expergiscatur. Tunc offuscatur vox, & stridet ariditate exasperante vocalem arteriam, prorsusque ad cantillandum est inidonea. Tunc ad leuissimum strepitum expauescit, totusque meticulosus ac pauidus semper aliquid sibi imminere, ac e sublimi delapsurum metuit, sic vt non temere per compita, & plateas ingrediatur, nisi subinde respectet. Tunc florescit *AMYGDALVS*, hoc est, Caput albescit canicie sic, vt eminus conspici queat, quemadmodum Amygdalus arbor quæ candidos in summitate flores producit, ac longissime se spectandam exhibet. Tunc vox exilis erit imminuta, ac stridula. Tunc læuissima quæque illi erunt oneri ita, vt ne muscam quidem perferat. Tunc peribit appetitus, qui fere Capparis condimento irritari solet, totumque rerum carnalium desiderium abolebitur. Hæc aliaque incommoda homini obuentura commemorat Solomon, ingrauescente ætate ac deuexa antequam mutua animi concordia ac confœderatio, qua hæc conglutinata sunt dissoluetur & priusquam ex hoc corpore animum emigrare contingat in sedes illi destinatas. Quocirca homini has ærumnas in mentem reuocat, quo in ætate florida ac virenti in Deum defixos habeat oculos, illique suam vitam, mores, ac studia approbare studeat, *Antequam* (vt concionem prosequitur) *rumpitur funiculus argenteus*: quo designat Spinalis dorsi medullam qua ex Cerebri substantia argenteo splendidoque colore producta (vt etiam in bru-

Amygdali metaph.

tis

tis animantibus conſpicitur) a baſi occipitis, hoc eſt, capitis parte poſtica vno productu per quatuor & triginta vertebras (qui & ſpondyli dicuntur) ad os caudæ quod ad anum deſinit, porrigitur. Quum autem iſtæ ſpinæ ſeu dorſi contextus cui coſtæ velut curuatæ trabes adhæreſcunt, atque affixæ ſunt, ſit velut carina, (nautæ *kiel* vocant) cui totius nauigii moles incumbit, tota vis, robur, fortitudo, munimentum humani opificii ac ſtructuræ in ſpina eiuſque medulla conſiſtit, ſic vt ſcite Solomon homini imminere interitum pronunciet, quando illam cõuelli vel rumpi, vel diſſolui contingat, ſub confracti argentei funiculi Metaphora, quod inſtante morte euenit. Cæterum quod ſequitur, *Frangitur aut quaſſatur fons aureus*, ea figurata loquutione Cor vitæ fontem deſignat, a quo arteriarum riui (vt ab hepate venarum propagines) producuntur, qui & ſpiritus vitales, & rubicundum ſanguinem ſecum deuehunt, membraque fouent & irrigant. Per Hydriam autem vel quæ conteritur iuxta fontem vel ſcaturiginem Renes intelligit & veſicam meatuſque vrinarios, qui fere in ſenibus collapſi & in anguſtum contracti non præſtant officium ſuum, ſic vt accelerati interitus cauſam præbeant. Sequitur, *Et confringatur rota ſuper ciſternam, vel conquaſſatur & corruet currus fractis rotis in foueam*. Quibus verbis denotat Caput quod fere moribundis inclinari ſolet, & in humeros deuolui. Eſt autem caput rotundum & globoſum, quod vt rota verſatilis quaquauerſum mouetur dextrorſum, ſiniſtrorſum, nunc in pronam, nunc in ſupinam partem, cui mouendi & ſentiendi facultas ſit tributa, ex eoq. ſpiritus animales orti per corpus diffunduntur, ac motum ſenſumque neruis impertiunt: imminente autem morte Caput primum fere labeſcit ac corruit (vt in oculis perſpici poteſt qui omnium primo moriuntur, aut mortis indicia proferunt) ac totum

Spinæ dorſi carinæ nauis aſſimiles.

corpus in præceps rapit, fractisq. omnibus membris vt axe currus aut vehiculi, omnem corporis structuram in foueam deiicit. Hunc itaque subesse sensum Solomonis verbis, testantur subsequentia: *Nam tunc* inquit, *puluis in terram ex qua desumptus est, & Spiritus ad Deum qui dedit illum, reuertetur.* Cæterum vt ad Amygdalum regrediar, Iacob Patriarcha, cui post a videndo Deo Israeli nomen inditum est, a socero Laban

Gen. 30.

parum ciuiliter aut pro æquitate rei tractatus, miro vsus est astu ac strategemate, subdolo quidem ac fraudulento, nisi industriam interpreteris atque ingenii dexteritatem, qua mercedem auaritiæ prætextu denegatam; atque hæreditatem fraude retentam ad se deriuaret, ratione Physica ad id perficiendum vsus: accepit enim virgas ex amygdalo, corylo, populo, castanea, easque decorticatas in alueo ac canali posuit ante ouium oculos, vt quum potum venirent, in earum conspectu conciperent: cum autem omnibus animantibus atq. etiam fœminis formæ ac

Imaginatio conceptũ fingit.

species rerum imaginatarum concipiuntur ex rebus obiectis, illæque fœtibus imprimuntur, factum est vt pedes fœtus ederent versicolores ac variegatos, maculisque distinctos, sic vt Iacobus non pœnitendam sortem sit consequutus. Cæterum extat in Bibliis

Num. 16. & 17.

insigne miraculum de virga Aaronis Amygdali in morem spectabili florum ac fructuum amœnitate germinante, qua Deus perfracto populo voluntatẽ suam testatam esse voluit, & palam facere omnibus, quem præfici velit diuinis ministeriis ac sacerdotis munere fungi: Absorptis itaque terræ hiatu, soloque dehiscente Dathan & Abyron vna cum primariis aliquot conspirationi contra Mosem & Aaronem consociatis, qui se diuinis rebus ingerere tentabant nullo Dei mandato aut vocatione: cæsis interim ex promiscua plebe ac gregaria multitudine quatuordecim millibus & septingentis, demandauit Deus Mosi

vt acciperet duodecim virgas inſcriptis ſingulis virgis Principum nominibus, inter quas erat Aaronis Leuiticæ tribus. Et poſuit ſingulas Moſes in tabernaculo teſtimonii, poſtridie ingreſſus Moſes tabernaculum oraculi, vnde a Deo reſponſa peti ſolebant, inuenit germinaſſe fruticis in morem virgam Aaronis Leuiticæ familiæ, ac turgentibus gemmis flores emerſiſſe, qui foliis dilatatis Amygdala protulerunt. Proferens autem Moſes virgas omnes de conſpectu Dñi, ſpectandas illas exhibuit vniuerſis filiis Iſrael, qua re viſa, acceperunt ſuam quiſque virgam. Aaronis autem in ſignum rebellionis in tabernaculum relata eſt: quo ſedato ſopitoque murmure ac fremitu inconditæ multitudinis, ea virga exemplo ſit, ne amplius contra Deum eiuſque miniſtros inſurgant. *Documentum ex hiſtoria Aaronis.* Hiſtoria hęc illuſtre documentum omnibus exhibet, nempe vt nemo ſibi vſurpet aut vendicet vllam functionem aut vltro ſe illi ingerat, niſi Dei iuſſu & vocatione accitus vel etiam communi conſenſu ac ſuffragio eorum quibus ea res per Dei Spiritum demandata eſt, quemadmodum Paulus ad Hebræos *Cap. 5.* teſtatur Chriſtum non ſibi arrogaſſe eum honorem ac dignitatem, vt conſtitueretur Pontifex qui peccata abolet effuſo ſuo ſanguine, ſed hac perfunctum legatione iuſſu Patris qui illum conſtituit perpetuum Sacerdotem ſecundum ordinem Melchiſedech. Cui itaque virga, hoc eſt, regendi docendique munus commiſſum eſt, ac delegata functio propagandi Euangelii, ille ſe alacriter operi deſtinato accingat, ſuæque vocationi gnauiter inſiſtat. Atqui vt Aaronis virga prius arida, virtute diuina vireſcere incepit, ac præterea fructum ſalubrem proferre: ita quoque par eſt, vt miniſtri verbi Dei germina *Hortatio.* virtutum proferant, ac ſalutari doctrina illos, quorum cura iis demandata eſt, imbuant, vt fructus bonorum operum per fidem in ipſis conſpiciantur.

Quod Christus sedulo inculcauit Petro ter ab illo stipulatus amoris confessionem, & pascendi gregis diligentiam. Videtur autem mihi admodum apposite ac conuenienter Nux Amygdalina posse statui vitæ Christianæ symbolum, in qua vt superius de Iuglande diximus, aspera mitibus, amara dulcibus, dura mollibus ac suauibus mista sunt: nam per ligneum durumque putamen aduersitates, labores, ærumnæ, incommoda designantur: per nucleum dulcedine imbutum suauitas & solatium, dolorumq. fomentum & mitigatio.

Amygdalina nux vitæ Christianæ symbolum.

De platano eiusdemq; natura, a qua similitudinem desumunt sacri scriptores.

CAP. XLIX.

PLatanus arbor est externa atque aduentitia, vmbrarum gratia ex Asia in Europam aduecta, sic vt Plinius testatur ad Morinos vsque Belgarum olim extremos Romani imperii tributarios esse delatam. Diffundit hæc arbor amplissime ramos, cortice crasso, folio vitis aut ricini, hoc est, eius stirpis quæ vulgo *Palma Christi* dicitur, ob folia inexpansæ manus effigiem articulata, Catapotiæ maioris etiam nomine cognita, quod semen cui inest vis purgatrix, pilulis quæ Græcis *Catapotia* dicuntur, ab orbiculari forma, sit inclusum. verum Platano, quam huic frutici folia paulo minora sunt, longo pediculo, hoc est, petiolo quo folium aut fructus dependet, rubicundo, flosculo paruo ac pallido, baccis rotundis atq. orbiculatis, scabris ac lanuginosis. Præbet hæc arbos, quod patulis sit diffusa ramis, ac quaquauersum exporrectis, scenas & vmbracula, vt apud Belgas fagus, vulgo *Bueken*, laxatis ac deflexis expansisque in omnem partem cultoris industria ramis, eaque elegantius Tilia seu Philyra Belgis *Linden*, cuius apud Brabãtos ramosa illa arboris propago, & natura & arte exculta vmbram

Lib. 12. 6. 1.

Palma Christi siue Ricinus herba.

Fagus.

Tilia.

bram exhibet & exclusio Solis æstu opacum frigus adfert sic, vt subsidentes mire afficiat frondosa concameratio, ac lassos languidosque suauiter reficiat. Non desunt qui quum Tiliam hæc præbere commoda videant, ac salubri vmbra astantes recreare, Platanum existiment: alii fagum, quod Virgilius cecinerit; *Eclog. 1.*

Tityre tu patulæ recubans sub tegmine fagi;
Siluestrem tenui Musam meditaris auena.

Verum magno errori inuoluti sunt, quum illis nulla in foliis cum Platano sit affinitas. Arcent quidem illæ arbores, vt Platanus, Solis ardorem, ac caput ob densam foliorum pompam ab æstu tuentur, sed non conspicitur ea species & forma foliorum in nostratibus arboribus, non emanat ex fronde ea suauitas & expiratio quæ salubri halitu proximos afficiat. Est enim Platanus ea vi imbuta vt venenata quæque arceat, ac Serpentes longe abigat, adeo vt vespertilionibus hæc arbor aduersetur, nec facile sub ea nidulentur, eiusque vmbram ferre sustineant. *Platani vis & natura.*

Quocirca sacri scriptores hanc etiam narrationibus suis accommodant, ex eaque similitudines desumunt. Sic Sapientia sui commendatrix, atque in enarrandis propriis encomiis occupata, commemoratione excellentium arborum; indicat se omni virtutum genere exornatam, ita, vt sibi adsit decus, honor, dignitas, amplitudo, sublimitas, fauor, gratia, venustas, quibus dotibus suos sectatores etiam illustrat fatetur se frondescere ac fruticare, vt Platanum arborem speciosam, quæ irrigata aquarum affluentia augescit, atque incrementa suscipit. Arbor enim hæc impense humore delectatur, ac sitibunda est adeo, vt vini irrigationem non respuat, quod ipsum factitasse Hortensium Macrobius refert, quo viuacior esset ac magis spectabilis. Vt autem Platanus ramos ac propagines longe lateq. diffundit, ac tam gratam *Eccle. 24.* *Lib. Sat. 3.*

Xerxes platani vmbra delectatus. vmbram exhibet, vt Xerxes Persarum rex totos dies illa se oblectaret: Ita sapientia quę ab Altissimo promanat, omnes qui eo confluunt, ac sub eius vmbra se recondunt, suauissimo Diuinitatis afflatu fouet ac recreat, illorum curam ac tutelam suscipit, illosque ab omni iniuria atque incommodo defendit. Sic orat Dauid, *Sub vmbra alarum tuarum protege me.* Et Hieremias plorabundus queritur se hoc solatio destitutum populi Iudaici personam sustinens: *Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris, cui diximus, in vmbra tua viuemus in gentibus,* hoc est, illius præsidio fulti subsistemus & tuti erimus ab omni insultu. Cæterum quum sint in Palæstina ac Syria, totoque illo felicis Arabiæ tractu amœnissimæ summeque proceritatis arbores ob soli vbertatem atque aeris temperiem, Propheta ex rebus obuiis ducta similitudine Regum atque Imperatorum magnatumque splendorem, magnificentiam, sublimitatem, potentiam, maiestatem celsissimis arboribus vt Cedris comparat. Et si qui aliis sunt paulo inferioris notæ Principes vel Satrapæ, quorum non tanta est potentia, vt cum summis certare possint, aut cum illis paria facere: sed tamen in aliquo numero censeri possint, & quibus obtigit non pœnitenda dominatio, non Cedro sublimi atque immensæ altitudinis arbori sed abieti vel platano, aliisque minus proceris aut speciosis arboribus comparantur. Itaque Deus apud Ezechielem amœnissima vtitur Metaphora in describenda amplitudine ac sublimitate Pharaonis, quantoque vtatur successu ac prosperitate, quid incrementi florentissimo Regno accesserit, quos progressus acceperit, sic vt pronunciet nullum Regem illi parem, nec quemquam illius magnificentiam, adæquare: illum tamen ex tanto fastigio ac gloria minimo negocio deiectum iri, quemadmodum celsissimæ arbores securi deiici solent ac conuelli. Sic enim

Psal. 16.

Thren. 4.

Magnates celsis arboribus comparantur.

nim propheta narrationem proſequitur, qua De-
us ſuperbo elatoque Regi, cui vt nunquam Deus in
mentem venit, ita eius populo fuit infeſtus exitium
minatur: *Factum eſt*, inquit Ezechiel, *verbum Domi-* *Ezech. 18.*
ni ad me: Fili hominis dic Pharaoni Ægyptiorum Regi & po-
pulo eius, Cui nam aßimulatus es in magnificentia tua? Ecce
Aſſyrius Cedro ſimilis eſt in Libano, pulcher ramis, frondibus
umbroſus, tanta proceritate & altitudine vt inter con-
denſas frondes ſit cacumen eius. *aquæ nutriuerunt eam*:
Abyſſus ſeu terræ profunditas qua radices aluntur,
in altum illam euexerunt, quumque extendiſſet ra-
mos ſuos, hoc eſt, vires & potentiam aſſequutus eſſet
Pharaonis dominatus, in ramis eius fecerunt nidos
omnia volatilia cœli, & ſub frondibus eius genue-
runt omnes beſtiæ ſaltuum, & ſub vmbraculo illius
habitabant plurimarum gentium cœtus. Qua Me- *Locus E-*
taphora indicat Pharaonis imperio multas nationes *zech. ex-*
eſſe ſubditas, illique tributarias ac vectigales. Erat- *plicatus.*
que pulcherrimus in magnitudine ſua, in dilatatione
arbuſtorum ſuorum, hoc eſt, propagando imperio, ac
dilatandis proferendiſque finibus. Erat autem
eius radix iuxta aquas multas, quæ affluenter illam
irrigabant. Quibus verbis deſignat opes illi accreuiſ-
ſe in immenſum ob negotiatorum frequentiam, at-
que vltro citroque commeantium turbam. Cedri
non fuerunt altiores in paradiſo Dei, Abietes non
adæquauerunt ſummitates eius, & Platani non ſunt
æquatæ illius frondibus. Quo indicat nullam pro-
uinciam ei parem, nec Iudæam quæ ſanctiſſima reli-
gione exornata eſt, nec vllas alias nationes quæ Dei
cultum amplectuntur illi conferri poſſe. Ob tan-
tam autem inquit, pulchritudinem & eminentiam
æmulata ſunt eam omnia ligna voluptatis quæ ſunt
in paradiſo Dei, hoc eſt, inuidia quadam & æmulatio-
ne moti ſunt finitimi qui Deū colunt & venerantur.

Successus impiorum pios aliquã do vrit. Vrit enim aliquando pios felicitas & successus impiorum, ita, vt improborum prosperitas illos propemodum vacillare facit, atq. a studio recti dimoueri. Quod ipsum testatur Dauid, quum inquit, Mei au-*Psal.72:* tem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei, qui zelaui super iniquos, pacem peccatorum videns. Huius quoque rei indignatione motus Hiere-*Cap. 12.* mias cum Deo disceptat, & quodammodo cum illo expostulat, quod via impiorum prosperetur, & bene sit omnibus qui præuaricantur & inique agunt. In *Cap. 1.* eodem argumento versatur Abacuc, & cum Deo propemodum rixatur: Quare respicis contemptores & taces, conculcante impio iustiorem se? quasi diceret, Cur conniues? cur dissimulas, & quodammodo mussas ad scelera & iniquitates improborum? Iob quoq. *Cap. 21.* indignatur impios in tantam felicitatem euectos, vt reliquos habeat contemptui. Quare, inquit, viuunt impii, subleuati sunt & confortati diuitiis? Domus eorum securæ & pacatæ, & non est virga Dei super illos, &c. Hæc autem tametsi in speciem inter felicitates referenda videntur, adeo vt piorum animos fatigent, & velut in lubrico constitutos ad ruinam propemodum impellant exitus, tamen declarat, quam sint fallacia, incerta, momentanea, caduca, fluxa, temporaria quibus illi fruuntur, quum Deus subito & repente omnia euertat, ac in nihilum redigat, vt ne vestigium quidem tanti fastus & potentiæ appareat. quod etiam alio loco indicat Dauid, *Adhuc pusillum,* *Psal. 36.* *& non erit peccator, & quæres locum eius, & non inuenies.* Et paulo inferius, *Vidi impium superexaltatum & eleuatum sicut Cedros Libani, & transiui, & ecce non erat: quæsiui & non est inuentus.* Quo denotat improbos in maximam *Dauidis locus explicatus.* sublimitatem attolli, sed ex florenti rerum statu, ex quieta possessione deturbari, illorumq. pompam ac strepitum euanescere vt fumum, sic, vt ne posteritas quidem in vllam regni partem aut hæreditariam

posses-

possessionem admittatur, sed euertatur florentissima familia, & aboleantur ędes & palatia splendida, a quibus fere Reges & magnates nomen sortiuntur. Exempla quotidie suppeditant Belgarum aliquot proceres gestamine Regio decorati, quorum opes, decus magnificentia defluxerunt, & nominis celebritas extincta est, quod in tanto splendore in quo erant constituti, nulla habita sit Dei ratio, nec suam felicitatem Supremo numini acceptam referre studuerint. Quo spectat hæc Ezechielis Metaphora, qua Deus Regi amplissimo interitum minatur, eo quod Cor eius elatum esset contra Deum, sic vt aliis prædæ sit futurus, atque ad internecionem delendus, ipsis etiam confœderatis in eandem calamitatis sortem deiectis, quibus accedunt multa alia detrimenta quæ Ezechiel hoc capite multis Metaphoris amplificat. Huic prorsus affinis est illa apud Esaiam Dei comminatio contra fastum, superbiam, tyrannidem, crudelitatem, sæuitiam Regis Babylonis, super cuius interitu etiam lætatæ sunt Abietes & Cedri Libani, vt propheta disserit. Qua Metaphora indicat Duces ac Satrapas, omnesque illius iugo oppressos exultare atque exhilarescere ruina atq. interitu Tyranni suauissimi. Comparatur ille ob magnificentiam ac splēdorem Regni, Lucifero sideri argentei ac clarissimi splendoris, qui Planeta nocturnis horis atq. inclinata iam die, Solem subsequutus, Vesperugo & Hesperus dicitur Belgis *Auont sterre*, de quo Virg. *Ite domum saturæ venit Hesperus, ite capellæ.* Matutinis autē atq antelucanis horis, primoque diluculo Solē præcedens Lucifer vocatur Phosphorus; denique ab amabili venustate ac splendore, lucidoque colore Venus, a qua & dies nomen sortitur. Cui rei hæc subest ratio, quod Veneris stella ratione epicycli moram ac retardationem faciat in signorum spatiis. quo fit vt tardius progressa, post occasum Solis appareat, velut itineris eius

Esai. locus explicatus.

Eclog. vlt.

comes, mox tamen maturans iter, ociore ambitu vtitur ac transiliendo se eripit a necessitate moræ, iustumque cursum perficit, ac Solem matutino tempore præcedens radianti splendore cælum illustrat. Huic syderi quũ Rex Babylonius memoratur assimilis, successu rerum magnarum elatus, suæque fragilitatis oblitus diuinos honores sibi deferri passus est, oppressaque Dei religione, ac profligatis eius cultoribus pro numine coli voluit, cuius insolentiam ac superbiam, læsæque Maiestatis crimen indignè ferens Deus, illum ex sublimi imperii solio deturbauit, omnique gloria ac decore spoliauit (quemadmodum angelum Satanæ qui diuinitatem affectabat, Deoq. proximas sedes ambiebat) & ea ignominia affecit, vt etiam sepulturæ honor illi sit denegatus, illata etiamnum memorabili clade regno Babylonico, eiusque incolis, atque indigenis vndique prostratis. quæ ruina ac tam magnifici Regis interitus passim prouocauit populares & finitimos, qui eius pompam ac strepitum vel inuiti spectare ac venerari soliti sint, ad dicacitates, scommata, dicteria, sic vt mortuo cadaueri insultarent, quod opulentissimus Rex qui solo nutu omnes territabat, ex tanta sublimitate ac fastu in tam acerbam ac seruilem conditionem sit præcipitatus adeo, vt non sit inferendus sepulchro more regio, sed (vt Hieremias Ioachimo Regi Iudaico minatur) sepultura asini sit humandus. Quo indicat corpus, vt asini & equi, feris & alitibus palam obiiciendum. Quo spectat illa Esaiæ Ironia & insultatio: *Omnes principes nationum dicent, Detracta est ad inferos superbia tua*, hoc est, fastus, strepitus, magnificentia voluptates, deliciæ desierunt*: concidit cadauer tuum. Subter te sternetur tinea, & opperimentum tuum erunt vermes*, hoc est, corpus demortui nullo erit oblitum vnguento aut aromate, vt Regibus assolet, quo a putredine corpus conseruetur : sed a lumbricis ac vermiculis arro-

Cap. 22.
Esai. 19.

Esaiæ locus explicatus.

arrodetur, vt infimo cuiq. cerdonum contingit. *Quomodo de cælo cecidisti Lucifer qui oriebaris mane ante coruscantem Auroram? Corruisti in terram, qui vulnerabas gentes, qui dicebas in corde tuo, In cælum conscendam, supra astra Dei exaltabo sedem meam, & sedebo in monte testimonii in lateribus Aquilonis, Tu vero in sepulchrum detractus es in profundum lacus.* *Ambitio ruinæ obnoxia.*

Quo denotat eum vita, opibus, potentia exutum, & morte absorptum, qui humanæ conditionis oblitus, se efferre supra humanam conditionem studuit, Deique honorem sibi vindicare. Quæ rerum vices documento sunt Regibus ac mortalium cuique, vt se contineãt intra limites, ac meminerint eas esse vices rerum humanarum, vt minimo momento summa in imum aliquando deuoluantur, eoque magis si homo fastu ac superbia intumescat contra homines, & cristas erigat aduersus Deum. Sic Paulus infelicem ac funestum exitum denunciat homini illi scelesto ac perdito, qui effertur supra solium Dei, & se extollit supra omne quod dicitur Deus, aut numen religiose colendum, & a quo cuiusq. salus & incolumitas dependet, adeo vt in templo Dei sedeat ostentans seipsum pro Deo, & exercens palam sæuitiam ac tyrannidem in sanctos qui volunt pie viuere in Christo Iesu: quem Deus suo tempore conficiet potenti spiritu oris sui, atq. ementita falsaq. Diuinitatis specie iactantem abolebit claritate aduentus sui, quo detegetur omnis impostura, & euanescet (multis obstupescentibus, qui eius fraudulentis prodigiis & portentis dementati erant) vt fumus eius doctrina, & fucata fictaque religionis ac pietatis species. *2. Thes. 2.*

De frutice, virgulto, surculo, termite, malleolo, palmite, germine, gemma qui & oculus in arboribus ac plerisque aliis, desumptæ similitudine, quibus Prophetæ vaticinia illustrant.

CAP. L.

Frutex. FRutex appellatur quidquid ab radice multiplici caudice ac ramosum se profert, sed quod ad iustā

Virgultū. arboris proceritatem non assurgit. Virgultum est e terra emergens fruticosa virgularum congeries, quæ compluribus ramulis ac lignosis surculis constat, nec vt herba emoritur. Hęc aliquando excolitur vt arbo-

Surculus. rescat. Surculus est germen quod ex ramis simplex & indiuiduum oritur, qualis nobis in ramusculorum summitate ad insitionis vsum accommodatur, *Inte* Belgæ vocant, quo efficitur, vt

Virgil. Georg. 2.

Aliena ex arbore germen
Includas: vuidoq; doces inolēscere libro.

Est autem Surculus in arbore velut succrescens soboles & propago, vt in familia nepotum & agnatorum successio. Vnde *Surculare*, hoc est, adnascentes arbo-

Malleoli. ribus surculos adimere. Malleoli & palmites a sar-

Palmites. mentis, hoc est, prælongis vitis virgulis porriguntur, nouellæ sunt vineæ germinationes, inter quas sunt pampinarii, qui nihil aliud quam pampinis ac foliorum pompis luxuriant. quibus nihil speres quam ostentamenta stirpis: vt ficus Euangelica Christo de-

Ioan. 5. testata. Sunt enim stolones & inutilis fruticatio resecanda ferro, ignique destinanda. Qua Metaphora Christus impios atque improbos designat. Alii palmites fructuarii sunt, a quibus insequente æstate fructus speratur. nam ineunte vere palmites concepto humore, velut animati, protuberare incipiunt, ac velut parituri extumescere, sic vt gemmæ in iis se pro-

Gemma in vite quid. ferre incipiant. Quod Cicero indicat, In vitibus primo vere existit, tanquam ad articulos sarmentorum ea quæ gemma dicitur vel oculus, quod extumescat. Vnde *Gemmare* vites dicuntur ac turgescere in spem futuri fructus. Indicauit id etiam Virgilius,

Eclog. 7.

—— iam venit æstas
Torrida, iam læto turgent in palmite gemmæ.

Germen

Germen est id, quod ex ipsis arborum surculis primo vere exit, ex quo mox folium producitur. Sic vere nouo germinare dicuntur arbores & pubescere. Ex qua re post ver aduentare æstatem coniicimus: vt etiam indicat Christus sumpta similitudine a ficu germinante ac proferente grossos suos, quæ Metaphora superius explicata est de ficu. Termes auulsus est ex arbore ramus foliis vestitus, & fructibus onustus, præsertim ex Palma & Olea, de qua Paulus Apostolus similitudinem desumit contra illos, qui fastu tumidi, ac sanctimoniæ specie inflati alios despiciunt, ac concipiunt de se opinionem, quam pro humana fragilitate maiorem. Hæc præfari visum est Lector candide, quo plus lucis adferret plantarũ cognitio, ex quibus concinnæ similitudines & Metaphoræ desumuntur; neque enim solum ex arborib, herbis & fruticibus sacra historia Similitudines mutuatur, sed etiam ex earum partibus & appendicibus, radice qua alimentum alliciunt, trunco, per quem diffundunt, cortice, quo muniuntur ramis, fronde, foliis, flore, quibus exornantur; fructu, semine, quibus propagantur: Sic Esaias, vt rem aggrediar, quum de Christo, eiusque ministerio vaticinatur, atq illum oculis hominum spectandum exhibet, describit tam salutarem summi patris Legatum nulla specie, nulla formę dignitate fuisse, sed abiectum, despicatum, ita, vt nullus propemodum illo afficiatur, aut illum vt gratiosum hominem ac fauorabilem complectatur; Similem dicit Christum virgulto aut surculo, qui emergit ex terra arida, ieiuna, squallentique ac siticulosa sic, vt nullam spem pollicere posse videatur hominibus (nam coram Deo nihil illo sublimius) vt in vllam sublimitatem possit euehi, suamque propagare doctrinam, aut vlla ratione efficere, vt aliquam spem de eo quisquam concipiat instaurandæ salutis, vel aliquid magni ab illo sperare, adeo, vt quum mul-

Germen. *Matt. 24.* *Termes.* *Rom. 11.* *Cap. 53.* *Ioan. 16.* *Rom. 10.* *Esai. locus explicatus*

ti abiecti hominis ſpecie offenderētur, eo res deuentura videatur, vt vix decimus quiſque fidem ſit habiturus tam magnificis promiſſis eorum, qui illum prædicant, ac teſtatum orbi volunt Chriſtum eſſe Seruatorem, ſalutisque humanæ vindicem, & aſſertorem. Quum enim in eo nihil fuerit ſpectabile aut viſenda ſpecie (niſi deuicta morte, exhibito reſurrectionis triumpho, ac conſummato ſalutis humanæ myſterio) profecto non mirum cuiquam, aut abſurdum videbitur tam paucos amplecti eius profeſſionem, eiusque doctrinam arripere: quum vix dignum deputent, in quem defigant oculos, ac ſpectare ſuſtineant; & abiectior ſit, quam vt eius conſuetudine ac familiaritate vti cupiant. Longum autem eſſet omnia perſequi, quæ in hoc Capite Eſaias commemorat de propagatione regni Chriſti, propterea lectorem ad huius Prophetæ interpretes relego Hieronymum Rupertum Tuicenſem, Adamum Sasboudum recentiorem, & ſi qui alii in illuſtrandis Eſaiæ vaticiniis fuerunt occupati. Omnium autem Chriſtianorum intereſt locum huius Prophetæ accurate eruere, in eoq. identidem immorari, ac ſingula meditando excutere: quoniam in eo nobis proponuntur, quibus maxime illuſtratur Chriſti & humilitas & gloria, & quid nobis contulerit, quantaque paſſus ſit, vt excuſſa ſeruitute ac tyrannide Diaboli, in libertatem damnatos aſſereret. Reuocat nos ad Chriſti exemplum Paulus Apoſtolus rigidus Chriſtianæ religionis aſſertor & propugnator, atque hortatur vt ita ſimus affecti, ſic animati, vt Chriſtus Ieſus;

Philip. 2. *qui quum eſſet in forma Dei, non ſe rapinam arbitratus eſt, vt eſſet æqualis Deo, ſed ſeipſum exinaniuit, vt aſſumpta ſerui forma, factus ſit homini ſimilis & in forma repertus vt homo, factus obediens vſq; ad mortem Crucis* ignominioſam, *quapropter Deus illum extulit in ſummam ſublimitatem, & donauit illi nomen, quod eſt ſupra omne nomen, vt in nomine Ieſu*

Pauli locus illuſtratus.

ſe flectat

flectat omne genu, cælestium, terrestrium, & inferorum, hoc est, nulla vis, nulla potestas tanta, quæ non submittat se illius imperio. Sic Paulus, vt etiam Esaias duplicem Christi naturam complexus est, humanam qua obnoxius fuit & expositus calamitatibus & miseriis hominum: & diuinam ob consequutum imperium, quo deuicta morte & Diaboli tyrannide, extinctoq. peccato, mortales omnes in libertatē asseruit, vt nemo non illi assurgat, nemo non caput inclinet, nemo nō genua incuruet, vbi tam sacrosanctum Iesu nomen vel proferri, vel exclamari audit. Cæterum vt in argumento suscepto progrediar, quum Esaias nusquam non Christi gloriam illustret, atque illius regnum, hoc est, Euangelicam professionē propagandam prædicet, consolatur afflictos & mœrentes, qui se destitutos omni præsidio existimant, vt cōcepta spe & fiducia in Deum mentem erigant. Futurum enim indicat (assumpta Metaphora surculi vel fruticis) instauratum iri spiritale Dauidis regnū per Christum, omnesq. pios qui se desertos credūt, propugnatorem habituros & vindicem, excussoque tyranni iugo, libertatem assequuturos, quod hoc vaticinio confirmat: *Egredietur*, inquit, *virga* seu virgultum, vel surculus *ex radice Iesse, & flos subsequente fructu ex caudice eius. Et requiescet super eum Spiritus Domini, Spiritus sapientiæ & intellectus, Spiritus consilij & fortitudinis, Spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum Spiritus timoris Domini.* Quo indicat Christum omnibus donis cumulatissimum, quibus suos instruit ac locupletat. Eandem similitudinem paulo post repetit: *In die illa radix Iesse*, quæ inclinatis rebus Iudaicis propemodum extincta videbatur, vt aridus truncus *instaurabitur & erigetur*, ita vt omnes nationes, tamquam in scopum oculos habituræ sint defixos in Christum, qui stat erectusque est in signum, ac velut vexillum populi, atque illum requirent;

Matt. vlt.

Cap. xi.

Esai. locus illustratus

eo se conferent, illum certatim gentes deprecabun-
tur. Cæterum ex radice, quæ humorem e terra eli-
Ex radice cit, ac vitalem succum per ramos vndique diffundit,
stirpium sumuntur in Bibliis similitudines perelegantes, quas
desumptæ partim rebus prosperis ac secundis prophetæ accom-
similitudi modant, atque vbi successum pollicetur Deus, vel e-
nes. tiam incrementa virtutum: partim rebus deploratis
applicant, quum scilicet improbis extinctionem at-
Cap. 29. que interitum denunciant. Sic Iob cum floreret o-
pibus & potentia, ac frueretur rerum omnium afflu-
entia, omnesque proceres illum passim honore pro-
sequerentur: *Radix mea*, inquit, *erat humore perfusa*. Me-
taphora sumpta ab arboribus, aqua salubri irrigatis,
quæ non arescunt, sed florum & frondium pompa
spectabiles sunt. *Et ros morabitur in meßione mea.* Quo
denotat omnia felicissime successisse, nec quid detri-
menti aut iacturæ accessisse rebus suis. Quum autem
radix fundamentum sit, quo arbores fulciuntur & a-
limentum percipiunt, Deus apud Oseam pollicetur
Cap. 14. resipiscentibus atq; iis, qui illi fidunt, vberrima quæ-
que, opesque stabiles & diuturnas: *Ero*, inquit, *quasi*
ros Israeli, & germinabit sicut rosa aut lilium, & erumpet, hoc
est, dilatabit, diffundetque se *radix eius, & propagabunt*
se rami illius. Quo designat non facile morituram il-
lorum felicitatem, sed vt validas arbores, stabilem
fore & diuturnam. Solomon autem, quum ina-
nem atque euanidam impiorum spem indicat, qua
frustrandi sunt votis suis, nec sunt consequuturi ea,
Prou. 12. quæ animo conceperunt: *Desiderium*, inquit, *impij, mo-*
numentum est peßimorum, hoc est, ea cogitant ac medi-
tantur, quæ interitum adferunt: *Radix autem iustorum*
proficiet, hoc est, pullulabit fructumque salutarem
Eccl. 24. proferet. Vnde Sapientia radicatam se dicit, seu fir-
mas defixisse radices, ac propagatam in populo ho-
norifico, sic vt assurgat in immensum, vt Cedrus
& Cupressus, hoc est, longe lateque diffundat vir-
tutes

utes suas, quibus sui studiosos obumbrat, ac saluberrimo halitu fouet ac recreat. E diuerso, quum Deus interitum minatur improbis, ac confirmat non fore stabilem aut diuturnam illorum potentiam, quantumuis illa vallata sit & munita, Radicem illorum eruendam pronunciat. Quo spectat illud Iobi: *Ego vidi stultum firma radice, & maledixi ac detestatus sum pulchritudinem eius.* Cui & illud consonat, *Cunctis diebus suis superbit impius, & numerus annorum & tyrannidis illius incertus est; Non ditabitur nec perseuerabit substantia eius, nec mittet in terram radicem suam*; hoc est, non erit diuturnus: *ramos eius arefaciet flamma, & auferetur spiritu oris eius ab eo.* Hæc omnia indicant omnem fastum, strepitum, superbiam ad nihilum redigenda. Non mitiora denunciat Dauid homini scelerato ac nefario, qui rebus fluxis ac caducis fisus, innocentes opprimit. *Destruet te*, inquit, *Deus in æternum, & euellet de tabernaculo, & radicem de terra viuentium*: Quo indicat illum radicitus extirpandum, ac funditus eruendum, sublata omni spe propagandæ familiæ; nam extincta radice nulla amplius est posteritatis spes. Eadem Metaphora Christus vsus est, quum os obturat Pharisæis, & discipulos libertate dicendi offensos placat: *Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cælestis, eradicabitur.* Quo indicat, Omnem doctrinam aut institutionem vitæ, quæ non innititur Christi solido fundamento, & quæ plus habet superstitionis, quam veræ pietatis extirpandam. Solent fere in nihilum redigi & aboleri, quæ humanis conciliis, nec adhibito Deo statuuntur, omniaque dissipari atque obsolescere, quæ non Scripturæ immobili autoritate fulciuntur, vel ad ostentationem & quæstum excogitata sunt. De Germine, hoc est, rudimento florescentis plantulæ ineunte vere, par est ratio; nam ex eo desumuntur similitudines, vel in bonam, vel in deteriorem partem. *Sic vinea Domini exercituum Israel est*, vt

Cap. 5. Iob. 15. *Psal. 52.* *Matt. 15.* *Ioan. 15.* *1. Corint. 3.* Spruy te *Esaia 5*

Esaias testatur; *Et viri Iudæ germen eius delectabile.* Rursus eodem Capite in deteriorem partem; *Radix impiorum sicut fauilla erit, & germen eorum vt puluis ascendet;* hoc est, improbi perdentur, nec in vllam magnitudinem assurgent. Rursus quum idem Propheta consolatur populum, & pollicetur gratiam Seruatoris non defuturam; *In illa die,* inquit, *erit germen Domini in magnificentia & gloria, & fructus terræ sublimis* seu honorificus. Quo ostendit plurimum ornatus ac dignitatis accessurum iis, qui in fide persistant, ac salutem Christi fauore & munificentia consequuturos. Quo spectat illa exultatio qua sibi tacite ac velut in sinu plaudit ac gratulatur homo pius, quod tot tantisque donis sit cumulatus. Sic enim omnia sua dona ac munera, quibus affatim ornatus est, ad Deum cum gratiarum actione referens: *Gaudens,* inquit, *gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo, quia induit me vestimentis salutis, & indumento iustitiæ circundedit me, quasi sponsam ornatam monilibus suis.* Sicut enim terra profert germen suum, & sicut ortus semē suum germinat: sic Dominus Deus germinare facit iustitiam, & laudem coram vniuersis gentibus. Quibus verbis indicat se omni virtutum genere excultum, atque id Dei beneficio, cui vni debetur laus & gloria. Vt enim terra fertilis & fœcunda virentibus herbis exornata testatur Dei erga inferiora hæc munificentia: ita iustitia, pax, tranquillitas, ac cæteræ virtutes quibus mentes humanæ exornatæ sunt, declarant summam Dei erga homines beneficentiam & amorem, sic vt merito hæc Dei munera nos ad gratitudinem prouocare debeant.

Cap. 4. *Esaiæ 61.* *Ier. 33.*

Palmites quid designent. *Psal. 79.*

Palmites vitis, qui se longe lateque diffundunt, explicant, dilatant, atque vmbracula contra Solis æstum præbent, felicitatem, honorem, dignitatem, magnificentiam, decus, amplitudinem, successum in Scriptura designant. Sic Dauid eleganti allegoria vitis &

is & palmitis, Hebræorum res secundas commemorat, quas calamitates postmodum sunt subsequutæ. Sic enim cum Deo sermocinatur; *Vineam de Ægypto transtulisti*: quo designat populum Iudaicum; *eiecisti gentes, & plantasti eam*, hoc est, curam adhibuisti illis excolendis & instituendis. *Quæ* vitis *extendit palmites vsq. ad mare, vsq. ad flumina propagines suas*, hoc est, exporrexit imperii terminos. *Vt quid diripuisti sepem eius, & vindemiant eam omnes, qui hac iter faciunt?* hoc est, diripiunt, conuellunt, lacerant, dilaniant potentiam populi Iudaici, quod destituti sint protectione tua, tuoque præsidio orbati. Idem argumentum tractat Esaias, a vinea ac palmitibus desumpta similitudine. *Cap. 5.*
Extat autem insignis locus apud Ezechielem exibita *Cap 17.*
parabola Ænigmatica, qua declarat Deus producta in concionem Aquila prægrandi ac rapaci, qua Regem Babyloniæ regno Israëlitico inhiantem designat, cui talia insignia attribui solent, ac vinea frondosa, multisque palmitibus exporrecta, nihil stabile esse aut diuturnum, nec temere hominum potentiæ fidendum, esse enim Regum ac Principum fœdera, amicitias, pacta, societates infidas, florentissima regna ruinæ obnoxia. Illa enim Deum dissipare & excindere, vt vineam foliorum ac frondium pompa luxuriantem: erigere autem humilia, abiecta, despicata: Quod ipsum in postrema Capitis parte his verbis indicat: *Et scient omnia ligna* vel arbores *regionis*, hoc est, superbi, elati, sublimes, Reges, *quia ego Dominus humilio lignum sublime, & exalto lignum humile, & siccaui feciq. exarescere lignum viride* & succulentum, *ac frondere* vt virentem arborem, *lignum aridum. Ego Dominus loquutus sum & faciam.* Quo indicat erigere se humiles & despicabiles, atque e sublimi deturbare arrogantes. Quod ipsum agnouit Diua Virgo, & cantico illustri *Luc. 2.*
testatum voluit omnibus, Deum clementia vti erga illos, qui eum reuerentur: deiicere autem illos &

profligare, qui animi fastu contra Deum & homines insolescunt, diuites famelicos pati, esurientes autem affatim saturare & implere bonis. Paulo post idem argumentum prosequitur Ezechiel vaticinio fulminato contra Ioatham, Eliachim, & Sedechiam periurum & fœdifragum. Sic enim primo illos suis depingit coloribus, & indolem illorum exprimit; *mali*, scilicet *corui*, vt habet prouerbium, *malum ouum: Quare mater tua leæna inter leones cubauit? in medio leunculorum nutriuit catulos suos, & eduxit vnum de leunculis, & leo factus est, didicit prædam capere, homines deuorare, eo capto e gentibus non absq; vulneribus, nec sine sanguine, ita vt victoria non fuerit incruenta. Mater frustrata sua expectatione & spe sumpsit alterum e leunculis suis*, Ioachimum scilicet, *& leonem*, hoc est, tyrannum *constituit eum, qui incedebat inter leones, & factus est leo, ac didicit prædam capere, atq; homines deuorare, didicit viduas facere, ciuitates depopulari, atq; in desertum redigere, qui etiam vinctus catenis abductus est ad Regem Babylonis.* Quo autem magis exaggeret rei atrocitatem, atque amplificet Regis crudelitatem, quæ etiam illi ab vtero materno adfuit, repetit Capitis initium, vsus Metaphora Physica in hunc modum; *Mater tua, quasi vinea in sanguine tuo super aquas plantata est.* Quam Metaphoram, & quæ subsequuntur, nemo nisi Physicus, & qui in re Medica sit exercitatus, recte interpretari poterit. Alludit enim ad infantis gestationem in vtero; nam rubicundo ac sanguinolento sanguine fœtus alitur, ac sensim incrementa capessit; itaque indicat matrem, a qua crudelitatem suxit, mire fœcundam esse, & sanguine in quo fœtus voluitur, redundantem, vt vineam fertilem in locis irriguis: eoque euenit, vt materno sanguine affluenter pastus & saginatus vires validas & robustas conceperit. Quod indicat, quum inquit: *Fructus eius & frondes eius creuerunt in aquis multis*, hoc est, humorũ in vtero abundantia. *Et factæ sunt illi virgæ solidæ in sceptra*

[Margin notes: *Cap.* 19. *Ezech.* 21. *Prouerb in improbos.* — *Tyranni descriptio.* — *Locus Ezechielis Physicus.*]

ptra

tro dominantium. Quo designat imperatoriam dignitatem, & regalem pompam ac strepitum. *Et vidit altitudinem suam in multitudine palmitum suorum.* Quo indicat illius potentiam ac magnitudinem longe exporrectam, & exaltatam staturam eius inter comantes frondes. Quo designat illum longe superasse magnificentia sua vicinos reges & Satrapas, ac latius propagasse ditionis terminos. *Quum autem in tanto regni fastu* ac strepitu *constitutus cœpisset alienari a Domino Deo suo, ipse vt speciosa ac diffusa vitis, auulsus est, & emarcuerunt, atq; arefactæ sunt virgæ arboris illius, eaq; vinea transplantata est in desertum loco arido* & siticuloso. Quo designat exilium & captiuitatem, in quam abductus est, ac priuatus honore, dignitate, dominatione, magnificentia Regia; Quod iis verbis indicat: *Non est in ea* (nam persistit in vineæ Metaphora) *virga fortis, nec sceptrum dominantium,* hoc est, nulla est imperii maiestas, nulla magnificentia, nulla autoritas, quæ illum extra contemptum possint vindicare. Hactenus de palmitibus ac vitis propagine, a quibus Christus etiam similitudinem desumit, atque homines, qui illi per fidem insiti sunt, ac bonorum operum fructum proferunt fructuosis palmitibus assimilat. Improbos vero omni ornatu destitutos, nulloque fidei ac Charitatis succo imbutos, aridis & infrugiferis, qui vt inutiles frutices & sarmenta igni distinantur. Qua de re vberius in Capite de Vinea, vbi Ioannis Euangelistæ locus explicatur. Cæterum rami, qui multiplices ex caudice atque arboris trunco, velut erectis brachiis se diffundunt, simili Metaphora vt palmites concionibus adhibentur; Designantur autem hac voce robur, potentia, firmitas, incolumitas, decor, & ornatus familiæ, totiusque posteritatis propagatio, ac soboles, denique consanguineorum, affinium, cognatorum, nepotumq. series. Sic Sapiens quum illi felicitatem ac florentes annos pollicetur, qui Sa-

4. Reg. 24. Hier. 59. & 52.

Zedechias in Babylonem abductus.

Cap. 15.

Ex Ramis Metaphora.

pientiam amplectitur; *Radix sapientiæ*, inquit, *timere Deum, & rami eius longæui*, hoc est, in multos annos illi vita prorogabitur, & longum habiturus est æui decursum. Extat autem insignis apud Paulum Concio Metaphorica de ramis auulsis ex olea, & in illorum locum aliis insitis, in qua solidis argumentis ac demonstrationibus Iudæos non ita excisos ac diffractos ostendit ac conuincit, vt sublata sit omnis recuperandæ salutis spes: sed illos denuo inserendos, si fidem amplectantur. *Si enim primitiæ*, inquit, *sanctæ, & conspersio, sancta est. Si fermentum sanctum, oportet & totã massam statui sanctam, quæ fermento vndiq; imbuta est. Si radix sancta, & rami sancti erunt.* Si Abraham primus credentium pater fidem amplexus est, & illi imputatum est ad iustitiam: quid vetat & nepotes ac posteros stirpis suæ authorem exprimere, ac fidem eandẽ amplecti, vt superius fusius a nobis explicatum? Cæterum vt comantes ac longius exporrecti rami aliquando felicitatem denotant, ac rebus lætis ac secundis adhiberi solent: ita nonnumquam illos rebus aduersis sacri Scriptores accommodant, eoq. nomine calamitates obuenturas denunciant, nec improbos diuturna prosperitate vsuros, quod huiusmodi verbis indicatur apud Iob; *Cũctis diebus suis superbit impius, sed nec ditabitur, nec perseuerabit substantia eius, nec mittet in terra radicem suam, ramos eius arefaciet flamma*, hoc est, omnia cedent in deterius, & abolebuntur, & si videantur ad tempus florere improbi, suosq. ramos diffundere, omnia tamen sublapsa confestim dilabentur. Id ipsum Sapiens obuenturum pronunciat generationi peruersæ, quum inquit; *Adulterinæ plantationes non dabunt radices altas, nec stabile fundamentum collocabunt.* Etsi rami tempestiue suoq. tempore germinauerint, infirmiter positi, a vento concutientur, suisq. sedibus commouebuntur *Confringentur enim rami inconsummati*, hoc est, imperfecti, & qui nondum iustum

Eccles. 1. *Rom. 11.* *Pauli locus excussus.* *Rom. 4.* *Gal. 3.* *Iacob. 2.* *Cap. 15.* *Cap. 4.*

[...]astum robur ac firmitatem ſunt conſequuti, *& fru[...]tus illorum inutiles, acerbi ad manducandum*, nec ad vllũ [...]ſum idonei. Quo indicat, vt ex orationis ſerie in[...]elligi poteſt, nec progenitores, nec filios, nec nepo[...]es vſui eſſe Reipublicæ, nec aliquid cõmoditatis aut [...]ubſidii adferre rebus humanis, quandoquidẽ vt con[...]ionem proſequitur; *Ex iniquis* & nefariis *progenitoribus* [...]*rognati filij, teſtes ſunt nequitiæ aduerſus parentes.* In Eccle[...]iaſtico ſeu Concionatore prorſus idem argumentũ [...]ractatur, quod inſtituitur contra adulteram quæ al[...]teri quam viro legitimo corporis ſui vſum conceſſit, [...]ſeſeq. mœcho ſubiecit, ac præbuit (vt Plautus ait) v[...]ſurariam. Quod crimẽ ita exaggerat, vt primum de[...]claret illã publicitus infamia notandã, & proles quas [...]putat hæredes poſſe conſtitui, patri putatiuo, nullo [...]honore, nullaq. dignitate habendas, quibus etiã hoc [...]incommodi atq. infelicitatis acceſſurum pronũciat, [...]vt huiuſmodi proles non figant radices, nec rami ea[...]rum fructum proferant, hoc eſt, nõ propagabitur vlla [...]poſteritatis, nec erit illis vlla ſobolis ſpes. Cui ſenten[...]tiæ iſta eius autoris conſonet: *Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos, & radices immundæ ſuper cacumen petræ*, ſiue in ſumma rupe *ſe extendent.* Quibus verbis indicat (vt Chriſtus de ſemine concionatur, quod incidit in loca aſpera ac petricoſa) illos impuros non poſſe radices figere, nec in vllam ſpem poſteritatis emergere, ſed mox vbi quid ex eorum ſtirpe exortum ſit, emarceſcere atque in nihilum redigi. Tale quiddam etiam Eſaias exprimit, quum inquit, *Ante meſſem totus efflorüit; & immatura perfectio germinauit. Et præſcindentur ramuſculi eius falcibus, & quæ relicta fuerint, abſcindentur.* Qua Metaphora declarat impiis omnia proſpere ſuccedere ad tempus aliquod, accelerari iis annonam, meſſem præmature adeſſe, fructus propere matureſcere: verum quum iam omnia maturuiſſe viſa ſunt, ac fructu fruituri videntur, ſegetes,

Ecclesf. 23.

Ex adulterio ꝓgnati infauſti.

Ecclef. 40.
Matt. 13.
Marc. 5.

Cap. 8.

rami, sarmenta, palmites, propagines excinduntu[r], hoc est, tota felicitas, successus, prosperitas corru[it], ac vana spe illusi sperata vindemia, messisque desid[e]rio, atque auide expectata iam flauescente segete[,] frustrantur. Flos, ex quo fructus speratur, gaudiu[m] est & amœnitas seu blandimentum arborum, quo[d] vernis mensibus oculos hominum oblectat, ac suau[i] odore nares reficit. Herbæ autem aliæ aliis tempor[i]bus florescunt, nunc vere, nunc æstate, nunc autu[m]mno, nonnullæ etiam hieme, vbi cælum clementiu[s] est, nec omnia gelu rigescunt. Indicatur non solu[m] in sacris literis, sed etiam apud alios scriptores, flori[s] nomine quidquid præstanti excellentiq. specie es[t]. Sic prima indoles, adolescentia, iuuentus, ætas flo[ri]da & pubescens floris nomine designatur, tum e[tiam] decor & species, venustas, pulchritudo, blandi[ti]cies, ac pleraque alia sagacia in homine, & quæ cit[o] euanescunt, nec stabilia sunt aut diuturna, licèt a[d] tempus spectatu grata ac peramœna. In eodem si[gnificatu] adhibentur concionibus, folium, herba, o[mnisque] nitor & herbescens viriditas, tum fœnum[,] stipula, ac pleraque alia, quæ cito languescunt, nec diu subsistunt. Sic Paulus doctrinam inanem, fuca[tam], adulterinam, infrugiferam, superstitiosam, no[xiam], damnosam ligno, fœno & stipulis comparat. Qui enim huiusmodi doctrina minus salutari imbu[ti] sunt, nec solido fundamento innituntur, primum omnium ingruente tentationum procella labascunt ac corruunt, nec prorsus in aduersitate subsistunt, vt nec arida nutrimenta ac fomites contra ignis vim. Cæterum floris nitor spectabilis in Scriptura passim accommodatur rebus caducis, fragilibus, momentaneis, ruinosis. Sic Iob; *Homo natus de muliere, repletur multis miseriis qui quasi flos egreditur*, hoc est, se expandit, se dilatat, sed conteritur, *& fugit velut vmbra.* Cui illud Dauidis affine est; *Homo sicut fænum, dies eius sicut flos*

Metaphora ex flore.

1. *Corint.* 3. *Pauli locus explic.*

Cap. 14.

Psal. 102.

us agri, sic efflorebit. Quibus verbis indicat rem mox periturain, quamlibet speciosa sit, aspectuque amabili & gratiosa. Quo autem sua cuique fragilitas identidem ob oculos versetur, atque ex aduerso veri Dei vis & efficacia, Esaiæ elata voce exclamandũ præcipitur; *Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Exiccatum est fœnum, & cecidit flos, quia Spiritus Dei sufflauit in eo* Vere fœnum est populus, exiccatum est fœnum, & cecidit flos. *Verbum Domini manet in æternum.* Quo palam facit omnem pompam, fastum, strepitum, splendorem, magnificentiam, denique quidquid in homine excellens est, & magnificum, seu externa seu interna spectes, scilicet, prudentiam, ac scientiæ coniunctam sapientiam, & si quid aliud humanæ menti insitum est, flatu Dei euanescere. Quapropter nemo rebus tam caducis & momentaneis inniti debet, aut illis fidere, sibique inaniter harum rerum possessione blandiri, sed fulcire se verbo Dei, quod stabile est, firmum, diuturnum, & mentes hominum solida ac salutari doctrina imbuit. Reuocant nos ad æternas has opes Petrus & Iacobus Apostoli, ac sectanda præcipiunt non fluxa, non temporaria, non euanida, quæ tamquam flosculi ad Aquilonis flatum, aut Solis ardorem emoriuntur: sed cælestia, ad quę Christo duce, eiusque verbo perduci nos contingit. Plures sunt eius generis apud Prophetas Metaphoræ, atque ex foliis floribusq. desumptæ similitudines, quarum commemoratione ob oculos ponit mortalium res fragiles & caducas prorsusque instabiles, quibus tantopere intumescunt homines. Sic Esaias fastum ac superbiam Ephraim, quorum nomine designat omnes iisdem vitiis obnoxios, foliis ac floribus mox euanescentibus, ac defluis comparat. Sic enim illis interitum minatur: *Væ coronæ superbiæ, ebriis Ephraim & flori decidenti: Pedibus conculcatur corona superbiæ ebriorum Ephraim, & erit flos deciduus excel-*

Cap. 40.

Eccle. 14.

1. Petri 1.
Iacob. 1.

Solida spectanda.

Cap. 28.

tationis eius, Et sicut fructus temporaneus & praecox. Vt enim nec fructus nec præcocia poma diu subsistunt; ita nec illorum felicitas diuturnam prosperitatem est habitura. Naum quoque Propheta declarat eadẽ similitudine nihil tam speciosum ac spectabile, nihil tam blandum & amabile, quod Deus non concutiat ac conterat, vbi exarserit in nefarios atque improbos ira illius, sic vt flores & germina elatorum hominum discutiantur, hoc est, omnis illorum pompa, & splendor ad nihilum redigatur; quod iis verbis indicatur; *Infirmatus est Basan & Carmelus, & flos Libani elanguit.* hoc est, virtus, robur, potentia ruinosa est, omnis nitor, decor, species, venustas deflorescit ac deformata est. Floribus succedunt fructus & semina, de quibus quoniam similitudines desumuntur, hoc obiter indicandum: Semen duobus modis vt & fructum, vsurpatum in sacris literis, pro tribu atque illustri familia vel prosapia, pro sobole ac totius posteritatis propagine, pro successione hæreditaria, pro stirpe, genere, cognatione, quæ omnia pollicetur Deus in humanæ vitæ decursu optatum, felicemque successum habitura, vbi quis mandatis eius obsequitur, atque morum integritati insistit. Quod indicat Dauid in Psalmis, quum inquit; *Iunior fui, etenim senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quærens panem. Semen illius in benedictione erit, & iusti hæreditabunt terram, Semen vero* seu generatio *impiorum peribit.* Sic Elephas vnus disceptantium cum Iob commendat Dei castigationem, eaque sic erudiri hominem pronunciat, vt totum se committat eius arbitrio, eiusq. voluntati se subiiciat, quod sciat se castigari, vel ad emendationẽ, vel vt exploretur illius constantia, qua ratione consequitur homo, vt omnia illi prospere succedant, & accedat optima benedictio; *Spectabis,* inquit, *multiplex semen tuum, & progeniem tuam,* hoc est, proles, nepotes, & posteros, *& herbam terræ numerosam. Ingredieris in abundantia*

Cap. 1.

Semen in Bibliis quid designet.

Psal. 36.

Cap. 5.

ndantia sepulchrum, *sic infertur acervus tritici in tempore* *o*, hoc est, generosi hominis more & magnifice te fferri continget comitante magna procerum multudine. Rursus, quoniam semen herbis ac arborius inest, atque id similem speciem producit, seseq; x alia in aliam stirpem propagabat, Prophetæ quoue & isto in concionibus illustrandis vtuntur. Degnat autem Semen successum, vberem prouentum, nnonam, fructiferam benedictionem, beneficenam, vberrimos fructus. Ita quum Deus apud Esaiā ollicetur felicitatem ac rerum omnium affluenam iis, qui illi fidunt, illiusque mandatis insistunt: *Dabitur*, inquit, *pluuia semini tuo vbicunq; seminaueris in rra, & panis frugum terræ erit vberrimus & pinguis. Pascer in possessione tua agnus spatiose, & tauri tui, & pulli asiorum, qui operantur, vel colunt terram, commistum migma*, oc est, ordeum purumque pabulum *comedent*, *sicut in rea ventilatum est*, hoc est, ventilabro, vannoque acurate expurgatum a paleis. Quibus verbis designat em familiarem amplissime augendam, omniaq; ex oto atque animi sententia successura. De Fructu ar est ratio; nam & herbarum arborumque fructus n Bibliis designat vbertatem rerum, abundantiam, ertilitatem, beatitudinem, prosperum successum, pera bona & mala, inopiam, annonæ caritatem & enuriam, iustitiam vitæque integritatem, impietaem, nequitiam, mores improbos: quæ etiam frunenti ac frugum nomine designantur. Sic Oseas, uum ad optimam frugem, ad decus, probitatem, iutitiam exhortetur homines suæ salutis oblitos, qui ebus improbis assuescere cœperunt; *Seminate vobis*, nquit, *iustitiam, & metite in ore misericordiæ*, hoc est, Misericordia, clementia, bonitas, vobis cordi sit, & n ore versetur, *innouate vobis nouale, dum tempus inquiendi Dominum*. Quo suadet immutandum vitæ institutum, quo possint vitam, mores, studium approbare

Semen stirpium.

Cap. 30. Esaiæ locus excussus.

Fructus stirpium quid designet.

Cap. 10.

Domino Deo. *Etenim hactenus*, vt Propheta inquit *arastis impietatem, iniquitatem messuistis, comedistis frugem mendacij.* Qua Metaphora indicat nihil illos aliud quam fraudes, sycophantias, perfidiam, imposturas dolos machinari, quibus innocentes opprimunt. Quocirca monet, vt excussis atque extirpatis vitiosis fruticibus ac Zizaniis in exculto nouali purę mentis, probitatem, mansuetudinem, iustitiam, humanitatem inserant. Quod etiam apud Hieremiam accurate Dominus præcipit; *Nouate vobis nouale, & nolite se-*

Cap. 4. *rere super spinas*, hoc est, reddite corda vestra exculta, optima semente integritatis, iustitiæ, innocentiæ, bonitatis, extirpatis spinis ac sentibus nequitiæ. Hac enim ratione omnia prosperrime homini succedũt. Quod Deus apud Esaiam palam testatur insigni consolatione, qua pii hominis mentem in spem ac fiduciam erigit consequendæ salutis. Sic enim securitatem rebus adflictis ac desperatis denunciat; *Dicite iu-*

Cap. 3. *sto, quoniam bene illi erit, quoniam fructum adinuentionum seu manuum suarum comedet.* Quo illum commonefacit vt securo sit animo, bene speret, optimam spem concipiat: quoniam ingruente calamitate & afflictione famis aut belli, fruetur secure rebus, quas sua manu, suoque labore a Deo Optimo maximo sit consequutus. *Impio* vero, vt idem ait, *male erit, quoniam secundum*

Fructus pro hærede. *opera manuum eius reprehendetur illi.* Cæterum Fructus pro sobole etiam & posteritate sumitur hac liberorũ

Psal. 126. propagine. Quod munus Dauid Deo acceptum refert, quum inquit; *Ecce hæreditas Domini, filij merces fructus ventris.* Quo indicat prolium propagationem Dei donum esse. Rursus quum Deus sub Dauidis nomine Christi regnum fore sempiternum pollice-

Psal. 131. tur; *Iurauit Dominus Dauid veritatem, & non frustrabitur eum, de fructu ventris tui ponam super sedem tuam. Illuc producam*, & germinare faciam *cornu Dauid: paraui lucernam Christo meo. Inimicos eius induã confusione. Super ipsum*

autem

autem *efflorebit sanctificatio mea*, vel diadema meũ Quibus verbis amplificat fortitudinẽ, decus, magnificẽtiam imperii, quod longe lateq. sit propagandum, & sub Dauidis typo Christo Seruatoris regnum spirituale, eiusq. Ecclesiam, hoc est, cœtũ fidelium, numquam extinctum aut oppressum iri, nec vlla vmquã vetustate, vlla temporum iniuria abolendum: quamlibet sæuiant inimici, quantumuis doctrinæ Euangelicæ insultent, illamq. lucem extinctam cupiant, atq. omnes machinas ad illam opprimendam admoueãt. Quo spectat illud Christi de inconcussa fide, & inexpugnabili solidaq. professione nominis eius: *Et portæ inferi non prævalebunt aduersus eam.* *Matt.16.*

Quisquis enim tã immobili ac tã firmo fundamẽto nititur, non est quod metuat se ab illo posse dimoueri aut diuelli. Quod Christus etiam alias testatus est, *Matt.17.* similitudine adducta ex viro prudente ac sagaci, qui ædificium suũ construit non in fluida arena aut fundo palustri & vliginoso, sed in solido saxo aut firma rupe, ne ingruentes tempestates, fulmina, tonitrua, imbres, venti, flumina & concursus aquarum totam molem cõuulsam dissipent ac discutiant. Qua similitudine designat illũ, qui fidem solidã ac viuidam, nõ vmbratilem amplexus est, eamq. factis exprimit, incõcusso infractoq. animo subsistere aduersus imminentes tempestates, quæ nullis nõ momentis homini Christiano impendent. Quam securitatem Dauid etiam illi pollicetur, qui Deo confidit, illiusq. præsidio totum se cõmittit, atq. omnem suam spem ac fiduciam in Dei misericordia per fidem collocat. Hac enim ratione fit, vt ab omni quantumuis exitiosa peste & periculis tutus sit, & secure subsistat, seu illa noctu, hoc est, tacite & latenter ingruant, vel interdiu, hoc est, palam & aperto Marte grassentur. Quod Altissimus, cui fidit, vmbra alarum suarum illum muniat, suaq. protectione tutum præstet.

Fiducia in Deum.

Psal.91.

CAPITVM HVIVS OPERIS INDEX.

Cap. Pag.

15 D[...]

RERVM

RERVM ET MATERIARVM HVIVS OPERIS INDEX.

Esaiæ

Manna

FINIS.

DE GEMMIS ALIQVOT, IIS PRÆSERTIM QVARVM DIVVS IOANNES APOSTOLVS IN sua Apocalypsi meminit: De aliis quoque, quarum vsus hoc æui apud omnes percrebruit,

LIBRI DVO,

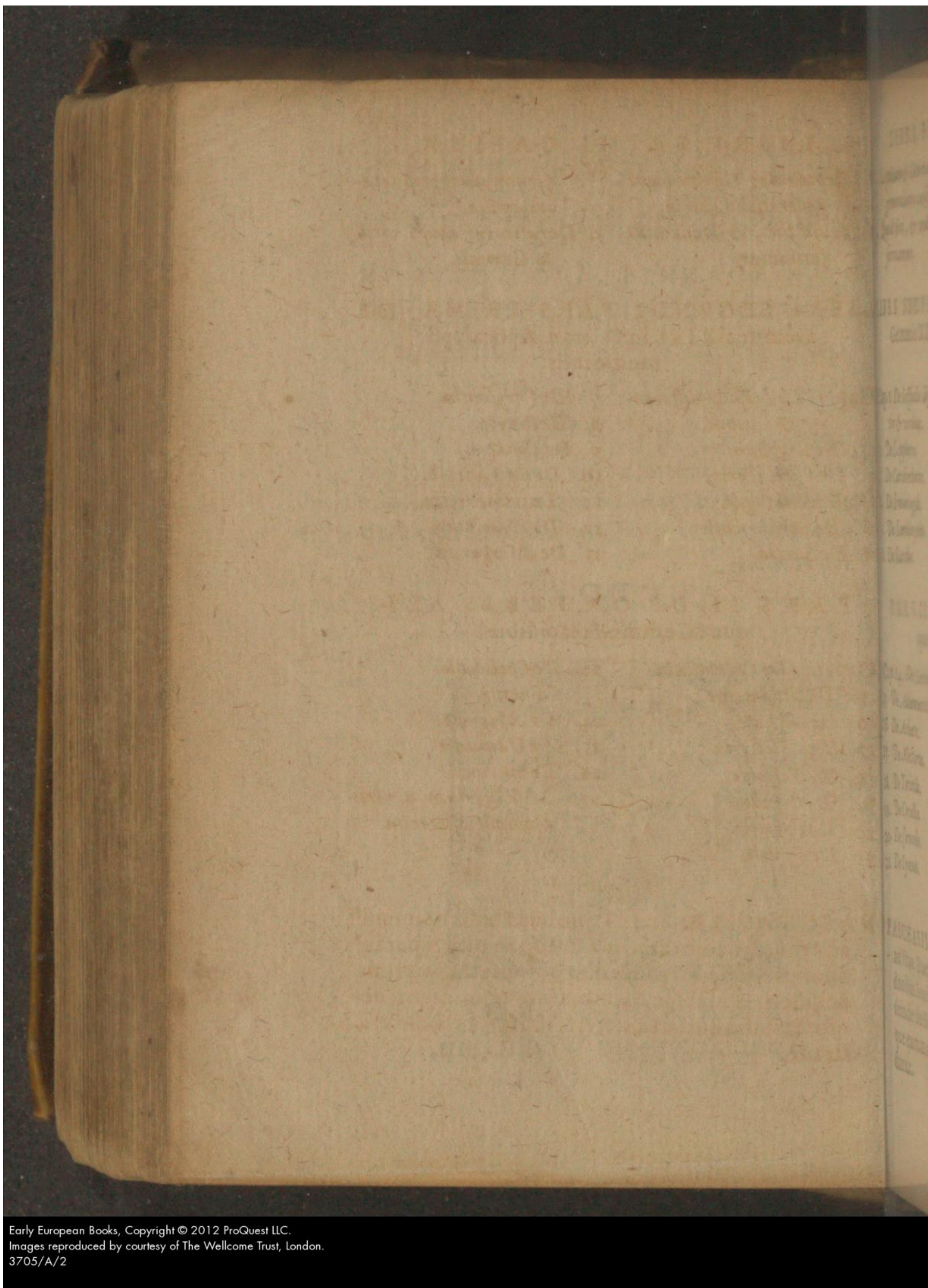
Theologis non minus vtiles quam Philosophis, & omnino felicioribus ingeniis periucundi, e non vulgaribus vtriusq; philosophiæ adytis deprompti;

AVCTORE

FRANCISCO RVEO, *Doctore Medico Insulano.*

FRANCOFVRDI
Apud Ioannem Wechelum,
MDXCI.

LIBRI PRIMI CAPITA.

LIBRI SECVNDI PARS PRIMA, DE Gemmis XIII. in D. Ioan. Apocalypsi memoratis.

PARS II. DE CÆTERIS ALIquot Gemmis & lapidibus,

His subiicitur

PASCHASII Balduini Canonici Phalempinensis ad Fran. Rueum Epistola erudita: qua super his duobus Ruei libris iudicium continetur primum: deinde de Hebraicis Gemmarum nominibus, deque earum admiratione, usu, abusu & viribus tractatur.

AVTHORES IN HIS
libris citati.

Aëtius
Albertus Magnus
Antonius Lodoicus
Apuleius
Ariſtoteles
Arnoldus a Villa noua
Auerrois
D. Auguſtinus
Aulus Gellius
Carolus Bouillus
C. Plinius
Dioſcorides
Galenus
Georgius Pictorius Vil-
lingenſis
Halyabbas
Hermolaus
Hieronymus Hungeſtus
Iamblichus
Ioannes Manardus
Marbodeus poëta Gallu[s]
Marſilius Ficinus
Nicolaus Florentinus
Numenius
Paulus Ægineta
Petrus Aponenſis
Petrus Crinitus
Plato
Plotinus
Raſes
Solinus
Theodoretus Cyrenſis
epiſcopus
Theophraſtus
Thomas Aquinas
Vincentius in Speculo
naturalis hiſtoriæ.

DE

DE GEMMARVM ORTV, LIBER PRIMVS.

De lapidum & Gemmarum generationis caussis diuersis.

CAP. I.

VNumquemq. lapidem ex altero maxime duorum elemētorum, terra scilicet vel aqua, conflari apud omnes rerum naturalium peritos, tam inconfesso est, atq. naturali rationi peruiū, vt nullus, ni vel Leberide cæcior, addubitarit. Porro qui lapides non perspicui sunt, ex terrea crassioreque quadam substantia, humido tenaci persuasa, generationis materiam mutuati sunt. Qui vero pellucidi visuntur, ex aqua præsertim cōsistunt, cui subtilis quædam terrea, nec obscura materies immixta est, vt & in crystallo ac beryllo glaciei speciem plane referentibus videre est. Quamquam & hæc intelligi velim, non quod duo reliqua rerum principia, ignem dico ac aërem, ab illorum mixtura separem. Apud principes namq. philosophos complures conuenit, Omne mixtum ex quatuor elementis constare. Verumenimuero ita quæ diximus accipienda sunt, vt alterū illorum, terram nimirum vel aquam, in quouis lapide præcellere intelligas, etiamsi aliter Plotinus sentire videri possit, de quo alibi fusius egimus. *Non perspicuorum lapillorum caussa.* *Pellucidarum Gemmarum caussa.*

Quod aūt ad effectricem vocatam causam attinet, duplicem eam vtriusq. philosophiæ principes numerarunt: altera namq. suprema, altera vero inferior. Princeps causa est Deus ipse Optim. Maximus rerum *Lapillorū caussa efficiens duplex.* *Deus.*

omnium creator & seruator, in quo, cum quo, & p
quem sunt omnia, & sine quo (D. Ioanne Apost
teste) nihil factũ est. Quem & Aristoteles Ens en
supremamq, vocabat intelligentiam, asserens om
opus naturę, opus esse intelligentię. Illum itaq. De
vt omnium rerum creatorem, ita singulorũ primar
& simpliciter necessariam causam, vt etiam lapillo
gemmarumq., Christiani omnes norunt. Quand
quidem sapientis est oraculum: *Qui viuit in æternum creauit omnia simul*: quod equidem bifariam interpr
tatum inuenio: Quibusdam quod dicitur simul, no
ad creationis instans referentibus, verum ad insta
propositi diuini, vt scilicet sit sensus, quod Dominu
Deus decreuit ab æterno omnia creare.

Simul creata omnia, quo modo.

Ita enim librum Diuo Augustino relatum, qui d
mirabilibus sacræ Scripturæ inscribitur, habere rep
rio. Simul itaque Deus vniuersos lapides singulas
Gemmas creauit, dum videlicet vnica solaq. sua vo
luntate multiformem quantumuis specierum ac in
diuiduorum diuersitatem fieri voluit: in qua volun
tate vnica simplicissimaq. singula simul fecit, quæ a
eorum ortus principio per tempus dispensare no
desistit. Quamuis & hîc accedere possit germanio
forsan intellectus, cui philosophi complures & no
obscuri, ipsa quoq. ratio subscribunt: scilicet q Deu
omnia simul creauit, dum omnium formarum ac re
rum futurarũ rudimentum, principium ac semina
rium quoddã materię primę, ante generum, specierũ
atq. indiuiduorum discretionem, infudit. Illa siqui
dem materies, diuisionis adhuc & productionis ex
pers, moles erat quædam informis, omnium tame
formarũ seminio ab ipso creatore perfusa: vnde tan
dem aliquando, & iis mediis quibus supremus opife
ab æterno pręscit & vult, perfecta rerum productio &
fœtura extimularetur. Ideoq. & hi admittũt omnia
quidem simul esse creata, nõ autem simul esse facta.
Confir-

onfirmat & id ſententiæ diuus ille Auguſtinus ſuer Geneſim, adſerens, quod quæ a natura generanır, ſecundum rationes ſeminales in materia conſientes, producuntur: quod & multo copioſius diſeruit, tertio de Trinitate cap. 9. vt ſcilicet inaudias nateriam in ſe habere, & quaſi fouere cunctarum ormarum rationes ſeminales ſibi a primæua conſtiıtione ingenitas inſitaſve, ex quibus tandem agens actionem, pro modo, expertis, educantur extimuenturque formæ naturales, elementorum commitionem eſſentialiter conſequentes, vt & hinc quæ ı potentia materię tantummodo inerant vere, &(vt icunt) in actum ab agentis actione producantur. Veum de his alibi fuſius. Nunc vero hæc de principe ila cauſſa & Gemmarum plaſmatore ſufficiant. Quæ ametſi cunctis ſat eſſe queant: quia tamen pulrum, decorum atque vtile eſt homini haud vſqueuaque indocto, noſſe quibus ſecundis mediiſq. cauis, vnde cuncta de quibus diſceptatur, originem caeſſunt, non pigebit hoc loci aliarum quoque infeiorum cauſarum commeminiſſe: hoc namq. pacto iet, vt abſolutior de his noſtra ſit traditio. Quamuam enim Deus omnium ſit cauſſa immediata, quęlam tamen ſolus & citra alicuius coagentis admiſionem efficit, ideoque (vt aiunt Theologi) eorum auſſa eſt tota. Nonnunquam, ſua liberaliſſima boitate, cooperantes alias ſecum adſciſcit affouetque auſſas, & hoc propter connexionem vniuerſi: ita tanen vt nulla alteri aduerſetur. Proinde (vt inquit Bonauentura libro ſecundo, quæſtione ſecunda cira finem) *quia diuina voluntas non cognoſcitur, nec ipſa ab ctione excludit operationem cauſſæ createæ: nec etiam ab eaum cognitione humanam capacitatem arcet. Ideoq; bonum & perutile eſt, ſeſe exercere in cogitatione cauſſarum createum.* Ante hunc item multis ſeculis Pindarus aſſeuit, quod quicquid intra ſe terra occultat, & vltra

Cauſſæ inferiores ſecundæ vel mediæ.

cælum positum est, homo contemplatur. Nec id in-
fructuosum putes: quoniam, diuo Paulo autore, in-
uisibilia Dei a creatura mundi per ea quæ facta sunt
intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque eius
virtus & diuinitas. Verum vnde digressi sumus, pe-
dem referre libet. Prætermissis itaque nunc superi-
oribus caussis, in sequentium duorum capitum gra-
tiam non vulgarium philosophorum placita narra-
turi dicimus, quod a primario illo omnium princi-
pio, inferior humiliorque Gemmarum caussa dici
potest, facultas cælestis orbis moti, ab ipso Deo trās-
fusa, pro ipsius orbis diuersarum partium varia posi-
tione, quam astrorum periti aspectum appellant.
Porro quid sit cæli orbium, planetarum, syderumve
aspectus, situs siue configuratio, non est huius insti-
tuti: quamobrem Mathematices peritis relinquo.
Hoc vnum præfatus quod pro variorum aspectuum
ratione & materiei multiiuga præparatione diuersas
in subiecta hæc corpora cælum creditur transfunde-
re virtutes. Qua de re philosophi illi propinquiores
sensibilesque caussas scrutati, cælo ipsi extenso vim
illam mineralem lapidificam tribuendam censue-
runt, mediate vel immediate, vt dicūt, hoc est, inter-
currente alia caussa vel non. Mediate quidem, quod
tametsi corpora cælica loca non raro mutent, appa-
ret tamen sedes eas lapidificas facultatem illam, se-
mel ac efficacissimo cæli conatu conceptam tam con-
tumaciter retinere, vt lapides per multum æuum gi-
gnendo, iam dictæ potentiæ fidem propalam testen-
tur.

Hinc fieri arbitror quiddam mirabile & silentio
minime premendum. Relatum mihi iampridem est
a domina quadam fide digna, quod Domina Heue-
rensis e Luxemburgorum illustri genere oriunda,
duos habeat seruetque hæreditarios Adamantes,
qui alios crebro, tanto naturæ miraculo, producant,

Adamantes sibi similes parere.

eos quicunq. statis tẽporib. intueantur, συγγενῆ, id est, congenerem sibi prolem eniti, palam iudicent. Cuius caussam, siquidem in naturæ tam raro opere nobis philosophari licebit, putauerim esse, quod vis cælestis parentibus tenaciter insinuata (quam adamantificam quis nominauerit) aerem circumfusum in aquam primum congruamque substantiam, deinum in Adamantem gemmam durauerit transformaueritque. Quod ne iusto plus admiretur quispiam, autor est Theophrastus esse lapides qui pariant: nimirum quod virtus illa cælestis tenaci materiæ, vti præstruximus, semel transfusa subiectæ contumacius cohæret substantiæ: quæ videlicet quo vehementiorem cæli actionem experta est, eo pertinacius hanc retinere intelligitur.

Instrumentalis Gemmarũ caussa.

Vicina autem & coniuncta seu instrumentalis lapidum caussa duplex annumeratur. Vel enim calidum quoddã est, (si ex elementis corpora substantialiter fieri statuamus:) aut caliditas, (si solas in mixtis qualitates asseruari sentiamus) in materia terrea persistens, & humidum tenax per terreæ molis tenuissimas quasq partes diducens, digerensq. hac ratione singulorum elementorum, terræ præsertim & aquæ portiones tam apte & ad amussim confundens atq. conglutinans, sed & ab omni excrementosa fæce despumans, vt pro lapidis Gemmæve forma producenda materiam ipsam recte præparet. Aut demum ea caussa frigidum quoddam est, siue frigiditas, in aquea substantia terrestris & siccæ materiæ actionem perpessa consistens, sua constrictione (frigidi namque est constringere) omnem superabundantem humorem adeo exprimens, vt etiam impendio induret, adeoque tantum eius relinquat, quantum ad decentem partium connexionem sit necessarium, vt & hinc inuitandæ formæ materia disponatur

excolaturque. Qua de re non diffitentur philosophi illi, quod quamuis lapilli hi a frigido coaluerint, a calido tamen, citra alterius humoris appulsum, liquari contumaciter recusant: quod videlicet tanta in illis humidi ſiccique naturalis commixtio, germanitas & neceſſitudo, vt ſuo omni ex parte contrario affici renuant: nec non, niſi familiaris qualitatis illicio affecti, ad externæ qualitatis actionẽ conniueant. Quanquam non deeſſe compertum habeamus qui duo tantum elementa recipiant: ac frigidum vt a natura, ita ab omni actione ſecludant, qui debile calidum Gemmarum cauſſam conſtituunt: de quibus alias.

Quid ſint, & vnde vim ſortiantur Gemmarum proprietates occultæ.

CAP. II.

AVtor eſt Galenus non ſimplicium pharmacorum libro, quod Gemmæ vires habeant partim ſecundum ſubſtantiæ totius proprietatem, partim ſecundum qualitates effectrices, hoc eſt, manifeſtas: quas cum potentiis hic emanantibus ea medicinæ pars quam Græci φαρμακευτικὴν, Latini *Medicatiuam* appellant, in primis contẽplatur cuius conſiderationem præſens inſtitutum non amplectitur. Porro ſubſtantiæ totius proprietatem philoſophi vocant occultam, quod ſubſtantia virium, quibus ſtupenda illa munia abſoluuntur, humanæ rationis fugiat captum: vt ne ſummis quidem viris illarum aliquam penitius aſſequi contigerit aliter quam multo vſu. Nimirum quod omnis proprietatis vera ex methodo cognitio colligenda ſit, ab eius cauſis proximis euidentibusque, quæ bifariam diſcriminantur: vel enim ex mixtionis modo, vel ab ipſius formæ ſpecificę ratione. Porro commixtionis modus miſcibilium, mixtura & conglutinatione perficitur, quæ exacte per-

Cur virtus occulta dicatur.

Duæ proprietatis cauſſæ.

peruestigari humana diligentia nequeat, vel eo maxime nomine quod infinita sit illorum commiscẽdorum proportio. Eius vero quæ speciem adfert formæ rationem, vel ideo imperscrutabilem intelligere est, quod ipsam prodire autumant, partim quidem (vti præstruximus) ex potentia materiæ, formarum rudimentis seu seminiis a primæua constitutione perfusæ, partim autem (vt magnæ philosophorum illustrium turbæ placet) ab ideis in mente diuina cõsistentibus (quas diuus Augustinus primordiales vocat) id est, ab ipso Deo, hinc ab anima mundi (si Platonicis consentimus) & aliis inferioris ordinis cælicis corporibus, in elementa primum influentibus: deinde & per ea media ad formam iampridem inseminatam & ceu inchoatam (tanquam scilicet mentis alicuius & voluntatis diuinæ ministris) disponentibus: Cuius præparationis absolutam consideratio-nem, humana etiam quantumuis diligens aut sublimis sagacitas non assequatur. Cum itaque reconditarum illarum facultatum caussæ humano sensu nequeant prehendi, nemini dubium esse suspicor, quin omnibus peruium, quod nulla illarum proprietatum rationabili, hoc est, per rationem humanam deducto inuentoque experimento, sed casuali duntaxat euentu comperta explorataque dici possit: vel omnino aliquo reuelationis modo, vti per somnia nonnunquam legimus contigisse. Quo modo scitum est syluestris rosæ radicem aduersus canis rabidi morsum, aquæ pauorem omnisque potus metum & graue fastidium adferentem, præstare. Matre scilicet, cuius filius in Lacetania Hispaniæ finitima belligerans, morsus periclitabatur, per somnum (visa in fruteto illius radice sibi suauiter applaudente) præmonita: quam & deinde qua potuit diligentia filio misit, ex lacte potandam, filium obsecrans vt religioni parens matri obsecundaret biberetque. Quo vnico

ſimplicique remedio, miles ille præter omnem expectationem ſeruatus, occaſionem præbuit cognoſcendæ eius radicis occultę contra illam affectum factum facultatis. Eſt igitur mixti latens occulta ve proprietas, facultas quædam per ea, vnde ipſum eſſentialiter conſiſtit, inſita: perq. priuatas operationes multo vſu periculove ſolo, vel aliqua reuelatione, citra rationem cognita. Quod demum mixtionis ac conglutinationis meminimus, illud obiter lucidioris doctrinæ gratia his quoq. connectere libet (forſitan enim tantæ diuerſitatis occaſionem ſciſciteris ac libenter audias) quod tam diſcrepãtis mixturæ & coaptationis cauſſam philoſophi ſunt arbitrati eſſe, vim quandam cęleſtem ſubiectæ materię partes, varias licet, pro ſua virtute permiſcentem: adeoq. vel varie huius permixtionis tenore, eam materiam ad nouam formam decenter apparentem, in quam tandem ad amuſſim diſpoſitam & excultam mirificæ illæ transfunduntur virtutes, formas conſequentes ſpecificas. Porro hac dicendi conſequutione eo tandem deuenimus, vnde earum quæ in Gemmis ſunt proprietatum facultatumque reconditarum cauſæ, quas ante præſtruximus, nobis ſeſe vltro ac præter expectationem diligentius perſcrutandæ, ac in conſpectum reuocandæ, inſinuent. Celebris eſt itaq. philoſophorum ſententia, quod omnis cauſarum turba ab vna eadẽque principe pendet, ducitur atque conſeruatur: ad quam & propter quam, ceu ad communem omniũ finem cauſſæ omnes ſua munia tanquam communi quodam & inſito conſenſu dirigunt: Deinde & omnia fieri deſuper a ſummo bono, hoc eſt Deo ipſo; eademq. eſſe & optima & ordinatiſſima. Proinde nõ ireut inficias, Gemmas & earum virtutes a Dño Deo eſſe, eũq. etiam ſolum cunctorum cauſſam dici poſſe veram, alias aũt cauſas improprie & ceu per analogiam nominari non diffiterentur. Verumtamen quan-

Quid mixti recondita proprietas.

Omnium cauſſarum vnica princeps.

quam

[q]uanquam philoſophis illis cognitum id & optime [p]erſpectum eſſet, nihilo tamen magis conquieuit [m]ira infatigabiliſque illorum auiditas diſcendi. & in [e]ius operibus creatorem admirandi contemplandi-[q]ue deſiderium. Quinimo inſito quodam cæleſti ar-[d]ore vigoreque ad propinquiores rerum cauſſas, ceu [v]idelicet primæ illi ac veræ vtcunque inſtrumenta-[l]ias animorum ſuorum pene diuinam atque perſpi-[c]aciſſimam ſublimitatem intenderunt. Hinc itaque, [c]um bono, mentem, hoc eſt, primam ſapientiam, [q]uam & boni verbum illorum quidam nominant: & [c]um mente, intellectum, totum vtrumq. mundum (intelligibilem dico & ſenſibilem) ſtatuere ſunt opi-nati. Quum vero bonum ipſum, mentem & intelle-ctum vnum quid eſſe, ac vnica ſimpliciſſimaque ſub-ſtantia perſiſtere adſtruunt, vnicum eſſe rerum o-mnium & ſingularum principium profitentur, ſem-per omnibus adſtans, cuncta fouens, viuificans, exci-tans, complens & roborans. De quo ſacer ille Or-pheus ita cecinit:

Cuncta fouens atq; ipſe ferens ſuper omnia ſeſe.

Hinc & diuinus ille Plato diuino Sole colluſtratus ita in Sophiſta ait: *Animalia cuncta mortalia plantasque & quæcunque terra ex ſeminibus radicibusve naſcuntur, & quæcunque inanimata in terra conſiſtunt, ſiue liquefieri poſ-ſint ſiue non, nunquid ab alio quodam opifice fabricata quam a Deo facta eſſe, cum prius non fuiſſent, dicimus? An multorum doctrinam ſermoneſque ſectabimur dicentium iſta, natura ipſa, gigni a cauſſa quadam fortuita ſine mente hæc agente, vel cum ratione potius ſcientiaque diuina, quæ ab ipſo Deo ſit orta?* Nos enimuero Chriſtiana fide ac veritate edocti, primum hoc rerum omnium principium, ſingulari ſubſtantia, & tribus perſonis conformi, ſim-pliciſſimaque voluntate, vnitate, maieſtate, æqualitate, ac omnipotentia comprehendimus & veneramur, Patremque vocamus, quem illi

bonum ſimpliciter: Filium & verbum patris, nõ mentem, primamque ſapientiam illi. Spiritum quoque ſanctum nos appellamus, quem illorum diuiniores boni intellectum & amorem nuncupant, vel animam cuncta viuificantem & animantem alii. De quo Plotinus libro De intellectu cap. 2. ita infit: *Quinam eſt potiſsimum qui tradit, animo ſapientiam? hic profectò neceſſario eſt intellectus (inquam) qui non alias quidem intellectus ſit, alias vero expers intelligentiæ: ſed verus potius intellectus, qui hanc ob cauſam ſeipſo ſit pulcher. Sed nunquid hoc velut primo, nobis eſt quieſcendum, an potius ſuper mentem quoq; progrediendum? nempe mens ipſa nobis in altum progredientibus prior occurrit quam principium omnium primum, quaſi in ipſius boni veſtibulo conſtituta, omnia in ſeipſo nunciãs & ſignificans, velut quadam ipſius boni figura.* Deinde & eiuſdem libri cap. 3. *Eadem quoq;* (inquit) *transferens ad vniuerſum, in eo ſimiliter perueniet ad intellectum, cognoſcens eum effectorem reuera totiuſq; artificem.* hactenus Plotinus. Porro in intellectu mundum quendam intelligibilem haberi voluerunt, hoc eſt, omnium rerum, idearum plenitudinem, ſed & in mente omnium iuxta & ſingularum creandarum, gignendarum acproducendarum, id eſt, futurarum rerum ideas, æterna, ſimplici congeneaque ſubſtantia, ſolis relatiuis rationibus ab inuicem diſpeſcitas, perſiſtere intellexerunt, eaſdemque ideas principes eſſe rerum omnium cauſſas arbitrati ſunt, ab eiſque ceu quoſdam actus, pendere & eſſe animas omnes intellectuales intelligentias, corpora cæleſtia, & quicquid in inferiori hoc mundo eſt vſpiam. Proinde proximam creati mundi cauſſam, item & cunctarum proprietatum, menti & intellectui, hoc eſt, verbo Dei & Spiritui ſancto detulerunt: quanquam ne ipſum quidem bonum ab hac creatione ſepararint, vt ex locis iamiam citatis & aliis non raris philoſophorum autoritatibus patere liquido poteſt: quemadmodum ſacras etiam

Egregia de Deo Plotini ſententia.

iam literas legere est Deo patri per verbum & in Spiritu sancto, tanquam vni principio mundi creationem tribuere. *Qui fecisti* (inquit Sapientia) *omnia verbo tuo*: & Psaltes, *Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum.* Verum enimuero omnibus exploratum velim, Ideas illas in mente diuina nihil esse ab ipsa Dei substantia & præscientia, id est, omnium præcognitione & voluntate æterna, discretum. Quem, inquam, Deum certum est non tantum singulorum generum, verumetiam specierum ac indiuiduorum omnium exactissimam propriissimamque & constituere, & ab æterno præscire substantiam, compositionem, formam ac vires tum proprias tum communes, & si quid præterea illis insit. Vt & hinc accipias diuinas illas Ideas cuiusuis speciei ac indiuidui principes esse caussas, non modo quod sint, verumetiam cuiusque earum potestatis tam communis quam propriæ. Cui & id mihi pulchre arridere videtur quod plerisq. philosophis placere inuenio: Nempe quod virtutibus certis, id est, certam stabilemque rationem habentibus, non fortuitis, sed efficacibus, potentibus, indeficientibus, nihil frustra in vanumque ex sese mouentibus, moueantur vires in rerum omnium natura consistentes, sed de his in alio nostro opere fusius ac syncerius diis fauentibus disseremus. Porro a mente ipsa & intellectu illorum plurimi volunt effusam creatamve animam vnam intellectualem, vniuerso orbi communem, quam idcirco mundi animam vocant. Eandem sub mente illa mundi regina rectriceve, toti mundo præesse, atq. per eum totum diffundi, vt scilicet tanquam primæ illa caussæ ministrans, cuncta per eam & sub eius imperio moueret, cogeret, foueret, moderaret, efficeret, primariæ illius causæ, Dei videlicet ipsius præcepto parens, obsecundansque. Quapropter & in animam illam mentem impressisse sensa-

Idea quid sint.

Diuinæ Ideæ, id est, Deus ipse omniũ rerum caussa princeps.

De anima mundi secundum philosophos plerosq.

runt rerum omnium primarias principesque ratio-
nes seminales, tantum ab ideis diuinis nobilitate di-
stitas, quantum ignobiliori subiecto ad obsequium
infusæ hærent. Quas forsitan intellexerit quispiam
rationem esse omnium producendarum rerum, a
mediorum. quibus Deus ipse eas producere ac pro-
ferre voluerit constitueritque cum facultate qua me-
dia illa promouere ipsa possit anima: si tamen simi-
lis quædam anima pio alioqui Christiano admitti
debeat. Verum philosophorum quorundam placit-
narramus, non approbamus. Illam præterea animam
sentiunt per omnia in omnibus diffundi: & omni-
menti obedientem, eique ministrantem promouere
ac vegetare, vt & hinc non ab re dici possit instrumē-
tum primum eorum quæ Deus ordinato communi-
que euentu, hoc est secundum naturam efficit: qua-
de re hanc animam a mente & intellectu primam
vitam nuncuparunt. Cui quoque mentem substan-
tiam ac rationem; intellectum vero vt esset intelle-
Spiritus mundi philosophis. ctualis, impartiuisse in literis fecerunt. Eam denique
per omnia flatum spirare vitalem spiritualemque
prodiderunt, dum suo scilicet spiritu per omnia pe-
netrans omnia videt, tangit sentitque: & id quidem
modo quodam suo, nostris sensibus longe impari,
incognito & multis hominibus discriminato. quo
denique vnico flatu spirituque, actu lucido, vi calida
& omnis generationis fomite; ceu scilicet interioris
vitæ quadam propagine, atque verius tanquam diui-
næ virtutis vehiculo semper vbique pullulare ani-
mam illam vniuersalem mundi existimarunt: quum
& forsitan intellexerunt sub Deo ipso, principium
esse intrinsecum, quo formarum in materia ratio-
nes seminales ad sui scaturiginem promotionem-
que moueantur ac emergant. Sed hæc missa fiant.
Discaueo namque longius me fortassis euagatum
vela ventis præmature concedere. Iam itaque
quæ

quæ diximus paucis perstringentes addamus, Deum opti. * Maxi. * omnipotentem, summum denique bonum, ac liberalissima sua bonitate, rebus cunctis pro sola sua voluntate, harmoniam, concentum ordinemque & a se & ad sese præstituisse: quem stabilem ac inconcussum eatenus esse vult, quatenus aliter non disponere decreuit. Harmonico præterea illo consensu, sibi omnium creatori ministrare voluit: primum quidem (quod ad hunc materialem inferioremque mundum spectat) secundum philosophos illos, ipsam mundi animam ac eius spiritum: deinde cęlum ipsum extensum orbibus, figuris, astris maximis, planetis, stellis & luminibus consistens. Illam itaque animam, hoc quoque cælum, principii caussæque sub cælo formatarum generatarumque rerum & transfusarum proprietatum rationem quandam iniisse, ideo philosophi illi putarunt, quod ad mundi dispensationem, tametsi non ex necessitate, vberrima tamen Dei bonitate, quadam tenus admittuntur. Quod & Auicenna ipse in suis Metaphysicis sensisse videtur: *Quæcunque* (inquit) *hic fiunt, oportet præexistere in motibus & conceptionibus stellarum & orbium. Ab iis enim ipsa etiam elementa, nonnunquam & artes quædam, similiter & res artificiosæ accidentalis saltem externæ caussæ quandam sibi denominationem vendicant.* Placet itaque philosophis illis formam & ex ea vim occultam omnis mixti esse, primum quidem ab Ideis illis diuinis, id est, a Deo ipso omnium creatore & plasmatore, ministrantibus ei anima mundi (si Platonicis consentimus adserimusve) deinde & ipsis orbibus cælicisque corporibus, planetis, syderibus, figuris, luminibus, & si quid præterea cælo extenso similis rationis insit: post hæc & elementorum temperaturis cælicis influxibus affectis, caussis inquam præparantibus, & materiam ad nouam formam cooptantibus.

Cuncta & a Deo & ad Deum ex ordine constituta sunt.

* *Sapientissimum.*
* *Clementia plurima.*

Proprietatum occultarum caussæ vnde sunt.

Habent itaque (iuxta philosophorum illorum sensum) virtutes illæ reconditæ suam originem ab expressis, specificis determinatisque formis, a cælo tamen materiali per vires præparatorias, in archetypo per Ideas ac formas exemplares quæ omnes caussas ad cuiusuis rei generationem absolutam (quod ad communem ordinatamq. Dei constitutionem pertinet) conuenire illis videntur. Vnde tandem id esse verum commonstretur, quod iamiam dicebamus, quod Deus scilicet rebus omnibus pro libera sua voluntate, altissima ac prestabilissima bonitate, harmoniam, concentum & ordinem a se & ad sese quendam instituit, indeque rerum omnium cum prima caussa, Deo ipso, sympathia, connexio, correspondentia consensusve, Diuinum de singulis decretum natura sequens, non inepte statuatur: hoc est, vt omnes vires creaturis rebusque artificiosis insitas a Deo ipso (qui omnium est actus primus, & actionis omnis principium creaturis impermiscibile) ministrantibus eis iam dictis caussis, quę ideo secundę vocantur, pendere ac esse intelligas. Quo tamen pro libera & omnipotenti sua voluntate) amissis quandoque iis quorum meminimus mediis ac ministris) immediate ex seipso ea facit quæ vult, quibus quoque miraculis nomen est. Cæterum ex his luce meridiana clarius patere mihi persuasi, diuersos in rebus effectus pendere non solum a materiæ varia alteratione seu præparatione, sed a diuerso cæli afflatu, maxime autem a discriminatis formis: discrimine, inquam, non solum speciem consequentem, sed & cuiuis indiuiduo proprio. Tametsi materiæ apparatum rebus gignendis ac perficiendis non obscuri esse momenti certum sit Qua ratione videre est indiuidua eiusdem etiam speciei, alia aliis etiam esse clariora, vel viribus ignobiliora, pro videlicet symmetria, puritate vel cõfusione eorum substantiæ. Nemini nam

Effectuũ varietas est partim ex materia præparatione, partim a cælo.

i namque rerum naturalium gnaro dubium esse
aspicor, cælicos influxus impediri posse vel omnino
minui propter ineptitudinem materierum in quas
suas exercerent potentias. Cui & illud subscribit Vir-
gilianum:

Igneus est ollis vigor & cælestis origo,
Seminibus quantum non noxia corpora tardant.

Cui etiam pulchre & id Platonicum adstipulatur, se-
cundum merita materię infunduntur vires cælestes.
Proinde ex cunctis his diuinioribus meditatis, mul- *Democriti egregia sententia.*
tis nominib. claret Democriti illius extollenda mul-
tum sentētia, qua diis, id est, diuinis virtutibus omnia
esse plena, constanter asseuerabat. Is quidem cæle-
stium vires cum inferioribus huius mundi generum,
specierum ac indiuiduorum naturis ac proprietati-
bus conferens, sed & eorum cum superioribus, maxi-
me vero cum bono ipso, connexionem perpendens,
a summo ipso bono singula & esse, & propriorum
muniorum exercendorum potestatem adipisci do-
ctus, in iis ipsis Dei vires adeoque Deum ipsum clare
re cernebat. Quas virtutes nōnulli diuinas illices vel
idcirco appellarunt, quod contemplantium animos
ad Deum alliciant tam insignem opificem, vel quod
potentiæ illæ diuinæ omnem in omnibus promoue-
ant functionem, quod & Ouid. præsensisse videtur
hoc carmine;

Est Deus in nobis agitante calescimus illo,
Impetus hic sacræ semina mentis habet.

Porro, nescio quo tandem suggerente Mercurio,
a proposito scopo dilapsus quodammodo forsitan
videbor: præstat itaque eo recurrere vnde discessi.
Inchoatam tamen iamdudum hanc disputationem
in medium communeque theatrum adductam pri-
us libet absoluere. Quædam enim digitulo tantum
tetigimus quę dilucidiori enodatione egere fortassis
videbuntur, quam sic accipias velim. Vulgata mul-

tum est Aristotelis sententia quod necesse sit mundum hunc contiguum esse superioribus lationibus, hoc est, cælo extenso, vt inde vis omnis illius gubernetur, & vt hinc plurimis creditum conspiciã quod cęlum omnium gignendorum sit caussa effectiua. Quapropter vt pro philosophorum celeberrimorum tantum non diuinis meditatis rem hanc omnem explicemus operepræcium facturus videbor, si his quoque adiiciam duplex philosophis sublimioribus esse cælum, primarium videlicet & princeps cælum cælorum, quod & spirituale a quibusdam nuncupatur: idemq. illis esse intelligitur, atq. anima illa mundi, quæ ascita sibi quadam simplici plurimum, sed congenea consentaneave substantia, spiritus euadit per omnia diffusibilis, omnium post Deum ipsum & ab eo functionum primarium ministerium. Neq. desunt qui sincerius existimant cælũ illud esse in mente diuina ceu omnium rerum prototypum quanquã & intelligentias quasdam esse creatas cælo extenso mouendo atque dirigendo non inficientur. Quod & diuus ille Augustinus sentire videtur super Genesim dicens, quod Deus sic mundum ordinauit, vt spiritũ omni creaturæ præficeret.

Cælum duplex.

Cui etiam subscribere videtur Bonauentura lib. 2. dist. 14. 2. Art. his verbis: *Sicut congruum est Angelos deputari ad ministerium hominum, sic etiam congruum est, ipsos deputari ad motum & regimen cælorum, cum in hoc ministrent homini viator & diuinæ subseruiant maiestati. Et hæc positio est magistrorum tam in theologia quam in philosophia quia concors pietati & fidei rationi plurimum esse videtur.* Hæc ille: Alterum cælum velut prioris vmbram quandam & instrumentum statuunt, & in eo sphæras situ disponi pro earum excellentia naturis & viribus senserunt. Quas omnes & vicissim singulas ad primam communemque mundi illam animam, verius autem ad spiritualem illam intelligentiam: & hinc

Cælum alterum.

[...]ine ad Deum ipsum, ineffabili quodam ac obse-[...]uentissimo consensu conspirare sunt arbitrati Item [...]igna, planetas, sydera, & quicquid præterea in cælo [...]oc extenso cõstitutum est, vti superioribus seruire, [...]a inferioribus & submissis potentias suas transfun-[...]ere, vt & hinc sub terra quædam quasi cælica gigni [...]ernere sit: dum videlicet corpora illa cælestia pro-[...]riis lumine radiis ac viribus, id est, afflatibus, mate-[...]iam formarum auidissimam dispumant contempe-[...]antque, in ea seminariam introducendæ formæ ra-[...]ionem ad sui propagationem extimulant atque ad [...]ormæ susceptionem plasmatori rite præparant. Sic-[...]uti namque hęc illa, virtute præcellunt, nobilitate ac [...]itu: ita & in inferiora vires suas ipsa transfundere [...]uperiora præstabilioraque vniuersi ordo poscere vi-[...]detur, & benignitas creatoris voluisse perspicitur. Nimirum vt qua ratione est mouens aliquod non [...]nobile, similiter & alterans sit quoddam non al-[...]terabile, iisdem dico qualitatibus. Neque enim [...]quod varios afflant influxus, est (vt plerique pu-[...]tarunt) quod qualitatis diuersæ participes sint, sed [...]quod illa viribus a creatore donata sint multiiugis. Quum namque instituta sint incorruptibilia illa [...]cælestia vt vigerent, regant, & sub creatore tuean-[...]tur adserantque infima hæc, multimodæ transmu-[...]tationi obnoxia, æquum fuit, vt multiformes eis [...]impartirentur virtutes, quibus scilicet iuuent exti-[...]mulentque subiectæ naturæ vim. non profecto vt [...]sibi simile quicquam producant, sed vt Deo pareant [...]atque subministrent. Quod reuera præstare cæ-[...]lica corpora philosophari putarunt cum vi luminis, [...]tum virtutibus propriis speciem totam consequen-[...]tibus, per radios lumenque in inferiora hæc demis-[...]sis. Deum scilicet cælicorum corporum radii ad [...]terram (quæ ceu punctum ac centrum ad cæli [...]ambitum & capacitatem existimatur) transmissi,

assumpta etiamnum forsitan quadam tenuiori & sibi consentanea elementorum, per quæ penetrant substantia, arctantur: proindeque densiores effecti & potentiores, materiam rite & ad portionem æquant coaptantque, & præinfusas in eum seminales rationes ad actum inuitant, donec ad formam tandem materia illa ad amussim, hoc est, pro diuinæ ideę ratione, disponatur, vt & hinc non paucis sensualibus philosophis (vti præscripsimus) visum sit atque receptum, cælum illud extensum cunctorum quæ hoc in inferiori mundo generantur caussam esse effectricē: quod tam rationi profecto alienum est, quam si instrumentum, non autem artificis intelligentiam, operis alicuius formam artificialem efficere putarēt. Quamobrem vt cælica illa corpora ministratorię, vel si mauis instrumentariæ, caussæ speciem quandam a Deo iniisse eorum quæ stata naturæ consuetudine producuntur, primoribus illis & fere diuinis philosophis iudicentur, nunquam tamen veræ, hoc est, creatricis aut plasmatricis causæ rationem illis concesserint.

Cæterum pro Christiana nostra veraque philosophia hoc loco non pigebit subnectere verba diui illius Augustini, summi profecto & diuini philosophi & doctoris nomen meriti, quibus Deum formarum omnium specificarum & proprietatum singularum autorem esse & caussam veram principemque propalam testatur. *Inuisibilium* (inquit) *seminum creator, ipse creator est omnium rerum, quoniam quæcunque nascendo ad oculos nostros exeunt, ex occultis seminibus accipiunt progrediendi primordia: & incrementa debitæ magnitudinis, distinctionemque formarum ab originalibus tanquam regulis sumunt. Et mox subdit: itaque Apostolus Paulus discernens interius Deum creantem atque formantem, ab operibus creaturæ quæ admouentur extrinsecus, & de agricultura similitudinem assumens, ait: Ego plantaui, Apollo rigauit, sed Deus incremen-*

tum

tum dedit. Hactenus Augustinus. Atqui pro huius capitis suprema manu subnectendum duximus, quod proprietatis effectus bifariam discriminatur: aut namq. vtilis est, aut nocuus. Vtilis censetur quo homini quippiam inuitatur adferturve emolumẽti, vt (verbi gratia) eius functiones aut vires conseruet, vegetet, roboret, reparet, absoluat, & ab internecione vindicet: Vel etiam ad meliorem faciliorem q. vitam quicquam adferat vtilitatis. Nocuus autem huic ex diametro contrarius iudicatur. Deinde vtilis inutilisve dicitur proprietas vel toti corpori, vel priuatim cuidam parti. Toti siquidem corpori venenato, singulis item sigillatim eius particulis, theriaca ex vsu est, speciatim vero Hyacinthus, Granatus, Margaritæ, Aurum, cor sedesque virtutum: Corallium autem & Achates stomachum & ventrem solantur, & a noxiis caussis asserunt. Simili modo Napelli vis deleteria toti iuxta ac singulis quibusque partibus inimica cognoscitur. Cæterum proprietatum quæ ab aduersis defendunt, quædam hoc moliuntur noxium, ad se primum quidem conuellendo, deinde immutando. Qua ratione Amethystus vmbilico admotus vini vaporem cum primis allicit, & Scammonium bilem reuellit. Alia vero quod flagitiosum est deturbant, ac tandem propellunt, veluti iam dictæ theriacæ cum aliis medicamentis aduersus venena valentissimis contingit, quod & Smaragdo, lapidi Cyaneo & aliis nonnullis familiare esse perpetuo euentu conspicitur. Alia denique præsentem esse vel imminuere caussam diuersam certo indicio commonstrant, vti electro atque Adamanti coram toxico madere contingit, & Torchois vel find vel omnino ruinam aut maculam quãdam efferre dicitur appetente periculo. Eorum rursus quæ viribus occultis nituntur, quædam ad actionem corporis extimulatione egent, quemadmodum pleraque pharmaca

Proprietatis vtilis effectus.

in actum (vt physicis vulgatum sermonem vsurpemus) reduci necessum est, priusquam ad opus proprium emergant. Alia vero citra omnem a corpore immutationem propria munia exercent, quibus exercendis sola debita applicatione opus est, quod scilicet vires suas actu, vel habitu saltem solam accidentalem potentiam constituente nacta sunt: ideoque sola egent conuenienti ad obiectum admotione, vtque impediens nullum adsit. Qua de caussa Corallium etiamsi stomacho diutius adhæreat, nihil a corpore detrimenti admittit: pariter nec Sapphirus anthracem sanando vires vel tantillo perdit, quanquam & id ei quidam falso adscribant.

De ratione & caussis virium in Gemmis.

CAP. III.

COgnationem certe non obscuram ea quæ huic capiti inserenda sunt, cum iis quæ nouissime disseruimus habere videntur. vtriusque enim capitis idem fere obiectum, eadem pene ratio, idem propemodum argumentum, vt & hic quoque bonam eorum quæ præstruximus partem adiectam intelligi velim: quam & adiecissem profecto, nisi prolixitatis nimiæ καὶ ταυτολογίας, id est, repetitionis accersi metus fuisset. Institutum itaque adgressi dicimus præclaras multum in Gemmis excellere virtutes. Id, eoque & in magna illas antiquitus fuisse maiestate tam conspicuum est, vt eum nihilo consultius facturum existimem, qui illarum dignitatem multis encomiis commendare niteretur, quam qui solis lumen leuiculo quopiam fulgore clarius efficere, aut luxuriantibus aliquot (longe tamen imparibus) pictorum more coloribus illud assequi conetur. Sed enim tantarum virtutum tamq. vere stupendorum muniorum caussas persequi non omnibus ex æquo facile fuerit. Qua de re, paucis libet de illarum potent-

tentiarum ratione quædam recenſere, nō floccipen-denda. fuerunt enim qui Gemmas viuere, & a ſua anima ſpeciales, adeoque fere diuinas functiones exercere crediderunt, quorum iudicium receptum hactenus nō eſt. Aliter Alexander ille Græcus ſenſit. namque quod illarum proprietates elementis vnde conſtituuntur referuntur acceptæ, nimirum quod hæ in mixto alia edant opera quam extra ipſum, in quo qualitatem elementalem, id eſt, innatum temperamentum, tanquam inſtrumentum ad opus moueri ratus eſt. Cuius ſententia, etiam ſi pleriſq. placeat, multis tamen non mediocribus philoſophis vel ideo abſurditatis expoſtulatur, quod inſtrumentariæ tantum cauſæ recordatus, effectricem: quæ princeps eſt, prætermiſiſſe videri poteſt, quam perueſtigare præſentis eſt negocii. Hermes autem ille Triſmegiſtus cælum Gemmis occultas proprietates transfundere perhibet: e quo gignendorum ſeu producendorum omnium facultates tam ſingulares quam vulgares in hæc inferiora tranſmitti non dubitauit aſſeuerare, duplici (vt inquit) modo. Aut videlicet nobiliter & ex amuſſi, quoties materia in quam cælum vim ſuam exercet, eius orbis ac luminis quandam ſpeciem ſeu cognationem refert: ad quam ſcilicet quo propius acceſſerit gignēdus lapillus, in hūc felicius ac abundantius propter materiæ ſymmetriam, connexionem, atq. conſenſum, cælum fuiſſe operatum intelligatur. Sed & ideo multa admiratione dignas Gemmis eſſe proprietates inditas aſſerit, quod lumine & perſpicuitate cælo quadantenus patentiores demonſtratæ, eius actionem perfectius admiſerunt conceperuntq. Vnde ſcilicet tandem hominis ſpiritus effecti ſpecificis pateant Gemmarum proprietatibus, qua ratione Topazium, Carbunculum, Adamantem, occultis gratiarum proprietatibus præditas eſſe cōfirmāt viri non pauci nec incelebres,

Alexandri Græci opinio.

Hermetis de Gēmarum virib. ſenſus.

vt non deuoratis tantum, ſed & etiam geſtatis ſuas edere liceat cælicas potentias: primum quidem in hominis ſpiritus, demum in humores & ſolidiores eius partes, quibus a peſte ac venenis defendatur. Sed enim a cęlo hoc ipſum, quicquid recōdita vi poſſunt, Gemmas accepiſſe, vel hoc argumento confirmant, quod magnos parua mole mirificoſque promant effectus. Nulli namque elemento conceſſum volunt paruo corpore plurimum ſubito præſtare, vti nec ignem puſillum magnam vnico impetu lignorum congeriem vrere, vel aquæ pauxillum, terræ plurimum perfundere. Quæ vero cælica vi nituntur, ex haud multa materia (ceu ſcilicet vim eam in non magnopere reluctantia obiecta, facili opera, diffundant) admiratione etiamnum dignas ſuas functiones abſoluunt. Nimirum quod contrariis aduerſantibuſve cauſſis non agunt, & a validiſſima cæleſti potentia in actionem extimulantur. Quo modo (vt phyſiologis quibuſdam non vulgaribus placet) Corallium, Carchedonius, Chryſolithuſque Gemmæ, ab Ioue præſertim ac Venere id ſunt indeptæ virtutis, quo ab atræ bilis melancholięve ſymptomatis vel ferentem adſerere valeant. Deinde & Mercurio Achaten ſacram perhibent, ideoque & facundiam inuitare, & homini contra venena amuletum eſſe teſtantur. Aduerſus quæ etiam e Creta collectam dictamnum a Phœbo (qui Pythonem transfixiſſe fingitur) id eſt, a Sole omnis vitæ & propaginis fomite mutuatam eſſe profitentur facultatem. Sed & herba Pentaphyllon cælica vi palam prædita creditur non venenatis modo auxiliari potens, ſed vnico folio diariam febrem, ſi bis in dies ſingulos ſumatur: ternis, tertio quoque recurrentem: quatuor autem foliis quartanam febrem pellere atque conficere poſſe laudata. Nec iniuria profecto; quum nempe febres hæ variis pugnent tum naturis tum intemperanti-

Remedia in febrim.

stantiis, haud facile fuerit (si me non omnia fallant) explicare quam ob causam naturalem, vnico simplicissimoque hoc remedio, Pentaphyllo scilicet, tam dissimilis rationis affectus abigi queant, si non virtutem hanc cælum ipsum illi impendisse causeris. Quid præterea Phœbo sacræ Pęonię, a comitiali morbo vel portantem vindicare posse, præter cælum, concesserit naturalis sensualisque philosophus? Neque enim pauca reperias medicamenta quæ similis caliditatis, siccitatis ac modicæ adstrictionis conformes promant qualitates, quarum ratione tametsi geminas edant operationes manifestas, aduersus tamen illum affectum tam præstabilia esse minime experiaris Sed hæc quorsum? nempe vt mirum non sit, quod philosophi illi arbitrati sint, cælum Gemmis occultas profundere potentias: quum præsertim similes potestates in obscurioris substantiæ herbas palam sit illud insinuare creditum. Quid præterea? Nonne a veteribus obseruatum est quarundam arborum, Oleę inquam, Populi albæ, & Salicis folia solstitiali tempore conuerti: fieri etiam vt ipso brumali die frondes quædam reuirescant? Vt & hæc Marcus Varro stupenda discrimina nominarit, quibus videlicet anni tempus discernatur, & ex foliorum versura solstitium, ex recens autem erumpente quarundam herbarum virore brumalis dies internoscatur. Quæ ne iuste quis miretur, non pigebit & hic quoque contexere quæ M. Cicero ex Stoicornm placitis refert: *Probatum est*, inquit, *a Stoicis in ipsa bruma musculorum iecuscula augeri, pulegium aridum florere brumali die, item inflatas rumpi vesiculas, & semina malorum quæ in iis mediis inclusa sunt, in contrarias partes se vertere: Ostreis & conchyliis contingere, vt cum Luna pariter crescant & decrescant.* Vnde manifestum esse puto (vti etiam præstruximus) *Conclusio.* quod & philosophis diligenter probatum receptumque inuenio, quod rebus supernis vis quædam insita

est vehemens, quæ maxima ex parte cum inferioribus conuenit: indeq. sympathia quædam & ceu consensus emergit, quo animantium motus tacitiq. cōcentus cęlicis corporib. (in rebus quæstata natura fiunt) concordare videntur: Quo nomine hæc quoque inferiora cælicis suis numinibus adscripta reperio: Apollini namque Aries, Leo, Gallus, Crocodilus, Cantharus, a Chęremone Porphyrioque tribuuntur. Ex arboribus vero Palma, Lotus, Laurus Soli feruntur acceptæ. Nimirum quod coram intuearis * Loti folia prius quam sol emergat contrahi, & eo exorto sensim explicari: Mitto quæ de Heliotropio, & aliis non raris herbis, vt literis proditum est, ita re ipsa quiuis non negligens explorator proprio obtutu cernere potest.

* *Lotus hæc herba Nili est, non arbor.*

Porro de lapidibus multa, nec tamen dissimilia a Philosophis Ægyptiis ac Magis perhibentur, qui quosdam lapillos syderum imagines plane repręsentare adstruunt. quos & ideo ab iis virtutes in sese concepisse crediderunt, & experimento comprobasse testati sunt. Quid namque philosopho naturali mirum existimare similitudinem Gemmarumq; cum cælo cognationem maiorem efficere vt eius viribus obnoxius pateant atq. hinc valentiores emergant, quum maxime similitudo & extimulata tandem germanitas materiei aptam præparationem, & cælo obnoxium consensum non obscure subindicet. A cunctis siquidem physiologis receptum est, quod agentium actus fiunt in patiente disposito (libet enim eorum vulgatam multum sententiam ad verbum referre) quodque singulæ similitudines sese natiuo quodam affectu appetunt. Verum ne hæc quidem absurda iudicauerit, qui monimentorum magicorum astrologicorumque non inuitus meminerit hi quippe in rebus similitudinem non mediocre ad effectus naturales habere robur certa veluti hypothesi statuere. Sed vt magica omittamus, qui-

bus vel solo nomine multi terrentur, astrologicum aliquod adferemus exemplum. Inter omnes astrorum peritiores conuenit (quibus etiam medicorum non vulgarium bona pars facto periculo subscribit) Leonis imaginem aduersus calculum amuletum esse si tamen stato tempore, hoc est, Sole Leonis primum gradum occupante in auro sculpta, a collo portetur. Cuius rationem nemo, crediderim, aliam facile attulerit saltem naturalem, quam consensum appetitumque quendam rerum cælestium cum congenea figuratione, in conuenienti materia ab ista saltem harmonia inuitatum procuratumque. Propter quem virtus illa cæli, quæ constituto illius configurationis tempore pollebat, a iam dicta parilitate, & materiæ, id est, auri, ad mensuram præparatione, in aurum iam dicta imagine figuratum allicitur, trãsfunditur, commeat, quæ proximum gestantis scilicet, corpus sua vi afficit, qua a calculo ipsum tueãtur. Veruntamen nolim intelligas philosophos illos, vel etiam me sentire virtutem hãc esse imagini, sed auro tali effigie figurato & efformato transfusam, vt scilicet subaudias illos existimare quod præparatio, qua per sculpturam dictæ imagini fabricandæ necessariam, aurum cælicis radiis & influxibus concipiendis abunde disponitur, efficit vt materia hæc patentior reddatur cælicis afflatibus admittendis, & (vt ait M. Vitruuius lib. 1. de Architect. cap. 6.) de latentibus cæli rationibus, artificiosis rerum inuentionibus, diuinitatis exprimere veritatem rerum peritus vir posse credatur. De quibus fusius supra disseruimus. Sed enim ne philosophorum illorum placita absurdiora putes, quam vt humanam apparentemque saltem aliquam non habeant rationem: maxime autẽ quo feliciora, sublimioraque ingenia oblectemus (non vero quod ita esse statuamus) annotanda in primis & hic nobis videtur Platonis illius celeberrimi, &

Mundum esse animal vnum sensit Plato.

multorum non mediocrium philosophorum celebrata vulgataque sententia, quod scilicet mundus est animal vnum, vna quadam anima intellectuali (ea est de qua paulo ante disceptauimus) sub mēte principe omnium creatrice vita donatum, quæ (menti obsecundans) congeneo sui spiritu per omnia diffuso vniuersum orbem alit, fouet, moderatur. Cui & id Maronis egregii illius non minus philosophi quā poëtę subscribit: ——— *omnia*

Spiritus intus alit, totamq; infusa per artus,
Mens agitat molem.

Vna in omnibus vita, omnia inuicem conspirare & compassione quadam communicare.

Quibus non obscure ostendit naturam hanc transmutationi obnoxiam a natura stabili ordinatriceque regi: singula etiam artus & particulas esse quasdam mundani illius ac magni animalis, eademque saltem communi vita viuere; adde & communi quodam spiritu in propria munia extimulari. Ideoq. & illorum est consilium, vnam in omnibus vitam sub mente ac vigore, quæ cuncti eius vi & imperio peragat. Ita & tamen vt ad suas functiones obeundas tum cælicis, tum nonnunquam etiam rudioribus instrumentis vtatur. Quapropter & in hac communi omnium vita sentiunt singulas formas cum inuicem, tum per animam illam vniuersalem ad omnium vltimum finem, hoc est, supremum ipsum bonum, tandem conspirare, vt & quęcunque fiant mundi opera, sigillatim mundi partes sint vel ad eas spectent, vt & ad totum. Quod & ipse Pythagoras suis numeris demonstrare contendebat, dum vnitatem omnem numerum constituere, dualem primum, atque ex vnitate & binario ternarium, (id est, Trinitatem quandam) comprehendi, deinde & in simplicem vnitatem alium omnem numerum resolui, multa ingenii dexteritate disserebat. Verum vnde digressus est noster tandem redeat sermo. Senserunt item & philosophi illi, quod citra substantialem

Pythagoræ de Trinitate per numeros compendiosa sententia.

em proximamque caussam non possit in hoc inferiori mundo naturaliter produci substantia, nec sine viuente caussa viuens quippiam generari: deinde & duce quodam communi diuersa quæque conciliari. Proinde & per substantialem illum mundanę animę vbique præsentem spiritum, omnia consensum, cuius nunc commeminimus, participare volunt. Adde, quod & inter philosophos conuenit, quod lumen intelligentiæ est actus: intelligentias quæ & superiora lumine & spiritu non modo communi, sed & proprio agere. Quid igitur illis arduum fuit opinari spiritum illum vniuersalem, cæli vim materiæ ad eam rite paratæ admouere, vnde rationis eius seminalis virtus ad opus pridem a creatore inseminatum suscitetur. Præstat tamen Chimęricam illam animan, Christianis incognitam, philosophis in hanc persuasionem ductis relinquere: & attendere iis quæ ratio diuinis oraculis subnixa suadet, & quotidiana naturæ consuetudo commonstrat. Naturam autem sic operari videmus vt cæli lumen non desit, & rationum seminalium elementis, id est, in ipsa materia, latentium per id excitetur fœcunditas. Quemadmodum quippe prudens agricola terram sementemque, sic sua arte ac diligentia præparat quo speciem rei cuius in semine rudimentum aliquod a natura delitescere scit, cælum omnibus numeris felicius absoluat: Ita & solertissimam prouidissimamque naturã, vel hominem artificiosum aurum lapillumve sic aptare posse putant, vt quæ in iis per creationem cœpta est virtus, vel insita, per naturam, vel artem eius quam proxime æmulam, ad perfectionem tandem extimuletur. Proindeque nulli iam mirum sit, quod philosophi illi senserunt, cælum & artem sese inuicem non raro iuuare cælicis concipiendis viribut, & materiis decenter adparandis, cælestium motiones & situs obseruare docuerint, vel ideo saltem,

Quodque pro.

quod hæc ad materiam pertineant, aliter vel alite
aptandam. Nempe quod elementa pro illorum mo
tu,poſitione,propinquitate aut diſtantia qualitate
euariant,quas non pauci rerum naturalium proxi
mas effectriceſve cauſſas exiſtimant, vel ſaltem i
hoc ſuperioribus miniſtrare,quodpro eorum mixtu
ra & temperamento formam quandam edant, qu
ad ſpecificam quamplurimum diſponat. Vt & id ſi
euidens,quod ſuperiore capite prætexuimus, Deu
ordinem quendam conſtituiſſe omnium rerum &
ſe ad ſe. Quem Deum credi non ab re poteſt, ſupr
ea quæ ab vniuerſali rerum naturalium confluxu
quęque ſpecies & quoduis indiuiduum recepit, pro
prietatem quandam humano captui, non ratione
ſed ſolo experimento peruiam ad hominis vſum, li
beraliſſima ſua pietate infudiſſe, atq. impartiuiſſe.
Vt & vtilitatem inde homo capeſſeret,& tanti,tam
que reconditi operis admiratione illectus, ad Dei, &
Domini ſui omnium creatoris contemplationem
amoremque raperetur conuolaretque. Hic namque
ordo vniuerſi,& hæc rerum proprietatumque admi-
randa varietas,dum ab intellectu diligentius auidiuſ-
que introſpicitur,illuminatis tandem mentis oculis,
principium ſuum, quod eſt bonum ipſum, id eſt De-
um,refert,incomprehenſam ſublimitatem,ac maie-
ſtatem ſimpliciſſimam, ſapientiſſimam, potentiſſi-
mam, benigniſſimamque virtutem atq. bonitatem
eſſe. Sed inſtitutum tandem abſoluamus. forſitan
enim longius palari diſceſſimus. Itaq. tametſi Triſ-
megiſtus ille non abſurde videri poſſit ſenſiſſe, quod
cælum lapillis vires abditas impertiatur, proxime ta-
men earum cauſſæ non meminit, quam inter philo-
ſophos conuenit in materia conſiſtere, & inde ſuas
promere functiones. Qua ratione patet, cęlũ ipſum
materiale ac extenſum non eſſe principem proxi-
mamque, vel ſi mauis, coniunctam cauſſam earum

Cur proprietates occultæ rebus a Deo inditæ ſunt

quæ

quæ in Gemmis latent potentiarum. Quamobrem cum superius ostenderimus, reconditarum virium caussas a nulla fieri complexionali qualitate: sed nec ab aliquo elemento aut forma elementorum temperiem primarie atq. essentialiter consequente, voluit Albertus ille Magnus cum numerosa non mediocris literaturæ ac iudicii virorum turba, quod specifica seu substantialis Gemmarum forma sit delitescētium, quæ ex iis experimur, facultatum caussa effectrix atque immediata. Quanquam nec illi forte negarint substantiali illi formæ vim aliquam adiici cælestem, quæ vel seipsa, nonnunquam autem Gemmarum adiuta temperaturis elementalibus, præcipuæ illi caussæ suffragetur. His autem non de nihilo subtexendum videtur, quod quæ Gemmæ natura purissime nascuntur, & ab omni sorde defecatę, nullam artis præparationem ambiunt, nisi vt rite corpori admoueantur & nihil obstet. Quę vero terra aut crusta obductę, preciosum intro condunt thesaurum & gratiam pulchritudinem, mangorum officio, abiecta crusta, & virtutibus & illecebris diffundendis, idoneę redduntur. Neq. etiam tibi persuasum velim Gemmas æqualiter suis functionibus corpora quęuis etiam humana efficere. Quandoquidem pro corporum cęlicis orbibus & afflatibus, vnde vim lapilli mutuati sunt non modicam, maiori vel minori consensu, aut eorum corporum conueniente vel aduersante temperamento & innata proprietate, efficacius aut segnius Gemmas operari contingit.

Alberti Magni de proprietatum essentialiũ caussa sensus.

Non in quæuis corpora Gemmas æqualiter operari.

PRIMI LIBRI FINIS.

DE GEMMIS XIII. QVARVM Diuus Ioannes in Apocalypsi meminit,

LIBER SECVNDVS.

ARGVMENTVM.

IACTIS instituti nostri fundamentis ab ipso secundi huius libri limine prætexendum videtur, quod diuus ille Ioannes Apostolus Apocalypseos, id est Reuelationis libri capite penultimo, dum ciuitatis sanctæ Hierusalem de cælo descendentis, ac Dei claritate illustris structuram describeret, tredecim Gemmarum non sine magno sacramento (quod ne in aliena messe metamus, in præsentiarum prætermittimus) commeminit. Quas non pigebit ex ordine eo loci seruato, hic quoque recensere. Neque enim video qua meliori ratione, Dominus omnium Deus nobis commonstrauerit, diuinas quasdam Gemmis inesse naturas & proprietates, quam iis ipsis cæli muros, hoc est, eius virtutes, vel (si mauis) Christi Iesu cum duodecim eius Apostolis, Ecclesiæ videlicet capitis & columnarum amplitudinem, maiestatem, cumulatam denique nobilitatem & inuincibilem virtutem per Gemmas designando. Sunt itaque omnes eæ: Iaspis, Sapphirus, Carchedonius, Smaragdus, Sardonyx, Sardius, Chrysolithus, Beryllus, Topazius, Chrysoprasus, Hyacinthus, Amethystus: nouissimas vero fecit Margaritas. De singulis autem his hoc libro primum ex ordine differere consilii est.

De Iaſpidis ſpeciebus & viribus.

CAP. I.

IAſpidis plura ab autoribus enumerantur faſtigia. Ea tamen quæ apud Indos nata Grammatias, aliis Polygrammos vocata eſt: quæque virens, Smaragdo quadantenus ſimilis pellucet (vt & hinc ſola ſubſtantiæ craſſitie ab hoc deſciſcere fere videri poſſit) ſupremam obtinuit maieſtatem. Ab hac vero diuerſa multum Cypria viſitur, colore glauco, ſubſtantia pingui, Gallis Iaſpis alba dicta. Perſica æri ſimilis, Aërizuſa nominata, conſpicitur. Thermodoontiaca autem Iaſpis, cærulearum optima eſt. Cappadox, ex purpureo cæruleum refert in materia opaca, ideoq. non fulget. Phrygia ruboris non nihil admiſit. Thracica Indicæ æmula, Chalcidica turbulenta ac varia multum ſubſtantiæ, omnium minime iucunda. Cunctarum vulgo præſtantiſſima eſt, quæ purpuræ quippiam complectitur. Secundum habet locum quæ roſeum quiddam nacta eſt. Tertiam obtinet dignitatem, quæ Smaragdum: quartam, quæ Autumnale matutinum ſerenumque cælum imitatur. Eſt & quædam Iaſpiachates ſeu Iaſpidem & Achaten quoque complexa, vires vtrarumque perſtringere credita. Sunt & aliæ (autore Vincentio) peregrinæ Iaſpidis ſpecies ex Thetel enumeratæ. *Nam inuenitur* (ait) *in Iaſpide ſcutum habens in collo, & cuſpidem in manu, & ſub pedibus ſerpentem, qui habeat contra omnes inimicos virtutem. Item & alius in quo ſit homo habens faſciculum herbæ in collo, cuius virtus ſit omnes diſcernendi morbos ac ſanguinem reſtringendi: quem Galenum in digito geſtaſſe referunt. Deinde & cruce ſignatum viridem reperire eſt, ne quis ſubmergatur efficacem.* Hactenus ille. Hic itaque fere indigitauimus optimam principemque Iaſpidem, virentem illam & Indam, quæ (quod præ cæteris amuletum eſſe credatur) Polygrammos nuncupata

Thetel.

Iaſpis quæ optima.

existimatur, quæ tamen celeberrima asseritur, si e viridi purpureum quidnam complexa, alba præcin gatur linea. Vnciis vndecim magnam vidisse Plinius testatur, indeque arte consculpatam Neronis thora catam effigiem. Porro quod ad vires attinet, omne pro singulari aduersus perniciosissima quęque vene na amuleto toto Oriente deferri, idem Plinius in scri ptis relinquit. Verum enimuero eam quę Gramma tias dicitur, alba insignem lineam prȩferunt, quę geminata candidam efferat crucem a nonnullis fir miter prędicatur ferentem adeo contra aquæ iniuri as adserere, vt & hunc a submersione vindicare, Gal medicinę vsui illas esse confirmat, quod suo adhęsu stomachum firment, quem ventriculi os esse idem autor dixit, illiusq. rei se periculum fecisse profitetur totq. videlicet ex Iaspide a collo ita suspenso vt sto macho e directo responderet. Affirmatq. sibi coram exploratũ esse sculptutę expertes nihilominus pro desse, quam si dracone radiato figuratę fuissent: qua les Nechepsus rex insculpi instituit, vt idem Gal. re fert. Adde quod Iaspis mulieribus menses cohibet drachmæ pondere deuoratus, sanguinem sudorem que compescit, hydropem & febres arcet, oculorum aciem suo virore reficit, Venereorum petulantem appetentiam retundit: partum proprietate quadam occultiori moderari creditur. Sunt qui ab aduersis casibus gestantem liberare, phantasma pellere, con ceptioni aduersari, & oculos ab omni sorde purgare Iaspidem dicant.

Iaspidis vires.

De Sapphiro. CAP. II.

Sapphiri differentiæ & nomina

IOVI Phœboque antiquitus sacram sapphirum in duo partiuntur pręcipua discrimina. Sunt namque quæ Orientales seu Indę, sunt & quæ Podiæ, a loco scilicet suæ generationis, appellantur. Inuenio quo que illam & Syrtitem, ab inuentionis loco, vocari.

Syrtites.

Quam-

quamquam non eam putauerim esse, cuius Plinius meminit libro 37 hist. natur. cap. 10 his verbis: *Syrtites (inquit) in littore Syrtium, iam quidem & in Lucania inueniuntur, e melleo colore refulgentes, intus autem stellas continent languidas.* Tametsi namque nomine & originis loco conuenire videantur, color tamē huius syrtitis, melleo croco refulgens, manifestius reclamat quā ut a quoquam suspicari deceat hanc syrtem esse sapphirum. Sapphiri namque cælesti colore conspicui sunt. Porro earum quę apud Medos reperiuntur, supremam sibi maiestatem vendicarunt, quę serenissimi verniq. cęli colorē efferentes, cęruleę conspiciuntur & ceu transfusas nubeculas (immixta etiamnum leui quadam purpura) repręsentant: vt videlicet sulphuris primum accensi colorem referant, aureis insuper punctis colluceant scintillentque, ita tamen vt visus aciem materiei crassitie retūdant, vt & admotarum rerum imaginem speculi instar minime reddant. sunt itaque hæ optimæ sapphiri. Multæ tamen aliæ visuntur quæ quo magis ab his vel substantia vel colore desciuerint, eo viliores censebuntur. Inter quas tanquam subcandicantes quasdam nubeculas ostentant, præferuntur, vt ab optimis primum sibi locum occupauerint. Supremam olim sapphirum autoritatem habuisse, vt apud diuos gratiam ipsa perhibet antiquitas. Tam quippe diis, Phœbo maxime, gratam hanc Gemmam causantur, vt tum pręcipue sua huic sacra placuisse creditum sit, cum inter hæc sapphirum (tanquam videlicet Concordię signaculum) etiamsi non citra fastum superstitionemque, ostentarent Qua de caussa Pontificibus in primis, dein etiam regibus, summis denique viris, prę ceteris dignam, ob propemodum diuinas illius facultates, philosophi iudicarunt. Venereos compescere affectus creditur, ideoque castis pręcipuo vsui esse perhibetur; deinde animi in Deum

Sapphiri descriptio.

Sapphiro vires.

Superstitiose credita. propensionem, deuotionem, pietatem, cōstantia pacis ambitionem, deorum munera opimaq. (qu ad hanc vitam spectat) beneficia inuitare concilia que fertur: vt vel hinc ecclesiasticis præsulibus om um maxime dignam rude etiam vulgus profiteat Addunt & contra iracundiam, & inuidiam, frau & tristitiam pollere. Adeo scilicet contra effre animi mores efficax est credita. Verum hæc ad a mam pertinent.

Corporis præterea incrementum moliri, solid principesque fouere & asseruare partes, cordis oc lorumque vires reficere, horum excrescentias & p stulas inhibere: ruptas quoque membranas coge Galenus & Dioscorides autores sunt. Addunt & a uersus scorpionum ictus & intestinas exulceration bibi, venenis etiam pestiferis resistere, & contra v neficia omnia, adde etiam & incantamenta presid esse, febrientes cordis venis pulsantibus admota i uare, sudorem arcere, sanguinem continere carbu culis abscessibusque calidis, pestiferis præsertim, m rum in modum aduersari tradunt. Commentitiu puto quod a plerisque dicitur Sapphirum Carbu culo extincto viribus destitui. Sunt & qui falso i ctent sensisse Dioscoridem quod Sapphirus aran am in pyxide repositam occidat, si diutius supra an mantem pendula amoueatur.

Mitto præterea, quæ de hoc lapillo superstitiosc rum Magorum præstigiosa vanitas nugatur.

De Carchedonio. CAP. III.

CArchedonium e Carbunculorum esse generibu Plinius inter Latinos philosophos locupletissi mus testatur. Quanquam & hic præmonitū te veli fere omnia tam Græca quam Latina Apocalypsi exemplaria Calcedonium habere: quum tamen d hoc nomine vocato lapide nihil apud autores class

co

os inuenerim: de Carchedonio autem multa. Vt
x hinc non ab re putem ſcriptorum incuria vtraque
xemplaria iam olim vitiata eſſe, quæ preſtruere vi-
um eſt, ne ſacri textus veritatem ac dignitatem ne-
lexiſſe videremur. Porro Carchedonios putant im-
re diuino generari. Luna plena maxime reperitur.
n Naſamoniis montibus naſcitur, deinde & apud *Carchedonij generatio.*
Thebas in Ægypto: verum quam prædicti obſcurio-
es ac magis fragiles, venenoſi & morientis carbonis
haud abſimiles. Neque etiam deſunt viri non ince-
ebres, qui iuxta Baſileam Argentinamq. claras mul-
um & inſignes Germaniæ ciuitates quoſdam Car-
hedonios reperiri adſtruāt. Præterea autor eſt Sym-
phonianus Campegius, in Lotharingia quoq. Car-
hedonios oriri miræ magnitudinis, & ſi ferro per-
cutiantur ſonoros, quos & vi præditos ſcribit aduer-
ſus raucedinem: vocemque clarificare; Ego vero ab-
ſolutiſſimo Carchedonio cum Lotharingo collato,
hunc non putauerim (tanti viri pace dictum ſit) eſſe
verum Carchedonium. Quandoquidem optimus *Carchedonis deſcriptio.*
colore conſpicitur medio inter Beryllum & Hyacin-
thum, accedente etiam leuicula quadam & ſubar-
dente purpura, vt & proinde facilis ſit ſuſpicio coiiſ-
ſe Beryllum cum Hyacintho. Ideoque Carbunculis
pallidior & ſubobſcurior viſitur, quamquam & Sole
vel igne acrior excitetur. Dicunt etiam Carchedo-
nios vmbra purpureos oſtendere, ſub dio vero flam-
meos videri, & ſoli expoſitos ſcintillare. Qui au-
tem a Lotharingis paſſim circumferuntur rubri ſem-
per æqualiter conſpiciuntur, tantum abeſt, vt prædi-
ctos gratia & proprietatibus adſequantur. Quamob-
rem ſpurium potius Lotharingum Carchedonium
eſſe iudicauerim, vel omnino ignobiliorem eius
quandam ſpeciem. Præterea commune omnibus
Carchedoniis inuenio, quod ceram ſignandam ſuo
contactu ita quidem liquefaciant, vt eius adhæren-

Mas & fœmina. tem partem conuellant Carchedonii (vt in omni Gemmarum genere) Masculi acrius, fœminæ languidius fulgent. Scalpturæ contumaces esse Carchedonios inuenio. *Carchedonij vires.* Cæterum facultates eis tribuunt non obscuras contra Cacodæmonas, & atræ bilis symptomata, hoc est tristitiam timoremq. Neq. desunt qui victoriam ei promittere audeant qui illum secum gestauerit. Fertur & festucas calfactus trahere. Præcipuæ autem dignitatis sunt mares qui stellas intus ardenteis ostentant, vel cælesti hoc schemate diuinas fere eius vires attestante.

De Smaragdo. CAP IV.

Viridium Gemmarum iucundissima primaq. habita Smaragdus. Nullus namque color oculis æque placuit, quod horum acies virore maxime demulceatur, vt & eapropter viridaria visus & animi recreandorum gratia petantur. Ideoque fit vt nullis lumina nostra lapillis quam Smaragdis plus oblectamenti consequantur. Nihil quippe cum herbis de viriditate meliori ratione certauerit, quum etiam quarundam virorem non raro Smaragdus superet. *Smaragdi genesis.* Porro optima apud Scythas in altissimis montibus ac in metallis aureis nascitur, vnde non sine magno discrimine ac negocio solet adipisci: Gryphis alitibus *Arimaspi* ferocissimis in iis auro nidificantibus, & illas tutantibus ab Arimaspis vnico in fronte media oculo insignitis, viris armatis eo auri & Smaragdorum cupiditate nimia consuetis accedere. Cæterum quantum reliquas virentes Gemmas Smaragdi superant, Scythicæ cum substantiæ puritate, tum viriditatis illecebra reliqui sui generis species antecellunt. Secundam vero sibi dignitatem Bactrianæ vendicant. Ab his autem Ægyptiæ Quamquam & in Britannia maiore (quam nunc Angliam vocant) reperiri non ignobiles, autor est Albertus Magnus. Post generosissimas

ſſimas itaque quæque pro ſui puritate & viroris onſtanti pertinacia, ſuperior aut inferior æſtimana fuerit. Porro præclariſſima Smaragdus virenti icunditate amœniſſima prata proxime repræſenat, ſolaque præ omnibus aliis intuitum vbertim xplet, & multo labore hebetatam oculorum aciem eficit: vt vel hinc apud ſcalptores maximam iniet gratiam. Quinetiam e longinquo ſeſe efferunt maragdi, quod vicinum circumfuſumve aërem uo inficiant unctu. Tametſi vero duodecim eius numerantur omnia faſtigia, principis tamen & abolutiſſimæ deſcriptionem hîc adnotaſſe ſat nobis uerit; ea ſiquidem cognita reliquas pro ſuis metiris neritis, ac æſtimare haud difficile fuerit. Selectiſſina itaque Smaragdus ea eſt, quæ viridiſſima, lucidiſima ac puriſſima exiſtens, ſuo quidem virore oculos onſtanter explet, ſatiatve: ita vicinum aërem prorio tinctu inficiens, vt neque ſoli, neque vmbris eu lucernis cedat: quin potius perpetuo contumaique virenti fulgore ſemper irradiat, ſui ſemper ræbet conſpectum, ſubſtantia pertinaci ac duriſſina. Porro Smaragdorum quæ planæ ac læues ſunt, peculi ſpeciem referunt, & imagines rerum admoarum ſupinæ repræſentant. Ideoque in ſcriptis eſt: Neronem gladiatorum certamina Smaragdo conpexiſſe. Vires huic adſcribunt præſtantiſſimas aduerſus venena omnia: vt & hinc octo granorum hor lei pondere in polline deuorata, venenatos a morte indicare potens iampridem explorata ſit. Affirnant etiam ſerpentis oculos diffluere, ſi optimam maragdum diutius intueantur. Comitiali præterea morbo vel a collo pendulam vel annulo geſtatam, ceu amuletum generoſum prodeſſe; Hemitritæumque ſanare confirmant. Iam vero apud omnes conuenit lapidem hunc rerum Venerearum impatientem eſſe. Vt etiam Albertus ille Magnus adſeuerare

Optimæ probatio.

Smaragdi vires.

non dubitarit, regi Hungariæ cũ vxore rem habenti Smaragdum quem annulo portabat, in tres diuulsum fuisse parteis. Proinde palam esse creditum comperio, ad castitatem non mediocrem hunc lapillum habere proprietatem. Addunt denique & ipsam memoriam fouere, visum recreare, opes augere. Mitto quæ de lapillo hoc superstitiosorum magorum nugacissima impostura mentitur. Porro qui non vsq. adeo virent, vino & oleo abluti (autore Plinio) emendantur.

De Sardonyche. CAP. V.

SArdonychas olim Romanis in magno fuisse precio autor est Demostratus. Porro numerosæ specie visuntur: quarum India parens est, celeberrimæ habentur; post has Arabicis laudem detulerunt circuli præclaro candore, nec tamen nimis gracili, verum in vmbonibus nitido. Optimæ autem iudicantur, quæ colore constant, veluti carnibus humanis vngue intersuso (qualem audio vulgus incarnatum vocare) vtroque nihilo secius colore vtcumq. pellucido atq. languido, ceu scilicet quis rubricam visum transmittere intelligat affuso etiamnum colore, vtcumque glauco. Itaque Indicæ præstant. Colorum quoque varietate suam ostentant dignitatem, vt vix in alia Gemma depingenda naturæ diuina sagacitas magis reluceat. Ex his namque generosiores, radice tamquam a basi quadam nigricante (quam quis non iniuria, e nigro ad cæruleum deciscere crediderit) Onychas primum quadantenus repræsentant: hinc imitante Sardium subrubente zona præcinguntur, a qua deinde linea alba in gyri modum ambiuntur: Tandem vero lata atque diuersa intercapedine in ampliorem, nec minus artificiosum ac candidum circulum meant. Postrema omnibus iis zonis, veluti basis quadam altera substernitur: quæ vt Arabibus

Optimæ delineatio.

nige:-

nigerrima eſt, ita Indis cerea vel cornea conſpicitur: quaſi videlicet in candido pingui vnguis humanus transfundi, accedente etiam ſubobſcura quadam nubecula, exiſtimetur. Ideoque nemini mirum eſſe debeat, ſi quis Sardonychas ex Sardii, Sardæ & Onychis coïtu fieri ſuſpicetur, quum Sardonychas palam ſit trium illarum Gemmarum referre colores ac ſubſtantias. Præferuntur quibus candidæ vel purpureæ zonæ ſeſe ex ordine, citra alterius rei intermixtionem, recipiunt, & albicantes circuli, immixta leui purpura, cæleſtis arcus anhelationem quandam referunt. Melleæ vero & fæculentæ reiiciuntur, cum his etiam, quibus circulus aliquis ſeſe quidem diffundit, non autem recipit. Aduerſus venerea pollere, & animi faſtum, item nocuos effectus arcere creditur. *Probatio.* *Potentiæ Onychũ.*

De Sardio. CAP. VI.

SArdium a Plinio Sardam vocari inuenio; tametſi non deſint viri non incelebres, qui ab hac Sardium multum diſcriminari iudicent, quod videlicet hic ruber, illa vero alba viſitur. Forſitan vocum vicinitas Plinio impoſuit: fuit autem Sardius apud antiquos non infimi nominis: nunc autem nullus aut minimus eius vſus. Porro colore conſpicitur rubro, verum ſubobſcuro, vt ſi quis imaginetur terram rubricam pellucere quidem, ſed ſubobſcura offundi nubecula. Adeoque is ſui generis optimus cenſetur, & quo latius ab hac perfectione reliqui abibunt, hoc minus nobiles iudicabuntur. Timorem pellere, audaciam præſtare, a veneficiis maleficiisq. geſtantem adſerere, ſanguinem e naribus fluẽtem compeſcere, animo lætitiam, ingenio quoq. acumen inuitare, perhibetur; præterea retundere iniurias creditur: vt vel hinc Sardonychas innocuas eſſe confirment, quod Sardium complectuntur. Sardii item mares acrius ful- *Sardij delineatio.* *Probatio.* *Virtutes Onychũ.*

gent, ideoq. præstantiores habentur, quod & aliis fere Gemmis commune est.

De Chrysolitho. CAP. VII.

Chrysolithi species & genesis.

CHrysolithos multiplici discrimine partiuntur, quarum ignobiliores Arabicæ dicuntur, quod vario colore ac turbulento conspectu sunt. Reperio etiam & Chrysolithos in Germania nasci, in iugis scilicet Mysniacis & locis conterminis, splendore tamẽ ad candidum languido, quam aliæ magis fragiles. Selectissimarum India nutrix, quæ quadantenus cæruleæ sunt, marinæ aquæ virorem ita præ se ferentes, vt aurum in collatione quadam veluti argenti facie cogant albicare. Porro partibus respirationis adeoq. asthmaticis Chrysolithum conferre tradunt. Aduersus pusillanimitatem, & contra melancholicos, metus stultitiamque pro amuleto defert. Dæmonas prauos pellere, sapientiam, animi quoq. constantiam promouere creditur. Nocturnis item pauoribus, & molestis intersomniis aduersari crebro sum expertus. Addit & Thetel Iudæus Philosophus, Chrysolithos reperiri insignitas fœmina, vna manu auem, altera vero piscem continente: mercatoribus vtiles quod stultitiam pellant, inuitent autem solertiam, qua illi suis negociis bene absoluendis maxime egent. Quamquam & id suam abunde redoleat vanitatem.

Optimæ descriptio.

Facultates.

De Berylle. CAP. VIII.

Berylli probatio.

BEryllorum India parens est, ita vt raro alibi oriantur. Est autem Beryllus vna ex virentibus lucidisque Gemmis. Probatissimæ sunt quæ limpidi maris virorem proxime referunt. Ab his Chrysoberylli paulo languidiores, fulgore in aurum vergente, laudantur. Sculpuntur singulæ forma sexangula, quo color alioqui hebes & languidus angulorum excitetur repercussu: vix namq. aliter politæ fulgẽt. Porro quam-

quamuis decem eius faciant genera,ſat tamen nobis eſſe putamus principem indicaſſe, vel hoc præſertim nomine, quod hac cognita,facile cuiuis fuerit reliquas ſpecies ad iam indigetatæ Berylli faciem metiri. Oculis humentibus, ructibus, ſuſpiriis, iocineris quoq. malis,illius ex qua dilutum (infuſionem noſtri Seplaſiarii vocant) non mediocriter auxiliatur. Inuenio & hanc Gemmam aduerſus hoſtium iniurias, & contra ſegnitiem pollere,ingenio prodeſſe & coniugatos inuicem conciliare. *Vires.*

De Topazio. CAP. IX.

QVÆ de Topazii inuentione varia adferuntur, tamquam a noſtro inſtituto aliena (quod & in ſingulis fere capitibus obſeruare adnitimur) omittimus. Porro Topazium Gemmarum ampliſſimam tradit Plinius, vt etiam Arſinoæ Philadelphi vxori ſtatuam præbuerit quatuor cubitorum in delubro aureo ſacram. Duplex eius differentia eſt, priorem Praſoiden,id eſt porraceam,alteram autem Chryſopteron: rectius autem Chryſopterin (hoc eſt ad filicis herbæ virorem inclinantem) nuncupant. Neque enim a voce Græca πτερὸν, Latinis alam ſignificãte aut pennam, verum a voce πτερὶς, filicem herbam indicante, Chryſopterin deriuari putauerim: eſt namque filicis viror quam porri dilutior. Vt ſit Chryſopteros, vel ſi mauis Chryſopteris Topazius aureo colore, transfuſa iuſuper blanda quadam viriditate ad glaucum accedente. Qualem Topazium mihi æſtate ſuperiore commonſtratum fuiſſe reminiſcor,ſubſtantia quidẽ non mediocriter tenui,multum autem pellucida,colore tamen ex flauo in pallidum languido, immixto etiamnum aqueo quodam virore,adeoq. filicis foliorum viriditatem repræſentante. Solæ autem hæ præcellentium Gemmarum limam admittunt vſuque atteruntur. Topazii laus *Duplex Topazij genus.*

non vulgaris profecto: quandoquidem vires ei aduersus sanguinis eruptiones tribuuntur: ideoq. vulneri admota sanguinem e vestigio compescere: iracundiam præterea ac venerea cohibere creditur. Nec desunt qui facto periculo audeant affirmare, quod manus Topazium habens, ab aqua bulliente citra iacturam eripi possit: vt quæ aquæ feruorem vsque adeo temperet, vt ab ea omnem bullam mox pellat & calorem nocuum. Mirum vero, quod vires pro Lunæ augmento aut decremento euariet: vt & hinc lunaticos iuuare perhibeatur. Sunt qui hunc lapillum stultitiam pellere, delirium auertere, a momentanea morte ferentem vindicare, & phrenitidi obnoxiis amuletum esse prodant.

Facultates.

De Chrysopraso. CAP. X.

CHrysoprasum & Chrysoprasium Plinius scribere videtur; nam lib. 37. cap. 8. Topazii genera discriminatim narraturus in hunc modum scribit: *Duo eius genera faciunt, Prasoiden atq. Chrysopteron similem Chrysoprasio.* Nec ita multo post subdit: *Vilioris turba est Prasius, cuius alterum genus sanguineis punctis obhorret. Tertium virgulis tribus distinctum est candidum.* Præfertur his Chrysoprasius porri succum & ipsa referente, sed hæc paululum declinans a Topazio in aurum. Eiusdem vero lib. cap. 5. Beryllorum discrimina descripturus: *Vicinum* (infit) *genus huic est pallidius, & a quibusdam proprij generis existimatur, vocaturque Chrysoprasus.* Item & eius libri, cap. 11. *Colos* (inquit) *appellauit Chrysolithum aureus, Chrysoprasum herbaceus.* Puto tamen vel scriptorum vel typographorum oscitãtia Chrysoprasio, pro Chrysopraso, & prasius pro prasus substitutum esse, vel hac ratione, quod vtramq. asserit porri succum referre, cui Chrysoprasi & prasi voces longe melius respondent: sicuti & ibidem his pro is, & Chrysopteria pro Chrysopteron reponendum censeo,

censeo, vt scilicet in hunc modum Pliniana lectio castigetur. Et duo eius genera faciunt Prasoidem atque Chrysopterin similem Chrysopraso, & demum vilioris turbæ est prasus (nisi tamen prasius vocem adiectiuum quoddam esse cēseas) cuius alterum genus sanguineis punctis obhorret. Tertium virgulis tribus distinctum est candidum. Præfertur his Chrysoprasus porri succum & ipsa referente. Palam enim est Plinium eo loci Chrysoprasum tribus Prasi generibus conferre, eundemq. prestantiorem habere velle. Sed hæc missa. *Emendatur Pliniana lectio lib. 37. c. 8.*

Chrysoprasus itaque lapis porri viriditate ad aurum inclinante conspicitur: ideoq. herbaceum colorem imitatur. Optimus itaque est qui aureis guttis conspergitur. Mirum quod lumini tam importunum scribunt quidam, vt genuinum decorem per solas tenebras ostentet. Vires ei tribuunt contra sacrā auri sitim. Cordis vires reficere, & oculorum imbecillitatem finire creditur. *Descriptio* *Virtutes.*

De Amethysto. CAP. XI.

PRæcipua inter violaceas Gemmas Amethysto laus & autoritas: eius autem plura enumerantur fastigia. Porro Indicæ supremam sibi vendicarunt maiestatem: post has vero Arabicæ, Armeniacæ, Ægyptiç & quæ in Galatia reperiuntur. Infimæ omnium quæ in Thaso aut Cypro gignuntur. Singulæ tamen violas vtcumque referunt, fulgent quoque, scalpturæ vt si quæ aliæ faciles. Absolutissimam purpuram Indicæ repræsentant: inter quas eæ quidem præcellunt, quæ veluti ex carbunculo irradiantis in murice rosei cuiusdam nitoris iucundam anhelationem effundunt. Quarum, quæ blando quodam aspectu tamquam ignitam eiaculantur scintillam generosissimæ atque efficacissimæ putantur. Neque etiam hîc adnotare pigebit, quod accedunt quidem Amethysti ca- *Delineatio.* *Probatio.*

mnes ad vini ruborem, verum eo non adepto i[n] violaceum finiuntur, vt purpuræ videlicet fulgor v[i]queadeo igneus non sit: sed vt vini colorem euarie[n]. Quamquam inueniam & Amethystos quosdam a[d] Hyacinthos deficere, alios vero ad vinum magis, nullæ tamen vinosi coloris expertes omnino lau[-]dantur. Quæ vero ad crystallum ceu subaldida qua[s]dam ac leui purpura desciscunt, cunctis ignobiliore[s] habentur. Veneris gemmam coloris luxus & illece[-]bra vocari fecit. Aristoteles autor est amethystũ vm[-]bilico admotum vini vaporem primum ad se trahe[-]re, deinde eum discutere: proindeque a crapula & e[-]brietate ferẽtem vindicare; homini præterea contra toxica amuletum esse comperio. Addunt & alii ma[-]las illum arcere cogitationes & præcox felixque in[-]genium efficere. Ad hæc vigilantem & principibus gratum reddere eum a quo portetur. Sunt qui gran[-]dinem auertere & omnia prospera inuitare illum tradant. Mitto hîc quæ de hoc lapillo superstitiosi impostores credulis nimium auribus insusurrant, tamquã videlicet Christiano instituto indigna, qua[-]lia fere sunt etiam quædam ex iis, quæ partim paulo ante, partim etiam & in aliis huius libri capitibus, e[x] certis tamen autoribus, retudimus, cuius te vel ideo monitum cupimus, ne qua egregio illi censori, aut alii similis farraginis homini calumniãdi ansa relicta videatur: quæ ea venia a nobis prodi posse iudicaui[-]mus, qua ab aliis prodita fuisse vidimus, quamquam ea omnino prætergressi simus, quæ præstigiosam il[-]lam Magiam plus redolere cernebantur, quam Chri[-]stianam eruditionem deceret admittere.

Potentiæ.

De Hyacintho. CAP. XII.

Delineatio.

Hyacinthus a sui nominis flore nomen habet: e[-]ius namque colorem quamproxime repræsen[-]tat. Est itaque Hyacinthus colore quidem fuluo, ab-

ab Amethysto (Plinio teste) differens quod quæ in hoc emicat viola, in illo dilutior conspicitur, vt quis scilicet ab Amethysto ad aurum immixta etiam leui quadam sed subobscura purpura, desciscere dixerit Hyacinthum. Triplicem eius inuenio differentiam; est enim qui ad rubrum plus inclinat, ignique purpurascit magis, cui nonnulli primam adiudicarunt autoritatem. Est & alius, e fuluo croceum repræsentans, quique igne obscurior redditur. Tertium e fuluo ad cœruleum non ingratam præ se fert inhelationem, inde sapphirini nomen habet, cui alii supremam maiestatem adiudicant, vel hoc nomine quod Hyacinthi, Sapphirique naturas complecti ex vtriusque tinctura videatur. Hic præ omnibus aliis aëra sentire perhibetur, sereno scilicet cælo ceu gratulabundus, impensius superbiens, nubilo autem aut omnino obscuro iniucundior, humiliorque adparens. Probantur qui nec obscuriores nec clariores sunt, quique igni admoti vtcumque purpurascunt. Mirum quod temporum constitutionibus quoque affici videantur, vt cælo placido pelluceant: ingrato vero tamquam eius iniurias ægre ferentes, tristi aspectu compareant, vt vel hinc cælestis illum esse naturæ, non ab re quis asseueret. Probatissimus quisque frigidissimus ore sentitur, & scalpturæ contumax vix tandem cedit. Porro quod ad facultates spectat, pertinaci frigiditate corpora densare atque reficere, somnum conciliare, virtutes (cordis præsertim) tueri, a populatim sæuiente peste, cum manifesta sua qualitate, tum recondita quadam proprietate gestantem adserere, creditur. Ideoque pro amuleto collo suspenditur e regione cordis, vt cutem contingat. Nec desunt qui Hyacinthum confirment diuitias augere, & animi alacritatem efficere; præterea & a fulguribus portantem defendere.

Genera.

Probatio.

Proprietas.

De Margaritis. CAP. XIII.

Genesis Margaritarum.

OMnibus certe notiores sunt Margaritæ, quam vt earum delineatione opus esse suspicer. Porro quod ad earum originem attinet, varia est autorum sententia, cuius tamen diuersitatem dissimili earum genesi acceptam tulerim, non autem illorum aut ignauiæ aut oscitantiæ; nec enim video cur cuiquam mirum videri debeat, si pro diuersa cæli constitutione illarum generatio variet. Quid namque prohibet aliter nasci eas, quæ ab Erythræo mari, queve a Taprobane & Troidis, vel etiam ab Arabiæ petuntur littoribus? secus autem quę a Patria vicinisque Austrinis vel etiam occiduis Septentrionalibusq. Oceanis ab edoctis vrinariis solertissima petuntur arte. Proinde Plinium rerum naturaliū peritissimum nullius inscitiæ aut negligētiæ insimulandum censeo, quod de Margaritarum natalitiis aliter scripserit quam Austrinarum, Occiduarumque nuper inuentarum regionum lustratores literis prodidere, quorum monimenta prætereo ne prolixior fiam. Sat namque nobis in præsentiarum fuerit apud omnes conuenire, Conchas pro sua ætate ac magnitudine maiores, pro roris vero (appetente genitali tempore) concepti puritate vel obscuritate generosiores vel ignobiliores eniti. Qua ratione vberiorem has cum cælica natura, quā cum æquorea consensum & cognationem obtinuisse manifestum puto. Flauescere deinde has vel igne, vel omnino senecta, atque etiam crassescere, læuoremque sensim deponere omnibus inconfesso est. Inuenio præterea & concham præuisa manu apprehensura, sese continuo comprimere, vtpote suas operituram diuitias, gnaram scilicet, quod harum causa impetatur, inimicam quoque manum si forte comprehenderit, amputare: iustissima (vel Plinio autore) tantæ

teme-

temeritatis, luxus & auaritiæ pœna. Est & præterea apud Vogesum in Lotharingia montem amnis Margaritarum ferax: verum non vsque adeo splendidæ sunt. Mirum tamen, quod quæ per genesim gratia in eis desideratur, per columbas resarcitur: quæ scilicet deuoratas puriores tamdem eas cum fecibus reddunt restituuntque. Præferuntur, quæ candidissimę, lucidissimæ, rotundissimæ, leuissimæ, & minimi ponderis sunt, maxime autem si natura perforatæ sint. Porro præcipua margaritis laus est, quod siccitate innata corporis redundantias absumunt: vt vel hinc vires, spiritus, cor & principes corporis partes recreent. Ideoque contra cardiacos & melancholicos affectus plurimum celebrantur, magnoque vsu commendantur. Adde quod a vulgaribus pestiferisq. morbis defendunt, & diarrhœis magnopere conferunt; hac tamen ratione, vt vel in polline vel alio quouis modo insumantur. Oculorum præterea abundantem humorem finire, ideoque & visui prodesse, oculis scilicet quam tenuissimo earum puluere immisso, traduntur. Neque enim solo gestatu quippiam illas posse reperio, quam inexplebili humano luxui arridere.

De Carbunculis. CAP. XIV.

POsteaquam de tredecim illis, quarum sacra Apocalypsis meminit, Gemmis, sermoni coronidem imposuimus, pro nostri absolutione instituti, de aliis qui nunc passim in vsu sunt lapillis operæpretiū fuerit disserere, a preciosissimisque Carbunculis ordiri. Carbunculos itaque (ab igniti carbonis colore ita vocatos) inter ardentes igneasque Gemmas supremam sibi vindicasse maiestatem, apud omnes conuenit. Porro in numerosas diuaricantur species: sunt namque qui Garamantici, Indici, Æthiopici, Alabandici nominantur, singuli scilicet a suæ genera-

tionis loco. Persuasum autem habeo præsenti huic nostro argumento abunde facturum me satis, si Carbunculorum quatuor genera explicauero. Itaque verissimo generosissimoque, imo & imperatoribus dignissimo proprie vocato Carbunculo, Balagium, Rubinum, ac Granatum Gemmas vulgatissimas annumerabimus: hæ siquidem inter ardentes ignem a certissimo Carbunculo propius repræsentant. Porro selectissimorum carbunculorum multiplicem inuenio differentiam. Quidam enim colore vehementer igneo, in modum ardentis prunæ translucent, ita tamen vt extremus earum igniculus in Amethysti violam desinere videatur: sed & per tenebras lumẽ diffundũt non iniucundum: sunt & alii qui pinnato fulgore pellucent. Alii alba præcincti venula, qui coloris præstantia atque illecebra nullis aliis cedant, quibus etiam familiare esse perhibent inter ignitas prunas ceu mortuos languidosq comparere: superesfusa autem aqua, carbonibus extinctis, e vestigio priori gratia ceu rediuiuo colore gloriabundus resplendere: tanto naturæ miraculo, vt hinc Carbunculi genus hoc præcipuum nonnulli reputent. Hunc Carbunculum Apyrotum nuncupari comperio, quod ignem non videatur sentire. Demum & hunc sequitur qui sandrastos quibusdam, aliis Garamãtites vocatus est. Hic ex India vel Arabia, qua meridiem spectat, petitus superiorum splendore atque igneo colore nobilis, aureas insuper guttas continet, veluti stellantes: intro quidem semper, numquam tamen in facie conspectas, hoc etiam ordine disseminatas, vt Hyades cum guttarum numero tum serie iudicari valeant. Ideoque & hoc Carbunculi genus viri quidam non incelebres, ceteros albis (quod aiunt) equis præire confirmant, quod præ aliis longe vberius cælestes complectatur virtutes, syderumque concepisse similitudinem videatur. Qua de re & Chaldæis sacrum

Apyrotus

crum

um quibusdam æstimatum est. Gemmarum o-
nium carissimæ sunt Carbunculi, vt eadem sit ea-
m cum reliquis comparatio, quæ auri ad metalla
uæuis analogia. Iucundiores tamen existimantur,
uæ Amethystizontes dicuntur: quarum scilicet ex-
emus igniculus in violam desinit, ac purpuræ quã-
am effert anhelationem. Porro in omni carbun-
rum genere, mares fœminis excitatius fulgent,
eminę autem ceu pinguiores crassius nitent. Quod
tem ad vires attinet, Carbunculi singulis quibus
emmæ omnes aliæ præditæ sunt virtutibus com-
endantur, vt vel hinc omnium nobilissimi sint ha-
iti. Soli siquidem eiaculato igne fulgoremve ruti-
solem imitari vel hoc schemate palam conspiciũ-
ur. Vt & hinc præ cæteris Phœbo dicari creditum
t, quem cunctis syderibus tamquam regem præes-
adstruunt philosophi. Ideoque & solum hunc la-
illum suam in reliquos posse figuram imprimere,
uum tamen alius nullus in idem præstando sit, A-
stoteles autor est. *Carbunculi vires.*

Cæterum Carbunculis proximam sibi gratiam di-
nitatemque Balagius coloris iucunditate & illece-
ra fecit: Lapis quidem colore rubro & prælucido,
ed qui superaffuso sublanguido quodam fulgore
ramesinum vulgo dictum colorem quadantenus
eferat. Sequitur deinde Rubinus lapis ita voca-
us, laudatus maxime si per tenebras in speciem
landæ cuiusdam scintillæ micare videatur & sim-
licissima consistat substantia. Illis denique Grana-
i succedunt longe obscuriore ac minus grato colo
e, tamquam videlicet opaca quadam vmbra vel
ubecula Rubinum offundi iudices. Lapis certe
on rarus, proinde & hoc æui in minimo precio ha-
itus. Porro harum Gemmarum vt quæque magis
minusve ad verum Carbunculum accedit, ita
commendatior aut ignobilior, & clarioribus aut

Balagij delineatio. *Rubini descriptio.* *Granati delineatio.* *Probatio.*

Balagij vires. obſcurioribus proprietatibus donata cenſetur. Balagio itaque ſimiles ac Carbunculo facultates, ſed imbecilliores tribuunt. *Rubini vis.* Rubinum aduerſus peſtilentem aërem pro inſigni amuleto portant, & contra terrentia ſomnia. *Granati vis.* Granatum præterea melancholiæ aduerſari & cor reficere credunt. Adulterantur autem omnes vitro rubore infecto: ſed & elanguidos foliis bracteisq. quibuſdam rubicundiſſimis ſubſtratis excitatiores reddunt, vt nō ſit facile a ſpuriis veras ſecernere. Scalpturę veriſſimæ contumaces ſunt; adulteratæ cote deprehenduntur; quod fragiliore ac molliore ſint compareantq. materia, ſed & centroſa ſcobe dinoſcuntur, nonnumquam etiam puſtulis argenteis intus nitentibus.

De Adamante. CAP. XV.

MAximam in rebus humanis ſibi gloriam aſciuit Adamas, multo quidem æuo ſolis regibus,& iis paucis agnitus. Nunc autem tam creber, vt omnibus pene in deliciis ſit & luxu. Eſt autem generoſiſſimus Adamas colore ferro candenti haud abſimilis. *Adamantis deſcriptio & genera.* Fatiſcit hircino ſanguine, maxime ſi aliquot ante dies hircus petroſelino, ſilere montano & vino ſit educatus: plumbo item diſſolui reperio.

Porro in ſex Adamantem partiuntur genera. Indicus non in auro naſcitur, ſed quadam cum Cryſtallo cognatione, candore placido tranſlucet. Huic proximus eſt Arabicus, minori tantum, nec alibi quā in ſynceriſſimo auro generatus. *Probatio.* Incudibus & ferreis malleis vterque deprehenditur: ita ňamque iis vterque reſiſtit, vt indomitus citra omnem iacturam a ferro & incude ſeſe explicet. Quinimo puſilla tametſi mole, ignibus etiam vaſtiſſimis iniectus medius pertinax atque illæſus ita permanet, vt nullam prorſus ignis actionem admiſiſſe (etiam ſi multos dies ibi perſeueret) palam oſtendat, vnde & indomitam antiquis

quis vocari Gemmam inuenire eſt. Eſt & alius Adamas Cenchros nominatus, milio magnitudine reſpondens. Alius deinde Macedonicus cucumeris ſemen æquans. Hunc ſequitur Cyprius in ſulphureum deſciſcens, qui licet a prioribus fulgoris lãguore deficiat, præcipui tamen in medicina vſus eſt Plinio. Poſtremus vero Siderites ferreo fulget nitore. Hunc ab antiqua petitum minera paſſim dici audio, atque ideo ab inerti vulgo reliquis præferri. Sic vulgus ignauum ſuo ducitur ſenſu, vt crebro vtiliſſima quæque pro optimis reponat. Hîc namque ſiderites ictibus cedit & malleis, adeo videlicet ab adamantis natura palam degenerans, vt vel hinc ſolam apud eos nominis gratiam vſurpaſſe credatur, qui rebus externis contenti ad omnem veritatem oſcitare conſueuere. Neque pigebit etiã ſecundo recenſere, non ſine magno naturæ miraculo fieri, vt vis illa Adamantis indomita, qua ſcilicet ſuarum partium integram contra ferri ignisque iniurias connexionem pertinaciter tuetur, ab hirci ſanguine calido quidem & recenti ita afficiatur, vt tandem conniueat & atteri patiatur. Indeque ſepoſito omni ſuperbo, quo antea gloriabatur, faſtu, malleis & incudibus cedat, vt ſeſe in minimas etiam partes frangi, mangonum vſui, permittat, qui iis poſtea fragmentis nullam duriciem non ſuperant. Porro maxima Adamantis quantitas auellanæ nucis magnitudinem & formam æquare perhibetur. Generoſiſſimus itaque & ſeleĉtiſſimus iudicabitur Adamas, qui iam narrata deſcriptaque inuiĉta natura præditus, cryſtallo paulo obſcurior, ferrum candens nitore refert, cæruleoque quodam interfuſo ſplendore, ita quidem refulget, vt flammeum ſolaremque quendam radium tranſmittere videatur; quaſi ſcilicet vario tranſlucentique ſuo fulgore quandam cæleſtis arcus anhelationem repræſentet. Porro vires Adamanti fere

Mira Adamantis ad hircini ſanguinis vim diſſenſio.

Probatio.

Proprietates.

diuinas tribuunt Pholoſophi, efficaciores tamen in auro, quamquam quibuſdam placere inueniam ferream quandam tenuiſſimam bracteam ſubſterni debere. Contra venena & incantamenta amuletum eſſe præſentaneum teſtantur, qui Adamantem præſente toxico madere confirmant. Ideoque peſtiferis cauſis reſiſtere creditur: negantque ferentem faſcinari poſſe, adeo ſcilicet cacodęmonibus inuiſus eſſe perhibetur. Inſaniam, metus quoque vanos, ac terrentia interſomnia arcere fertur. Gemma reconciliationis prædicatur, quod hoſtilem demulceat furorem, & viri cum vxore neceſſitatem foueat. Ab incubis & ſuccubis eum adſerunt, qui adamantem portat. Vanum omnino & præſtigii quandam præ ſe ferens imaginem eorum nugamentum puto, qui adamantem dicunt vxoris inſciæ ac dormientis capiti ſuppoſitum ſtatim prodere ſit pudica, necne. Vel hac ratione quod ipſa a mariti conſortio, quaſi fugibunda ſtatim excidat, ſi quidem fideli toro iniuriam impudica fecerit: Adamante ſcilicet marito caſtoque toro indignam mulierculam hoc ſchemate palam

Diſſidiũ. oſtendente. Huic lapillo natura rerum omnium parens tale cum Magnete diſſidium ingenuit, vt illo præſente omnem vim tractricem a Magnete direptã plane conſpicias. Quin magis tractum ab hoc ferrum feroci quadam vi ab admoto Adamante reuelli cernere eſt. Vt & hinc multis viſum eſſe ſuſpicer Adamantem aliis Gemmis iunctum ipſarum ad ſe virtutem omnem trahere, quod non crediderim. Cæterum num reconditas illas vereque admirandas proprietates ad dęmonum impoſturas demandabimus, quod earum cauſam naturalem nemo (vt puto) adferat exactam, vti cenſori noſtro ac ſimilibus viris parum circumſpectis, nihilq; ſuę ignorantiæ concedere volentibus forſitan videtur? abſit non ab hoc tantum vno, ſed & a quouis alio vere docto & pie Chriſtiano.

Quin-

Quinimo eapropter in Dei & Domini nostri omniũ creatoris propensiorem admirationem feramur, eiusque magnificentiam ardentiori studio ac necessitudine efferamus.

De Achate. CAP. XVI.

MAximam tempus autoritatem ademit Achatæ, non quod viribus minus quam antiquitus polleat, sed quod copiosior sit: qua enim occasione solet in rebus humanis elationem fastumq. raritas adferre: eadem etiam multitudo, & crebrior familiaritas contemptum parere consueuit. Plinius autor est Pyrrhum Epirotarum regem Achaten habuisse, nouem Musis cum Apolline citharam manu tenente insignem: nulla arte, sed sola naturæ solertia ac virtute, sponte maculis ita discurrentibus, vt Musis quoque singulis sua redderentur insignia.

Porro tam est vulgaris Achates vt delineationem eius & genera scribere omnino superuacaneum arbitrer. Probatissimæ vero sunt perspicuæ, quæque leoninæ pelli similes sunt, vel etiam nigræ albis intersectæ lineis. Mercurio sacram Achaten rudis nimirum antiquitas credidit, eam præsertim, quæ apud Indos nata est, vbi vario colore, guttis etiam Phœniceis conspersa visitur. Cæterum omnem Achaten venenis pestiferis, araneorum atque scorpionum ictibus, aduersari, prudentiam ac facundiam præstare, ab aduersa fortuna tutari, visum fouere, cor recreare, sitim ore contentam arcere adstruunt. Nec desunt qui tum maxime efficacem scribũt, cum setis leoninis inuoluta defertur, quod quam a vanitate quoque absit, iudex esto. *Probatio.* *Virtutes.*

De Alectorio. CAP. XVII.

Genesis et delineatio. Alectorius lapis in ventriculo capi reperitur, obscuri crystalli similis & colore & substantia, nisi quod paulo crassior apparet, non excedens fabæ magnitudinem. Probatur, quæ intus velut stagnantem *Probatio.* ingesti cibi micam, modicam nec vsqueadeo obscuram ostentat. Sunt quoque qui audeant affirmare caponem in quo Alectorius sit absolutus, bibere numquam: ideoque strenuis militibus ex vsu esse creditur. Proinde Milonem Crotoniensem eius Gemmæ in ore contentæ præsidio, nullo vmquam certamine superatum prædicant. Porro Alectorio vires tribuunt non incelebres contra pericula quæ-*Virtutes.* uis. Præterea Venerem ciere, homini constantiam, mulieribus virorum gratiam conciliare, ferenti quoque facundiam præstare, potens creditur. Sed & sitim ac cordis æstum arcere ore inclusa experimento non raro constat.

De Torcoide. CAP. XVIII.

Genera & delineatio. Torcoiden tam in magno precio esse fere apud omnes cōspicuum est, vt multi suo tunc demum luxui aliqua ex parte satisfactum putēt, cum præclaram quandam nacti fuerint.

Duo itaque sunt eius fastigia, a suæ scilicet propagationis loco nuncupata. Inferior siquidem Hispanica: altera Indica seu Orientalis nuncupatur. Vtraque tamen consimili, crassa & minime perspicua substantia. Porro Hispanica colore vtcumque virente, subobscuro adeoque ingrato conspicitur: ideoq. respuitur ceu vilissima. Indica autem ex herbaceo, cyaneo quodam lactescente nitore gratiam init non vulgarem. Colorem igitur præbet ceu in cæruleum ex viridi, lacteum quiddam perfusum imagineris: Raro citra rimam venulamve reperta. Probatissima

tamen

tamen est, quæ simplicissima, & persimili substantia, purissimoque & citra omnem labem colore suam commendat iucunditatem. Mirum quod de diuinis eius virtutibus caussantur. Noui reuera virum quendam insulanum, mihi quidem multa necessitudine deuinctum, qui dum viueret Torcoiden in deliciis habebat, annuloque aureo perpetuo gestabat. Is cum forte, ex sæua ægritudine in fata concederet, eundem quoque retinuerat. Tumque naturæ quodam veluti miraculo contigit, vt Torcois illa, quæ superstite etiamnum suo domino cum numerosis sui generis myriadibus de pulchritudine ac integra puritate certare potuisset, tamquam heri sui necem lugens, longe tum obscurior adpareret, adeoq. continuo rimam per medium porraceam efferret, vt & hinc tum maximam suę maiestatis partem deposuisse videretur. Proinde de ea mihi aliquando comparanda auiditatem abegi. Ego namque cum ob periucundas lapilli illecebras, tum ob ingentes vires, quibus idem vir, facto periculo, Gemmam eam pollere constanter asseuerare solebat: eam si quando liceret, quauis etiam ratione comparare constitueram. Sed enim meus me fefellerit error, nam dum in auctione venui expositam eandem illam litura & vitiis conspersam contemno, hanc alter ciuis vili coemptam e vestigio mihi ostendit. At cum illam ego pristina, ceu postliminio rediuiua synceritate & maiestate (renouato domino) perspicio, occœpi mecum vehementer mirari, inopinatum naturæ ac admiratione dignissimum portentum, deinde & a re nata, meam damnare infelicitatem. Vel hoc euentu coram edoctus diuina quadam lapillum illum facultate donatum esse. Porro ostendendis prodigiis illustris plurimum est Torcois, vt & vix credibili virtute ferentem ab imminenti periculo (tamquam videlicet innato contra aduersa quæq. quodam amu-

Probatio.

Vires.

leto medicamentoq.) fortiter vindicare celebretur. Adde quod cor & oculos recreare, & hilaritatem prosperitatemque adsciscere creditur.

De Corallio. CAP. XIX.

Genesis. CORallium & Lithodendrum appellari inuenio, quod arboreus lapis adpareat. In mari mollius primum crescit, inde vero duratur. Cumque sub aqua quidem vireat, statim atque hanc superarit, rubescit. Adstruunt candidas illud intra aquam proferre baccas, quæ extra eam in sanguineas degenerent: easque & forma & magnitudine ad hæc, & colore corna satiua repræsentare. Mirum quod tactum lapidescit si viuit, proinde restibus primum reuellunt, aut ferramento acri præcidunt: qua de re Corallium Theophrastus, a radendo, Græcæ voci alludens, illud appellauit. Porro arboreum esse Corallium, vel ipsius rami palã ostenderint. Diuersam prçterea a ferro ignito naturam Corallium exhibet: illud namq. vt aqua, ita & hoc molliore aëre ilico duratur. *Probatio.* Cõmendatissimum est quod rubicundissimũ vel albissimum, æquabili vsquequaque concremento, forma fruticis, ac terenti facile cedens. Quod autem in lapidis exactam duritiem coiit, scrupulosum, inane, lucunosumque est, damnatur. In magna antiquitus, apud Indos præsertim, fuisse autoritate Corallium in literis comperio. Hi namque pro eo suos olim consueuisse Vniones permutare traduntur. *Vires.* Nunc autem quod crebrius est, in magno adeo non est pretio. Dæmonas infensos arcere perhibetur. Vt & hinc suspicandũ sit prudentem vetustatem, Corallio per diuersas formas (non sine licet fastu quodam aut illecebra nunc vsurpetur) effigiato, & ex ordine infilato, preces Marianas docuisse numerare. Magnus illius in medicina vsus percrebuit.

rebuit. Quandoquidem refrigerat ſiccatq mediocriter: Ideoque ſanguinis reiectionibus & eruptionibus prodeſt. Album vero corallium a collo ſuſpenſum, vt ſtomachum vel pectus contingat, e naribus conſuetum fluere ſanguinem raro compeſcuiſſe vidimus. Cor præterea & ventriculum, vel ingeſtum, vel extra, vt adhæreat admodum, roborat. Surculos eius pro amuletis infantulorum collis appendunt: fulminibus & marinis æſtibus tempeſtatibusque reſiſtere æſtimatur. Proinde Ioui Phœboque ſacrum putatum eſt. Religioſum præterea geſtamen eſſe amoliendis periculis comperio, vt decore ac religione gaudeat. Ad hæc & contra veſicæ tormina & calculi mala, in puluerem vſtos ſurculos, & ex aqua potos auxiliari fertur: item & lienem abſumi, ſi id medicamentum ſæpius potetur. Oculis deinde prodeſſe, vlcerum caua explere, cicatrices tenuare, deniq. & ſurculos ex vino potos vel ex aqua (ſi febris vrgeat) ſomnum conciliare Plinius autor eſt. Nec deſunt, qui affirment illius pollinem eroſis dentibus infarctum, ægros dentes radicitus eruere, demum & gingiuas firmare. Commentitium omnino puto quod Coralli puluere fruges euadant vberiores. Quamquam & Coralli puluerem inueniam amaras aquas dulces efficere.

De Corneolo CAP. XX.

Corneolus Gemma eſt vulgaris minii colore, ſublanguido tamen, ceu videlicet in humanam carnem perſpicuitas perfuſa ſit. Rheno frequentiſſima eſt. Probatur quæ puriſſima iuxta ac nitidiſſima conſiſtit ſubſtantia, colore carneo tranſlucido. Sanguinem propalam cohibet, liuentes dentes ſuo polline emendat, omnem ab eis detergens ſordem. Iracundum animum placare creditur. *Delineatio.* *Probatio.* *Vires.*

De Cyaneo Græcis, Cæruleo Latinis, vulgaribus autem Lazuli vocato lapide.

CAP. XXI.

MAgnam profecto autoribus peperit obſcuritatem, legentibus vero perplexionem, cærulei ſeu cyanei nominis diuerſa ſignificatio: aliis ſcilicet ſub hac voce cæruleum arenam cum cyanea Gemma confundentibus: aliis autem ſolam eadem dictione metallicam arenam complectentibus. Plinius namque naturalis hiſtoriæ libr. 33. capite vltimo ita infit: *Cæruleum arena eſt, huius tria genera fuere antiquitus: Ægyptium, quod maxime probatur: Scythicum, hoc diluitur facile, cumque teritur in quatuor colores mutatur, candidiorem, nigriorem, craßiorem, tenuioremve. Trafertur huic etiamnum Cyprium. Acceßit his Puteolanum & Hiſpanienſe, arena ibi confici cœpta.* Dioſcorides item libro 5. cap. 97. ſic habet ad verbum; *Cærulei origo ex ærariis metallis eſt. In Cypro copioſius ex arena litorali, ſecundum quoſdam ſub cauatos ſpecus maris inuenitur, quod & magis probatur.* Galenus vero Simplicium pharmacorum libro nono, inter metalla Cęruleum reponit. Deinde Paulus Ægineta de Cæruleo Dioſcoridis ſententiam pene ad verbum refert: quam etiam Plinius, eo quo diximus capite, imitatus palam oſtendit non de Gemma ſermonem ſe facere, ſed de metallico Cęruleo: quod ærosá quadam ſubſtantia, non tamen lapidea, conſiſtere ad oculum videre eſt: vt vel hinc in confeſſo eſſe debeat, iis locis autores illos, Dioſcoridem, Galenum, Paulumque (dico) non de Cęruleo lapide, Cyaneave Gemma deſeruiſſe, verum de metallico illo Cęruleo quo ad generoſas imagines pictores vti conſueuere, Galli azurum vocant. Sedenim Plinius idem ille libr. 37. quem Gemmis dicauit ita habet: *Reddetur & per ſe Cyanos accommodato paulo ante Iaſpidis nomine colore cæruleo. Optima Scythica, dein' Cypria,*

poſtre-

postremo Ægyptia. Adulteratur tinctura, idque in gloria regis Ægypti ascribitur, qui primus eam tinxit. Diuiditur autem hac in mares fœminasq;. Inest aliquando & aureus puluis, non qualis in Sapphirinis: Sapphirus enim & aureis punctis collucet, carulea & Sapphiri raroq; cum purpura. Optima apud Medos, nusquam tamen pellucida. Quibus verbis statim ab ipso lumine videtur Plinius vtrumque confundere, Cæruleum scilicet metallicum & Gemma cerulea. Primum quidem vel hoc maxime, quod Scythicæ, Cypriæ & Ægyptiæ rationem habuerit, quemadmodum etiam superiore lib. 33. de arenoso Cyaneo singulariter agēs Cyanei Ægyptii, Scythici & Cyprii meminit. Hinc reuera nō mediocrem hoc loco video imposuisse difficultatem viris etiam doctissimis, aliis videlicet de vtrisque confuse Plinium intelligentibus, aliis de solo arenoso cæruleo hos torquentibus sermones, autorem insimulantibus damnantibusque tamquam hanc inter Gemmas arenam male collocarit. Inter quos Hermolaus ille Barbarus, vir alioqui peritissimus, ac de re medica & Plinio optime meritus (pace tanti viri, pro veritate tamen dixerim) nescio qua iudicii adumbratione perculsus, non veretur Plinium negligentiæ calumniari. Mihi vero (absit omnis arrogantia) Pliniana lectio rectius consultiusque hoc loco, id est lib. 37. cap. 9. castiganda videtur, & in hunc modum suo autori reponēda: Reddetur & per se Cyanos nomine, accommodato paulo ante Iaspidi colore cæruleo. Vt his scilicet verbis & Iaspidis & Cyaneæ Gemmæ substantias conuenire quidem, sed colore alterum ab altero discriminari declaret ostendatq., vt & quis ex Iaspide Cyaneum lapillum ementiri posse intelligat, si illi colorem cæruleum addat. Cui & id optime adstipulatur, quod mox subnexuit: Adulteratur (inquit) maxime tinctura. Quod demum hoc loci Plinius non de cærulea arena disserat mani-

Castigatur Pliniana lectio lib. 37. cap. 9.

festant hæc eius subiecta verba: Inest aliquando & aureus puluis cum iis quæ sequuntur, quæque supra retulimus. Nam & ea non arrosæ illi arenæ, sed Cyaneæ (vulgato nomine Lazuli vocatę) Gemmæ ita ad amussim consentanea esse constat, vt nemini dubium (meo tamen iudicio) esse debeat Plinium hoc loci de sola Cyanea gemma agere: neque etiam facile credendum fuerit tam celebrem autorem, ac rerum naturalium tam indefessum acrem ac peritum indagatorem scriptoremque, vulgatissimam hanc gemmam latuisse. Neque etiam vel leuiter suspicandum puto, quod agnitæ nusquam meminerit, quum præsertim diligentissimum sese naturæ mirabilium perscrutatorem, præconem, promulgatoremque semper exhibuerit. Sed neque huic nostræ opinioni refragatur, quod iam citatis locis Ægyptii, Scythici, Cypriique Cærulei meminerit. Quid namque impedit vtramque, cæruleam arenam, dico ac Gemmam Cyaneam, tribus iam indigetatis locis oriri? Sed enim libri 33. cap. vltimo Ægyptium maxime probari scribit, secundo loco Cyprium, nouissimo vero Scythicum reponit: quibus accessisse adnotauit & Puteolanum & Hispaniense. Vbi vero de Cyanea gemma (quæ ei Cyanos per se vocatur) hoc est libri 37. cap. 9. scribit, omnibus Scythicam præferri dicit. Dein Cypriam commendat, nouissimam autem Ægyptiam æstimat. Ecce quam hîc vltimam facit, illic primam effert: vt & hinc non de iisdem Plinium diuersis his locis scribētem intelligere debeas. Quinimo Sapphirum hunc capite cum Cyaneo lapillo postea complexus, ita infit: Cæruleæ & Sapphiri raro (vbi etiam coniunctionem, quæ semouendam puto) cum purpura, &c. His ego certe rationibus eo sum adductus, vt Plinium illis locis nō de arena Cyanea aut Gemma tantum, sed libro trigesimotertio de arenoso Cæruleo, libro autem trigesimoseptimo

de

de Cyanea Gemma capiendum existimem. Quis enim (obsecro) tam inerti, aut in Plinium alioqui grauissimum autorem tam insenso ingenio fuerit, vt ea quæ Cyaneæ Gemmæ (emendata licet lectione) Plinius propalam tribuit arenosæ illi arenæ quadrare inaudiat: quam nemo lapidea substantia vel puluere aureo gloriari recte quidem dixerit? Potius itaque Lazuli vulgo nuncupatæ Gemmæ consentire hæc profecto videbuntur: cum ea substantia sit lapidea, Iaspidi scilicet germana, aureumque puluerem foram ostentet. Qua de re subinde vehementer mirari subiit, hoc loco Plinii sensum tot tamque celeberrimos autores Plinianæ lectionis etiam studiosissimos hactenus (quod legerim) ita fugisse, vt vtrumque confuderint, magno humanæ conditionis detrimento: dum nempe apud omnes fere seplasiarios harena pro Gemma in medicandis corporibus quam ineptissime vsurpatur. Sed hæc quorsum, eo nempe vt melioris doctrinæ gratia omnem de medio tolleremus implicationem, & aliquam Pliniano sensui adferremus restitueremusve lucem. Est itaque Cyanos Cæruleave Gemma lapillus substantia quidem Iaspidi haud absimilis, colore Cæruleo. Probatur aureo puluere conspersa. Vnde & stellatum lapidem dici inuenio, quod stellis similiter lumini expositus aureo puluere scintillet. Præfertur quæ Cæruleum sui nominis præstantissimum (quem nostri Azurum vocant) colorem assequitur, consimili vndequaque substantia & concremento. Lapis est sculpturæ non vsqueadeo contumax. Vidi ego ex eo cantharidem tam affabre tamque graphice conflatam, vt eminus veram iudicarem: puluere nimirum aureo tam apposite, quod in animante fuluum natura fecit, imitante, vt eum lapillum ad id muneris procreatum quiuis sanæ mentis non immerito iudicasset.

Descriptio

Potentia.

Porro quod ad vires attinet. Aduersus melancholicos affectus eius pollen toties ablutus, dum eius dilutum peregrinum nullum præ se ferat saporem efficacissime ingeri, literis & experientia confirmatur. Melancholicum enim humorem per inferna deponit. non lotus vero, cum infernis superiora, non citra magnum laborem, commouet. Nec desunt qui pueris a colle gestatum nocturnos arcere pauores testentur. Oculorum aciem reficit atque demulcet. Collo appensus prægnantes ab aborsu adserere perhibentur. Volunt autem appetente partu semoueri.

De Chelidonio. CAP. XXII.

CHelidonius vel Chelidonia (vtroque enim genere dicitur) lapillus est paruus, perspicuus minime: e iuuencularum hirundinum ventre exectus. *Generationis locus.* Mense Augusto, Luna crescente, reperiuntur optimi, magnaque ex parte bini, aliquando autem singuli, in earum scilicet ventriculis aut iecusculis. Dicuntur namque (autore Plinio) matres exclusis pullis hunc dare lapillum deuorandum. Inuenio & hîc quoq; solertissimæ naturæ non supprimendum miraculū: nempe quod illarum pulli per coniuncta rostra in sese reconditas has gemmas prodant. Dicunt etiam & has debere erui priusquam primigenius pullus terram contingat. Quamquam ne hoc quidem sua *Differētiæ* vanitate carere putem. Hanc bifariam discriminari tradit Plinius: aut enim est ruffa, aut nigra, vel potius ex pullo nigricans, hirundinum vel pauonum colore, minimeque pellucet, sed aspectu ingrata visitur; sunt & earum aliquæ, parte quidem vna nigricantes, altera vero purpurascentes, nigris intercur- *Probatio.* rentibus maculis. Probatissimas esse comperio, quę substantia purissima ac simplicissima, & aureis guttis *Vires.* insigniuntur. Porro singulæ tametsi iucundæ sint & pusillæ

pusillæ magnis tamen virtutibus præditæ adstruuntur, vt & de ipsis recte id occini possit;

Regnat in exiguo præcellens corpore virtus.

Ruffam siquidem sub ala sinistra gestatum lunaticos, hoc est, comitiales, insanos, & languidos sanare perhibent. Præterea & facundiam, & apud homines gratiam, promouere confirmant. Nigricantem vero similiter portatam testantur reges & principes conciliare, & cœpta negocia pro animi sententia absoluere, omniumque gratiam inuitare. Eius vero ex aqua dilutum, oculorum aciem reficere dicunt. Neque superstitione vacare putem, quod ruffam in panno lineo mundo, nigram autem in croceo tantum inuolutas suis præstare potestatibus nugantur, cui & id accedit quod parentibus præsentibus erutis vires effluant.

Hîc magna mihi profecto incessit admiratio de viri cuiusdam de literis alioqui bene meriti, non leui oscitantia, qui in scholiis suis in Marbodeum vbi agit de Chelidonia autorem citaturus, quo Chelidoniam Gemmam oculis ostendere proficeret; Plinium adduxit libri 8. cap. 27. & libri 25. cap. 8. & 12. quibus in locis non de Gemma, sed de eius nominis herba palam est Plinium disseruisse; Siquidem, vt rem per capita ex ordine recenseamus, ita habet dicti iam capitis 27. titulus: Quæ animantia quas herbas ostenderint cerui, lacerti, &c. Demum in contextu de Chelidonia agens ita infit: *Chelidoniam vsui saluberrimam hirundines monstrauere, vexatis pullorum oculis illa medentes.* Deinde libro vigesimoquinto, vbi constat Plinium de herbarum viribus disceptationem ex professo instituisse, capite octauo sic habet: *Animalia quoq; inuenere herbas, in primis Chelidoniam: hac enim hirundines oculis pullorum in nido restituunt visum, vt quidam volunt erutis etiam oculis.* Capite denique eiusdem libro duodecimo, postea quam Centaurium

Contra Amstelredamum.

vtramque, maiorem scilicet & minorem oculos iuuare tradidit, ita subnectit: *Iam Chelidonia supradictis omnibus mire prodest.* Ex quibus luce meridiana clarius esse constat Plinii locos hos ab Amstelrodamo nostro citatos non posse ad Chelidoniam Gemmam torqueri, verum de similis nomenclaturę herba tantum debere intelligi. Quæ ideo annotauimus ne quis eius autoritate falsus, in similem errorem impingat.

De Aetite. CAP. XXIII.

Genera. AETITÆ quatuor genera refert Plinius, vulgato tamen nomine singuli, Aquilæ lapides vocantur. *Probatio.* Vidi ego cinereo colore Aetiten, alterum albo, tertium pullo. Sonitu dignoscuntur, si quatiantur: tum enim in sese cōceptum lapillum manifeste produnt. *Delineatio.* Lapis est cortice duro, scabro & minime læui. Sunt qui aquilam in nido marem & fœminam habere adstruunt, negantque illam sine eis oua parere: ideoque solis iis, quæ e nidis eius alitis erutæ fuerint vim medicam concedunt. Nihil igne hic lapis deperdere creditur. Porro Aëtites grauidis, quæ ob *Virtutes.* vteri imbecillitatem fœtum ægre continent, brachio sinistro alligatur magno earum vsui, parturientibus autem brachio admoueri debet: fœminibus item alligata citra dolorem (notatu dignum) fœtum dicitur extrahere. Nec desunt, qui hanc velint statim a partu auferri, ne vterus sequax partum vitiet. Mirum quod furem prodere fertur, si quis in pane conditum offerat: neque enim mansum, vel etiam cum ea decoctum quicquam, furem deuorare posse confirmant. Tritum & cerato exceptum comitiales strenue iuuare cōperio. Mitto quę de hoc lapide præstigiosi illi ac toto cælo aberrantes magi nugantur: neque enim vxorum furta deprehendere, vel futura pręsagire hunc citra incantamenta posse crediderim.

Quo-

Quo ego quæ de furis proditione prænotaui, referrem, si non autorum ridicula, & non digna fide grauitas & fides reclamaret.

De Magnete. CAP. XXIV.

NAtura, vt saxis vocem homini obloquentem, immo & Echo resonātem dedisse videri potest: ita & Magneti sensum manusq tribuisse quodammodo non inepte existimetur. Ferri namq. indomita propemodum pugnacissimaq. natura trahenti illi extemplo cedit, vtque propius accessit ab eo cōtinetur & quodam veluti complexu cohæret. Sunt qui ab inuentore, ita vocato in India pastore, nomenclaturæ illius rationem adferant: quibusdam autem Siderites, aliis Herculeus nominatur. Hic tametsi in Ida primum repertus sit, passim tamen apud Hispanos & in aliis quoque locis nascitur. Qui vero a Troade petitur, qui & albus pumici haud absimilis comparet, fœmineus est, & non vsque adeo efficacis potentiæ, ideoque respuitur. Æthiopicis laus & præcipua commendatio, iis præsertim, qui ad cæruleum magis inclinant, quales maxime in Æthiopia Zimiri regione arenosa reperiri inuenio. Æthiopici argumentum est, quod Magnetem quoque alium trahit. In metallis ferreis oritur. Hunc Germani atque Itali habent, ferrugineo tamē seu pullo magis colore: qui qua parte cæruleum propinquius refert, acrius trahit. Autor est tamen Diogenianus, probatissimum Magnetem argenti adeo similem esse, vt incautos facile fallat, quem & ad maleficia præstantiorem esse testatur. Porro omnibus præfertur, qui maxime trahit, & qui vstus Hæmatiten fere repræsentat. Quod autem ad vires attinet; Potus triobolorū pondere ex succo fœniculi hydropicis aquam detrahit: ferro itē intoxicato vulneratis præsenti remedio subuenit, oculorum medicamentis imponitur, præterea &

Nomina.

Genesis.

Probatio.

Virtutes.

ad epiphoras: adusta vero crematus tritusque sanat. Commentitium puto, quod de Magnete quidam nugantur: Nempe quod in somnis ignorantis fœminæ capiti subditus, adulteram lecto deturbat: fidelem vero probamque vxorem ad mariti amplexus, etiam dormientem prolectet. Vanum insuper, nec e re publica esse iudico, quod quidam Magnetem furibus suo fumo atque nidore vsui esse narrant. quasi scilicet ad furta lapis natus sit. Hîc subit vehementer mirari, admiratione non vulgari dignam huius lapidis tractricem virtutem, qua videlicet ferrum non solum, quod contingit coram trahere, verum etiam & suo contactu similes in id transferre vires trahentes, vnde & aliud quodcunq. congeneum ferrum conuellere possit, vt viderim non raro plures acus hac ratione sese suspendere, tamquam scilicet mutuis sese manibus inuicem comprehendissent. Quinimo non desunt, qui facto periculo affirmare audeant, ferrum a Magnete in libra posito tractum nihil Magneti ponderis adiicere, ceu nempe ferri grauitas vi lapidis absorbeatur. Porro tractricem hanc virtutem ab Vrsa cælesti Magnetem mutuatam esse coniectant, argumento quod arcus hoc affricta libere in solaribus horologiis pendens ad Vrsam saltem minorem fere moueatur; Magnetis potentiis acum sequacem trahētibus: Vrsa vero vtrumque acum & lapilli in ea virtutem, ceu sibi affinem congeneamve, conuellente atque alliciente, eademque vi sidus hoc appetente. Quod si ita est, facultas illa Magneti cum ab initio perfusa est, tum perpetuo Vrsæ radiis & influxu vegetatur. Proinde si quis eorum, quæ de lapilli huius trahente potestate diximus, rationem expetat, non inscite responderi possit virtutis eius causam esse cum lapilli specificam formam, tum eius germanitatem cum ferri natura, & eorum quidem vtriusque consensum cum Vrsa

illa-

illa cęlesti, cui & obnoxior sit lapillus ipso ferro. Quibus & id adstipulari video, quod solum ferrum Magnetis viribus patere palam conspiciatur, easq. contumacius retinere perpendatur. Adhęc, quod (autore Plinio) vulnera asperiora fiunt ferro Magnete contacto. Porro huic lapidi contrariā inuenio Theamedem Gemmam, omne a se ferrum respuentem profligantemque. Est & Plinio genus aliquod Magnetis, vitri liquorem alliciens. Lapillo item illi cum allio discordia est non obscura: is siquidem allio illitus, tractricem omnem facultatem perdere fertur. Dissidet etiam cum Adamante, qui & iuxta positus illum trahere non sinit, quinimo conuulsum iam ferrum admotus ilico reuellit. An autem vires hæ occultę mirificęque Cacodęmonum imposturis adscribi debeant, an potius inde auidius admirandus atq. laudandus Dñs omnium creator Deus, ac per ea quæ in hoc lapide facta sunt, sempiterna eius virtus & diuinitas magis cognoscenda, & in mirabilibus suis operibus benedicenda, tuum esto iudicium Lector. *Theamedes lapis.* *Discordia*

De Hæmatite. CAP. XXV.

QVando superiore capite Hęmatitis meminimus, non ab re quędam & hic de eo recensere operæpretium videtur. Duo itaq. Hęmatitis genera Plinius facit: alterum a Magnete cognominatum, sanguineo exterius colore, ideoq. tritus is sanguinem refert, ferrum tamen Magnetis modo minime trahit. Hunc pro vero Magnete a non paucis pharmacopolis damnoso errore venundari vidimus. Alterum autem Hęmatiten dicit item Plinius venis rubentibus discerni, hoc est, ab optimo desciuisse iudicari: ita enim Plinium intelligo. Hic siquidem Dioscoridi probatissimus est, non qui intermistas habet venas rubentes, sed & qui puro colore (vt eius verbis vtar) niger est, durus, in se æqualis, & nulla infectus sorde nulloque zonarum excursu. Itaque duæ nobis *Probatio.*

Q

præcipuæ hæmatitis ſpecies relinquuntur: Alter exercitiis rubens, interius autem nigricans, vt Magnetis colorem quadantenus imitari videatur: altera vero omni ex parte nigra. Quanquam nec me fugit at alia etiam a Plinio numerari illius faſtigia, verum duo hæc noſtro inſtituto ſuffecerint. Neque enim de ſingulis Gemmis, ſed de ſelectiſſimis vulgatiſſimiſq; differendum ſuſcepimus. Porro quod ad vires attinet, oculis cruore ſuffuſis mire prodeſt, muliebre profluuium ſiſtit, & cum mali punici ſucco iis qui ſanguinem reiiciunt confert. Veſicæ præterea vtilis eſt, & ſerpentium ictibus. Ex lacte oculos a lachrymis vindicat. Imo & ipſos procidentes ingenita vi continet cohibetq. Calfactoriæ & extenuatoriæ eſt facultatis.

Virtutes.

De Succino. CAP. XXVI.

Geneſis. Plin. lib. 37. cap. 3.

VAriæ multum de Succini ortu autorum ſententiæ ſunt. Prætermiſſis tamen de eius origine & natura, opinionibus diuerſis, ſed & de eo ridiculis Poëtarum fabulis, in India atque Germania Plinius tradit naſci defluente medulla arboris e pinearum genere: quemadmodum e Ceraſo, gummi, & ex Picea, reſina redditur. Erumpere namque humoris abundantia, ſuccoſumque primum eſſe, dein vero vel rigore vel tempore autumni denſari atque durari confirmant, & intumeſcentibus tandem marinis æſtibus rapi, ac in litora nonnunquam tranſportari aduerſa. Indeque ſuccino nomen, quod pini arboris ſuccus eſſe credatur, argumento quod attritum pineum refert odorem, accenſumque tedæ modo nidore flagret. At liquidum primo ſtillare indicio quidem ſunt quædam intus tranſlucentia. Porro ſuccinorum tria eſſe præcipua genera literis proditum eſt. Primum quod melleo colore conſpicitur: ſecundum, quod Phalernum vinum; tertium, quod candidum

Genera.

refert, quod & odore præstantissimum est. Præferunt quidam Phalernum, fuluum scilicet ac translucens consimili vndequaque substantia & concremẽto, ea tamen lege vt non nimio ardore flagret, sed leuem tantum ignis ostentet anhelationem, non autem igneum fulgorem adsequatur. Apud multos autem album odoris illecebra commendat. Rude quidem primum & austerum legitur, tandem vero adipe lactẽtis suis incoquitur, deinde expolitur. Porro quod ad succini virtutes spectat, infantibus pro amuleto ligari, lymphationibus prodesse, ac lotii difficultatibus, inuenio. Præterea in polline exhibitum albos menses, stomachi fluxiones, ventusque profluuia sistere, crebro didicimus experimento. Cor & cerebrum vel odoris præstantia propalam recreat. Ex melle teritur ad oculorum finiendas humiditates. Attritum & calfactum festucas, quisquilias & leuissima quæque allicit & trahit, præter Ocimi tamen surculos, quos autore Plutarcho, reiicit repellitque, vna etiam cum iis quæcunque oleo perfusa fuerint. Succinum seplasiariorum officinis charabe, barbara Arabum voce dicitur. Hoc genere & Lyngurium vel (vt aliis placet) Lyncurium contineri, coloris, substantię & proprietatum congenea germanitas, multis persuasit: forsitan enim fuerit secundi generis, hoc est, Phalerni ruborem referentis species quædam ardentior. Fabulosum omnino esse suspicio est, quod plerasque Gemmarum perscrutatoribus videtur, Lyncurium ex Lyncis animalibus vrina harena mox a dejectu contecta, Solis deinde ardore concreta ac durata consistere.

Probatio *Vires.* *Lyngurius.*

De fictitiarum veris Gẽmis differentia & dignoscendi ratione.

CAP. XXVII. & vltimum.

NOn mediocrem fidei ac maiestatis partem Gemmis ademit de republica pessime meritorum hominum pertinax auaritia & luxus. Quandoquidem

inde factum est, vt tam subtili dolo fere omnis generis Gemmæ adulterentur, vt a fictis veras dignoscere vix sit aliquis modus. Sunt quippe qui ex veris, at vilioribus, alterius generis lapillos ementiuntur: vt iam vsus percrebuit multo contumacique igne Sapphiro Adamantem fingere, & tanta arte imitari, vt multis hic fucus non raro imposturam faciat: vocantque album Sapphirum. Quibus longe perniciosiores sunt, qui nitro, vitro, ac aliis vilissimis materiis, adiecto coloris mendacio, optimas ita æmulantur, vt sua nequitia naturæ opus, sagacissimamque & inuincibilem artem, tantum non assequantur, qui vtinam a republica amandarentur: suis namque id genus fallaciis tam huic quam autoribus qui solerti studio & diligentia de verarum Gemmarum natura & viribus doctissime disseruerunt, ita quidem imponunt, vt dum qui ementitas decepti, pro germanis emerunt, easque iis non esse præditas facultatibus deprehendunt, quibus philosophi naturales donatas esse confirmarunt, & Gemmas & de ipsis definientes autores vel vilitatis, vel mendacii, atq. temeritatis damnent, vel etiã plerunque male audiant qui certissimas absolutissimasque commendant. Vt itaque impostorum vitari queant scelestissimi fuci, paucis Gemmarum probandarum rationem persequi libet, vbi primum te monuerimus & has multo æuo senescere, proindeq. & gratiam & vires sensim multis seculis deponere. Pellucentes igitur lapilli sereno ac matutino cęlo, omnino autem in horam quartam probari debent. Re namque compertum est iis horis ac aeris constitutione penitius longe introspici posse quicquid vitii habeant. Porro & pondere internosci comperio, quanquam & hic diuersas multorum authorum esse sententias animaduertam nonnullis enim placet generosas grauiores esse: aliis cõtra sentientibus, eas scilicet leuissimas minimique pon-

Gemmas audem senescere.

Hora probandis Gemmis opportuna.

Pondus.

ponderis esse, quod & facto periculo deprehendi. nec id citra rationem fuerit, vel hoc præsertim nomine quod fictitias cum ab ignobiliori, adeoque & minus efficaci gente, tum ex longe obscuriori ac magis terrestri substantia fieri palam sit, quibus etiam Plinius adstipulatur lib 37. cap vlt. *Experimenta* (inquit) *pluribus modis constant. Primum pondere grauiores sentiuntur. Post hæc corpore: fictitiis pustulæ in profundo apparent, scabritia in cute & capillamento, fulgoris inconstantia,* &c. Quibus coram ostendere videntur, quod a falsis intelligat veras pondere superari. Cui & id suffragatur quoque, Margaritas præfert, quæ minus graues sunt. Examinantur denique & corpore. Ementitis quippe bullo in profundo comparant, quas & scabra cute & capillamentis, staminum tenuissimorum instar intercursantibus, conspicias: fulgore item inconstante atque iniucundo, nitore videlicet priusquam aciem complectatur elanguido. Certissimarum siquidem splendor colorve non in facie tantum (vt in adulterinis) sed & per omne corpus, quibusuis etiam forma & situ gratissimæ iucundissimæque visuntur, ceu scilicet ad sui decoris spectaculum blanda quadam oculos alliciant comitate: quo namque diutius inspiciuntur, hoc magis delectant, ac gratiæ non inefficaci illicio obtutus explent. Laudatæ item limam non capiunt: vt vel hoc solo veras a falsis dispescere mangonum magna pars norit. Sunt tamen qui Smaragdum & Topazium excipiant. Deinde & ignibus propinquæ non spuriæ, illæsæ euadunt: excepto tamen Chrysolectro ignium rapacissimo. Ad hæc duriores maxime commendantur, nimirum quod lapidi propria sit durities. Quod autem ad optimarum delectum pertinet, æqualibus cauas vel exturbantes postponunt. Oblongas quadratis prætulit antiquitas: verum nunc anteponunt quadratas, vt quibus angulosis minima olim fuerit autoritas, nunc versa

Generosæ minoris ponderis.

Bullæ ementitas ostendunt. Fulgoris inconstantia.

Argumentũ a lima.

Experimentum ab igne.

Laudatorũ electio.

vice clarior ſit gratia. Illas ſequuntur quæ lenticulæ forma, deinde quæ triangulæ. Omnium vero nouiſſimæ æſtimantur rotundæ, quamuis forſitan omnibus præferri deberent ſi figuræ rationem ſpectes.

Epilogus. Noſtris vero his lucubratiunculis ad vmbilicum tandem perductis, poſtremo te quoque beneuole lector admonere viſum eſt, nil tibi mirum eſſe debere, quod Gemmas quandoque maſculino, aliquando autem fæminino genere ſcripſerim, nimirum cum vtroque genere ac promiſcue illas collocari apud claſſicos autores crebro legere ſit. Cuius quidem rei vel vnicus mihi teſtis & autor eſt idoneus, Galenus ille Medicorum ab Hippocrate abunde princeps lib. 9. ſimplicium pharmacorum.

CLARISSIMO AC ERVDITISSIMO VIRO FRANCISCO RVEO MEDICO,

Insulis artem Apollineam profitenti, frater Paschasius Balduinus canonicus Phalempinensis S. P. D.

Hac Epistola super his duobus Ruei libris iudicium continetur primum: deinde de Hebraicis Gemmarum nominibus, deq; earum admiratione, vsu, abusu, & viribus tractatur.

PErlecto libello quem de viribus ac natura Gemmarum nuper elaborasti, non potui tibi non gratulari optime Francisce, hoc a te argumenti genus esse tractatum ac illustratum, tum quod tuam professionem non dedeceret eiusmodi studiorum inquisitio, tum quod nos quibus potissimum sacris operam nauare opus est, permolesta animi anxietudine atque labore leuaueris. Ea enim nonnihil ad sacra pertinere nullus reor, inficias ibit, quum tam sedulo ac serio illis interserantur, ac ordine disponantur. Atque penitius ista exquirere, quia per varia prophanorum scripta dispergantur, atq; ea mente ab eis explanantur, vt ad temporale commodum proficiant, per ocium nobis non conceditur. Sed & pontificiis decretis plus nimio eisdem incumbere vetamur, cogimur quoque præscriptis diuinis sacras euoluere literas: *Scrutamini scripturas*, inquit ipse sacrosanctorum oraculorum conditor, *Quia vos putatis, in ipsis vitam æternam habere*, &c. Quod vero Ioannis

Apocalypſeos locum tibi potiſſimum delegeris, ibiq. traditum ordinem tenueris, ac deinceps cæterarum Gemmarum quæ celebriores habentur, non omiſeris elucidationem, maxime probo. Certiſſimum enim ac ſolidiſſimum locum qui in diuinis literis habetur, & qui tuo congrueret inſtituto ſelegiſti, vtpote cuius interpres & autor idem eſſet, de quo ambigere nepharium ſit. Illa autem nomenclatio quæ in Exodi libro digeritur cap. 28. incertior ob variam interpretum tranſlationem, & diuerſas ſcriptorum opiniones habetur. Si voces Hebraicæ perinde compertæ eſſent, atque Græcæ, nulla fuiſſet eligendi ratio, niſi forte quia hæ ad ſacerdotalium ornamentorum ſplendorem, illæ autem ad ciuitatis diuinæ cultum & ornatum pertinet. Nunc quia Hebraicus ſermo pauciſſimis fuit cognitus, qui externarum linguarum habuere periciam, tum ob venuſtatem, tum ob ſolitariam Hebræorum vitam, qui ab aliis gentibus ſegregati, earum commerciis rarius vterentur. Græcus autem cam nobis familiaris vt in quotidianum vſum noſtrum tranſierit, merito quod ſic vſitatum habetur, præ altero tibi in explanationis materiam ſumpſiſti, ne ambiguis fundamentis iactis totum quod ſuperſtrueretur, vacillaret. Hebræi ſiquidem maxime huius ætatis, tanta caligine in horum notitia cæcutiunt, vt plusquam talpas exoculatos credere fas ſit: niſi forte quorundam lapillorum Hebraica vox in externam linguam deriuata antiquæ veritatis veſtigia etiam cæteris nationibus reliquerit, ac inde a primis auis ad nos vſq. permanarit illorum incolumis nomenclatura. Quorum præter Sapphirum qui ipſis vniuoce quoque dicitur, & Iaſpidem *Iaſeph* nominatum, nullum crediderim hac ratione cognitum: tametſi etiam in Iaſpide aliud interpretes nonnulli ſentiant, eundẽ in Beryllum vertentes, cæterorum nomina ad linguam noſtram tranſlata variant,

Hebraica nomina Gemarũ.

Sapphirus Iaſpis.

aliis

aliis alia suspicantibus. Vnde non satis compertum habetur, an idem diuus Ioannes sacris illis geminis antiquitus per Mosen proditis alludere vel conuenire voluerit; quandoquidem in nominum descriptione cum interpretibus antiquis non plurimum dissentit. hoc est, tantum in carbunculo, achate, Ligurio & Onychino, quarum vice Chalcedonium siue Carchedonium, Sardonychen, Hyacinthum & Chrysoprasum constituit, vt non satis liquidum sit de interpretum fide, quum iam omnis illorum versio in dubium a nonnullis vocata sit. Arbitror tamen illum non eosdem lapillos adiicere voluisse, quum onychis, qui apud Mosen inter duodecim Gemmas memoratur nullam mentionem fecerit, quem plerique omnes in eo nomine ab Hebraica voce *scoham* tralatum vocitant: nisi forte Sardonychem idem Ioannes pro illo statuerit, quod Iosephus facere videtur, cuius onychyni lapilli in tuo opusculo vix recordatus es. quum tamen præ cæteris in veteri instrumento eius mentio frequentius reperatur. Arbitror id consulto tibi accidisse, quod maligni oris sit naturæ, nec inter celebriores Gemmas supputetur, neque tantæ sit dignitatis & vsus vt curæ tibi fuerit illum enucleatius explicare. Quod idem in Lyncurio, quem nostrates theologi aut physiologi Ligurijũ appellitant efficere visus es, nisi quod succini naturã demonstrans eius aliquantulum memineris. Porro cæterorum qui sacris libris continentur, quos tamen Apocalypsis non habet, gaudeo te nõ fuisse oblitum, quatenus non minus e re theologica fuerit, hos noscere quam illos. Carbunculum & Achaten Exodus liber cap. 28. atque Ezechiel nobis exhibent, adamas quoque ab eodem Ezechiele cap. 3. & a Zacharia vsurpatur, quamuis hoc potius interpreti Latino quam veritati tribuerim. Neque enim Hebraicus sermo ibi permittit Gemmam omnium nobilissimam intelligi: quum durities indidem tantum,

Trebatij.

Virtutes.

non præ ſignis eminentia petatur, vt etiam ſit e ſiſi-ce illic memorato. Intellexerim itaque pro illo aliquod ſaxi genus: quod etiam num Græcus interpres oſtendit, in petram eam vocem vertendo. Sunt qui in Exodo ac Ezechiele loco Iaſpidis adamantem collocent, tanta eſt Hebræorum oculis offuſa caligo. Necnon ſunt alii, qui pro vitro, quod Iob cap. 28. ab interprete poſitum eſt vocem Hebraicam Zecucith, in adamantem vertendam autument. Idipſum pene in omnibus Gemmis reliquis vſuuenit Hebræis vt ſubinde nouam vel aliam pro alia excogitent: ſic ſunt cæci errorum magiſtri, quibus illæ diræ a ſacro Pſalte profuſæ imputantur. Obſcurentur, inquit, oculi eorum ne videant. Eſt quoque eodem cap. Iob vocabulum, quod in Corallium trahunt, quum nuſquam in ſacris habeatur: id autem eſt pro quo, excelſa, traduxit interpres Latinus, minus conſiderate vocem Hebraicam pro altera ſumens. Inuenimus quoque alteram vocem, in eminentia, in eodem capite verſam quam etiam volunt eſſe cuiuſdam Gemmę ſymbolum, Gabis ea dictio ſcribitur. Hæc autem dixerim, vt tuum conſilium approbem, qui diui Ioannis Gemmis explanandis, reliquas etiam vſu & dignitate celebriores non omittendas cenſueris, inquies eas quæ ſparſim in diuinis literis leguntur, tametſi clarum non ſit, quæ ſint veriſimile fuerit contineri. Non abnuerim tamen illud primum ſeculum, quo ſacræ conditæ ſunt ſcripturæ, hoc eſt, Moſis ætate, nō vſque adeo fuiſſe edoctum, vt omnium Gēmarum pernouerit naturas & vires, quum inficiari non queamus, illud tunc primum omnem ruditatem exiſſe, & perſpicuum ſit ab ætate Plinii non parum immutatam eſſe earum gemmarū æſtimationem, & quibuſdam non parum precii acceſſiſſe, quum eo tempore primum vel ſecundum dignitatis locum obtinerent vniones, nunc autem vix quartum ſortiantur, H S. id eſt,

Gabis.

Gemmarum admiratio.

est, sestertium centies vna Cleopatræ Ægypti reginę Margarita: quæ summa non minus æstimatur ducentis & triginta quatuor milibus trecentis quoque & septuaginta quinque ducatis. Potuerunt itaque eo mundi seculo Adamantes & nonnulli alii lapilli primæ nunc indicaturæ fuisse ignoti: & qui maxime tunc dignitatis fuere, temporis accessione, nobilioribus cedere cœperunt. Ecce quo me protraxit tuus de Gemmis & lapillis operosus labor. Cernis quis tandem Epistolæ finis erit, si cuncta ex amussatim pergam explicere quæ fœcundum hoc tuum argumentum parere possit, si mysticas a singulis Gemmis significationes eruere parem: si duodecim fundamenta his lapillis ornata, portasq. singulis Margaritis extructas, Theologorum more, ad morum fabricam & sacramentorum expressionem trahere velim. Quem hæc contemplatio, atque tam decori habitaculi adumbratio, ad vitæ purioris splendorem non pertrahat? quis prauos mores ad rectitudinis lineam huius ciuitatis tam speciosæ desiderio non corrigat? quis tam obesæ mentis & hebetis ingenii, qui non ex his perpendat, quanta mundicie præpollere debeant ciuitatem tantis ornatam miraculis ingredi cupientes, quum nihil coinquinatum, vt palam diuus ipse Ioannes asserit, in illam recipiendum sit. Iam paulisper non pigebit animum attendere in eos, qui horum lapillorum gestaminibus gaudent onerari, vel vt se ad exercitia spiritalia inde promoueant, quod in illis mirificis vestibus quas sacerdoti magno apparatas legimus, factum credimus: vel vt eorum fulgoribus sese venditent, apud vulgus ignobile gloriosam quampiam ex his captantes, & quiddam diuinum sibi arrogantes, quod Tyrio regi impingit propheta Ezechiel, quem in medio ignitorum lapidum ambulasse suggillat: de quo paulo ante dixerat, *Eo quod eleuatum est cor tuum quasi cor Dei.* Et post, *Omnis lapis preciosus ope-*

Gemmarum precium.

Contra luxũ in gemmis gestandis.

rimentum tuum. Eiusmodi homines quis non fateatur degeneris esse animi, qui propriis ornatibus priuati, hoc est, virtutibus denudati, exoticos & externos cultus asciscunt, tiaras, digitalia, cingulos, & quid non frequentissimis lapillis infarciunt? perinde ac si in illos vertendi essent, animi natiua ornamenta fastidientes. His hominibus si vel mentis mica inesset, cura diuersa, ea nimirum quæ omne facticium & commentitium aspernatur, in primis appeteretur, quæ honestos mores illis ipsis lapillis designatos induere satagerent. Excellens quidem naturæ opus & non exiguum miraculum est Gemmarum natura & vis, si spectetur materiæ temperamentum & quædam lucis cum elementari crassitie copulatio, & eo præcellentius quo durabilius: & tam est mirabile, vt ipsa naturam suam totam vim in earum opificium collegisse ac effudisse videatur. Quamobrẽ has gestaturis, quia summopere intuentium oculos alliciũt, expedit, vt in cuiusdam insignioris operis symbolum aut signum adsumantur, quo mens haud in paucis naturæ gradibus illas antecellens vegetior, & ad suæ operationis promptitudinem accommodatior reddatur: & ad æternã beatitatẽ, ad quam benignus cõditor illã destinauit, compendiosius perueniat. Hoc præcipuum horũ lapillorũ munus crediderim, quod si defuerit, indignum prorsus celsitudini humanę gestamen poterit iudicari, ne vnde corpus quod corrũpitur ornatum aucupatur, inde maius dispendium animus cęlestib. natus incurrat, & ne nimio lapillorũ fulgetris addictus, lapideus etiã ipse animus euadat, ac proinde a sua conditione decidat: nec ab iis honoris subsidium quærat, quib. ipse opinionem honoris elargitur. Hac ratione agnoscant reges & pontifices, & quicunque horũ gestiunt adiacenti luce gloriosiores apparere, eorundem vires, illasque ad animi vegetationem transferant, vt in Sapphiro sit castitas & cæle-

Admiratio earum rursus, & gestatio licita qua.

cælestium amor, in Carbunculo ardens charitas, in Adamante iustitiæ constantia, in Smaragdo facilis humanitas, & in cæteris simile aliquid quod menti virtutem tribuat: ne quiddam simiaticum referant, hoc est, ne sicut simia in purpura fastum quendam ostentent, & se ridendos præbeant. Nolim tamen salubres Gemmarum vires attenuare, corporibus humanis oppido quam profuturas, si commode illis applicentur. *Vires naturales.* Quas vires & proprietates vt reliquarum rerum, corpori humano conducibiles, fuerit physicorum vestigare: illa vero signa quæ mentem moueant, theologorum: vt in eadem re tractent medica physici, & diuina theologi, atq; sic vnumquodque membrum in mystico Christi corpore, suo munere digne perfungatur. Vides optime Francisce, tui libelli lectione me non parum fuisse delectatum, qui tot verbis gaudium testatum reliquerim, & affectus hos velut œstro percitus, vel potius numine afflatus ediderim, ne prorsus perditum laborem tuum autumes. Nam si eiusmodi fructus neutiquam sequantur, frustra fuerat a sacris tuum argumentum petisse. quandoquidem luce clarius est in his Gemmas esse memoratas non vt corpori decorando seruirent, sed animi virtutibus vel conquirendis vel conseruandis proficerent. sed neque alioqui plurimum decuisset eundem libellum cuiuis ἱερουργούντων dicare, quibus sacra tractare semper incumbit: sed neque me censorem statui oportuisset cuius vires tantę rei expediendæ impares sunt. Non pauca etenim e philosophorum adytis, nonnulla e theologorum placitis in medium deduxisti, de quibus certum ferre iudicium difficile fuerit, quando nec summus philosophus possit omnibus his sufficere, & theologus interdum conniuebit, nonnunquam dissimulabit, modo nihil sit oraculis cęlestibus ac ecclesiasticis dogmatibus repugnans. Eiusmodi sentimentorum nonnunquam

narratorem non aſſertorem ſuſpicio, quod habeas non infimos autores quibus acceptum feras quod expromis & quibus te tuearis, quum liberum ſit in pleriſque vtranque partem fouere. De quibus nunc eſſet longius quicquam diſſerere, præſertim quum probe calleas quid intus habeam. Relinquo ſua aſtrologis apoteleſmata, theologorum turbam non modo reſtagantem, ſed manibus pedibuſque illo adrepentem interim diſſimulo, de quibus nihil mihi libet nunc ſcribere, quando prolixior ipſe fuerim quam putaueram, prçſertim tibi occupatiſſimo, cuius ſeria interpellare, piaculi quiddam refert. Vale.

FINIS.

ALAR-

ALARDVS RVEVS ETIAMNVM puer, Patris obseruandissimi libellum Lectori commendat hoc Elegiaco.

Qui legis inuisi conuiuia cruda Thyestæ,
Discerptumq; vagis curribus Hippolytum.
Oedipodemq; oculis captum: structamq; venenis
Medeam, regum bellaq; ficta legis:
Qui legis Harpyias, Centauros, Gorgonas, Hydram,
Quid nisi monstra, precor, prodigiosa vides?
Talia quæ cruciant animum male sana facessant,
Quæq; virum sapiant perlege scripta Patris:
Hic vim gemmarum tractat, quæ cognita longe
Illarum vincit commoditate decus.

Eiusdem ad Patrem integerrimum Epigramma.

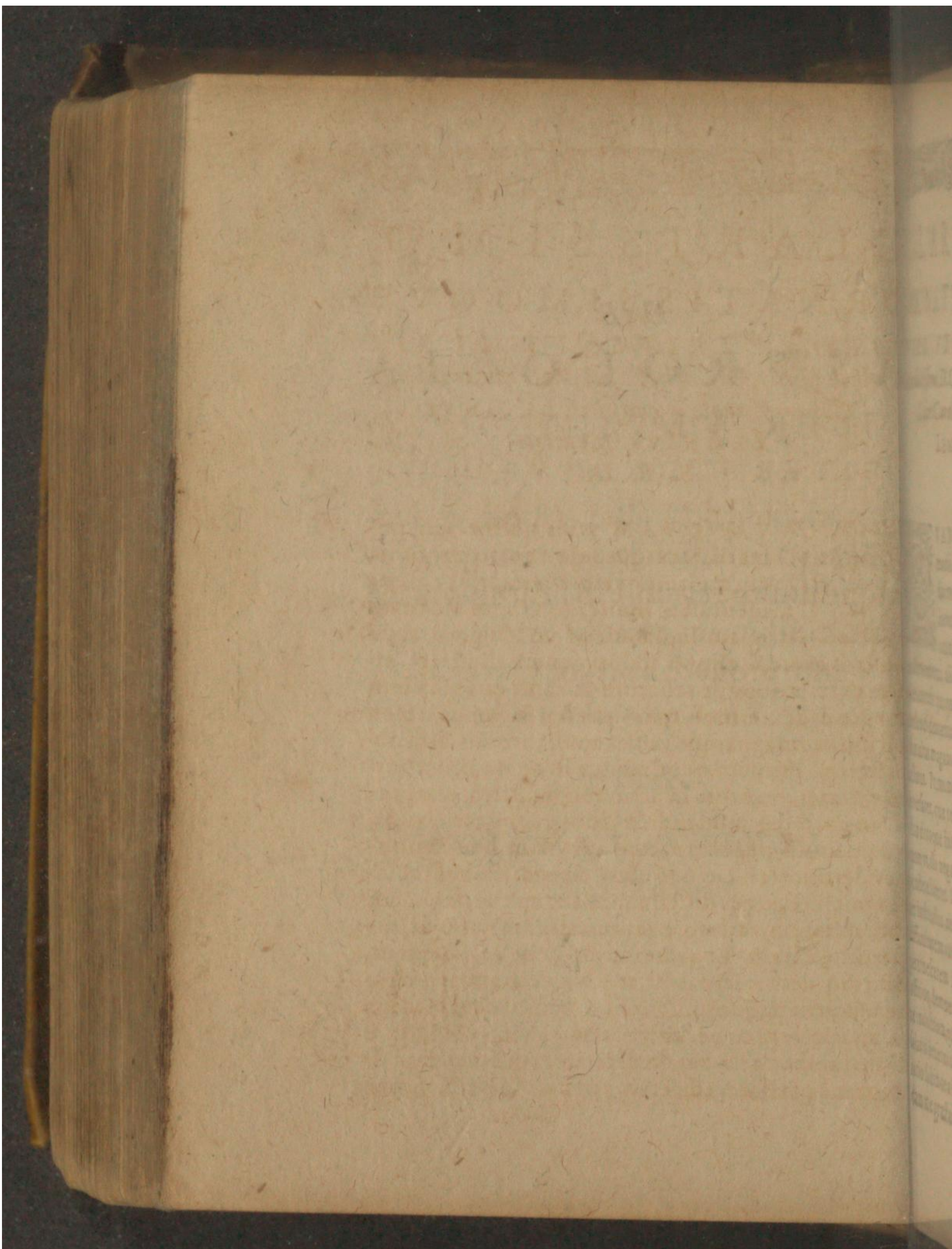
Ecce pater volitant totum tua scripta per orbem,
Docta per æternos scripta legenda dies:
Nempe tuo exemplo me nostrum nomen in auras
Spargere vis: tutum nunc mihi pandis iter.

DE ASTROLOGIA

LIBER VNVS; IN QVO OBITER INDICATVR, QVID illa veri, quid ficti falsiq. habeat, & quatenus arti sit habenda fides: in quo denique multę rerum Physicarum abditę amœnissimæque causæ explicantur; tum prouerbii origo; QVARTA LVNA NATI.

Auctore

LEVINO LEMNIO Medico Zirizæo.

CLARISSIMO, ORNATISSIMOQVE VIRO, VTRIVSQVE IVRIS Consultissimo, D. Cornelio a VVeldam, inuictiss. Cæsari Carolo a consiliis, LEVINVS LEMNIVS Medicus S. P. D.

VANQVAM vrbis nostræ viri primarii, totusque fere Senatorius ordo, diu multumque me inuitarint, atque identidem inuitent, vt rem Medicam quam supra annos vndeuiginti apud nostros exercui, aliquo scripti genere illustrem, atque exteris quoque testatum faciam, qua vsus sum medendi dexteritate, quo successu; hactenus tamen ob multas magnasque caussas constanter iis sum obluctatus. Primum, quod assidue in ea Medicinæ parte versarer, quæ tota in actione consistit; atque hinc vltro citroque inuisendis ægrotis essem occupatior, quam vt illi negotio vacare aut vllam operam impendere liceret. Deinde quod dicendi artibus tenuiter instructus, nec doctrina satis excultus, scribendi difficultatem, variosq. euentus, atq. ancipites exitus pertimescerem. Et quamuis illos aliquo obsequio, officioq. demereri par est, atq. his nostram approbare industriam, quorum consilio & autoritate Medicis salaria decerni cœperunt: ea tamen huius cõsilii mei ratio subinde a scribendo deterruit, quod tale quiddam me præstare, efficereq. posse diffiderem. Nunc

vero propemodum expugnari animum meum patior, postquam tam instanter id a me exigunt, insistuntque tot amplissimæ dignitatis viri, & tu præcipue vir Clarissime, si quando principis tui munia, & delegatas functiones, summa cum laude, ac pari Reipubl. commodo, apud nostrates Belgas obire soles; quum nō ita pridem studiose apud me hoc egeris, vt vulgari more, prognostica in vulgum proferrem; idque eo agebas instantius, quod hæc soleam per singulos Lunæ, Solisque decursus, & curricula non ἀμφιβολικῶς, aut ambiguè ciuibus nostris denunciare. Nam in his sciscitandis vrgendisque defatigare ingenium meum consueuerunt illustres viri D. Hieronymus a Seroeskerka, Equestris ordinis & dignitatis heros, D. Liuinus a Burgk vrbi nostrę a Secretis, cuius in rebus politicis ante complures annos spectata virtus & prudentia, tum Iacobus ille Susius, cui præter generis claritatem, & nominis splendorē raras ingenii dotes naturæ parens est elargitus. Quæ cum illis, tum plerisq. aliis, quibus cum versari & consuetudinem habere consueui, innotescant: hactenus tamen ab his publicitus exhibēdis abstinui, quod viderem passim exagitari, & proscindi conuiciis artis huius Professores, tum vanitatis atque imposturæ insimulari: tametsi vt ingenue fatear, paulo impudentius, & acriori, quam par est, stomacho id quidam factitasse videri possent; nisi quorundam nugitas, & prognosticandi libido superioribus seculis creuisset in immensum, sic iniquum illis petendum fuisse interpretor, vt æquum ferrent. Ego vero, vir ornatissime, artem ipsam vtilissimam, omnibusq. amplectendam esse censeo, modo quis ea legitime vtatur; modo ne cum pietatis iactura coniuncta sit, & morum integritati officiat, modo ne quid detrimenti Resp. ex illa capiat. Itaque non verebor hanc versare aleā, & (quo tibi, nostroque Magistratui gratificer, Astro-
logiæ

logiæ aliqua ex parte aſſertor eſſe, & extra contemptum, quantum ipſa patitur, hanc vendicare; cuius quota pars Medicis vſui ſit, & neceſſaria, Galenus in lib. De diebus decretoriis (modo ne ſuppoſititii ſint, atque illi falſo inſcripti) tum Hippocrates De aëre & locis demonſtrare mihi videntur. Cæterum ne quis temere quibuſvis aſſentiatur, iudicium delectumq. iis adhibendum ſtatuo, quæ ab Aſtrologis prodire ſolent. Multa enim merito improbari in hac prognoſticandi temeritate, quædam minus recte, & præter rationem impugnari. Itaque commonſtrandum duxi, quousq. progredi fas ſit, & in quibus culpandi diuinaculi quidam, quorum improbitate effectum eſt, vt ars ipſa contemptui eſſe, & deſpicata haberi cœpta ſit. Hæc autem vir magnifice ſub tuis auſpiciis, & nominis tui fauore perficere ſtatui, vt qui in medendis, profligandisq. morbis, in tuenda ſarciendaq ſanitate Lemnii experimentum ſumpſiſti, atque illum cumulatioribus, quam eius tenuitas eſt merita, laudibus exornaſti; ita eiuſdem in his, quæ minoris ſunt momenti, qualecumq. ingenii ſpecimen accipias. Deus opt. max. diu te nobis conſeruet incolumem, vna cũ D. Antonio Catſio ſingularis ingenii viro; cui pręter antiquæ nobilitatis inſignia, exacti excuſſi[illegible]udicii laudem defero: quem vt habe[illegible]s ciuem, ita nactus es in celebri illo H[illegible]Conſeſſu eiuſdem honoris, eiuſdemq. dignitatis collegam, & municipem. Ex Zirizæa, anno inchoatæ ſalutis, M. D. LIII. Nonis Martii.

PASCHASII OENII APVD ZIRIZÆOS Archididascali, in Operis commendationem Epigramma cum primis eruditum.

Ecquid ab incepto properas desistere cursu?
Et retrahis, veluti tactus ab angue pedem?
An tua, vix lecto titulo, censura libelli
Tam temere autorem damnat, agitve reum?
Dente Bionæo diuina mathemata rodi,
Aut cælo æquari somnia vana putas?
Falleris haud dubie: nec enim conuellit honestas
Artes, nec fumos vendit amore lucri.
Altius hunc purum subuexit in æthera Phœbus,
Quam qui sic læuo tramite serpat humi.
Nil minus, ac verbis alienis diuitat aures,
Ingerat vt loculis mille talenta suis.
Nulla futurarum sunt hic præsagia rerum,
Nec quæ cælesti condita mente latent.
Longe aliud Medico scribendi præbuit ansam,
Iustaq; suscepti causa laboris erat.
Sunt quibus Astrologi vel sidera vertice tangunt,
Et quicquid fingunt numinis instar habent:
Sunt qui præcipites vel ad infima Tartara mittunt,
Astrologiq; fer[illegible] vanius esse nihil.
Iudicium morbo sup[illegible]e videlicet illos:
Atq; hos transuersos, quo lubet, error agit.
Lemnius imbutus meliore Pallade, neutris,
Assensus medium (non sine mente) probat.
Astrologos sequitur sacras duntaxat ad aras,
Quas si conscelerent, deserit Astrologos.
Quid veri, falsiq; habeant, velut indice monstrat;
Quatenus & Physicis rebus habenda fides.
Proinde fac expendas ad amussim cuncta, priusquam
Lector, Aristarchi munus obire pares.

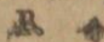

LEVINI LEMNII MEDICI ZIRIZÆI

De Aſtrologia

LIBER VNVS.

ASTROLOGIA, artium vetuſtiſſima, ob diuinandi, nugandique temeritatem, atque impudentiam plus quam coniecturalis & commentitia, a veteribus exploſa eſt; adeo vt huius Profeſſores ab eruditis aliquot proſcindi conuiciis & ſuggillari cœperint, prorſusque vanitatis, atque impoſturę inſimulari: quod ipſum nemo vmquam in artis contumeliam ab his eſſe factum in animum induxerit, nec calumniandi morbo, aut libidine arti præclariſſimæ; aut iis, qui illo ex profeſſo ſunt addicti, inſultaſſe, ſed ea mente in hoc argumento incaluiſſe, quod perſpicerent credulam vulgi turbam, ac promiſcuam plebem plus ſatis illis fidere, illorumque reſponſa tamquam ex tripode dicta arripere; ſic vt omnem ſpem ac fiduciam in illorum dictis collocarent, iisque fixius inhærerent. Denique cum huius doctrinæ profeſſores nihil non pollicerentur, multorumque mentes ineſcarent, vel incantarent potius ſpe fallaci atque ambigua, certatim a cordatioribus horum profeſſio cœpit irrideri, atque exibilari.

Lib. 17. Sic Corn. Tacitus: *Mathematici, inquit, genus hominum potentibus infidum, sperantibus fallax, quod in nostra Ciuitate & vetabitur semper & retinebitur.* Sic Seneca: *Patere,* In ludo Claud. inquit, *Mathematicos aliquando verum dicere, qui Claudium, postquam princeps est factus, singulis mensibus, singulis annis efferunt: & tamen mirum non est, si errant, horam eius nemo nouit.* Fauorinus quoque apud Gellium Lib. 19. cap. 1. prolixe contra illos agit, illorumque professionem magno verborum apparatu subruere, atque inter cętera huiusmodi argumentis conuellere tentat: Aut aduersa dicunt euentura Astrologi, aut prospera. Si prospera, & fallunt, miser eris, frustra expectando. Si aduersa dicunt, & mentiuntur, miser eris frustra timendo. Si vera respondent, eaque sunt non prospera, iam inde ex animo miser eris, antequam fatum finies. Si felicia promittunt, eaque ventura sunt, tum plane duo erunt incommoda, & expectatio te spei suspensum fatigabit, & futurum gaudii fructum spes tibi deflorauerit. Nulla igitur huiusmodi præsagiis habenda fides. Erasmus itidem tali vtitur dilemmate, contraque illos sic ratiocinatur: Aut vera prædicunt Astrologi, aut falsa, aut ambigua: Si ambigua, perinde est, ac si nihil prædicant: Si falsa, cõtumelia est deludi mendacio: Sin vera, aut læta sunt, quæ dicuntur, aut tristia: Si tristia, miser eris ante tempus, & conduplicabitur malum; frequenter enim metus impendentis mali, est ipso malo grauior. Consequitur igitur, inutilem esse futurorum scientiam. Tuscul. 1. Iam vero Cicero non patitur viros cordatos mollibus cogitationibus effeminari. *Nam si ante, inquit, mors ipsa aduenerit, quam Chaldæorum promissa sumus consequuti, spoliati magnis quibusdam bonis destituti, illusique videbimur. Quod si desiderando pendemus animis, cruciamur, angimur.* Et cum hæc persuasio Iudæorum quoque mentes occupasset, multosque auerti a Deo curiosa astrorum obseruatione indignaretur

gnaretur

garetur Hieremias : *Iuxta vias gentium*, inquit, *nolite discere, & a signis cæli nolite metuere, quæ timent gentes : quia leges populorum vanæ sunt*. Pari zelo incitatus Esaias sic insultat populo Iudaico splendidis promissis deluso, atque auida spe futurorum destituto : *Stent, & saluent te Aruspices cæli, qui contemplantur sydera, & supputabant menses, vt ex eis annunciarent futura tibi : ecce facti sunt vt stipula, ignis consumpsit illos*. Postremo, quo probatio sit efficacior, Christi testimonia proferam : qui cum nolit nos anxie discruciari futurorum expectatione, solicitam illam obseruandi curam animis nostris his verbis eximit : *Nolite quærere, quid esuri sitis, aut bibituri, & nolite in sublime tolli* : hoc est; Nemo vestrum sit tam diffidentis fluctuantisque animi, vt superuacua, & nihil profutura solicitudine diuexetur, vt qui ex Astrorum cursu procul in futurum consulunt, ac sciscitantur a Genethliacis, quos euentus successusque sint habituri. Hæc autem, & pleraque alia, quæ hîc congeri possent, & quibus inuadi a nonnullis Mathematici solent, ipsorumque placita luxari; non eò accipi velim, quasi Astrologia despici, contemnique mereatur : quum non artis, sed Professorum vitia hîc designentur, qui ad imposturas nonnumquam illa abutuntur, fumosque imperitæ multitudini offundunt. Habet enim Mathematice suas apodixes, nec omnino incertas, nec fallaces: sed intra has professores eius non consistunt, vt qui nulla certa & probabili ratione, nulla demonstrationum peritia fortunas, euentaque rerum, & contingentium causas explorata compertaque habere se exerte profitentur: qua persuasione incautis miris modis imponunt, & ignaras mentes ludificantur. Sic minutula quædam, vt pluuias, vt tempestates, fulgura, coruscationes, tonitrua, caritatem atque annonæ penuriam, morbos denique populares, quos ἐπιδημίας Græci vocant, quotannis denunciāt

Cap. 10.

Cap. 47.

cum fere nihil tale subsequi soleat, sed magna ex parte in cõtrarium omnia deuergant; quo sunt eam existimationem passim consequuti, vt pleriq. illos hallucinari, & cæcutire in assertionibus pronuncient, tũ raro scopum attingere & collimare. Quum autem eorum plerique sint a pietate synceroque Dei cultu alieni, nec (vt sacri vates olim factitabant, quos ob id videntes Scriptura vocat) ex Dei præscripto suas prædictiones moliantur, nec ad amussim Euangelicam illas exigant, non verentur tamen inconsiderate de-
Reg.1.c.9. cernere quas clades sit acceptura Respubl. quis futurus rerum status, quis cursus, quæ fortuna cuique obuentura sit, regibus, satrapis, dynastis, heroïnis, opulentisque matronis: nam tales potissimum captant, ac venantur, spe & cupiditate lucri. De plebeis vero atque tenuioris fortunæ infimæque sortis
Prouer.10 hominibus, qui Deo opt. max. etiam num curæ sunt,
Psal.112. & ex quibus nonnumquam emergunt ad opes, ad
1.Reg. 2. principatus, ad imperia, nulla mentio. Obseruatum est anno inchoatæ salutis vigesimo nono supra sesquimillesimum, grassante Cardiaca sudorifera (quẽ affectum inter contagiosas ephemeras refero, morbisque aliis populatim ingruentibus, prorsus fuisse elingues, ac pisce magis mutos. Insuper cum ab anno incarnati Seruatoris trigesimo ad hunc qui nobis voluitur, quinquagesimum secundum, iam quartùm Oceanus, dissipatis aggerum molibus, maximã Belgicæ partem oppresserit, tantamque hominum pecudumq. stragem dederit, vt nemini non terrorem & miserationem, tum luctuosum funestumque spectaculum incusserit, a nullo tamẽ Astrologorum hęc calamitas vel est præuisa, vel denunciata; magno argumento, hæc ipsa non tam siderum concoctionibus ad quas omnia illi reducunt, quam vltioni diuinæ esse assignanda. Quod si istarum rerum professores dexteritate quadam, atque artifici coniectu-

ra vti

ra vti nôrint, facile efficiunt, vt euentus illorum dictis respondeant, aut non penitus aduersentur repugnentque. Nam pleriq. illorum vafricie quadam atque Vlyssæa calliditate regiones omnes perlustrant, & studia populi obseruant, tum in quem fauor hominum inclinet: qui rumores disseminentur, vel in laudem, vel in probrum cuiusq.: quod huic regi cum finitimo controuersiæ, aut simultates; quæ sit inter fœderatos conspiratio; inter ciuiles contentio; inter competitores concertatio: sic illis fere astra minari aiunt, qui opibus minus valent, quiq. armorum, atq. amicorum præsidio sunt destituti: Nunc Rex Britanniæ periclitatur; nunc Imperator inuictus sinistri aliquid expectat; nunc Galliarum Rex aliquid monstri alit, & quo regni limites proferat, bellum meditatur, etiam quum tale quiddam numquam illi in mentem venerit; nunc Turca infestissimus Christianorum hostis ceruicibus nostris imminet, atque Europam terra mariq. inuasurus dicitur; nunc Ecclesiastici proceres ditione seculari spoliandi, quod nonnullos, qui his non optime volunt, affectare imperiũ videant. Sic modo huic, modo illi minitatum est fama, fauore, opinione, ac fortuna nutante, aut hunc, aut in illum minus propensa. Hæc quum non malitiose, nec petulanter, insolenterq. a me dicantur, sed eo studio, vt quæ vitia arti subessa sentiam, corrigantur; nolim me fraudi esse, aut a quoquam interpretari malignius, quum nemo me huius artis sit studiosior, illiq. addictior. Nam is demum huic arti debitum honorem deferre videtur, qui inspectis obseruatisq. sideribus, mentem in illorum opificem erigit, quique horum vires, & quam habent in res inferiores efficaciam Deo asserit; illud exclamans identidem:

Tu stellas numeras, quarum tu nomina solus
Signa, potestates, cursus, loca, tempora nosti. Ouid. Lib. Meta. 1.

Vel vt familiarius cum illo agas, verbisque popularibus, illi suas laudes & magnificentiam decantes:

Psal. 146. *Tu numeras stellarum myriadas, & singulis nomina imponis.*
Psal. 32. *Verbo tuo Domine cæli stabiles sunt, & spiritu oris tui consistit*
Iob. 4. *omnis virtus & ornatus eorum. Tu præcipis Soli, & non ori-*
Psal. 8. *tur, & stellas claudis veluti obsignaculo. Vidi cælos opera manuum tuarum, Lunam & stellas quæ tu fundasti.*

Quæ cum euidenter demonstrent, Deum nihil temere, nihil frustra, aut fortuito, sed omnia pronide & solerter in hac mundi vniuersitate constituisse; nec passim stellas, omni vi ac facultate destitutas, vagari ociosius: certo statui potest a viris etiamnum Christianis, inferiora hæc motibus cælestibus duci, influxuque siderum seruari, foueri, ac vegetari herbas, frutices, arbores, virgulta, metalla, fodinas, & subterranea quæque. Sic Lunæ impulsu suos æstus habet Oceanus, & continenter dissultat ac reciprocatur; sic Soli secundum Deum debetur, quod non intermittit statis vicibus;

Apud Cic. Tusc. 1.

Cælum nitescere, arbores frondescere,
Vites lætificæ pampinis pubescere,
Rami baccarum vbertate incuruescere,
Segetes largiri fruges, florere omnia,
Fontes scatere, herbis prata conuestirier.

Nec solum vi & calore Solis vegetabile quodque, vt stirpes, atque arbores fructiferæ maturescunt, & incrementa sumunt; sed mentes quoque humanæ vigent, atque illustrantur. Nam magna ex parte sagaciora existunt, minusq. obstupescunt, quæ huic sideri vicina sunt, quæq. Sol ipso fulgore suo propius irradiat; ad quod sic allusit Dido Virgiliana:

Æneid. lib. 1.

Non obtusa adeo gestamus pectora Pœni:
Nec tam auersus equos Tyria Sol iungit ab vrbe.

Et quoniam sidera non vnam seruant faciem, sed varias formas, ac diuersos colores sibi asciscunt, vel ex situ loci, cælique ambitu, quem permeare solent,

vel

ſolent, vel ex obiecti natura, & re quapiam illis offuſa, (vt gemini nuper conſpecti ſoles, & totidem irides præter ſolitum auerſoque a Sole curuamine exporrectæ) ideo curæ eſt rerum Phyſicarum ſtudioſis, quid illa portendant, exactius obſeruare, atque ex his prænunciare ſerenitates, ventos, pluuias, turbines: *An. 1552. Ian. 19.*

Ac tempeſtates dubio prædicere cælo,
Et quando infidum remis impellere marmor,
Conueniat, quando armatas deducere claſſes. *Virgil. Geor. 1.*

Sic nautæ apud Belgas biduo ante Solis & Lunæ congreſſum, & totidem diebus poſt hunc, Oceani aſſultum obſeruant, quem indigenæ voce gentilitia *Sprinckſtroom* vel, *Chierſtroom* vocant: nam eo tempore mare intumeſcit, ſolito altius, & fluctus crebreſcunt. Cuius rei ignarus Cæſar, cum in Oceano Gallico infidam ſtationem eſſet nactus, amiſſis armentis, conuulſiſque antennis & artemone, propemodum claſſem eliſit. Similem Oceani æſtum & Luna plena conſtanter fieri videmus, quo tempore conchylia, & teſtacea quæque turgeſcere, & impleri contingit. Hæc autem & pleraque eius generis tempeſtatum & rerum futurarum præſagia, quæ ex phyſicis prænotionibus eruuntur, non improbat, nec obſeruari vetat Chriſtus, quum inquit, *Hypocritæ, faciem cæli noſtis diiudicare.* Sed vult iis, quæ menti cultum adferunt, parem adhiberi diligentiam, eorumque obſeruatores eſſe tum oculatos, tum curioſos. Medico vero eatenus obſeruanda ſiderum ratio, quatenus ad quadripartitas anni varietates, ad corporum mutationes, ad morborum inſultus ſpectat. Sic Galenus cum primis, inquit: *Neceſſarium vnaquaq; in regione, vbi artem Medicam obire inſtituis, perſpexiſſe cuiuſq; ſideris emerſus obituſq;, quia tempora anni ab his circumſcribuntur.* Quod ipſum rectiſſime præcepiſſe mihi viſus eſt; quum corpus humanum magnas ex hac viciſſi- *Comment. belli Gall.* *Luc. 12.* *De morb. vulg. comment. 1.*

tudine mutationes ſuſtineat, humoribus aliis vel emergentibus, vel ſubſidētibus. Sic euidenter perſpicimus vere efflореſcere ſanguinem, & ſpiritus erigi; æſtate flauam bilem efferueſcere, atque iras exacui; autumno reſtagnare melancholiam, mentemque deiici, atq. obnubilari; hibernis menſibus redundare pituitam & corpus veterno opprimi. Iam cedò, in quam cauſſam aliam referri velis muliebris profluuii ſtatas fixasq. periodos, quam in Lunæ motum? Nam quibus naturalis is fluxus eſt futurus, exactis triginta plus minus diebus, quibus lunare curriculum conficitur, excitari ſolet quod ſi ſerius, vel citius fluor ille decurrat, præter naturæ ordinem, atque ex morbo id fieri conſtat. Sic iuuenculis, atque iis quæ nubiles ſunt, maturæque viro, a decimoquarto ætatis anno, ad primum & vigeſimum pubeſcente Luna, ipſaque in cornua modo falcata, menſes profluunt, obſeruata climacterici anni ratione. Ab ea vero ætate ad vi- 7.& 9.
geſimum octauum, aut trigeſimum primum. Luna medio orbe diuiſa, hunc ſexum prolui contingit. Quæ vero ab eo annorum decurſu ad trigeſimum quintum prouehuntur Luna plena, eaque in orbem circinata, menſium profluuio obnoxiæ ſunt. Effœtis autem & quarum ætas ad quinquageſimum annum vergit, ſenſim deſinunt muliebria, aut madores non confertim, nec affluenter, ſed collapſis meatibus, & conniuentibus locis, quarta Luna, iamq. ſeneſcente, promanant. Atque hinc prouerbiali ſchemate, QVARTA LVNA NATOS dicimus, quibus ſiniſtra, parumq. auſpicata rerum omnium ſunt initia Quod ipſum non tam ad diem quartum, licèt in eo humores etiam rareſcant ſubſidantque, quam ad poſtremum Lunæ quadrantem refero. Nam qui ſeneſcente Luna, aut poſt huius dodrantem naſcūtur, partim ob ſideris defectum, partim ob enitentis debilitatem ægre atq. laborioſe in lucem prodeunt.

Cum

Cum enim parturienti loci dehiſcere aut dilatari incipiunt, confeſtim erumpente humoris profluuio, muſculos membranasq. macerari, ac lubricas fieri contingit; qua vligine vulua deſtituta, vt quarta Luna aſſolet, cunctantius partus abſoluitur, adeo vt vix magno conatu ac molimine ex tam anguſtis aridisq. latebris infantulus eluctetur. Tale enim quiddam in partu imaginari debemus, quale in nauigiis, magnisque molibus ſubducendis obſeruamus, quæ vncta, oleoque perfuſa commodius propelluntur; vel trochleis, vnguine, ſeuoq. illitis ac delibutis, fune ductario quaqua verſum minimo negocio incitantur. Simile. Ceterum in conceptu & partu omnia contraria exiguntur: in illo enim moderata ſiccitas & ſcabricies; in hoc læuor, & mera lubricitas exquiritur, labraque vda atque hiantia. Sic ſternutamentum in conceptu, oſcitatio in partu noxia eſt: quod per illud dilatari ac diduci, per hanc præter rationem concludi conſtringique vterum contingat. Porro iis quæ parturire incipiunt, ſalutaris ſternutatio; quæ vero concepturæ ſunt, oſcitatio: ſic vt poſt congreſſum maritalem oſcitare mulierem, firma plerumque conceptus argumenta præbeat; ſternutare vero effluxum eius quod adhæſurum erat, indicat. Quamobrem inſtante vrgenteque partu, aut ſecundis hærentibus ſternumenta ciere vtile eſt, quod hiſce Aphoriſmis Hippocrates aſtruit: *Mulieri quæ ſtrangulatu vterino moleſtatur aut difficulter parit, ſternutatio ſuperueniens, bonum.* Lib. 5. Aph 35. Item Aphoriſ. 49. *Vt ſecunda procidat, ſternutatorio appoſito, & nares apprehendito & os.* Puerperæ itaque, vt incepta perſequar, commodum facilemque partum Luna plena experiuntur, quod vterus humore mucoſo affatim madeſcat, cuius adminiculo infantem procliuiter deſilire contingit atque elabi. Quamobrem mulieres, quæ obſtetricandi munus obeunt, ruptis ſecundis, ac profluente humore,

lubrico, sedulo instare operi par est, atque parturientem, vt alacriter eniti studeat, placide extimulare, præsertim vbi quarta Luna pariendi labor inciderit. Quod si illam occasionem, atq. huius rei conficiendæ opportunitatē præterlabi sinant, tam difficile partus absoluitur, vt toto vitæ tempore illa enitendi difficultas & delassatio vtrique adhæreat; si vt in posterum dubia sint valetudine ac vacillanti, omnibusque membrorum functionibus improspere vtantur; maxima tamen calamitatis pars in fœtum recidere solet. Nam hoc illi accedit ad malorum cumulum, vt vitam agat ærumnosam, atque infelicem plerumque in aggrediendis rebus successum habeat: siquidem non tam corporis viribus quam consilio & prudentia, quibus res maximæ perfici solent, sunt destituti. Hinc igitur prouerbii origo profluxisse mihi videtur, quæ tamen apposite ad conceptum referri potest. Qui enim concepti sunt vtero destituto humore, quo fœtus alitur, quo vires & incrementa sumit, non possunt omnibus numeris suis perfici, omniumque partium facultatibus absolui; quod fere vsu venire
Psalm. 4. solet iis, qui quarta Luna arentique vulua, vt Esdras
Cap. 5. ait, concipiuntur. Sic videre est illos, qui a prouectioribus, vergentisque matronis progenerantur, ob corporis ariditatem plerumque esse graciles, macilentos, strigosos; ob spirituum vero densitatem rigidos, præfractos, refractarios, totosque ἀγελαςοὺς, atque a Gratiis alienos: nisi forte in ea ætate progenitores blandi atque hilares, tum modice vino concalefacti procreandis liberis operam dederint. Visi sunt enim seniculi aliquando inter se iuuenari & lasciuire, suaque habere blandimenta, ac vernis mensibus in amplexus ruere. Nam ea pars anni prouerbium nobis peperit: *Nullus equus est tam effætus, tamq; exhausto corpore, quin mense Maio hinnitum edat.* Quo intelligunt neminem tam senilis aut deuexæ
ætatis,

ætatis, quin in amœnissima illa anni parte aliquid inesse iuuenilis animi testetur, aut aliqua hilarioris, erectiorisq. mentis indicia proferat. Hinc elice, quî fiat, vt infantium nonnulli viuidi sint, alacres, erecti, gesticulosi, moribusq. plane Comicis: & quod ad externas notas attinet, corpore succulento, colore florido, vultu blando, facie honesta & liberali, vt quibus bifida illa oris compago decenter sit expressa; non os distortum; non frons tetrica & superciliosa; non labra deformiter exporrecta, & protuberantia; non dentes exerti, & prominentes; sed quod ad oculos, ad lineamenta, totiusq. corporis speciem attinet, prorsus amabiles, & gratiosi. Cuiusmodi constitutionis hominibus temperamentum æquabile & symmetron Galenus attribuit, quod omnes facultates tum naturales, tum animales inculpatas inoffensasque obtineat. Alii vero his dissimiles, & toto diametro oppositi taciturni sunt, cogitabundi, atque animo plane demisso, deiectoque, aut quam pro ea ætate sedatiore; colore denique exangui, aut qui albo est deterior giluo, aspectu vero toruo, fronte obducta: *De temp. 1. & 2.*

Obstipo capite, & figentes lumine terras, *Per. Sat. 3.*
Murmura qui secum, & rabiosa silentia rodunt,
Atq; exporrecto trutinantur verba labello.

Quos ego vel ex morosis, vel seniculis, vel valetudinariis prognatos iudicare soleo; quibus fere, dum progignendæ soboli dediti sunt, vires flaccescunt, ac languide remisseq. connubiali munere perfunguntur. Sunt etiam pleriq. minus salaces minusq. feruidi, & qui grauate huic rei operam impendunt; hi quo vxoribus gratificentur, atque illas pacatiores magisq. commodas experiantur, pensum concubitus persoluunt quidem, sed frigide, flaccide & oscitanter. Quo fit, vt proles, si quas excitent, degeneres, minusque generosæ existant; quod illis spiritus

cum humoribus parcius contractiusq. distribuantur. Hinc arrepta est occasio quibusdam, vt dies, & signa quędam inominosa vitent. Cum enim per totius corporis partes Luna voluitur, studiose cauent, ne quod membrum aliquid incommodi sentiat. Sic Luna cũ Scorpio inhæret (quod insecti genus nõ in terris tantum ictibus infestum & exitiale est) in re venerea sibi inducias imperant, nec consultum arbitrantur illas partes defatigare, quas Luna perreptat, & quæ Scorpioni attributæ assignatæq sunt. Non desunt, qui in ipso interlunio concubitum fugiant; quod nõ abs re mihi facere videntur; quum eo tempore venę arescant, & natura iis præsidiis, quibus res ista perficitur, sit destituta. Quod si eiusmodi conditionis homines vel casus, vel necessitas, seu debiti solutio (sine qua constare nequit pax domestica) ad concubitum impulerit, cum fere meticulose sese operi accingant, nec exacte rẽ ipsam perficiant; fit, vt vel fructus præsentis operis frustrentur, vel qui concipiuntur, aut nõ sint vitales, aut macilẽti & squarosi ex humoris defectu in vitam prodeunt. Similes animorum affectiones in infantem recidere solent, siquando vel ira, vel mœrore, vel quauis alia perturbatione mentem opprimi, aut obnubilari contingat. Sic Socratem dicere solitum accepimus; *Corporibus ebrietate diffusis, aut ira percitis non impendendam operam procreandis liberis: nam fœtus moribus & membris mutilos obliquosq, procreant.* Sic Diogenes aliquando conspicatus adolescentem lasciuum, atque improbis moribus; *Ebrius te,* inquit, *proseminauit pater.* Nec sane aliunde, quam ex perturbati animi motibus proueniunt tot vitiati atque ante diem exturbati conceptus, tot abortus informes & inelaborati, tot prodigiosi partus, tot monstra portentaq; hominum, tanta denique deliratio, tantusque error mentis, & alienatio: adeo magni refert, quo quisque sit animi affectu, qua corporis constitutione,

Plato de Repub. 6.

tione, vbi propagationi prolium est deditus, aut in rem veneream incumbit. Auxiliantur aūt his rebus efficaciter astrorum concursus: eaque ab Aristotele verissime est prolata sententia: *Homo generat hominē & Sol.* Quæcunq. enim in humore & calore consistunt, eoq. perfici debent, Solis ac Lunæ motibus subdita sunt. Quod ipsum obseruantes agricolæ, ligna quo minus carie infestentur minusque vermiculis & teredini obnoxia sint, silenti Luna cædere solent; vtpote humore excrementitio minus imbuta. Quæ vero seruntur, plantantur, inseruntur, & inoculantur: 2. Physic.

Aut vbi cultores aliena ex arbore germen 2. Georg.
Incidunt, vdoq. docent inolescere libro,

crescente Luna tempestiuius ea perficiunt. Nam citius adolescunt, atque incrementa capessunt succulenta quæque, atque affluentius humore perfusa. Sic colonis curæ est, frumenta senescenti Luna in horrea conuehere, quo sicca permaneant, atque a curgulionibus minus impetantur. Quod si humida tempestate, aut statu cæli Austrino sata, demessasque fruges inferri contingat; vel renascūtur, vel asseruata promptissime vitium contrahunt. Sic zythus, eaq. potio, quæ cereuisia Belgis dicitur, ex huiusmodi fruge decocta citissime acore vitiatur, tum panis confestim mucidus fit, situq. obducitur. Atq. huc refero, quod cereuisia (vt triuiali voce vtar) mense Martio cocta, serius acescat. Quia maza polentaria, aut cremor ille frumentaceus (cuius decocto huiusmodi liquamē & colore fuluescit, & sapore tantum non vini naturam asciscit) ex aëris temperie minus corruptelę sentiat. Nam eo tempore lupi salictarii flores, atq. frumenta tempestiue recondita, in eumque vsum macerata, perennare solent, & per totius anni decursum nihil vitii aut noxæ contrahere. Sic aqua cælestis, quæ mense Maio delabitur, ob aeris salubrita- Mout. Hopp.

tem omnis corruptionis expers est, quum id tempus inter calorem feruidum, & frigus intensum, ceu intra duo extrema constitutum, maxime temperatum existat; diffusa scilicet vndique florescentium stirpium, herbarumq. suauitate & fragrantia. Quo fit, vt nihil contagii concipiat, aut quod illi putredinis causam præbeat, assumat: adeo vt illam post triennium in vsum deprompserim defæcatissimam, atque omnis vitiosæ alienæque qualitatis expertem. Cum igitur res inferiores sic afficiat cęli qualitas, tantaq. vi polleat, Sol ipse dux & moderator omnium, ipsaque Luna (vt cetera prætercam) suas vires conferat, licet aliena atque ascititia luce splendescat: non temere profecto, nec ab re siderum meatus obseruant Medici;

1. Georg. *Nec frustra signorum obitus speculantur, & ortus,*
Temporibusq. parem diuersis quattuor annum.

Multi enim morbi statis fixisque temporibus recurrunt, atque impulsu siderum agitatis humoribus, postliminio recrudescunt. Sic qui morbo comitiali cōuelluntur, atq. epilepsia concidunt, quum aut Luna inchoatur, aut impletur, magna ex parte huic malo inuoluuntur, statu fere cæli nubilo atq. Austrino, ipsoq. sidere iis corporis partibus infixo, in quibus delitescit is humor, qui huic malo causam præbet & seminarium. Ideoq; circa ea tempora purgationes his moliri studeo, tum coërcere morbi sæuitiem amuletis, atque alexipharmacis; inter quæ præsentanea comperi Pęoniam masculam, Galeno etiamnum celebratam; scyllam, & illi congenerē Pancration, fruticulum, quem viscum vocant (quem graphice his versibus expressit Virg. in lib. 6. Æneid.

Talis erat species auri frondentis opaca
Ilice, sic leui crepitabat bractea vento;
Quale solet syluis brumali frigore viscum
Fronde virere noua, quod non sua seminat arbos,

Et

Et curuo fœtu teretes circumdare truncos.

Alcis animantis vngulam, postremo humani cranei scobem aut ramenta: eaq. omnia vel exiccantis ratione, vel totius substantiæ vi & proprietate. Quãobrem accurate siderum ratio obseruanda Medico in explorandis excutiendisq. morbis; in exhibendis catapotiis; in secandis venis; in ciendis ex morbo suppressis mensibus: sic, quo ars naturæ adminiculetur, iuuenculis, atq. iis, quæ in ætate florida hoc præsidio ad præcauendos morbos opus habent, in nouilunio aut plenilunio circa malleolos venam ferire iubeo, aut cucurbitulis coxis admotis scarificari. Sic horum decursu præsagia critica stabilire, fulcireq. soleo, succenturiata Hippocraticis. Nam hecticos, tabidos, marasmo & marcore affectos, quosq. immodica siccitate atq. atrophia, hoc est nutriendi defectu implicari contingit; Silicernia deniq. & capulares senes, silenti Luna, æstuq maris subsidente, extinctum iri denuncio. Plethoricos vero, & quos morbis ex plenitudine aut humorum redundantia tentari video, ceu Peripneumonia, Pleuritide, Lethargo, Apoplexia, Catoche, Caro, Catalepsi, morbisq. aliis pituitosis & intercutaneis, Luna plena, æstuq. Oceani exundãte interituros pronuncio, aut saltẽ plerosq eorum pro morbi conditione manifestam alterationem subituros, subsequente critica sanguinis eruptione, vel ex quauis parte alia spontanea humorum purgatione. Hęc vero verbosius a me dicuntur, quod Astrologiã plurimi faciam, nec velim quemquam ab hac professione deterreri, sed incitari potius, & calcar adiici, modo in his versetur, quæ generi humano sint vsui, & absit in obseruando superstitiosa vanitas, atq. in pronunciando inconsulta temeritas. Nam ad hunc modum is, qui sapientiam conscripsit, seu Solomon, seu Philo, obseruasse memoratur astrorũ decursus, totiusq. cæli ambitum. Ex his enim vices rerum varias, atque

Eclant. [margin, beside line 2]

Cap. 7. [margin, beside "is, qui sapientiam conscripsit"]

innouationes insolitas, subsequi videmus. Nõ enim temere, aut ex nulla causa firmamentum opus tam
Ge.1. & 2. spectabile, & visenda specie, oculis hominũ exhibuit Deus; sed vt Mose teste, sit in signa & tempora, in dies & annos. Diuinatricem vero Astrologiam, seu iudiciariam (quam nonnulli profitentur verius, quam præstant) non omnino improbo, modo intra fines suas ipsa consistat, modo ne religioni fiat iniuria, & pietati iacturam inferat, modo ne nos, nostraque omnia siderum necessitati superstitiosius astringat. Quod autem præter artes innumeras, Mathematica potissimum sit amplectenda Medico, neminem, qui in operibus naturæ sit exercitatus, quiq. in rerũ contemplationem mentem habet erectam, ignorare existimo. Quis enim rei Medicæ cãdidatus ab Astrologiæ placitis tam est alienus, qui quotannis non obseruet, quid astra efficiant, & quas vires exerant in terrena concretaq. ex elementis corpora cælestes causæ? Sic vel ex plebe quiuis facile perspexerit, Caniculæ ortum, atq ardentium stellarum congressum
De morb. vulg. lib. 1. vrere corpora, & siticulosa efficere, febres æstuosas excitare, siccitates & squalores (vt Hippocratis verbo vtar) inducere: sub qua tempestate ac cæli statu canes aguntur in rabiem; homines extenuatis resolutisque spiritibus flaccescunt & resoluuntur; sues grandinosi fiunt atque strumosi; pecudes & iumenta lassitudine vlcerosa, languoreq. morbido efficiuntur, præsertim vbi aura æstiuis mensibus egelida est, aut flantibus Etesiis & Euronoto tepescit. Nec solũ quicquid spirat ac vitale existit, his iniuriis expositũ est, his malis obnoxiũ, sed inanima quæque, atq. ipsa alimenta ex aëris ambientis qualitate noxam contrahunt ac vitiantur. Sic etiam apud hos qui polo Arctico subsunt, carnes rancescunt, & vermiculis scatẽt, panis mucore, situq. obducitur: zythus & quæ Belgis *Biria* dicitur, primo quoq. tempore euadit acida; re-
stagnant

ſtagnant apud hos putei,&velut Cocytus,aut Camerina mephitim quandam exhalant; veſtes a tineis, a blattis papyracea eroduntur; fruges rubigine; herbæ vredine infeſtãtur; teneros olerum cauliculos,plantarumq. aſparagos ac turiones erucæ depaſcunt; e caſeis ſcaturiunt teredinum examina; vinum in cellariis,niſi in intimos receſſus reconditum porticibus feneſtrisq. Aquiloni oppoſitis, modo fluctuat feruescitque, modo pendulum fit, ac mellis lentore tenax & glutinoſum; ex cuius potu calculi in renibus,in articulis purulenta concretio & tophacea durities cõgelaſcunt. Quæ cum magno mortalium damno ac detrimento quotannis ſpectemus, quis nõ aſſentiat aſtrorum curſus effectusq. obſeruandos Medico,tum rationem ineundam,qua horum incommoda declinari,euitariq. poſſint? Ceterum nolo quiſquam exiſtimet,ſic me patrocinari Aſtrologis,vt omnia illorũ demonſtrationibus ſubiiciam: neque enim penitus Mathematicis rationibus inhæreſcunt Medici,vt qui in materia & humorum commixtione, morborum tum cauſas tum differentias perquirant, quum Mathematici morbos, eorumq. ſymptomata ad ſiderũ concurſum referant. Sic Martis aſpectus, vt iſti ſtatuunt, bilioſos efficit, irritabiles, feruidos, ſuiq. generis morbos parit,nulla habita flauæ bilis,aut rubrę choleræ ratione; Saturni ſidus melancholicos effingit, tetricos, moroſos, amarulentos, quartaniſque obnoxios: pari modo de reliquis ratiocinantur. Hinc Perſius, quod Cornuto philoſopho indiuulſe cohæreret,tantusque eſſet vtrinque animorum conſenſus, ac ſympathia, aſtrorum motibus his numeris id adſcripſit;

Non equidem hoc dubites,amborum fœdere certo Satyr 5.
Conſentire dies, & ab vno ſidere duci:
Noſtra vel æquali ſuſpendit tempora libra
Parca tenax veri, ſeu nata fidelibus horis

Diuidit in geminos concordia fata duorum:
Saturnumq; grauem, nostro Ioue frangimus vna.
Nescio quod certe est, quod me tibi temperat astrum.

Quibus sane vt non repugno, ita Medicorum sententiæ potius adhæreo Nam firmioribus illi rationibus mihi niti videntur, vt qui ad qualitatum elementarium mixturas, ad temperamenti differentias, ad humorum exuperantiam & defectum omnia referant. Siquidem Medici in morbi naturam, eiusque symptomata defixi, decumbentem periculo eximũt, mortiq. eripiunt, in tempore atque oportune adhibita venæ sectione, aluiq. ductione, tum iis quæ vrinas, quæque sudores eliciunt atque humorum collectiones discutiunt, quorum præsidio sublata humorum redundantia & ebullitione, discussa putredine & oppilatione, mitescunt morbi, & quæ comitari solent accidentia consopiuntur. Nec vero Medici, quãlibet dira minentur astra, quantumuis siderum aspectus formidabilis existat, sibi moras iniici patiuntur, aut a legitima curandi ratione absistunt; sed cum morbus vrget & infestus est, omnia quæ dictat ratio, quæ suadet experientia (queîs duobus tota medicina nititur) non segniter circa ægrotum moliuntur, nec a venæ sectione deterrentur in ea etiamnũ parte corporis, cui Luna insistit, atq. immoratur. Et profecto hoc vno mihi semper visa Medicorum sententia potior, quod quum ad sanitatem tuendam, profligandosq morbos sua consilia dirigunt Medici, vnica ratione & denunciare morbos, & iis commode mederi norunt, vitæque & valetudinis incommoda diserte prædicere, & dextre propulsare: quum Astrologi non ad curandi rationes, sed euentuum modò prædictiones nonnumquam malefidas intenti sint, omniumq. morborum, & contingentium causas assignent astris, quæ vt donem in corpus, illiq. cohærentia aliquem locum, effectumque sortiri: hoc tamen

axioma

axioma, seu pronuntiatum, vt rationi & vero cōsentaneum, omnibus persuasum esse conuenit: *Astra nec animo imperare, nec mentem aut voluntatem illorum vi incitari*. Anima.n.non est elementaris; & astra, si quid efficiunt, non agunt, nisi in ea, quę ex elementis constant, atq. e rerum concretione conflantur. Insuper & hoc paradoxi loco adiiciam, cui, quod ad probationem non deesse rationes intelligam, ego lubens assensum facio, & neminem non assentiri credo, nempe: Lōge minores motus ciere in corpore astra, multoq inefficacius & tardius impellere ad agendum cōcursum influxumq. siderum, quam qualitates ipsas elementares, quam humores corpori cognatos & familiares, quam ipsa alimenta, ex quibus humores suam naturam, suasq. qualitates sortiuntur. Aliquāto enim concitatiores, magisque feruidos vinum facit meracius liberaliusq haustum, quam Martis rutilantis radii. Nonnulli.n. vbi vino plus satis incalescunt, ad arma prosiliunt paulo ardentius, quam si ex astris impelli contingat; deniq. paulo acrius lumbos incitant, partesq. corporis abditas atq. obscœnas tentigine afficiunt scincus, bulbi, orchi, satyriones, cicercula, fungi, eruca, nasturtium, rapæ, napi, eryngium, cinara, scolimos, quam Veneris, aut cuiusvis sideris influxus & inclinatio. Sic salubris diæta, victusq. temperantia, & frugalitas optimum corporis habitum motusq. animi sedatos constituunt; praua autem viuendi consuetudo, quæ luxum vitæq intemperantiam comites trahit, deterrimum corporis habitum efficit: ex quo fere similes animorum motus, affectionesq. emergunt. Nam plerunque vt Galen. asserit, *Animi mores corporis temperaturam sequuntur*. Ceterum nemo tā est infelici constitutione corporis, nec tā inæquali intemperie, quin salubri alimentorū vsu & laudabilis succi cibis, appositisq. exercitiis, deprauatū corporis habitum ad cōmodiorem possit reducere. Hu-

mores .n. atq. alimenta subinde alterascunt, atq alia in alia prompte transeũt qualitatum permutatione. Sic admodum facile est ex Cholerico vel Melancholico sanguineum perficere; vel vt ad qualitates potius hæc referam, frigido & sicco, vel alterius qualitatis temperamento calidũ atq. humidũ inducere, tametsi vel Martis, vel Saturni sidus rapit in contrarium. Sic quod ad internas notas attinet, sępe videas Phlegmaticum veternum & torporẽ excutere, Cholericũ concitati animi impetus, atq. excandescendi procliuitatem cohibere; Sanguineum ad seueriores motus se cõponere; Melancholicum anxium, & ex nulla causa solicitum animũ exuere. Vt .n. feræ & immanes bestiæ cura atq. officio hominum mansuescunt, & cicurantur exuta natiua insitaq feritate: vt deniq. generosi ac feroces equi palpo & popysmate condiscũt,

Insultare solo, & gressum glomerare superbum:

Ita natura hominis mutationib. assuescit, fingentisq. obsequitur arbitrio; sic vt non in corpore modo, verum etiã in animo ad diuersos mores & studia ad aliam vitæ consuetudinẽ reducantur. Natura .n. humana, vti stirpes & virgulta cultu domita & cõdocefacta in omnẽ partem flexilis atq obsequiosa est. Siquidẽ

Vt laus est ceræ, mollis cedensq; sequatur
Si doctos digitos, iussaq; fingat opus;
Et nune informet Martem castamve Mineruam, (*Ex Plinij Epistolis.*)
Nunc Venerem effingat, nunc Veneris puerum:
Sic hominum ingenium flecti, duciq; per artes
Haud rigidas docta mobilitate solet.

(*De vsu part. Gale. lib. 1.*) Quod ipsum nemini absurdum videri debet, quum sint homini insita virtutum semina, ipsaq. mens imbuta sit artibus etiam ante artes. Ratio enim menti indita, omnes artes in se complectitur, illasq. animo inclusas elicit, vt nos attritu silicis scintillantes igniculos. Quod si huc accedat proba institutio, mentemque diuinitus afflari contigerit, nõ est quod quisquam

quam

quam metuat quamlibet ferale ſidus aut noxiū. Dici autem vix queat, quam commode, quam inculpate, quāq. ex vſu valetudinis in his qui liberaliter incorrupteq. ſunt educati, perfici contingat naturaliū facultatum potentias, ceteraq. inoffenſe adminiſtrari, quibus ſanitas conſiſtit & conſeruatur: qualia ſunt cibus & potus, quies, exercitatio, ſomnus, vigilia, aëris ambientis qualitas, affectiones animi, ex quibus fere infinitæ corporum differentiæ, motuſq. animorum diſſimiles oriuntur. Gentes .n. & nationes omnes nō ſolum locorum interſtitiis diſtant, ac diſcretæ ſunt, ſed etiam cultu inter ſe differunt, lingua, moribus, alimentis, corporum atq animorum varietate. Sic intra vnius ciuitatis mœnia, intra eiuſdē domus ſepta, & ædium conceptacula, quæ ingeniorum morumq. diſſimilitudo perſpicitur? quale animorū diſcrimen, quanta corporum diſparitas? Iulius Firmicus, quo artem ſuam plauſibilem factitet, eamq attollat in immenſum, omnium rerum ordinem, curſum, fortunā, caſus, atq euenta ad ſuam profeſſionem refert, cæloque & aſtris horū cauſas aſſignat: quod vt in præſentia non libet refellere, in eoq. eſſe contentioſum; ſic educationem maximā habere vim, ac plurimū hac in re momenti obtinere prorſus ſtatuo, illiq. omnia expenſa acceptaq. refero, vt quæ in tota ratione mortalium ſola (vt Plin. verbis vtar) vtramq. conficiat paginam. Nam ſi multorum populorum ſtudia, mores, propenſiones, conatus atq. molimina libeat excutere, inuenies non ab aſtris, ſed ab educandi ratione, & patria conſuetudine hæc ipſa pendere: ſic *Naturali hiſt. lib. 2. cap. 7.*

Graiis ingenium, Graiis dedit ore rotundo
Muſa loqui, præter laudem nullius auaris: *In arte Poet.*

Sic Theſſali veneficii infames; Leontini poculis addicti, petulantesque ac laſciui; Sybaritæ luxu perditi, faſtuque turgidi; viles Cares, & venale mancipium; Mileſii molles & delicati; in diſciplina milita-

ri ſeueri Lacedæmonii, & eorum coloni Crotoniatę
Gal. 3. callidi ac fraudulenti Thraces; Galatæ ſtolidi & (vt
Tit. 3. Paulina vtar voce) ἀνόητοι: Cretenſes, vt idem ex Epimenide refert, ſemper mendaces, malæ beſtię, ventres pigri;
Galli. Galli agiles, erectæq. mentis, & inquietæ, ingenio vario, verſatili, panurgo, & nato rebus agendis: obiter illos

Eſſe putes quemuis hominem: tum dicter apte
Iuuenalis Satyr. 3. *Grammaticus, Rhetor, geometer, pictor, aliptes.*
Augur, ſchœnobates, medicus, magus, omnia nouit.

Itali magnificentia regia, & maieſtate prorſus heroica ſpectantur, inceſſu moderato, cultu habituque corporis decenti & compoſito, ingenio ad dicendum appoſito; ceterum ſimultatum atque iniuriarum
Hiſpani. tenaces, ac vindictæ auidi; Hiſpaniarum populus, qualem Horatius in arte Poetica producit Achillem,

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Iura negans ſibi nata, nihil non arrogat armis.

Britanni. Britanni in cultu, & corporis nitore ſplendidi, in victu delicati, & ſumptuoſi: ſed plerique eorum inhoſpitales, & inhumani, ne dicam crudeles; vt qui in
In Catil. bello. victos inclementer ſæuiant (quum olim Romani, orbis domitores, vt Saluſtius ait, nihil præter iniuriæ licentiam eripere ſoleant) doctrina tamen, & inſtitutione iam pridem illorum ingenia miteſcere, mi-
Germani. nuſque ferocire didicerunt. Germani magnanimi, atque animoſi, ſed ex veteri inſtituto prædationibus
De bello Gall. 6. aſſueti; quæ, vt Cæſar ait, nullam habent apud illos infamiam, vbi extra fines cuiuſque ciuitatis perpe-
Mela lib. 3 trantur: eas enim exercendæ iuuentutis, minuendæque deſidiæ cauſa tolerari prædicant, & ne ea ætas
Flandri. otio ac veterno torpeſcat. Flandri ex Pleumoſiis, Gordunis atque Aduaticis conflati, lingua & manu prompti ſunt, in bello audaces, & nullis poſthabendi, niſi poculis atque amoribus illorum virtus langueſceret. Quod vero ad huius gentis vulgarem &

verna-

vernaculum loquendi vſum ſpectat, nuſquam gratior verborum blandities, & lenocinium, nuſquam maior comitas, affabilitasq. ſermonum. Nec ſolum in patrio, natiuoq. idiomate diſerti ſunt, linguaq. fluxa, volubili, & flexanima, ſed externas peregrinaſq. linguas tam exacte ſonare conſueſcunt, vt nõ cuiuis promptum ſit, innata ne ſit hæc illis, an aſcititia, diiudicare; adeo penitus gẽtilitia loquẽdi proprietas illis aboletur. Quæ naturæ dotes pleriſq. nationib. in diſcendis, exprimendiſque linguis prorſus denegantur. Brabanti, quos *Ambiuaritos* olim dictos ex Cæſare colligere licet, ſympoſiis gaudẽt & compotationibus dediti ſunt: quod teſtantur tot apud illos encænia & ſodalitates, tot dies Geniales & Soteria; quo fit vt ſenectutem minus grauẽ atq onerosam ſentiant, nec vt ceterarum nationum ſeniculi moroſi aut queruli exiſtant, nec inertis & ſomniculoſę mentis, ſed qui ingraueſcente ætate viuant hilarius, ac mores plane Comicos ſcenicoſq exprimant; ſic vt quam minimũ imaginationibus melancholicis ſe inquietari patiãtur, imo his obſiſtant potius, atq. obluctentur. Qua viuẽdi ratione efficiunt, accedente aëris temperie, vt longæui ſint, tum cruda omnes viridiq. ſenecta. Batavi, quos Hollandos modo vocant, olim (vt Lucanus & Tacitus teſtantur) inter inferioris Germaniæ populos virtute & belli gloria præcipui, nunc vero reſides, & diſſueti bello, ob vberrimũ annonæ prouentũ, rerumq omnium affluentiam, obeſi, ac ventricoſi potius eſſe ſtudent, quam bellaces: ſic vt pleriſque,

Pinguis aqualiculus propenſo ſeſquipede extet.

In his tamen nihil fuci deprehendas, nec illos quidquã vel ſimulate, vel inſidioſe agere: quo ſpectat illud Cæſaris, qui a nonnullis admonitus, vt ab Antonio & Dolabella ſibi caueret: *Non iſtos*, inquit, *metuo obeſos, & rubicundos, ſed illos macilentos & pallidos*, Brutum & Caſſium deſignans. Itaq. Hollãdi, tametſi ad res gerendas minus appoſiti videantur, & ab vſu armorum alieni, humanitatis tamen, & candoris haudquaquam ſunt expertes: in ędibus vero & domeſtica ſupellectile omnia apud illos ſpecioſa ſunt, & muliebri cura ni-

teſcunt. Zelandi, qui a Cimbris profluxiſſe memorantu[r] Mattiaci Tacito dicti, moribus plerunq. ruſticanis atq. in cultis exiſtunt, ſed laboris patientes, in rebus aggrediend[is] audaces, in bello intrepidi; in conficiendis negotiis celere[s] & expediti, in re nautica ſtrenui. Negociatores illorũ ca[l]lidi & cati; ad rem attenti, in contractibus aſtuti, verſipe[l]les, & polytropi: inter quos ſunt minuti quidam & ignobi[li]les, qui quum non liberaliter, nec ingenue mercaturã ex[]erceant, omnia callide, verſute, inſidioſe agunt, vtq. Virgi[]lianus ille Sinon,

——In vtrumq; parati,
Aut verſare dolos, aut iudem inualuter ipſi.

Qui vero ex erythrodano, quam rubeam vocant, quæ[]ſtum faciunt, atq. emolumenta ſpectant: quiq. ſaperdas & ſalſamenta venditant, deniq. ſalinatores ipſi, quorũ in Zi[]rizæa ex viris primariis maior, quam apud reliquos Belgas copia eſt, optima rerum contractarum fide vtuntur, magi[]ſtratus etiamnum interpoſita atteſtatione, affixaq. mer[]cibus peculiari teſſara, ſic vt nulla in his ſuſpicio, vel frau[]dis, vel doli mali incidere poſſit. Qui autem a plebeis mo[]ribus remotiores, atq. a negociandi conſuetudine alieni, li[]teris & diſciplinis ſe oblectant (quorum ſane apud hos per[]multi) ſimili fere ſunt ingenio, quo fuiſſe Ariſtotelem & Iſocratem refert Cicero, quorũ vterq. ſuo ſtudio delecta[]tus contempſit alterum. Quæ æmulatio hoc effecit ſuperi[]oris ætatis memoria, (nam id vitium nunc ſublatum eſt) vt nulla fuerit inter eruditos conſiliorum ſtudiorumq. cõmu[]nicatio; nulla inter eiuſdem artis candidatos & ſymmyſtas vitæ coniunctio, nulla ſocietas; rari amicorum cœtus, rari conuictus domeſtici, congreſſuſq. familiares: quum tamẽ propter ſermonis feſtiuitatem tempeſtiuis moderatiſque conuiuiis impenſe ſe delectatum apud Ciceronem refert Cato: atq. ab his non modo non auocat, verumetiã inuitat atq. illectat Plato: non certe ob aliud, quam vt quiſq. animi nebulas, & quæ vel inuitis nonnunquã obrepunt, abſurda phantaſmata, huiuſmodi laxamentis diſcutiat, diluatq. Nec

ſane

ſane cuiusquam magis intereſt φιλανδρωπίαν *inter ſe co-*lere & fouere, quam eorum, qui humanitatis ſtudiis ſunt imbuti. Hæc aũt morum atq. ingeniorũ diſcrimina (quæ nullius, vel iniuria, vel contumelia, ſed illuſtrandi argumenti cauſa obiter a me referuutur, vt quæ in rudi atq. imperita plebe paſſim eluceſcant) partim ab auitis moribus & progenitorũ natura, partim ex alimentis atq. ambientis aeris qualitate, præcipue autẽ a prima inſtitutione atq. inueterata conſuetudine profluxerũt. Sic videre eſt pleraſq. gentes rebus inclinatis, ac ſtatu publico labẽte in deterius, ad corruptiſſimos mores eſſe prolapſas: rurſus alios mutatis morib. relictoq. veteri atq. inolito errore, erectos in melius, ac laudabile vitę inſtitutũ, aſciuiſſe. Sic obſeruatũ eſt noſtra & auorũ memoria, Ciſalpinos aliã vitam, alios mores aſſumpſiſſe, vel alterius gẽtis coalitu & cõmixtione, vel per nomophylaces, h. e. legũ conditores, ſaniori inducta diſciplina. Sic Belgæ cultiſſimis morib. eſſe cœperũt, poſtquã huc inuecta negociatio & tot opulentiſſima emporia erecta ſunt; poſtquã huc inducta artium atq. humanitatis ſtudia; quæ profecta primum ab Academia Louaniẽſi (qua nulla celebrior) progreſſu temporis in finitimas quaſq. regiones deriuari, propagariq. cœperunt: poſtquam deniq. inuictiſſ. Imp. Carol⁹ eius nominis V. has oras frequentare cõſueuerit, tot viris Heroicis, atq. illuſtribus, tot inclitis ambactis (vt Cæſaris voce vtar) ſtipatus. Quibus reb. effectum eſt, vt homines olim barbari, atq. ab omni humanitate alieni nunc lingua, cultu, moribus quoſuis non ementiri, ſed ad viuum exprimere didicerint. Sunt .n. iſtiuſmodi hominum ingenia propemodũ vti frutices, atq. arbuſta, quę ſi cõmode & accurate tractes, facile vt ait præſtãtiſſimus Poëta,

Exuerint ſilueſtrem animum, cultuq; frequenti
In quaſcunq; voces artes, haud tarda ſequuntur,
Quippe ſolo natura ſubeſt.

Vt igitur vitioſum ac deprauatũ corporis habitum admodum facile eſt mutare in melius; ita quæ cuiq. gentilitia ſunt, & cognata, quæq. a prima ſaliua, atq. inter ipſos nutricũ amplexus inhæſerunt, admodum procliue eſt, ſi quid habent vitii, vel eximere, vel coercere, nulla habita ſiderũ ratione, eaq. vel negle-

cta, vel non anxie obseruata. Cæterum in his quę ad res, ad alimenta, ad qualitates spectant, non patiar astrologiam debita laude fraudari; sed metas statuo, atque iis fręna iniicio, qui impudentia quadam circulatoria vagantur longius, & (quod hinc quęstus manat vberrimus) inexplorata pro certis, dubia pro veris, incognita, pro compertis hominũ mentib⁹ ingerunt: quo nõ aliud cõsequuntur miseri, qui ab his respõsa petũt, atq; oracula scitantur, q̃ vt excussa expugnataq. animi stabilitate incõsultis motib⁹ ducãtur. Nã plerosq. noua Genethliacorũ psuasione imbutos, ingrauescentib. morbis, aut calamitate aliqua sęui⁹ ingruẽte, remedia q̃libet pręsentanea respuisse, omniaque vitę & valetudinis solatia, ac doloris lenimẽta penit⁹ auersatos, sic vt metũ mortis, aut inanẽ aliquã opinionẽ impendẽtis mali, quã ex vanis quorundã auguriis conceperãt, ægre sibi eximi paterẽtur. Alios obseruari tã supina securitate, tãtaq. licentia ętatẽ transigere, vt freti quorundã pręsagiis, ne dicam præstigiis, nullis mouerẽtur terrorib. nec vllis periculis, vllisq. malorũ aut morborũ insultib cõcuterentur: sic vt prorsus sibi psuaderẽt, ea omnia, quæ generi humano q̃libet acerba diraq ac formidãda singulis momẽtis impẽdent, nihil ad se ptinere, ab iisq. se omnino fore tutos atq. im̃unes. Quod ipsum hi solũ sibi psuasum habere & possunt & debẽt, qui se verbo Dei fulciunt, eoq. subsistunt, quiq. ex fiducia in Seruatorem nulli non expetendã atq. optabilem illam εὐθυμίαν iure sibi vendicant, quæ quid efficiat in animis hominum, cũ Paul⁹ ad Rom. abunde demonstrat, tum Psalmi & Prophetæ nusquam non testificantur. Huc igitur nostri instituti ratio, atq. huius narrationis scopus dirigitur: ne quis Astrologiam figmentis nugisq. contaminet; nec superstitiosius siderum vires in fortunas, in liberos animi motus, in consilia actionesq. nostras ac voluntates tanquam illorũ necessitati obstrictas, penetrare sinat: postremo (in quo totius rei cardo vertitur) ne sit alter in consultationib. expetendis nimium, vel curiosus, vel credulus; alter in iis pronunciãdis plus satis aut præceps aut temerarius. Siquidem vt Virgiliano carmine rem finiam, *Nescia mens hominum fati, sortisq; futuræ.*

F I N I S.

